106 yazko

ANICET

ARAGON

ANICET

ARAGON

Roman / Çeviren: Attila Tokatlı

yazko

ANICET
roman

YAZKO
Türkocağı Cad. No: 17-19
Cağaloğlu - İstanbul
22 78 45

Attila Tokatlı'nın öteki çevirileri :

PARİS DÜŞERKEN (Ehrenburg) 3. basım
VE ÇELİĞE SU VERİLDİ (Ostrovski) 17. basım
SOVYET ŞAİRLERİ ANTOLOJİSİ
BENDEN SELAM SÖYLE ANADOLU'YA (D. Sotirlyu) 3. basım
FABRİKA (Gladkov) 7. basım
BEYAZ AT (Elsa Triolet) 1971 TDK Çeviri Ödülü
KANUN (R. Vailland)
YALNIZ ADAM (R. Vailland)
ÇİNGENEM (Z. Stancu)
BİR YOLDUR UZAR GİDER (Benerci)
FOMA (Gorki)
HZ. MUHAMMED (M. Rodinson) 2. basım
PARİS KOMÜNÜ (Coquill)
TARİH BOYUNCA POLİTİKA
ULUSLARARASI İLİŞKİLER TARİHİ
HAPİSANE MEKTUPLARI (Gramsci)
ASYA TİPİ ÜRETİM TARZI, (Godelier)
FELSEFE DEFTERLERİ (Lenin)

Bu kitap Uğur Matbaasında dizildi, Sebat Matbaasında basıldı,
Ağaoğlu Yayınevi Tesislerinde ciltlendi 27 73 37
Kapak Salt Maden
İstanbul, 1982

ANICET

ARAGON

Çeviren:
Attilâ Tokatlı

Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim
Kooperatifi

Sistem yokluğu da bir sistemdir, ama sistemlerin en sevimlisi.

TRISTAN TZARA.

ANICET
YADA PANORAMA,
roman

Anicet ya da Panorama, roman : Bir solukta okunan, aslında gençliğimin özü gibi sevdiğim, ve bazan bana hiç danışılmaksızın yok sayılıp atılan bu altbaşlıkla, kitabın kapak düzenini bozmak istemedim. — A.

ÖNSÖZ

Başlığı bazı basımlarda bana danışılmaksızın son teriminden budanmış olarak yer alan **Anicet yada Panorama, roman,** André Gide'in özel tavsiyesi üzerine, 1920 yılının son üç ayında (ve 1921 tarihiyle), N.R.F. yayınlarında çıktı. Bu kitap için, 1930 Eylülünün son günlerinde, bir kitap amatörünü göz önüne alarak (ve söz konusu amatörün isteği üzerine) yazılmış bir **anahtar** vardır. Yeniden okuduğumda, beni şaşkınlığa sürükledi bu anahtar: Kimisi bellek bulanıklığıyle açıklanan, kimisi de bile isteye uydurulmuş yalanlardan örülü bir metindi bu. Söz konusu metin gerçi yayınlanmamıştır; ama günün birinde, dedikodusever edebiyat tarihçilerinin eline düşeceği de kesindir. Ve bugün bu metin konusunda kendi kendimle hesaplaşma fırsatı çıktığına göre, gerçeği ortaya koymak en yerinde iş olacak. Anahtar, o günlerde Elsa ile çıkmağa hazırlandığım ve hayatımda nasıl bir dönemeç meydana getirdiği bilinen gezi dolayısıyle ihtiyaç duyduğum bir kaç meteliğe borçludur dünyaya gelişini. Bu sahte anahtar, şöyle başlamaktaydı:

Herşeyin tuhaflık kazandığı ve su borularının, bu tuhaflığı, sabahçı bir ev kadını alt katta nezleli bir musluğu açtığı vakit, ala karganın çığlığına zaman zaman öykünerek yorumladığı düşüncesiyle uyandım saat beşe doğru. Yazdığım masanın üzerinde beş gülrengi gül duruyor içinde bir su kabının; ve nedeni bilinmez bir biçimde, altı değil, dört de değil, beş. Biraz ilerde camdan bir tüy kalem, kavlı bir çakmakla sevişiyor. Ve gökyüzü çoktan yırtılıp hastalıklı bir omleti ortaya koymuş olduğu; ve beni bu hastalıklı omletten ayıran camekândan, kucak dolusu donukluğun, yağmur damlaları arasından süzüle-

rek döküldüğü; ve yağmur damlalarının camekâna yaslanıp, çıplak ayaklarım, darmadağın saçlarım, iki mevsim arası bir mantoya sarınmışlığım ve parmaklarımm arasında kırmızılı siyahlı divitimle - siyahı kırmızıdan ve kırmızıyı siyahtan ayıran incecik beyaz daireyi de lütfen unutmayınız - beni seyre koyulduğu; gökyüzü diyordum, evet, ve gökyüzü Paris'i gözleme bahanesiyle gene pis bir numara ayarlamağa giriştiği sırada, ben, bu loşluktan hoşlanıp, masanın üzerindeki bir vakitler Belleville tepesinde kurulu dev şamandıralı fabrikanın siyah karnındaki kömürden çıkarılan gazın içinde dolaştığı, ama bugün artık, çoktan unutulup gitmiş bir eski karnavaldan bu yana uyumakta olduğu dolaptan çıkarılıp silkelenen bir giysiden raslantı sonucu düşen soluk bir konfeti gibi önümdeki kâğıdın üzerine derişip toplanmasını sağladığım elektriğin, galalit şalterli ve bükülmüş küçük bir sarı tel aracılığıyle geldiği, kolu sarı pirinçle eklemli perde halkalarının manşonu altına tutturulmuş hasır şapkayı yakmıştın bile, ve...

İlgi cümleciklerinin çağlayan halinde aktığı ve, düzensiz ve bile isteye kötü yazarak insanları kışkırtma eğilimiyle, temel cümleciği hiç durmaksızın oradan oraya çekiştirip attığı bu girişi, sadece, yazıya içinde oluştuğu koşulların havasını vermek ve o çağdaki aşırı özgür tutumumu göstermek amacıyle buraya aktarmış bulunuyorum. Ama cümle, hemen burada akışını kesmekte ve başlangıçta sözünü ettiğim o küçük kitapseverlik borcunun konusuna açılmaktaydı:

...Şimdi Anicet'yi benim için tüm hayatın tazeliğini alıp gitmiş olan şu binbir geceden sonra yeni baştan ele alıyorum diye, kavlı çakmağa, galalite ve toza baktığım gözle mi bakmam gerekir bu kitaba? İşte şu nüshayı, Le Chalet operasındaki İsviçreli bir subay gibi kol kenarları ipekli yeşil bir maroken mahfaza korumuş bulunuyor güvelerden. Ama bu mahfaza da, daha alttaki bir yarı meşin cildi gizlemektedir. Nüshayı yok olmaktan kurtarmak için, sahibinin nasıl bir zahmete girmiş olduğunu yeterince ortaya koyar verdiğim ayrıntılar. Ve ben bütün bu anlattıklarımı, insan töreleri bana bu sabah inanılmaz biçimde gülünç gözüktüğü için anlatmaktayım. Özür dilerim, Baylar.

...hemen ardından da, uydurma tarihler ve hiç bir temele dayanmayan olumlamalar sıralanmaktaydı: Bu romanın, **1918 Kasımında, Ludwigsfeste'de yada Alsas'ta Fort-Louis'de başlanıp 1920 Şubat yada Martında Paris'te bitirildiği** doğru değildir. Tıpkı bunun gibi, **romanın başlangıcının, henüz ortada roman tasarısı bulunmaksızın, Ren'in yolaçtığı su baskınlarından duyduğum derin sıkıntıyı unutmak amacıyle yazıldığı** da doğru değildir. Nitekim o çağdaki bir dostumun bana yazmış olduğu, 1918 Kasım yortusu tarihini taşıyan bir mektupta (yani Ekimin ikinci yarısında aldığım on günlük iznin sona erişinden hemen sonra), **Anicet'**nin dördüncü bölümüne apaçık imada bulunulduğunu görüyorum. Demek ki bu dört bölüm, iznim sırasında bir başkasına, okumuş olduğuma göre, o sırada tamamlanmış bulunmaktaydı.

Niye söyledim öyleyse bu yalanı, diyeceksiniz?

1930 sonbaharında, içinde yaşadığım ortamın önyargılarına saygı göstermekten vaz geçmemiştim henüz; dolayısıyle de gerçeği, yani **Anicet'yi** 1918 Eylülünde Chemin des Dames'da yada en azından Chemin des Dames önlerinde yazmağa giriştiğimi açıklamak, benim için pek hoş bir şey olmayacaktı: Malûl gazilere özgü davranışlara kötü gözle bakılmaktaydı bizim çevremizde. Nitekim, **henüz ortada roman tasarısı bulunmaksızın yazıldığı** sözü de aynı türden bir olumlamadır; çünkü o çağda bizim gözümüzde, roman yazma arzusu da tıpkı utanç duymam gereken o savaş madalyası gibi tam bir zevksizlik belirtisiydi.

Daha sonraki tüm sözümona açıklamalar da, bu iddiayı doğrulamak ve gerçeğe benzer kılmak amacına yönelmiştir:

Başlangıçta Anicet, sonradan olduğu gibi, yazarın kendisi değil; ünlü deyimle, o sırada «Fransa için ölmüş bulunan» dostum P.M.'di (Ekim 1918). Strasbourg'tan Frederika Brion'un anayurdu Sesenheim'a kadar herşeyin bana anımsatmak için elbirliği ettiği Goethe ile yüzyüze getirmek, karşılaştırmak istemiştim dostumu; ama sonradan, Rimbaud'yu Goethe'ye yeğledim, kısa kesmek için de ona Arthur adını verdim...

Oysa P.M., hatırladığım kadarıyle, 1917'de ölmüştü;

yani biz Alsas'a gelmeden ve 11 Kasım 1918'den önce. Bu durumda da, neden o sırada Goethe'ye el atmak gibi garip bir fikre saplandığım, elbette düşünülür. Gerçek şu ki aslında Anicet, kendi kendime biçip taktığım saydam bir maskeden başka bir şey değildi; ve o çağda da benim kafam, Goethe yada Schiller'e olduğundan çok daha fazla Rimbaud'ya takılıydı.

Anahtarın bunu izleyen bölümü, olaylara az çok uygundur:

L., Lélian - Verlaine'dir; adı bir «Illumination»a başlık olan Hortense, J. A. Rimbaud'nun varsayılı sevgilisi; Gertrud, Verlaine'in sözünü ettiği İngiliz dilberi; Viagère ise, Harrar fotoğraflarında görülen Zenci kızıdır. Ve Anicet'nin öyküsü, dükkânlar her ne kadar gelişigüzel ve hayalî bir şekilde betimlenmişse de, Jouffroy pasajında geçer.

...ama bunun hemen ardından, gene yalanlar dizisi başlamaktadır.

Benden, **Anicet'nin bir anahtarı** istendiğine göre, Mirabelle'in kim olduğunu da ister istemez söylemem gerekmekteydi çünkü. Oysa ben, roman yayınlandıktan sonra çocukça bir aldatmaca eğilimine kapılarak, gözlerine girmek için birtakım hanımlara, bu ad altında kendilerinin söz konusu edildiğini hem de yemin billâh ederek bildirmiş bulunuyordum. Nitekim, anahtarın burasında yer alan: **Lâvantacı kız, benim için, adı bütün bunlara katiyen karıştırılmaması gereken ve 1918 Ocağından beri hiç mi hiç görmediğim bir hanımı canlandırıyor...** şeklindeki üstü kapalı açıklamanın asıl amacı, hemen ardından gelen şu: **Buna karşılık Mirabelle'in adını açıklayabilirim, o çağda Bayan Marie Ménardier idi Mirabelle'in gerçek adı; ve sonradan bu hanım, romanda hiç bir rol oynamayan bir cins diplomatla evlendi...** şeklindeki açıklamaya daha büyük bir gerçeğe benzerlik kazandırmaktı (o gelip geçici «lâvantacı kız»ın, temellendirilmeğe ihtiyacı yoktu çünkü).

Bu gülünç isim, bu uyduruk diplomat ,bütün bu yakıştırmalar, o sırada gönüllerini çelmek istediğim hanım dostların gözünde benim yönümden şövalyece bir değerbilirlik ve bir sır saklama gösterisi niteliğine bürünebilirdi (çünkü gene o sırada kader, söz ko-

nusu hanımları birer kocayla donatmış bulunuyordu üstelik).

Doğrusu istenirse, o çağdaki mektuplaşmalarıma dayanarak söyleyeyim, bu romanın ilk dört bölümünü 1919 Martında Gide'e göndermiş olmam gerekti. Kitabın başlığına **panorama** sözcüğüyle aralarında ses benzerliği bulunması bakımından eklenmiş olan roman sözcüğünün, o çağdaki en yakın dostlarımın dünya görüşlerine karşı bir meydan okuma anlamına geldiğini elbette biliyordum. Beşinci bölüm, Gaston Gallimard'ın, o sırada ancak **Anicet yoksul adamın evinde**'ye kadar yazılmış olan **Anicet**'yi isteyen mektubunu aldıktan hemen sonra çırpıştırıldı. Ve çok kötüydü, yeni baştan yazmak zorunda kaldım o bölümü.

Mektuplarım gösteriyor ki, VI. bölümün hiç değilse bir parçasını daha Nisan ayında Paris'e yollamış bulunuyordum. Bu bölümün tamamı, 12 Haziran tarihli bir mektubun açıkça ortaya koyduğu gibi, Mayıs sonu ve Haziran başında benden ısrarla istenmektedir. Gerisini ise, 1918 Haziranıyla 1920 Martı arasındaki dönem boyunca yazıp bitirmiş olmam gerekir.

Anahtarın geri kalan kımı, tümüyle, 1930'daki gerçeküstücü topluluğun havasına tıpatıp uygun düşen terimler içinde kaleme alınmıştır. Cocteau'ya yüksekten bakma, Max Jacob'la o sıradaki emniyet müdürü Jean Chiappe arasındaki benzerlikten kaynak alan tatsız şaka, vb., hep bu kaygının ürünleridir. Ama işin ucunda maskeliler, kitabı yazarken tasarlamış olduğum kişilerle birdir: Mucize Melek, Cocteau' dur; Jean Chipre, Max Jacop (1); profesör Omme, Paul Valéry; Mavi, tartışma götürmez biçimde Picasso; Pol, Charlie Chaplin; ve Baptiste Ajamais, **Mont-de-Piété**'deki **Façon** şiirini ansıyanların hemen kavrayacağı gibi, André Breton:

...elles
font de baptiste: A jamais!
L'odeur anéantit
Tout de meme jaloux, ce printemps,
Mesdemoiselles.

(1) Cyprien-Max Jacob diye imza atmıştı bir süre.

Gene de, bu anahtarda niçin, **IV. bölümden itibaren, Anicet'**nin ben olduğumun söylendiği akla gelecektir. Akla gelebilecek bir başka nokta daha var: Rüküşlük ve Totoche bir yana, IV. bölümü yazarken Sarrebruck'a henüz gelmemiş olduğum halde, niçin : **Rüküşlüğü bakımından, Totoche diye adlandırılan Amerikan sinema oyuncusuna benzeyen Sarrebruck'lu genç bir Alman kızıydı Trainée...** diye yazmış olduğum.

Buna karşılık, Mart yada en geç Nisanda başladığım ve prenses Mérov'un sahneye çıktığı V. bölümde, Marina'ya, Sarrebruck'taki Sofienstrasse'de rasladığım, **kendisini** die Gänse Lise **diye adlandıran ve bir tilkiye pek benzeyen** Lise'in yüzünü tasarlayıp verdiğim, doğrudur. Nitekim daha yukarıda yer alan ve kendisiyle randevulaşmış olduğum **Wittelsbach Café'**den söz eden cümle de, onunla ilgilidir.

Büyük Boulard'ı, cephedeki teskereci onbaşımın fizik yapısı içinde tasarlamış olmam, belki önemsizdir. Ama buna karşılık, **bu kitapta Ducasse'**ın (Isidore, elbette) **yanı sıra, sadece... o sıralarda Jacques Vaché imzasını kullanmağa başlamış bulunan Harry James'in kendi adını koruduğu,** önem taşısa gerektir.

Kitaptaki en garip aktarmalardan biri de, Pedro Gonzalès adı altında, fizik yapısı bakımından Meksikalı ressam Diego Rivera ile, La Baume sokağındaki konağı bakımından tablo tüccarı Léonce Rosenberg'in aynı kişilik içinde eritilerek verilmesidir. Ufacık imalât sırlarıdır bunlar hep; ve Mirabelle'in gerçek doğasını ortaya koymaktan öte bir önem taşımazlar. Mirabelle ise, temel bakımından bir kavram olduğu için, hiç kimse değildir.

Nitekim Mirabelle'in çizgileri altında bir idenin, **modern güzellik'**in gizlendiğini kavramak için, bu kitabı birazcık dikkatle okumak yeter. Onun çevresindeki maskeliler topluluğunu, bu topluluğa üye olma tarzını ve tüccarların eline düşmüş güzellik sembolünü, hep bu durum açıklar.

Öte yandan **anahtar,** bir takım manzaraların gizemine de el atmaktadır: Faubourg-Saint-Honoré sokağındaki bar, Saint-Philippe-du-Roule yakınlarındaki bugün var olmayan bir sokakta diye gösterilmiştir örneğin; Yoksul Adam'ın odası için, Max Ja-

cob'un Gabrielle sokağındaki adresi verilmiştir; ayrıca bir Lacenaire'e, bir de Landru'ya gönderme yapılmış; XIII. bölümde geçen: **Bütün herşeyi kasıl imgeler halinde algılamak isteyen bir insan tanımıştım...** cümlesiyle Valéry'ye (daha doğrusu, Villejust sokağındaki evde Valéry'yle yaptığım bir konuşmaya) telmihte bulunulduğu açıklanmıştır (ki bu sonuncu nokta, doğrudur). Ayrıca, XI. bölümde sözü edilen Gençler Kurumu'nun Ours sokağında değil, Etienne-Marcel sokağında bulunduğu da belirtilmektedir bu arada (1). Bütün bu ayrıntılara kesinlik kazandırma isteği, bugün bana çocuksu bir tasa olarak gözüküyor. Ne var ki, yanlışlığı nasıl olsa ortaya çıkacak birtakım sözümona açıklamaları bu ayrıntılarla büsbütün pekiştirip akılları bulandırmağa gönlüm razı olmadı. Gene anahtarda yer alan: **Max Jacob olduğunu her haliyle açığa vuran Chipre'in yol boyunca ağzından çıkan bir kaç söz, Pierre Reverdy'nin söylediği sözlerdi...** şeklindeki olumlamaya gelince, bununla neyi kasdetmiş olduğumu, doğrusu, şimdi ansıyamıyorum; belki de bu iki şair arasında o sıralarda Montmartre'da süregiden dalaşmanın bir yansısıydı bu. Onun sözlerini alıp kendi sözleriymiş gibi aktarmakla suçluyordu Reverdy, Max Jacob'u; bu tartışmaların izine, Reverdy'nin **Le Voleur de Talan** adlı «roman»ında bol bol raslayabilirsiniz.

•

Anicet'nin, anahtarıyle bile, aslına baka baka yapılan bir resmin tam karşıtı olduğu herhalde farkedilecektir. Tanınmış kişilerle benzeşimler gelişigüzel, zorunsuz bir biçimde tıkıştırılmış değildir bu kitaba; çayır kuşları için kurulan tuzakların çığırtkan düdüğünü andırır bunlar. Yazar için söz konusu olan Picasso yada Chaplin'i sahneye koymak değil; hiç de beylik olmayan birtakım şeyleri dile getirmek için, birer beylik araçtan yararlanır gibi bu kişilerden yararlanmaktır. Bunun yanı sıra da, snopluğumuzun ebegümeci rengini bize yasakladığı bir çağda,

(1) Bir başka yerde, **Saint-Marcel** sokağı demiştim; doğrusu, **Etienne-Marcel**'dir.

dekadan okulun ortaya sürmüş olduğu gök kuşağını andırır seçkin ve az raslanan sözcükler bolluğundan kaçınmak. Sayın sembolist Baylara saygılar sunup sembollerden kaçınmak, sözün kısası. Semboller... Bizlerden biri (yada, bizlerden biri sayılabilecek biri, Jacques Vaché (1896-1919), ki **Savaş Mektupları** o sıralarda André Breton'un çabasıyla yayınlanmak üzeredir), evet, bizlerden biri değil miydi o, mizah anlayışının temelini şu olumlamayla dile getiren: **Özleri bakımından semboliktir semboller?** Kişilerim birer sembol değildi benim gözümde, hayır; düşüncelerimi dile getiren birer kuklaydılar. Farka dikkat isterim. Yirmi bir, yirmi iki yaşımda bilmem ne türlü bir gerçekçiliğin öncülüğünü yaptığım ileri sürülmeğe kalkışılmasın diye belirtiyorum bu farkı. La **Baume** sokağındaki Rosenberg konağını, Gonzalès çiftinin evine dönüştürmek, gerçekçilik değildir. Gerçek varsayılan kişilerin kullandığı dil, örneğin, en basit gerçeğe benzerlik anlayışıyle bile uyuşmayan bir üslûp içinde verilmiştir. Bile isteye. Anicet gibi Arthur de, kesinlikle Volteroi bir adayı benimser. **Yazı diline özgü** bir edadır bu. Mavi'nin sözleri, bir an için bile Picasso'nun ağzında düşünülebilir mi? Maskaralık olur bu, o kadar. Ama her sistem, etkili olabilmek için kendi kusurunu da ortaya koymak zorunda bulunduğundan, ben de kendi sistemimi bir kezliğine yalanlamak tedbirini almıştım: Anicet ile Yoksul Adam'ın konuşması sırasında (dördüncü bölüm), Jean Chipre'in ağzından çıkan bütün sözler, sadece Max Jacob **tarzında** değildir; Gabrielle sokağında, ikimiz arasında geçen bir konuşmanın olduğu gibi yazıya aktarılmışıdır aynı zamanda (**Kusursuz, zarif ve seçkin. Seçkinlik konusunda üstünüze yok zaten: Modern şiirin en eleküstü temsilcisi, sizsiniz....** vb. Bunun benzerliğine tanıklık edebilecek kişilerden bir kaçı hâlâ yaşıyor.)

Tıpkı bunun gibi, «çağdaşlık», fotoğrafik açıdan ancak bir negatif şeklinde işin içine girer burada. Siyah zemin üzerinde beyaz kişilerimin masalsı, düşsel yanını daha da belirgin kılmak amacıyle, tarihsel dekorun karanlıkta bırakılışına dikkati çekeceğim: 17. dönemden bir genç adamın yazdığı, üstelik de Chemin des Dames'da, yani savaşın göbeğinde yazma-

ğa başladığı bu romanda savaş, üç kere adlandırılmakta; ve her üç adlandırmada da yok sayılmaktadır. Üçü de üçüncü bölümdedir, adlandırmaların; yani Sancy yaylasındaki ilkyardım karakolunda kâğıda geçirdiği bölümde. Kesinlikle ansıyorum, evet.: Pos bıyıklı harika bir taşra soylusu olan komutanım, Pourceaugnac'a özgü şivesi ve Maurras'a özgü öfkesiyle, söz konusu karakolu, her akşam gelip benimle satranç oynamasını engellemek için mahsus bütün bölgenin en tehlikeli noktasına yerleştirmekle suçluyordu beni (ve itiraf edeyim, hepten de temelsiz değildi suçlaması). Evet. **Oda serüveni**'nde ilkin hancının ağzından dökülür «savaş» sözcüğü: **Bayım,** der hancı Amcet'ye, **o sıralarda basit bir öğrenci olan ve ek hizmetler için işe aldığımız bir bulaşıkçı kızla gönül eğlendirerek bizleri onurlandıran müstakbel Hicaz kralının savaştan önce yıllarca oturduğu odayı vermek isterdim size...** Hemen ardından da ekler: **Hani şu casus diye suçlanarak kurşuna dizilmiş olan Malezyalı bale sanatçısının gizemli bir amaçla kiralayıp yattığı odayı da ayırabilirim size...** Mata-Hari'ye yapılan bu atıftan sonra, bölümün bitimine doğru Mirabelle hakkında (Marchesino'nun ağzından, ve belgisiz geçmiş zamanda) şöyle denilmektedir: **Bugüne değin iki mutlu sevgilisi olduğunu biliyoruz.. Bu iki mutlu âşığın sonuncusu, savaşın korkunçluklarını hiç de korkunç olmayan bir biçime sokarak sevgisini kazanmıştı Mirabelle'in: ve işte bunun içindir ki savaşın sona erdiği gün göçüp gitti dünyadan...** Savaşın sona ermesinden altı hafta önce yazılmıştı bu; ve yazar da henüz, savaşın sona erebileceğine inanmaktan uzaktı. Ama savaş bittikten sonra, romanda bir daha artık sözü edilmeyecektir: İster söyle, ister böyle bitmiş olsun, önemsiz bir eski hikâyemiş gibidir artık savaş. Mirabele'in son mutlu âşığının (Guillaume Apollinaire'in) savaşın sona erdiği gün ölmüş olmasına gelince, itiraf ediyorum, bu bir kehanet değil, sonradan yapılmış bir eklentidir.

Biz gençlerin o çağdaki halimizi, bu aşırı özgürlük edasına bakarak yargılamaya kalkışmak, biraz fazla acelecilik olur (sadece kendi adıma konuşmuyorum): Savaşı önemsememek, bizim için hiç şüp-

hesiz ki yanlış, ama **savaşa karşı** yönelmiş bir tutumdu. Savaştan söz etmenin, onu lânetlemek için de olsa, savaşın reklâmını yapmak anlamına geldiği düşüncesindeydik biz. Bu konuda ısrarla susuşumuz, bizlere, savaşı **silmenin** bir yolu olarak gözükmekteydi. Bunun çocukça bir iş olduğunu tekrarlayarak ve (hiç değilse belli bir saygı duyduğumuz) Barbusse'ün **Ateş**'inden söz ederek, boşuna vakit yitirmeyin hiç. Yazılarımızda yansımamakla birlikte, bulanık gözükmekle birlikte, bizim o sıralarda benimsediğimiz fikirler, şovinizmle katiyen bağdaşmayan düşüncelerdi; ve nitekim bu düşüncelerledir ki, Fasta bir **Fransa için savaş** sorunu ortaya sürüldüğünde, bir an bile duraksamaksızın bu savaşa karşı çıktık. **Savaştan söz etmeme** ilkesinin bize savaşa karşı etkili bir yol olarak gözükmesi, ispatlasa ispatlasa, bizim o sıralarda yazmanın gücüne olan sınırsız inancımızı ispatlar. Yazılan herşey, **bir reklâm**'dı; bugünün diliyle, propagandaydı bizim için. Dini, **gökyüzü için bir reklâm** diye adlandırıyordu Breton.

Bununla birlikte, benim anladığım anlamda **gerçekçilik**, bende nasıl ilerledi, yavaş yavaş nasıl girdi edebiyatıma? **Anicet**'nin bazı anlarını daha sonraki kitaplarımla karşılaştırarak, bu konuda belirli bir fikir edinilebilir. Yılların ve metinlerin arasından, yazdıklarımda belli birtakım temaların sürekli biçimde işlendiği görülecektir böylece. Pasajlar, yada geçitler teması örneğin: İlkin **Anicet**'de ortaya çıkan bu tema (ikinci bölüm), daha sonra sırasıyla **Le Paysan de Paris**'de (Opera pasajı) ve **Les Beaux Quartiers**'de (Pasaj Klüp) de görülmektedir. Ama **Anicet**'de, Kosmik Görüntüler Geçidi'ne modellik eden Jouffroy pasajının, **kişiliksiz ve yansız** bir yer olmasına ve dükkânlarından bir çoğunun çeşitli Paris pasajlarından alınıp bireşimsel bir betimleme içinde sunulmasına karşılık, **Le Paysan de Paris**'deki Opera pasajı'nın titiz betimlemesi, bir fotoğraf makinasıyle tüm ayrıntıları verilircesine, aslına baka baka yapılmış bulunmaktadır. Bu doğalcılıktan, betimlemenin romansal ereğe bağlı olarak yürütüldüğü **Les Beaux Quartiers**'deki gerçekliğe geldiğimizde, **Anicet'nin dekoru**'ndan büsbütün uzaklaşmış oluruz. Hemen iki sayfa önde, Kankan sahnesinde dile gelen İkinci İm-

paratorluğa özgü belirli duyuş tarzı için de aynı şeyi söyleyebilirim : Bu tema (ki 1917'nin kimi yitik şiirlerinde de vardı), burada salt bir üslûp sorunu olarak ortaya çıkan bu tema - İkinci İmparatorluk üslûbuna sadece bit pazarında raslandığı bir çağda, başka türlü de olamazdı zaten -, çok daha sonra **Aurélien**'de (1942), Mary de Perseval'in Belles - Feuilles sokağındaki (1921'de girdiğimiz varsayılan) dairesinin gerçekçi betimlemesinde de işlenmekteydi. Aynı tema, gene o yıl politik amaçlarla (Ulusal Direnç Hareketi'ni kastediyorum) yazılmış bir şiirin, **Le Paysan de Paris chante**'ın da temel dokusunu meydana getirecektir nitekim. O çağda içinde yaşadığımız gizlilik koşulları, herşeyden önce III. Napolyon döneminin Paris'ine duyulan bir özlemin söylenmesini kolay kılıyordu **(Cet homme qui s'en va n'est-ce pas Baudelaire — Ce luxe flambant neuf la rue de Rivoli — J'aime à mi'maginer le temps des crinolines...,** vb.). Bütün ters görünüşlere rağmen, biraz daha yakından bakılınca, genellikle bütün yazılarımda durup durup yeniden ele alınan bu temaların, kitaplarımda gerçekçi bilinçle birlikte gelişen yeterince bilinçli bir sisteme dayandığı, sanırım, görülecektir (1).

Söz konusu balmumu modeller, **Le Paysan de Paris**'de de çeşitli biçimler altında ortaya çıkacaktır. Kitaplarım arasında yükselen bu karşılıklı çağrışımlar, tıpkı **palet** sahibi bir ressamın renkleri gibi, bile

---

(1) Örneğin bazı temaslara, örneğin bu arada «berberlerin balmumu modelleri» temasına sistematik biçimde dönüşün, basit bir tekrardan ibaret olmadığı gerçeği, nasıl görülmeyebilir? **Anicet**'nin ikinci bölümünde ortaya çıkan bu tema **(Onun yanında bir lâvantacı - berber dükkânı vardır; vitrininde pembe ipek giydirilmiş balmumu modelleri...)** daha önce, şiirde noktalamayı henüz kaldırmamış olduğum sıralarda yazılmış bulunan **La demosielle aux principes** adlı şiirde de işlenmekteydi:

Ces dames, à la devanture,
Penchent (idiotes), leur tête
De cire, et féminine!..

isteye kurulmuş öğelerdir. Şu satırları yazdığım sırada, Matisse (bu sefer gerçeği, Henri Matisse) hakkındaki kitabım yayınlanmamış bulunuyor henüz. O kitap çıktığında, bu büyük ressamın konuşmalarında, bir **nesneler paleti** anlayışına ulaştığı görülecektir. Belki 1969'da o kitapta, burada söylediklerimin bir yorumu da bulunabilir diyerek, bu konuyu fazla uzatmıyorum.

Bu önsöz, Elsa Triolet ile Aragon'un romanının karşılıklı yayını (1964) için yazılmış. Anicet ve Libertinage'a ortaklaşa önsöz yerine geçen daha uzun bir metnin bir parçasıdır.

1

ARTHUR

Orta öğrenim döneminden, yalnızca üç birlik kuralı ile zamanın ve uzayın bağıntılığını aklında tutmuştu Anicet. Sanat ve hayat hakkındaki bilgisi, bunlardan ibaretti. Sımsıkı bağlıydı bunlara; ve bütün davranışlarını, bu dayanaklara göre ayarlıyordu. Sonuç olarak ardarda tuhaflıklardan ötürü pek telâşa düşmezdi. Ama Anicet, herkesin gözü önünde töredışı aşırılıklara kaçınca, değişti iş: Şair olduğu anlaşılmıştı. Şaşırdı önce; ama ötekiler gibi kendisinin de bu konuda kesenkes bir karara varabileceğine inanmadığından, alçakgönüllülükle durumu kabul etti. Ana babası da bu evrensel görüşe katılmış olsalar gerekti; çünkü bütün şair ana babalarının yaptığını yaptılar : Nankör oğul dediler çocuklarına; ve hemen evi terkedip geziye çıkmasını buyurdular. Tren yada gemilerin, numenini değişikliğe uğratamayacağını çok iyi bildiğinden, direnç göstermeğe girişmedi Anicet.

Br akşam, herhangi bir ülkenin (elle dokunulmaz gerçeklikler üzerine değil de bütün bilimler gibi duyulur veriler üzerine kurulu olan coğrafyaya güvenmiyordu Anicet) herhangi bir lokantalı hanında yemek yerken, masa komşusunun, önündeki yemeklerin hiç birine el sürmediğini, ama gene de ağzının tadını bilenlere özgü bütün hazları eksiksiz ta-

dar göründüğünü farketti. Bu garip masa yoldaşının, duyarlığın önsel şekillerine başvurmağa boyun eğmeyen ve niteliklerini tasarlamak için besinleri ağzına götürmek ihtiyacını duymayan, özgür düşünceli kişilerden biri olduğunu kavradı hemen.

«Görüyorum ki Bayım, dedi, genel olarak insanların içinde yüzdüğü saflığa düşmüyorsunuz; ve onların o `ahmakça mekân tasarımını haklı olarak küçümseyip, dünya ile olan ilişkilerini değiştireceğini sandıkları yüzeysel görünüşlere iltifat etmiyorsunuz. Bazı halklar nasıl yazılı işaretlerin özel etkisine inanırsa, sıradan insanlar da küçücük kımıldanışlarıyle doğayı altüst edebileceklerini sanırlar. Bu tür kendini beğenmişlik gösterilerine sizin gibi ben de gülüp geçmekteyimdir. Çağdaşlarımızın (bu anlamsız sözcüğü sadece onların diliyle konuşmuş olmak için kullandığımı, herhalde sezmişsinizdir) düşüncesizliğini gösterir bu davranış; ve görünüşlerin, bu oyunlarından yararlanarak, onları ne denli kolayca yanıltmakta olduğunu ortaya koyar. Adım Anicet'dir benim, şairim; ve ailemin gönlü olsun diye, yalancıktan geziye çıkmış bulunuyorum. Yanımda oturanın kim olduğunu öğrenmek için nasıl can attığımı sizden gizlemeğe kalkışmak, boşuna olur. Yüzünüzdeki seçkinlik ve bağlı bulunduğunuzu gösterdiğiniz ilkelerin üstünlüğü, beni şu anda başka hiç bir istek duymamağa yöneltmektedir.»

Sustu Anicet. Kendinden, konuşmasına katmayı başardığı cana yakınlık havasından, düzenli ve tutarlı gelişiminden sözlerinin ve bu sözlerde dile getirdiği duyguların incelmişliğinden, en son olarak da bir kremalı pastanın damaklarına değmesinden doğan yanılsamayla şu anda dudaklarını yalayan enayilerin zaman idesini ve çocukça kronolojisini nasıl hiçe saydığını belirtmek amacıyle seçtiği o bir kaç eski deyimin zekiceliğinden, alabildiğine memnundu.

Nazlanmadı yabancı, anlatmağa girişti:

«Adım Arthur; ve bana dendiğine göre, Ardennes'de doğmuşum. Ama hiç bir şey bunu kesinlik-

le olumlamama elvermez; kaldı ki ben, sizin de sezinlediğiniz gibi, evrenin birbirinden seçik ve ayrı parçalara bölünmesine kesinlikle karşıyım. Aslında belki de sadece: Doğmuşum... demekle yetinmem gerekirdi. Ama bu önerme de, dile getirdiği olguyu, süreden bağımsız bir durum olarak sunmak yerine geçmiş bir eylem olarak sunuyor. N'eylersiniz ki bütün kipleri zamana göre değişir biçimde yaratıldı fiil; ve eminim, yalnızca söz dizimi bile insanı bu kavramın kölesi kılmağa yeter artar. Çünkü söz diziminin kalıplarına göre tasarlar insanoğlu; ve beynimiz, en son kertede, bir gramerden başka bir şey değildir. Belki bir ortaç, örneğin **doğan,** verebilirdi yaklaşık olarak düşüncemi. Ama görüyorsunuz ki Bayım...», ve burada yumruğunu masaya indirdi Arthur, «... sözlerimizi nesnelerin gerçekliğine tıpatıp uygun düşürmek istersek, en ufak bir kesinliğe bile ulaşamayız; ve han sahibi, ben öykümü bitirmeden, bizi bu salondan kovar. Dolayısıyle de, tiksindiğimiz kategorilere tamamıyle biçimsel birtakım ödünler vermemiz gerekiyor. Yalancı tanrılardır bu kategoriler; onlar bizden yararlanacağına, gelin biz onlardan yararlanalım.

«Adım **Arthur,** evet; ve Ardennes'de doğmuşum. Küçük yaşımda bir eğitmen tutuldu bana Lâtince öğrenmem için. Ama üstat Lâtince yerine, felsefe eğitimine girişti. İş tersine dönmekte gecikmedi: Hocamın, ispatladığı ilkeleri davranışıyle yalanladığını anladım hemen. Tanrı dünyayı kurmadan önce her bir boylamın on milyonda birini bile hesaplamış da işe girişmiş gibi hareket ediyordu hazret. Büyük bir namussuzluk olarak aldım bunu ve öfkelendim. Kendisine de acı bir dille anlattım düşüncemi. Ama düzmece filozof, benim bu dürüstlüğüme iftirayla cevap verdi. Kesin buyruktan tamamıyle habersiz ve basit bir adam olan babam, kızkardeşlerimin gözü önünde dövmeğe kalktı beni. Evi terketmeğe karar verdim ossaat; çünkü daha o çağda bile, hayatımın sonuna değin beni egemenliği altında tutacak olan

keskin bir utanma duygusuna sahiptim. Yollarda başıboş dolaşıp durdum önce bir süre. Ekmeğimi dilenıyor yada olarak bulduğum an çalışıyordum. Suları, ormanları, çiftlikleri ve bütün bu manzaraların içinde boy gösterenleri, duyulur bağlarından soyutlayarak tasarlamayı; kendimi perspektif denen yalandan sıyırıp kurtarmayı; başkalarının, heceleyen çocuklar gibi bir çok planda düşündüğü şeyleri bir tek planda kurup düşünmeyi; saatlerin doğurduğu yanılsamaya artık aldanmamayı ve yüzyıllarla dakikaların ardarda gelişini aynı anda kucaklamayı, hep işte o dönem boyunca öğrendim. Sonunda bir akşam, bu kır görüntülerinden biraz da yorgun düşüp, attım bir trene kendimi; ve yol parası vermemek için, bir kompartıman kanapesinin altına girip, C...' den Paris'e kadar geldim öylece. Bu durum, yolcuların sadece bir önyargı sonucu olarak oturmayı yeğlediklerini bildiğim için, bana en ufak bir rahatsızlık vermedi. Dünyaya yer hizasından bakmağa kendimi alıştırmak için yararlandım bu yolculuktan; ve bu, kısa boylu hayvanların dünya tasarımı hakkında iyi bir fikir edinmemi sağladı. Sonra da, çoğu zaman hoş vakit geçirmek için başvurduğum oyalantının tersine olarak, bir tek planda görülen şeyleri bir çok plana aktarmanın çok daha oyalayıcı olduğunu kavradım : Bütün öteki nesnelerden ayırmak için, uzunlamasına bakmak yerine yanlamasına bakmak yetiyordu bir nesneye. Hemen bu yöntemi uyguladım, üzerimde oturan yolcunun çizmelerini yüzümden uzaklaştırmak için. Bir yandan da, bu uygulamanın coşkunluğu içinde, trenin balast üzerindeki tartımlı tıkırtısına uygun olarak, özdeşlik ilkesini hiçe sayan şiirler durgulayıp kesimliyordum.»

Masa yoldaşının sözünü kesmekte sakınca görmemişti Anicet :

«Demek ki siz de şairsiniz, Bayım?»

«Boş vakitlerimde...» diye devam etti öykücü. «Kusursuz bir zihin bütünlüğü içinde bitirdim yolculuğu. Herşeye binbir biçimde hayran olmasını bilen

on altı yaşında bir çocuk için Paris ne demektir, bir düşünün. Gara iner inmez, kanatlanmış duydum kendimi: O sürekli devinme, perspektifle yüklü yapılar, sarayların alınlığına Doğuya özgü CAFE yazma tarzı, ışıklı akşam şenlikleri ve hiperbollerle kaplı duvarlar, herşey, herşey sevincime sevinç katıyordu. Geliştirdiğim seyredalma metotlarıyle, bu durmadan değişkenliğe uğrattığım dekordan usanmak söz konusu olamazdı benim için. Ama tam o sırada yaşadığım bir serüven, bana gerekli yalnızlığı ve boş zamanı sağlayarak, daha yeni metotlar yaratmama yolaçtı.

«Bir sabah bir cenaze alayı gördüm yolumun üzerinde. Ve her vakit ustaca yaptığım gibi, süreden bağımsız olarak ölüyü tasarlamağa koyuldum. Aynı anda en kibirli, en silik ve en doğal davranışlar içinde, küçücük erdemsizlikleri ve küçücük erdemleriyle baştan sona sıradan bir hayatın tüm adîliklerini ve tüm aptallıklarını yerine getirirken canlandırdım onu gözlerimin önünde. İşte bu sorumsuz zavallının kalıntılarını taşıyan boyalı kutuyu, şapkalarını çıkararak selâmlayanları gröünce de kahkahayı patlattım. O çağda, son bir savaşın mutsuz sonuçlanması, siyasal bölünmeler ve süregelen romantizmin amansız boyunduruğu, dünyanın en terbiyeli kentinin insanlarına yaraşmayan şiddet gösterilerine sürüklüyordu Parisli zihinleri. Nitekim, yoldan geçenlerden birisi durdurdu beni; ve tumturaklı bir dille, insan yazgısının bu bilmem hangi imgesini selâmlamamı buyurdu. O yoksul farfarayı hak ettiği bir kaç sıfatla okşadım önce; ama beni, dediğini yapmağa zorladı hazret; bunun üzerine kendisine pratik bir felsefe dersi verdim. İş, karakola düştü nedense; orada karanlık bir odaya atıldım, ve üç gün unutuldum. Gardiyanlarımdan daha özgür olabilmek için, kendimi zaman ve uzamdan soyutlamam yetiyordu; ama ben bu kapanmayı, yeni kaçış yolları denemek üzere kullanmayı yeğledim. Bizimkinden çok daha başka uzaylar icat etmiştir matematikçiler. Dediklerine ba-

kılırsa, n boyutlu uzaylar. Ne var ki, üç boyutlu düşünme alışkanlığı kendilerini körlettiğinden, başaramazlar bir türlü kendi kurgularını tasarlamayı. Önceden girişmiş olduğu jimnastik sâyesinde benim zihnim içinse, n'ye en değişik değerleri vererek dünyayı canlandırmak basit bir eğlence oldu. Karakolda varlığımı hatırlayıp beni komiserin önüne çıkardıkları vakit nitekim, çeyrek boyutlu olarak tasarlamaktaydım uzayı. Ve cevaplarım bu çaba dolayısıyle hafif bir bulanıklığa büründüğünden, kavramların göreliği hakkında çocuksu bir fikre sahip olan sayın görevli, sözlerimden hiç bir şey anlamayıp bir deliyle konuştuğu kanısına vararak, beni serbest bıraktı.

«Tadına doyulmaz bir yapma-kurma oyunu olmuştu Paris benim için. Rahatça dolaşıp gezdiğim bu çağ ve yer karmaşası içinde, elinde bir kılavuz, kendini boşu boşuna bulmağa çabalayan gülünç bir Agence Cook icat ettim. Asfalt eriyip, yoldan geçenlerin ayakları altında kaynamağa koyuldu. Yıkıldı evler. Kimi yapılar da biribirinin omuzuna tırmanıyordu. Kıyafet tarihlerinin renkli resimlerinde görüldüğü gibi tıpkı, aynı zamanda bir kaç elbise birden giyinmişti kentliler. Concorde alanını Büyük Sahra'ya çevirirken Dikili Taş, Deniz Kuvvetleri Bakanlığı'nın damları üzerinde belediye armasını taşıyan kadırgalar yüzüyordu. Makinalar döndü Grenelle'de. Açıldı Uluslararası Sergiler; iki yüzünde ayrı tarih taşıyan altın madalyalar dağıtıldı. Ardarda hükümdarlar ve olağanüstü elçiler akın etti Paris'e. Alev almış yapılarda konuklandı gelenler, ve dev akvaryumlarda. Opera'nın yanı başında bir orman bitti birden; ve demirden ağaçları altında bu ormanın, Hint kumaşları satılmaktaydı. Salhaneler'le Saint-Martin kanalının yerini değiştirdim. Müzeler dışında kalmadı bu sarsıntının; ve kakavanlar yığını, Ulusal Kitaplığın kitapları altında boğuldu toptan.

«Biraz da seçtiğim mesleklerden söz edeyim mi size? Canım ne olmak istediyse oldum sırayla: Gazete çığırtkanlığı yaptım; ve başlıkları şiir okur gibi

okuyup haykırarak satıyordum gazeteleri. Silindir şapkalar aşkına reklâm-adamlık yaptım; garlarda hamallık, rıhtımlarda yük işçiliği. Bu olağandışı hayat merak uyandırıyor, insanları bana doğru çekiyordu. Dostlar yağdı her yandan üzerime. Ünlü hokkabazları ve ip cambazlarını gölgede bıraktı birtakım çevrelerde gördüğüm rağbet. Ve sol kıyıya doluşan işsiz güçsüz takımı, bende araya araya nihayet deha buldu. En seçkin konaklara girip çıkıyor, Akademi üyelerince ağırlanıyordum; ve kibar hanımlar yarışa giriyordu benimle tanışmak için. Türdeşle imle gündelik ilişki içinde olmak, bendeki, size biraz önce sözünü ettiğim doğuştan utanma duygusunu alabildiğine geliştirmişti. Herkesin önünde soyunma durumuna gelmemek için, kışkırtıcı isteklerden kaçmağa başladım. Ve işte o dönemde tanıdım Hortense'ı. Tamamıyle habersizdi hayattan, ama aşkı biliyordu o. Tüm geçici heveslerime boyun eğdi, kabullendi üzerinde giriştiğim tüm deneyleri; ve beni, kadınlığın tüm gizemleriyle tiksinti duyuncaya değin tanıştırdı birer birer. En ufak bir şey görüp işitmesinden korkmaksızın, her türlü maskeyi çıkarıp atabiliyordum onun önünde; yüksek sesle düşünebiliyor; en özden yanlarımı ortaya serebiliyordum. Paha biçilmez bir kılavuz olmuştu benim için. Üç hafta sonra bıraktım bu kılavuzu : Kadınların dünyayı nasıl gördüğünü öğrenmiş bulunuyordum. Erkeklere özgü dünya görüşünden, uzayı iki boyutlu olarak algılayan vaşçi Japon farelerinin görüşü kadar uzaktı bu görüş.

«Bazı doğal yeteneklerim dolayısıyle edindiğim dostlardan biri, bana özellikle bağlanmıştı. L., düşüncemi derinden sezinlemeyi başardığı zamanlar, bir yerini kanatıncaya değin dövüyordum onu. Beni bir köpek gibi izlemekteydi. Yanımda sürekli varlığı tedirgin ediyordu beni, kendi kurduğum bir evrene kaçıyordum; ve L., öylesine beceriksiz ve gülünç bir biçimde ulaşmağa çabalıyordu ki orada bana, bazan o ağlayıncaya değin ben gülüyordum. Düşüncemi sezinledikleri vakit kapıldığım o utanma

duygusu, bu sıralarda, **saat kaç?** cinsinden en basit bir soruyu sormak kıpkırmızı kesilmeme yetecek ve hayatı bana katlanılmaz kılacak ölçüde aşırılaşmıştı. Saldırgan, güvensiz ve küstah olup çıkmıştım sonunda; münasebetsiz ve boşboğaz bulduğum kimseleri rasgele bir bahane uydurup tokatlıyordum. Toplantılarda ve şölenlerde rezaletler çıktı bu yüzden. En sonunda, bu serüvenlerden birinin bir gazetede alaycı bir dille ve adım sanım verilerek anlatılması, bardağı taşıran damla yerine geçecekti: Kendi kendimi sürgün etmeğe karar vermiştim.

«Londra'da da bana eşlik etti L. Sis, yeni ve bilinmedik oyalanma olanakları sağladı bize. Altın suyuna batırılmış düşten kıyıları Thames'in, sonunda senin sokak fenerlerini boğuk erganun seslerine benzetmekten de bıkıyor insan. Bütün bir mahalleyi bilinmedik bir dinin günlüğünü andırır bir sirke kokusuna boğan o **pickles** ve **piccallilies** dükkânlarından birinde, bir tezgâhtar kız kılığına bürünüp de geldi bu sefer değişiklik (1). Golliwog'un öykülerinde raslanan ve bıkıp usanmazcasına Peg, Meg yada Sarah Jane adını taşıyan kukla bebeklerin görünüşündeydi: Yumurtamsı bir kafanın üzerinde simsiyah saçlar, lâl rengi şakaklar, fırçayla boyanmış gözler, yok denecek kadar küçücük bir burun, sanki civatalarla biribirine eklenmiş tahta parçalarından kurulu bir vücut, yuvak biçiminde kol ve bacaklar. Ama metresim olur olmaz, anladım yanıldığımı: Bu tombul çocuktan daha uyumlu hiç bir şey olamazdı; ve hiç bir şey daha esnek olamazdı onun kımıldanışlarından. Hortense'tan kalma alışkanlığımla, **Gertrud**'ün önünde de yüksek sesle düşünmeğe, hayatın perdelerini değiştirmeğe, kendimi doğal halimle göstermeğe koyuldum. Düşüncemi sonuna değin sezinlediğini ve kendisine bıraktığım şeylerin en ufak bir yanını bile yitirmediğini, çok çabuk kabul-

(1) Pickles: Salamura yada turşu. Piccalillies: Bir çeşit sarmısaklı türlü.

lenmem gerekti: Ne denli karmaşık olursa olsun, ana kuralını ve işleyiş düzenini kavrayamayacağı hiç bir oyun yoktu bu kızın. İçten kopup gelen bu derin kavrayış karşısında bir an isyana kapılır gibi olduktan sonra, Gertie'ye hayranlık duymadan edemedim: Öylesine yakın düşüyordu ki bana, ona ulaştığımı ve onunla birleşip katıştığımı düşünmekteydim. Şaşırtıcı bir zekâ, afallatıcı bir uyanıklıkla izliyordu beni. Zihin yarışlarında beni önceliyor, hangi yöne doğrulacağımı kestirip sistemden sisteme sıçrayışlarla gafil avlıyor; bununla da kalmayıp, bana binbir yeni eğlence öğretiyordu. Kendi yarattığımız uzaylarda koşuşmağa koyuluyorduk zaman zaman, kaçıyor biribirimizden, gizleniyor; ve bir de bakıyorduk ki, yepyeni bir evrenin dönemecinde karşılaşmışız. Herşey aşka çıkıyordu. Yücelerden de yüce ereği olmuştu hayatın, aşk: En ufak bir davranış, en basit bir gülüş yoktu ki, ona götürmesin. Gertie ile birlikte Saint-Paul Church'ün kubbesinden bu ikinci büyük kenti seyretmeğe gittiğim şu sıralarda, ilk Paris günlerimde tattığım heyecan nice uzaklarda ve aşağılarda kalmıştı! Bu kenti de gene aynı tekniklerle değişmeye uğratıyor, keyfimce dağıtıp toparlıyordum. Ama çok daha tam, çok daha soylu bir sevince ulaşıyordum bu sefer. O sevincin içinden baktığımda, geçmiş kurgularım alabildiğine zavallı ve on altı yaş coşkularım alabildiğine acıklı bir görünüş alıyordu. Tüm kategorilerin yıkılışıydı aşk; herşeyi rahat, herşeyi uysal kılıyordu. Kendilmize hiç bir sınır tanımıyorduk o bütünleşmenin doruğunda. İtirazsız kabul ediyorduk aşkın egemenliğini, ama acısını da çıkarmıyor değildik: Bütün isteklerimize boyun eğiyordu o da. Aşkı sonsuzlaştırmanın, kesip durdurmanın ve kaldığı yerden olduğu gibi başlatmanın sırrını biliyorduk. Ve bütün biçimleri içinde tanıdık aşkı, onu yeni biçimler icat ettik. Kendi coşkunluk metotlarımızı getirdik aşka. Plan, yer, an ve süre karışımları içinde yaşıyorduk. Herşey erosal bir anlama bürünüyor, herşey aşk dini için bir sunak

halini alıyordu. Bütün ülkelerde, bütün evlerde, bütün çevrelerde, bütün giysilerin içinde ve bütün isimler altında seviştik. Her ânı ayrı hârikalarla dolu bir balayı yaşıyorduk. «Gertie, kalkıp İtalyan göllerine uzansak?» Düş kırıklığına uğratmayı deniyorduk birbirimizi, ama düş kırıklığı bile şehvete dönüşüyordu. Tam ikimizden birimiz kendini denetlemeyi yitirdiği an, öbürümüz bir başka dünyaya kaçıyordu bazan. Ve kaçağı yuvaya döndürmeğe dayanıyordu tüm oyun. Daha ne isteyebilirdim? Tek başıma kalmak ihtiyacını duyuyordum zaman zaman; Gertie hemen duruma el atıyor ve ben bir yalanla kendisinden kurtuluncaya kadar tartaklıyordu beni. Zaman zaman zo uma gidiyordu hep **biz** deyip hiç bir vakit **ben** dememek. Ve birleşen dudaklarımız arasında bir uçurum açılıyordu zaman zaman. Zaman zaman da düşman kesildiğimi, katılaştığımı duyuyordum. Ve beni sürekli kurnazlıklarıyle sinirlendiren, alaycılığıyle yaralayan; kışkırtmalarıyle bende sadece arzu değil, utanma duygumu ayaklar altına aldığı için kör bir kin de uyandıran bu aşırı zeki kızı dövmek isteği kabarıyordu içimde. Diyalog bezdirir olmuştu beni, sözün kısası; ve önüme çıkan ilk fırsatı da (kıtaya geri dönmek istiyordu L.), bir acının yatışması olarak karşılayıp, günlerden bir gün, samanyoluna uzanmak yerine, vapura binmek üzere Dover'a uzandım.

«L. ile giriştiğim ve hemen kavgaya dönüşüp soysuzlaşan tartışmalar, ölmeyi aklımdan geçirdiğim bir küçük gezi ve son ilişkim sırasında bulduğum, bu hayatın gereği sanat değildir biçiminde dile gelen kesinlik, gene o çağa doğru ismim üzerinde yaratılan bir rezalet, bu rezalet konusunda koparılan gürültü ve yağdırılan iftira, vede biribirinden onur kırıcı daha binlerce neden, beni yaşayım değiştirmeğe sürükleyecekti. Hayatıma değişik bir erek verme ve etkinliğimi ticarete, zengin olmağa doğru yöneltme kararını aldım. Geçmişimden arta kalan ne varsa, hesabını görüp kapattım hemen; ve bir dolu incik boncuk

cuk alıp yanıma, köle ticaretine girişmek amacıyla Afrika'nın doğusuna yollandım.

«Her türlü düşünce tarzına kendimi uyarlamakta gösterdiğim rahatlık ve sürgündeki Avrupalıları zincire vuran yakınlık bağlarının bende hiç olmayışı, hem bir Beyazın kendileriyle bu gadar uyanık biçimde ilgilenmesine pek alışık olmayan yerlilerce, hem de yerlilerle olan her türlü alış verişlerinde çok geçmeden benim aracılığıma başvurmak zorunda kalan kolonlarca hemencecik baş tacı edilmeme yolaçtı. Benden habersiz yada izinsiz bir tek iş çevrilmez, bir tek alış veriş yapılmaz olmuştu artık. Herkesin zararına küstahça zenginleştim; ve herkes, bundan ötürü gönül borçlusu olduğunu bildirdi bana. Ekonomik düzeni elinde tutan bir mutlak hükümdar durumuna giriyordum; ekinler nasıl güneşsiz olamazsa, hayat da bensiz yürümez oluyordu. Bütün şiir benim için artık, defterlerimin VERECEK ve ALACAK hanelerinde sıralanan sütun sütun rakamlardan başka bir şey değildi. Sayılarla sarhoş oluyor, ölçülerle kendimden geçiyordum. Süreye, uzaya, niceliklere değer biçme işiyle ilgili ne varsa, en yüce insan yaratımı olarak görünüyodu bana şimdi. Hiç bir gerçeklikten kaynak almadıklarını biliyor ve bundan dolayı da ayrı bir hayranlık duyuyordum bu ölçü birimlerine: İnsanoğlu, doğaya el koyma işinde kendisine dayanak olsunlar diye, kılı kırk yara yara ve keyfince seçip yaratmıştı bunları. Matematik ideler kadar yalın ve yabancı öğelerden arınmış hiç bir şey düşünemiyordum. Ancak birisi tarafından tasarlanırsa varlık kazanan ve kendilerini kavrayan dışında hiç bir temeli ve hiç bir yaşayımı olmayan birer zihin görüsüydü bunlar. Ölçekli resimlerin ve makinaların yanında, en güzel şiirler sönük kalıyordu. Sarkaç örneğin, ancak sahibinin varlığıyle gerçeklik kazanan bir niceliği sahibi orada yokken de hesaplamağa devam eden sarkoç, şaşkınlık verici bir varsayım gerçekleşmesiydi aslında; ve onu ilk olarak benim elimde gören ilkel topluluklardan çok da-

ha fazla beni allak bullak ediyordu. Kesin bilimleri öğreniyordum, lirizmin gizemlerini öğrenircesine. Büyük bir gurur doğuyordu içimde; ve güzelliğini gerçekten duyduğum tek şey, belki de buydu. Bazan bu güzelliği ortaya sermek, tanıdığım kabile büyücülerine göstermek istiyordum. Zihin kurgularına Paris'teki Baylardan çok daha açık, üstün ve bilge kişilerdi bunlar. Ama bir türlü anlayamıyorlardı beni, başlarını sallıyor ve: «İşte bir hurma, bir ikinci hurma ve bir üçüncü hurma. Burada üç tane hurma var şimdi. Ve biz bunları işte görüyoruz. Demek ki üç sayısı, sadece zihinle değil, gözlerle de görülen bir şeydir.» diyorlardı. En yetişkin insanlar bile böyle yanlış biçimde akıl yürütür: Yalnızca hurmaların varolduğunu kavrayamazlar bir türlü; hurmalar arasında ve hurmaların varlığı sayesinde kurulan oranı da, gerçekten var diye bellerler. Avrupa ile pek seyrek olarak sürdürdüğüm yazışmalardan, ortadan kayboluşumun ve sususumun orada büyük bir hayıflanma yarattığını ve dönmeğe tenezzül buyurduğum takdirde en yüce şan şerefin beni beklemekte olduğunu öğrendim. Bu haber, en ufak bir heyecan bile uyandırmadı bende: Afrika ülkelerinde edindiğim zorbalık ve bilgelik durumunu, başıma kondurulacak o bayağının bayağısı mersin dallarına elbette yeğliyordum. Burada herkes kabul ediyordu kafa üstünlüğümü, maddesel açıdan isteyebileceğim hiç bir şey kalmamıştı. Tanrı aşamasına eriştim ufak tefek savurganlıklar sonucunda, bölge lehçelerinde yer aldı adım, başlı başına bir efsaneydim işte. Bütün dinsel tartışmalarda ben vardım; vicdan konusunda ağzımdan çıkan her söz bir yasaydı. Putlara tapınmanın olduğu kadar güneş dininin dogmaları da bana bağlı kalıyordu; doğa olaylarını, büyük felâketleri, göksel belirtileri açıklamağa yönelenler, benim bunlardaki payımı hesaba katarak işe girişiyordu.

«Nitekim bir gün, iş için gittiğim köylerden birinde görkemli bir törenle br genç kız getirdiler önüme.

Dediklerine göre deliydi kız, ve halk tarafından kutsal bilinmekteydi. Oraya yerleşmiş olan ve o yörede hekimlik yapan bir Avrupalı, bana şöyle açıkladı durumu: «Hiç şüphe yok ki sağırdır bu genç Zenci kız, ama dilsiz değildir. Doğduğundan bu yana, oldukça karmaşık bir sinir hastalığından acı çekiyor zavallı. Ne söz, ne de mimik yoluyle türdeşleriyle anlaşmayı bir türlü öğrenemedi. Hareketleri düzendeş olmadığından, hiç bir ereğe uygun düşmüyor. Dolayısıyle de kımıldayamıyor yerinden; en doğal işlerini görmesi için bile, yardımcıya ihtiyacı var. Ne mutlu ki, kendisine dışardan verilen itişlere karşı direnmiyor. Yeni doğan bebek halinde kalakalmış, kısacası. Bu saf insanlar da, onu bir çeşit mucize olarak görüyor ve ona tapınmaya varan bir saygı besliyorlar. Kızın dile gelmez güzelliği çarpmıştı beni daha ilk bakışta. Eldeğmemişliğin en bulunmaz olanına sahipti: Tapınmayla karışık korku ve saygı öylesine uzak tutuyordu ki herkesi bu kızdan, daha hiç bir erkek arzusu ona yönelmemişti. Hekimin de sözünü etmiş olduğu, hareketlerindeki o düzendeşlik yokluğuna çevirdim ilkin dikkatimi: Bir nesneyi yakalamak üzere elini uzattığı vakit, sanki ayrı bir sistem tarafından kumanda edilen bakışları, elini uzatmış olan kızdan değil de bambaşka bir varlığın gözlerinden yola çıkar gibiydi. Nesneye uzanan elin erimiyle o nesneye ulaşmak için aşılması gereken mesafe arasında hiç bir orantı yoktu. Bazan, gözüne çarpan bir nesne ortadan kaybolduktan sonra da onu etkisi altında tutuyor; ve dakikalarca sonra söz konusu nesnenin çoktan boşalmış yerine doğru uzandığı oluyordu. **Zaman birliği** terimi yanıp söndü kafamda birden, ve hiç bir şüphem kalmadı; kızın davranışlarında eksik olan şeyi, kusursuz biçimde dile getiren terimdi bu: Zaman fikrine sahip olmadığı için türdeşlerinden böyle ayrı düşüyordu bu kız; ve görünüşe göre, uzak fikrine de sahip değildi. Gertrude de buna benzer tavırlar alırdı, kendini duyarlığın kiplerinden çekip çıkardığında; bir üçüncü kişinin açıklayama-

dığı, ama benim ossaat nedenini kavradığım tavırla.dı bunlar. Eski yeteneklerimi yardıma çağırarak, bu felsefeden-ötürü-deli ile anlaşabileceğimi düşündüm. Yanılmamıştım: Bir kaç günlük bir eğitim sonucunda, tek heceli sözcükler, çevredekilere düzendeş değil gibi gözüken hareketler ve anlamsız gelen dokunmalar aracılığıyle, bu kızla anlaşmağa başlamış bulunuyordum. Öteden beri dillere destan olan büyücü yetilerimin ne denli gerçek bir temele dayandığı böylece çıkıyordu ortaya. Ve büyüsel değerler taşıdığı benimle anlaşmasıyle büsbütün kesinleşen siyah bâkireyi, bana emanet ettiler. Bağımsız bir eve yerleştirdim ilkin onu, ve eğitimini yetkinleştirmeğe giriştim hemen. Bana ilk iş olarak belirttiğine göre, evlenecek çağa erişir erişmez kendisine bir sevgili seçmeğe karar vermişti, uğranılması zorunlu bir kötülüktü bu onca; ve ben de hiç kimsenin başaramadığı biçimde gönlünü fethetmiş bulunduğuma göre, hayatına beni o.tak seçmesinden daha normal hiç bir şey olamazdı. Ona böyle bir hizmette bulunmayı sevinçle kabul ettim. Giriştiğim eğitim işi, aşkın da yardımıyle, bir kat daha kolaylaşıyordu şimdi. Sonradan daha bir dizi isim verdim ona; ama Afrikalı dilberimi bugün düşündüğümde, en sevdiği ismiyle hatırlıyorum : **Viagère.** Takvimdeki azize isimleri arasında yoktur bu isim; ama işte yıllardan sonra bile, ve ateşliliğimi ne de olsa yitirdiğim bir çağda, bana gene bir tatlı heyecan verir. Normalin üzerinde zekiydi Viagère. Elinde büyüdüğü kimselerden, evreni, genellikle benimsenmiş kipler içinde düşünme tarzını henüz kapmadan önce, az raslanır biçimde erken gelişmiş bir zihni vardı. Dolayısıyle de, çevresinde konuşulan dili anlamayan bir yabancı gibi yaşıyordu türdeşlerinin içinde. Ama ben daha onun eğitimine girişmeden önce oluşmuş bulunan, üstelik de önyargılı fikirlerin yükü altında ezilmeksizin oluşmuş bulunan zihni, benim kendisine sunduğum çeşitli sistemleri rahatça kapıyor ve hızla uygulamağa koyulabiliyordu. Kamuya özgü dünya görüşünün

ağırlığıyle bunalan Gertrud gibi yapmıyordu bunu; benim bile sürekli çabalar pahasına ulaşabildiğim, daha geniş, daha genel, daha felsefî bir açıdan yapıyordu. Öbür insanlarla da ilişki kurdu yavaş yavaş. Bunun sonucunda benim üstünlüğümü çok daha iyi kavrayacak, ve bir kat daha hayranlık duyacaktı bana. Bildiği herşey benden geliyordu, benim benzerim olsun diye şekillendirmiştim onu. Bir tek dini oldu : Beni sevmek. Ama bu aşk, Paris'te yada Londra'da raslanandan çok daha başka türlüydü. Ne Hortense'la tattığım bilip tanımanın kuşkusu, ne de Gertie'den ayrılmama yolaçan bilinip tanınmanın utancı yoktu artık; huzur egemendi bu aşkta. Viagère'in ruhunu yoklamağa ihtiyaç duymuyordum, benim dehamın ürünüydü o ruh; ve tüm varlığıyle beni yansıtan bu kızın karşısında utanma sözcüğü, anlamını yitirmekteydi. Bu varlığı biçimlendirirken, sıradan insanların hayalgücünü ne denli aştığımı düşünerek gururlanıyordum : Viagère'i içinde yüzdüğü karanlıktan kurtarmak ve bir kurtçuk olarak alıp hayata kazandırmak yanında, bir heykele gönül verip onu canlandırmak işten bile değildi. Onunla birlikte yaşamanın ereği değildi aşk; aşkın ta kendisiydi bu yaşayım. Hiç bir yanı dokunmuyordu bana, yaptığı hiç bir şey gücüme gitmiyordu; onda ne varsa, benden geliyordu çünkü. Ne ben onu sevmeğe, ne de o bana tapmağa bir an olsun ara veremiyorduk : Korunma içgüdümüz engeldi buna. Birinci çoğul şahıs adılını, anlatma kolaylığından ötürü kullanıyorum sadece. Gerçekte bir tek şahıs, bir tek irade, bir tek aşktık. Ve işte bundan dolayı şehvet, bizim için hiç bir vakit tükenmiyordu. İnsanların icat ettiği fizik yasalardan sıyrılma bilimine sahip olduğum için de, bu şehveti tazeleyip sürdürecek kaynakları kendimde kolayca bulabiliyordum. Geçmişteki sevgililerimle giriştiğim çeşitleme deneyleri gereksiz kalıyordu artık, değişiklik heveslerimiz başka dekorlara ihtiyaç duymuyordu; kendi kendine yetiyordu edim. Buna karşılık, bizi birleştiren bu sonsuz sevişmenin düğüm yerinde, dış

dünyayı ortak ediyorduk yaşantımıza. Ama, önceki serüvenlerim boyunca yaptığım gibi, belirli bir seyirden yararlanıp kendi kendimizi açınlamak yerine, duygusal tepkilerimize en ufak bir ilgi göstermeksizin, içinde bulunduğumuz ortama yöneltiyorduk tüm ilgimizi. Böylece, kendimize değil sadece ötekilere merak duyuyorduk; enerjimizin en iyi yanını her an biribirimize aktarabiliyorduk çünkü, çünkü her birimiz kendi öz verisinin imgesini veriyordu öbürümüze. Bedenlerimiz arasındaki ilişkiyi hiç kesikliğe uğratmaksızın, nesnelerin gerçek tözünü ve evrenin bizi kavrayış tarzını anlayıp tanımağa koşuldu zihinlerimiz. Ve işte bu deneyler sırasında öğrendik ki, insanları koşan bitkiler sandığı için yer aslan ve büyük kırmızı karıncalar ruhun ölümsüzlüğüne inanır. Gene bu deneyler sırasında, küstümotlarıyle başbaşa verip ışığı, titreşimlerle, türümlerle bir tutan teorileri tartıştık; ve yılanlar, hipnotizmanın doğru ve gerçek açıklamasını verdiler bize : Işığın büyük hızı üzerine kuruluydu bu açıklama; sürenin ve uzayın sonsuzküçük bölümlerini algılayamaz insanoğlu... diyorlardı; dolayısıyle de, birdenbire kendisine dikilen bir bakış, zaman ve yer karışıklığı doğurur bizde, ve duyarlığımızın formlarını suni şekilde yıkıp parçalar. Bu buluşlara aktarıyorduk duyularımızın hazzını; ve böylece, tatlı bir küçük yalan aracılığıyle, bu hazzı, bütünleşen sevginin verdiği doygunluğa içten içe bağlı ve baştan başa zihinsel sanıyormuş gibi davranıyorduk. Kaynağı hiç bir değişikliğe uğramaksızın bu sâyede binbir görüntü kazanıyordu sevincimiz. Ve bu, bütün bir ebediyet boyunca böyle sürdü.

«Ama, yirmi yıldan fazla oluyor, Fransa'da öldüm ben. İnsanların hayata bakış tarzına duyduğum tiksinti dolayısıyle, hiç hesaba katmıyorum bu ölümü; ve işte bu akşam, sizin yanınızda, çağdışı bir şekilde yemek yemekten çekinmiyorum. Yüz çizgilerimin sizi benimle konuşmağa itişinde, şaşılacak bir yan yok Bayım. Dendiğine göre şiir alanında herkesten üstün başarı göstermiş ama gene de şiiri

hiç duraksamadan yüzüstü bırakmış; şu dünyada kimselerin eremeyeceği şekilde aşka ermiş ve doymuş, ve artık kendi kendisine yetmesini öğrenmiş; ayaklarına serilen şan ve şerefi tiksintiyle çiğneyip halkın sevgisini elinin tersiyle itmiş; hesabını bile bilmediği zenginlikleri rahatça tepmiş; keyfince girip çıkabildiği hayata ve pek yakından tanıdığı için inanmadığı ölüme kafa tutmuş; ve bunca doğal niteliğe ve binbir çabayla edinilmiş bilgiye rağmen sonunda bir geveze ihtiyarın, taşralı bir küçük emekli memurun tatlı dilliliğinde karar kılmış; ve işte şimdi şu anda, bir tabldot yemeğinin bitiminde bir tas kaynar kahveyi küçük yudumlarla içerek, adı Anicet, kendi şair ve ailesinin gönlü olsun diye yalancıktan geziye çıkmış bir Bayla sohbet eden bir adamın yüz çizgileridir çünkü bu çizgiler.»

II

ANICET'NİN ÖYKÜSÜ

«Bayım, dedi Anicet, sizin gibi değerli masa yoldaşları bulacağımdan emin olsam, her akşam böyle lokantalı hanlarda yemek yerdim ben. Yeterince açıklanması olanaksız bir mucize sonucu, öykünüz, hayatımın tam şu anında beklediğim öyküydü; ve beni de nasıl büyülü bir etki altına aldığını gördünüz. Ama bu öyküyü anlatım tarzınız üzerinde bir kaç eleştiriye de izin veriniz. Yaşadığınız varsayılan çağın damgasını taşıyan bir belirli düzensizlik, geçen yüzyılın sonlarında en üstün zihinlerin bile henüz etkisinden kurtulamadığı romantik fırtınanın sonucu saydığım bir savrukluk ve başıboşluk, akla aykırı bulduğum ve sizin gibi, yürürülkteki önyargılardan sıyrılmış bir kişinin kendini kaptırmaması gerektiğine inandığım bir karmaşıklık gördüm anlatışınızda. Sırasıyle çocukluk, erginlik ve olgunluk çağlarınızı dile getirdiniz; en değişik ülkelere götürüp gezdirdiniz beni; ve bana en azından üç aşk romanı öykülediniz. Diyorum ki bütün bu anlatı boyunca kendinizi üç birlik kuralına bağlı kılmanız, çok daha basit ve çok daha ispatlayıcı olurdu; çünkü söz konusu kural, insan kavramlarının önemini en aza indirgemek ve onsuz ulaşılması olanaksız bir anlatım açıklığı sağlamak niteliğine sahiptir. Nitekim öyle yapmış olsanız, kendinizi yabancı iklimlerin belki de aldatıcı çekimine kaptırmaksızın, gene kendi seçeceğiniz bir zaman birliği çerçevesi içinde, örneğin

bir tek gün içinde, sırasıyle bütün metreslerinizin çeşitli tavırlarına bürünen bir tek kadınla yaşanmış bir aşkı, bir tek dekor içinde sunmağa yönelecektiniz. Böyle yapmış olsanız, gerçekliği değişikliğe uğratıp yozlaştırmış olacağınızı öne sürerek karşı çıkmağa kalkışmayınız bana lütfen : Biliyorum ki öyle bir şey, umurunuzda bile değildir; ve biraz düşününce kabul edersiniz ki, benim önerdiğim tarzda bir anlatı, öykünüzün önemini hiç bir biçimde azaltmayacağı gibi, eksikliği hemen farkedilen dönem bütünlüğünü ve arılığı katardı öykünüze. Anlattıklarınızın bende uyandırdığı derin ilgiyi ispatlamaktadır sadece bu gözlem; ve hangisi olursa olsun mutlaka bir sıkı düzene bağlanmak kesinliğine inanmış ve hem mizacı, hem de üslûp kaygısı dolayısıyle kendini daima bir kurala uydurmağa alışmış, çağdaş bir delikanlının kasıtsız gözlemidir. Umarım, incinmemişsinizdir. Başkaldırmayı benimsemeyen, her türden çılgınlık ve sapkınlıklara kolayca gülüp geçen ve mutlak doğruyu elinde tuttuğunu hiç mi hiç düşünmeyen bir dönemdir bu dönem. İşte ben de bunun içindir ki, yüzyılımın istediği bir çocuk sıfatıyle, edimlerimi ve yapıtlarımı bir yasaya uydurmaktayım. Ola ki temelsizdir bu yasa; ama benim gözümde, battal olmuşluğun ve başkaları tarafından katlanılmaz diye nitelendirilmenin büyülü etkisine bürünmekte ve benim gibi ne zamana, ne mekâna, ne de eyleme inanmayan bir kimseye hiç mi hiç ağır gelmemektedir. Hem bu girişe bir örnekleme olarak, hem de bana gösterdiğiniz güvene ve bulunduğunuz itiraflara bir karşılık olmak üzere, ben de size bir öykü anlatacağım; ve hem kendi kişisel ilkelerimi, hem de kuşağımın ortaklaşa benimsediği ilkeleri uygulamağa çabalayacağım bu anlatı boyunca. Hemen belirteyim ki, Bayım, söz konusu ilkelerin titizlikle kullanımı, bugünün beğenileri açısından pek tumturaklı kaçan, teklifsiz duyguların dile getirilmesinde aykırı bağı olan ve yan cümleciklerde çoğu kere dilek kipinin o tatsız hikâye bileşik zamanını gerektiren belirli geçmiş

zaman yerine, bildirme kipinin şimdiki zamanının sürekli kullanımını getirmektedir. Bu uzun açıklamaların şu kısacık **Lâvantacı Kızın ve Güzel Törelerin Masalı**'na hazırlayıcı girişlik etmesini de, ayrıca hoş görünüz.

«Bu öykünün, anlatım kuralı tiyatrodan alınmış olduğuna göre, tıpkı bir dram metni gibi, içinde geçeceği tek dekorun betimlemesiyle başlamasına izin veriniz. Kişiliksiz ve yansız bir yerdir bu. Günün her saatinde çeşitli kahramanlar girebilir buraya; eski dostlar burada toplanabilir, sevgililer buluşabilir; ve hem saraylılar geçebilir buradan, hem de basit yurttaşlar. Ama ne trajedilere özgü sütunlu avludur burası, ne de komedilerde görülen kent alanı. Tıpkı öykünün bu iki türe birden katılan eylemi gibi, dekor da bu iki çerçeveyi birden andırır. Olay, günümüz Paris'inde geçer; eğlence semtlerini iş yerlerine, gezinti yerlerini ticaret semtlerine bağlayan o canlı geçitlerden birinde. Aile çocuğu Anicet'nin baba evinden o tatlı hovardalık yuvalarına ve Anicet'nin borsa tellâlı Bay babasının, kafası itiş kakış rakamlarla dolu olarak ve gözünün önüne serili tutku tuzaklarına kapılmaksızın, her gün gidip geldikleri ve gelip gittikleri yoldur burası. Yirmi yaşında bir delikanlının merakını çekmek üzere düzenlenmiş bir bir yenilik, genç Anicet'nin bakışlarını vitrinlere adetâ çivilemektedir. Boyalı duvar kâğıtları satan bir dükkân vardır örneğin; bir başka dükkân sonra, yabancı iklim ürünleri satan bir bakkal dükkânı : Kamboç mandalinaları, Ekvator cevizleri, hünnaplar; ve bunların ortasında taht kurup oturmuş, kakao tohumlarıyle tepeleme dolu yumurtamsı bir kavanoz. Bir terzi dükkânı vardır; vitrininde kalıplara geçirilmiş çizgili pantalonlar ve kemerli ceketlerle kendi kendine yeten bir elbise koyup ortaya, bu mucizeyle duygusal ruhları şaşkına döndüren. Bir ikinci terzi dükkânı vardır; kül renginden kırmızılı, yeşilli, alacalıya kadar rengârenk ve irili ufaklı ve yanlamasına yada dik kareli ve zaman zaman noktalı ku-

maşlar sergileyen. Onun hemen yanı başında, kesik eller, amansız korseler, her cinsten biçimsiz ayaklar için dökülmüş korkunç alçılarıyle Çin pabuçları, insana büyücü kadınları ansıtan koltuk değnekleri, ve yaldızlı kurşundan Milo Venüslerini berbat eden çirkin sargılar sergileyen bir ortopedi araçları dükkânı vardır. Biraz ötede ise, bir dikiş makinaları fabrikasının sergisi göze çarpar; hayvan terbiyecisi işçi kızların kelleyi koltuğa alarak aralarında dolaştığı vahşi hayvanlardır aslında bu makinalar (ve ben, bu kızlardan birini şöyle keyifle parçaladıklarını görmek şansına ermeyi beklemekteyimdir öteden beri). Onun yanında bir lâvantacı-berber dükkânı vardır; vitrininde pembe ipek giydirilmiş balmumu modelleri, saç maşaları, bilinmedik isimlerle donanmış esans şişeleri, saçlarıyle sakalının sağ kısmı beyaz, sol kısmı siyah ve göğsü altın madalyalı Erkek büstüyle. En son olarak da, Hôtel Meublé'nin girişi vardır: Doğrudan doğruya buraya, yemyeşil bitkilerin arasına iner bakır çubuklu, kırmızı kenarlı boz bir halıyla kaplı merdiven; ve bir gaz lâmbasının aydınlattığı mavili beyazlı harflerle yazılı ismin altında bu eşik, herhangi bir kapıcı suratı konukların içeri girmesine engel olmaksızın, profesyonel bir ketumlulukla açık beklemektedir. Bu geçidi kötü havalarda yağmurdan koruyan camdan damın altında, duygusal gezintiseverimiz, ardarda düşlere gömülecek kadar dünyadan uzak bulmaktadır kendini; ve kendine özgü bir coşkunluğunun temel öğelerini, buradaki yapımsal etkinlikten alıp çıkarmaktadır.

«Anicet'dir bu gezintisever, oğul Anicet; ve işte konuşmaktadır. Ama aktörlerin tiyatro oyunlarında çocukça yaptığı gibi, diliyle ağız çeperlerini döverek, ses tellerine ciğerleriyle hava üfleyerek ve dudaklarını kılmıldatarak değil, zihinsel olarak konuşmaktadır: «Ey benim duyarlığımı okşayan dekor, Kozmik Görüntüler Geçidi adını veriyorum işte sana. Eski oyuncaklarım arasında benim, bir hokka-

bazlık kutusu vardır; madensel aynalarla süslü sergenleri üzerinde o kutunun, sıra sıra hokkalarla gülleler, sarılı siyahlı bir hokkabaz değneği, renkli mendiller, üzerinde III. Napolyon'un resmini taşıyan akçalar, yani bir dünya dönüştürücüsüne gerekli tüm takım dizilidir. Bu geçit, bir imgesidir işte o kutunun; ve burada herşey, hayatı en değişik biçimlere aktarmam için sunulmaktadır bana. Vitrinlere konmuş yazılar, anlam değiştirmeğe hazırdır hemen; ve örneğin **burada İngilizce konuşulur** diye bir levha okuyorsam, benim gözümde bu zavallı dükkân, insanların kendilerini Büyük Britanya'da sanmak için toplandıkları gizemli bir yer haline girmektedir: Beni şaşkınlığa boğan harika bir kurnazlık gösterisidir bu. Mağazaların camlarına yazılmış büyük harfler, yabancı bir heyecan veren hiyerogliflere dönüşmektedir. Ve ürkütücü anlamlara bürünmektedir yapımcıların özel isimleri. Vitrinlere yerleştirilmiş lâmbalarla tavandaki soluk ışığın çatışmasından doğan göz aldatıcı aydınlık, tüm yanılsamalara ve tüm yorumlara kolayca kaynaklık eder. Hele ortopedi dükkânındaki o yetkin aygıtlar, uğursuz taklitleri doğanın, nasıl da yabansı birer varlık görüntüsüne bürünürler bilseniz: İradesi ile hayat arasına hunharca girip kesin egemenlikleri altına almak üzere zavallı bir sakat gözleyen birer şeytandır bunlar. «Yaz bakalım, tahtadan elim benim, yaz...» der çolak umutla; ama o tahtadan el, bu buyruğu hiç mi hiç hesaba katmaksızın, kendi ekseni üzerinde mekânik bir kesinlikle devinmeğe devam eder. Ve birdenbire farkına varır ki sakat, kesik kolunun ucunda kımıldayan şey, kendi üzerinde ağır ağır dönen bir akreptir. Bana dokunmaması için o korkunç yaratığa uzak adaların yemişlerini sunarım hemen: Maviye çalan çiğ etlerin görüntüsüne bürünürler pembeden kırmızıya, kırmızıdan mora; ve ortalarından yarık incirler, cici kanserler gibi kanar. Çoğalır ignam kökleri, ilerler sürünerek, koşar, tırmanır, zıplar; ve bir balta girmemiş orman doğar, kakao tohumlarının

Hint ve Amerikan ıtırlarını koruyup sakladığı yumurtamsı kavanozdan. O ana kadar gözüme çarpmamış olan samanlayıcının dükkânından, kalın dalları, baltalık ormanları, iri sarmaşıkları dolduran, pahalı kitaplardaki resimlerinin tıpkısı bir sürü hayvan fırlamaktadır. Ama mis fa esi, tepeli devekuşu, susamuru, Kuzey ördeği, sincap yada ağulu böcek, bütün bu hayvanlar, hayata döndükten sonra bile, içine saman doldurulmuş hayvanların o tozlu görüntüsünü sürdürmektedir. Bitkiler öylesine gelişip büyümüş, hayvanlar öylesine üreyip çoğalmıştır ki, dört bir yandan çevirilmiş, kıstırılmış, boğulmuş, boğazlanmış duyarım kendimi; ve solucanımsı yaratıklar değer yüzüme, böcek bacakları giysilerimin altına süzülür, doğa içime dolup zapteder beni. Bir yanılsamanın etkisi altında bulunduğumu, bütün bu dalbudakların ancak boyalı kâğıt tüccarının vitrininde varolduğunu ve ölü yapraklar üzerindeki çakal tırnakları cızırtısının, boz kurt ulumalarının, boa ıslıklarının aslında dikiş makinalarının gürültüsünden doğduğunu, ve timsah tarafından alt kısmı yenip sadece büstü kalmış erkeğin gerçekte bir saç boyası reklâmı olduğunu istediğim kadar tekrarlayayım kendime ve istediğim kadar hiç bir tehlike içinde bulunmadığımı söyleyeyim, hayalgücümün zoruyle oluşan bir yılgınlık gene de içimi kaplamaktadır. Nasıl çıkılacaktır peki bu ormandan? Büyüyü bozacak afsunlu sözleri de bilmemekteyim. Boğulurcasına çevreme bakıyor, işime yarar hiç bir şey bulamıyorum. Birden bir levha ilişiyor gözüme. Ve yüksek sesle okuyorum o yazıyı: HAZIR VE ISMARLAMA GİYSİLER. Şükürler olsun Tanrım sana, sihir çözülüyor; ve işte kurtuluyorum. Hep oradaymışım aslında; duyarlığımı okşayan Geçit'ten hiç bir vakit ayrılmamışım. Akşam olmuştur dünyada sadece, o kadar; ve elektriğin gün ışığı karşısındaki savaşını, vitrinler kazanmıştır. Uzun bir geziden döndüğüm için, anlamını tastamamına kavrayamaksızın, yabancı gözlerle seyrediyorum manzarayı şimdi; uzayın hangi nok-

tasında ve yüzyılların hangi anında yaşadığımı da, açık seçik olarak kavrayamıyorum. Sağımda ve solumda yer alan terzi dükkânlarının mankenleri de, bu görünürdeki giysileri canlandıran bedenler de, açık seçik olarak kavrayamıyorlar herhalde bunu. Kafaları, bacakları, elleri, anlaşıldığına göre başka bir dönemde kalmış. Hemen o döneme aktarıyorum kendimi; ve tüm değerlerin garip bir biçimde ters dönüşüyle, çevremde baştan başa eller, bacaklar, kafalar ve modası geçmiş şapkalar, eldivenler, pantalonlar görüyorum. Peki ama hangi üslûba bürünüyor bu dilim dilim nesneler? İkinci İmparatorluk üslûbunu, yaylı silindir şapkalarla iskarpinleri görür görmez ansıyorum. Borsacılar ve gülünç züppelerden kurulu iki sıra insan arasındayım artık: İşte biri, açık mavi Nankin pamuklusundan giysiler içinde, İmparatoriçe caddesinde bir fayton gezintisinden dönüyor; bir başkası da, Viyana tarzı zülüfleri, çenesinin hemen altında bağlanmış boyunbağı ve koltuğunda telâtin çantası, ıslıkla bir kadril havası tutturmuş çalıyor; ve ayak hareketleri çoktan uymuş o havaya. Bakın şu bir maylorddur. Şu dördüncü de daracık bir pantalon geçirmiş ayağına, ve sırtına kadife bir yelek; bütün parmaklarına yüzükler takmış; çevresini saran kalabalıktan, ünlü bir terzi olduğu anlaşılıyor maskaranın. Şu gereğinden fazla esmer süvari de, Brezilya İmparatorunun yaveri olsa gerek. Ya şu iki dirhem bir çekirdek züppe... Hanımlara yer açın! Bölücüler geliyor bölüğe katılmağa. Seçilmiyor yüzleri: Dilber Eugénie gibi tıpkı, hepsi sargılara sığınmış. Giysilerine göre sınıflandırılabilirler ancak; giysilerinin isimleri de, günün beğenisine uygun mu uygundur hani: Lady Rowena, Stéphanie, Burjuva randevusu, Desdemona, Sen nerdesin, Camille, Son pişmanlık, Umurunda mı dünya, Hatırla beni, Çağlayan. Ne var, ne oluyor? Yeni gelen birisine doğru seğirtiyor bütün kadınlar. Adı ne onun? Bütün ağızlardan dökülen bir mırıltı cevap veriyor: Palikao, Palikao. Savaş işleri bakanı geleceğin, Devlet adamla-

rının en sevimlisi. İpleri çekmek için onu beklemekteydiler, anlaşılan. Nitekim işte herkes dansetmeğe koyuluyor. Karşılıklı yerlerini alan çiftler, selâmlaşıp zıplamağa, yalpalanıp sıçramağa başlıyorlar. Erkeklerin bacaklarını kadınların başları üzerinden nasıl geçirdiğini görünce anlıyorsunuz daracık pantalonların varlık nedenini. Peki bu çalınan müzik ne? Yılanı yuvasından dışarı uğratır bu müzik. Ayaklarını havada biribirine vurarak gittikçe daha hızlı zıplamağa girişiyorlar nitekim. Herkes katılıyor artık baloya. Tek başına kalmış olan, sadece ben varım. Dört bir yandan itip kakıyorlar gövdemi, ufacık bir köşe bile bulamıyorum sığınacak. Bu kır meyhanesi müziği, beynimin içine işliyor. Benim de dansetmem gerek. Çabuk bir kadın bana. Ama hepsi tutulmuş. Kalakalıyorum ortalıkta şaşkın; ve demeğe kalmadan beklediğim kadın, lâvantacıdan çıkıp geliyor: On altı yaşındadır henüz, ve üzerinde bir Mağrıp giysisi vardır. Saflığına güvenip mazürkaya sürüklüyorum onu hemen, ama kankan dansı yapıyoruz. Nasıl da umulmadık bir ateşle girişiyor. Bir bacağın bu kadar yukarı kaldırılabileceği geçmezdi aklımdan benim. Ama işte temiz yürekli Lâvantacı Kız birden büküyor dizini, sonra da bacağını bir yay gibi fırlatıp ileri uzatıyor, ve göğsüme saplanıyor ayağı sanki; hiç beklemediğim bu vuruşla öteye fırlıyorum. Ben kendimi toparlar toparlamaz, bıraktığımız yerden devam ediyoruz; vücutlarımız birbirine yaklaşıyor. Bu küçük şeytanın bana neler yaptırdığını düşünüyorum : Bu ardarda zıplayışların, bu taklaların, ip cambazlarına özgü bu gösterilerin ismi yok. Bilmediğim şeyleri nasıl izleyip yapabilirim? Bütün topluluk çevremizde halka oluyor. Hangi güç beni sürüklemekte, kestiremiyorum. Ömrüm boyunca ben bu cehennem dansını yapmışım sanki! Coşkunluk veriyor bana bu jimnastik; ve her yeni sıçrayış, Lâvantacımın yeni bir güzelliğini öğrenmemi sağlıyor. Belinden kavrayıp havalandırdıktan sonra sımsıkı göğsüme doğru çekip yapıştırıyorum onu birden, ve göğüslerinin sert-

liğini duyuyorum. Bir sonraki figür için boynuma dolanmış bu kolları değerlendirmemek elde midir? Gizli değinmelerden söz etmiyorum bile. Alkışlıyor topluluk; ve bu genel onay, bana bir kat daha güç kazandırıyor. Kendiri bana terkeden güzelliğin verdiği sarhoşluk içinde, devam ediyorum. Ama Lâvantacım kılavuzluğu bırakmamıştır; ve figürler bizi biribirimize yaklaştırdığında, şu terimlerle bana sanat ve şehveti öğretmektedir:

«Seni canlandıran, sürükleyen, coşturan, kesin egemenliği altında bulunduran ve bir türlü tanımlayamadığın bu duygunun Fransızcadaki ismi, arzudur; ve doğrudan doğruya aşkı tanımlar bu sözcüğün Lâtincesi (1). Bu zekice bağıntı aracılığıyle Eskiler, aşk tutkusuna tüm değerini veren şeyin, arzu denen uzanış olduğunu belirtmek istiyorlardı. Şehvetin beklenmesinden başka bir şey değildir arzu; ve bu bekleyişe, taşkınlığımızın yöneldiği nesnenin önceden tasarlanması eşlik eder. Aşkın değil katiyen, yalnız arzunun gücü sınırsızdır. Kusurları güzelliğe çevirip dönüştüren, duyuların verilerini idealimize uygun olarak ve bu ideali daima kesinlikle gerçekleştirmemize yarayacak şekilde seçip yorumlayan, bizi egemenliğinde tutan düşünceye yabancı tüm kaygıları içimizden yok eden ve eylemlerimizin yücelmesine engel olan bu karmaşık psikolojiyi basite indirgeyen, yalnız o güçtür. Böylece arzu, etkisi kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıkan iki yanlı bir işlemeyle, hem evreni, hem bizi değişikliğe uğratır; hem evreni, hem bizi güzelleştirir bir tek atılım içinde. Şu içinde bulunduğumuz konumda aydınlığa çıkarılması güç birtakım ayrıntılara eğilmeme gerek kalmaksızın da anlayabilirsin, seni bu bir kaç genel ilkeyle donatarak hangi coşkunluk metodunun sahibi kıldı-

(1) Fransızcada «arzu»yu karşılayan «désir» sözcüğü, Lâtincedeki, «yokluğuna hayıflanma», «yokluğundan dolayı acı duyma» anlamına **desiderare** kökünden gelir (Ç.N.).

ğımı. Arzudur beni bu denli güzel yapan, bundan hiç şüphen olmasın; çoğu zaman pek de sevimli olmayan bir insan diye bilindiğin halde, hiç bilmediğin bir dansı hemen kavrayıp yetkin biçimde yapacak ve böylece herkesi çevrende kendine hayran bırakacak kadar köklü bir değişikliğe uğratan seni, arzudur gene. Hareketlerimizin şu uyumlu inceliği karşısında şaşkınlığa düşmüyor musun? Burada yaptığımız figürler, en yüce insan görüşlerinin gururlu karakterini taşır; oysa sadece şehvet, öngörülmesi kolay bir bitim noktasına götürmektedir bizi (1) Düzen ve birlik kaygısı, karşılıklı tavırlarımıza bu derece yetkin bir denge veremezdi, inan; çünkü arzu, bizi kendiliğinden güzelliğe götürmektedir. Aramızda doğup beliren uyum, her birimizi sadece ötekimizi seyretmeğe sürüklüyor yavaş yavaş. Belirli İtalyan resimlerinde görülür bu: Danseden çift, hareketlerinin karşılıklı dengeliliği içinde, hemen de bütün resmi kaplamışlardır; ve tablonun en altında, küçücük ve uzak, sütunlu evleriyle kent alanı ve bu küçüklüğün içinde yitip gitmiş insanlar vardır. Bir noktanın daha farkına varmanı isterim, ey güzeller güzeli biricik sevgili: Bu büyük çapta etkileyici olay sırasında, bizi çeviren şeyler, sözlerimizin onlara giydirdiği görüntüye büründü. Ortak duyarlığımızın içinde devindiği dekor, bizim dünya görüşümüze göre şekillenmek zorunluğunu duyuyor işte. Ve işte ikimiz de Robinson'un adasındayız şu anda şimdi. Bütün öteki insanlar ve kentler ve saraylar, öylesine uzakta kalmışlardır ki hatırlanmazlar bile. Ayaklarımızın altında sadece bir dev hurmalık vardır artık; onu da perspektif iyice küçültmüş ve bir ot yığı-

(1) Biraz ağır bir şaka **(Yayıncının notu).** İlk basımda yer alan bu nota ek olarak hemen belirtelim ki, düzeltmeler sırasında bu şaka, N.R.F. yayınevinin teknik sorumlularını bir hayli endişelendirmişti; ve kitaptan çıkarılması için, yayınevi sahibi Gasten Gallimard'ın özel onayı gerekti.

nı haline sokmuş bulunmaktadır. Manzarayı kısıtlamak için, biribirimize yaklaşmamız yeterli. Ama dansın tam şu anında, yepyeni bir duyu el koymaktadır biribirimiz hakkındaki hayalimize: Biribirimize değip dokunmamız, o tanrısal dokunum, tasarımlarımızı altüst ediyor. Bırakalım sürsün, arzunun bu doruk noktası. Oyunlarımızı bengileştirme, vücutlarımızı çözümleme ve ruhlarımızı cehennem azabına uğratma gücünü yitirmekten ürkerek, ağır ağır ve hiç devinmeksizin, biribirimizi tanımağa başlıyoruz. Karşılıklı olarak boyun eğip kabullendiğimiz ve bizi yenmeksizin, tüketen bu durusun derin bir ürpertisi var. Bir tek anın ortasında asılı gibiyiz. Ama kolumun eğrisinde, kırıştığı yerde iç dirseğimin, maviye çalan bir dövme yıldız görüyorsun şimdi; seni bana doğru çeken gizemli işarettir o. İşte kımıldadın, ve bozuldu büyü; bekleyemem artık, ve sen de bekleyemezsin,. Değdir dudaklarını o işaretin üzerine, bastır dudaklarını, mavi yıldız üzerinde kırmızı yuvarlaklar, ve sımsıkı sar beni. Alıp götürmeden önce de, sevişirken en sevdiğim ismi mırıldan : Lulu. Başım arkaya devrildi, bak, saçlarım darmadağın; ne bekliyorsun? Hadi durma, al beni.»

«Uysallıkla baş eğiyorum bu zarif güzelin dediklerine. Sözleri bana birer doğa buyruğu gibi geliyor. İçimde bir yan, hiç bir zaman erişilemeyeceğini sandığım bir hayata doğuyor. Yavaşça gerinip kımıldamağa başlıyor haz, kıvrımtılı bir ırmağın olanca savrukluğuyle yayılıyor, belirginleşiyor, uzuyor. İlk aşamasına girmiştir işte şehvet; ve biraz önce aldığım buyruğa uyarak, şu terimle veriyorum bu haberi yoldaşıma : «Lulu». Ürperiyor duraksamadan. Bu ürperişin ardında koşuyorum; ve o, alışılmış boyutlardan sıyrıladursun, duyumların kesişme noktasında ben, hiç farkına varmaksızın kendimi yitiriyorum.»

«Arzudan bu arzunun doyumuna geçtiği an susmuştur genç Anicet. Güçsüz kalan düşüncesi, maddenin bağrına terketmiştir onu ilkin. Ama hemen

sonra Anicet, bir anlık bir doruğa ulaşmış bulunmaktadır. Ölü noktaya erişen bir makina, dalganın tepesinde bekleyen bir gemi gibi asılı kalır orada bir an. Sonra birdenbire herşey kayar altından, ve devrilir. Asansörle inişte duyulan o belli belirsiz iç ezikliğini duymaktadır şimdi. Acıktığını düşünür, tereyağlı küçük ekmek dilimlerinin lezzetli şeyler olduğunu. Ve haksız da değildir. Herkesçe duyulup yaşanan bir hüzne bırakmak ister kendini; ve içine yuvarlandığı bayağılığı örtmek amacıyle kahramanımız, dış dünyaya çevirir bakışlarını. Işte Bay babası, ki sahneye girişi çok önceden hazırlanmıştır, yavrusunun artık gizlenmesi olanaksız edepsizliği karşısında kollarını havaya kaldırarak öfkesini dile getirmektedir. Ve işte oradadır her zamanki figüranlarıyle her zamanki topluluk. Işte evde kalmış kızlar, genç adamın bu ahlâksızlığını ertesi günkü gazetelerde boy gösterecek mitolojik isimlerle nitelemektedir. Işte bütün öbür kişileri Kukla oyununun, acı bir kızgınlık içindedirler: Omzundan çaprazlama beline inen hamailiyle şu anda düzeni, yasayı, Toplumu temsil eden Komiser, görevinin yüceliğine inanmış olan jandarma; çağdaşlarının törebilmezliğinden Tolstoy'u sorumlu tutan malsahibi; bu türlü işlerin ancak kapılar ardında yada ıssız bir kırda yapılması gerektiğini geleneksel bir **Diavolo** ile noktalayıp belirten Kalabriyalı haydut. Gençliğin sapıklığı üzerine oradaki timsah bile gözyaşı dökmektedir. Bu genel kınama havasının ortasında genç Anicet, öz değerine olan inancını ve gururunu yitirmemiştir: Soylu bir jestle çeki düzen verir kendine; ve bu hareket, şimdi uyuyakalmış lâvantacı kıza döndürür bir an için dikkatini. Töre dışına düşmemek için her ne kadar suratını buruşturmazsa da, hafif bir şaşkınlığa uğradığı bellidir: Biraz önceki çağda gönlünü çelen o güzeller güzeli sevgili, o çağdan bu çağa dönerken, elli yıl birden yaşlanmış gözükmektedir. Kına yakılıdır saçları şimdi; ve yüzündeki kırışıklıkları, düzgün bile örtememektedir. Dişleri yer yer

dökülmüş, darmadağın olmuştur tüm güzelliği. Pek ucuza aldatılmış olduğundan artık hiç şüphesi kalmayan kahramınımız, mide bulandırıcı bulur bu manzarayı. Gerçi hâlâ güzel ama hiç bir zaman bir saray sayılamayacak yıkıntılara gereğinden fazla önem verdiği için, biraz da kendi kendisine öfkelenmektedir. Utanmazca yalan söylemiştir demek ki bu kadın ona; dekordan doğan şaşkınlığı fırsat bilip, ona evrene bakmayı öğretme bahanesiyle, saflığından sinsi bir şekilde yararlanmıştır. Böylesine kara bir ihanet, hemen oracıkta cezayı hak etmektedir: O rezil ihtiyarın başını hışımla tutar kaldırır ve boynunu burar Anicet. Bu son davranış, hazır bulunanlara, biraz önce toplumsal ahlâkın ayaklar altına alınışı sahnesi kadar heyecan vermekten uzak kalmıştır. Kimi kuklalar, güzel töreleri herkesin gözü önünde çiğnemenin büründüğü bu özel inceliği dehşetle karşılamaktadır: Şurada bir Hôtel Meublé durup dururken, yani iki frank gibi gülünç bir ücret karşılığında bu pisliği namuslu Parislilerden gizlemek olanağı ortadayken, genç adamın böyle davranmış oluşu bağışlanmamaktadır. Hem kamu vicdanının isterleri, hem de kendi görevlerinin gerekleriyle harekete geçen Komiser ve jandarma, hemen ilerlemiş ve genç ahlâksızı tutuklamağa girişmişlerdir. Savunma hakkı saklı kalmak şartıyla, yasalar önünde boyun eğmeğe hazır olduğunu bildirir Anicet. Bunun üzerine ortalık bir an için tiyatro dekorcularıyle dolar: Bir kürsü, bir kaç sıra, bir kaç müşavir ve bir kaç belediye görevlisi bulunup güzel bir mahkeme sahnesi kurulur hemen. Demeğe kalmadan, yargıçlar görünmüştür: Başlarında kenarsız şapka, sırtlarında biniş, yakalarında kalkım bulunmaktadır; yalnız bu acaipliklerle yetinmişlerdir nedense bugünlük. Dinleyiciler, dükkânların vitrinlerindeki yerlerini almıştır; ve yargılama, suçun işlendiği yerde, dolayısıyle de hafifletici sebeplerin bulunduğu yerde yapılacağı için, alabildiğine mutludur kahramanımız. Hele yargılama usûlünde göze-

tilen törensel sıra, onu adetâ büyülemektedir: Kendisine bu parasız seyir fırsatını verdikleri için nasıl teşekkür edeceğini bilememektedir yargıçlarına. Avukatının, müşterisinin deliliği üzerine kurulu üç bölümlük savunmasını, tadına doyulmaz bir mizah parçası dinler gibi keyifle dinler; gereğince değerlendirir kendisini Cicero'ya özgü bir amansızlıkla suçlayan savcının enerjik konuşmasını. Ve yargılama usûlüne uygun olarak son sözü sorulduğunda, ayağa kalkar Anicet; o pek yakından bildiğimiz görgülü çelebi edasıyla, bu şayan-ı teessüf olayın gerçeğini açıklar: İlk aldatılan, ilk tuzağa düşürülen, aslında kendisidir; ve işte şu vitrinler, şu sergenler tanıktır ona. Böylece Anicet, olayların akışını ilgi çekici bir anlatımla dile getirdiğinden emin bulunmaktadır. Bu parlak savunma boyunca zaman zaman, tumturaklı belâgat gösterilerine kaçmaktan ve ona çoğu kez hayranlık sağlamış olan çarpıcı nüktelere başvurmaktan da geri kalmamıştır. Gelgelelim ne yargıçlar, ne de dinleyiciler kanmış gözükmemektedirler bu sözlere. Ve ancak Hekimbaşının Anicet'nin zararsız bir deli olduğuna dair açık seçik bildirisi üzerine ailesine teslim edilir genç hatibimiz. Ayrıca su tedavisinden geçirilmesi de öğütlenmiştir; ve ailesi işte bu öğüdü bahane ederek geziye çıkmasını buyurur ona. Finalde, sahnenin soluna yığılmış olan kalabalık, kahramanımıza küfür ve hakaret dolu bir türküye başlar ve ana babası utanç içinde önlerine bakarken, fonda Anicet'nin neşeli bir havayla uzaklaştığı görülür. Omuzunda bir değnek vardır genç adamın ve bu değneğin ucuna bağlı bir mendilde de bütün servetini götürmektedir: Ana yadigârı bir altın saat, babasının verdiği bir fildişi mezura, kamunun ona karşı genel tiksintisi ve bir kaç da felsefe ilkesi. Ve bu finale son noktasını koymak için perde de olmadığından, bir elektrik arızasıyle yetinilir. Tam zamanında kesilmiştir ayrıca elektrik: Böylece saygıdeğer topluma, en hafif komedinin ve en yüzeysel gevezeliklerin bile, bizlere, ışığın in-

sanlara geçici olarak verilmiş olduğunu ve en uzun süreli gözüken avantajların aslında en yanıltıcı ve en kısa ömürlü avantajlar olduğunu hatırlatmakla yükümlü bulundukları, bir kez daha ilân edilmektedir.»

«Öykünüzün gereğinden fazla teorik bir biçimde düzenlenişi, kolayca sezinleyebileceğiniz gibi, hiç hoşuma gitmedi...» dedi Arthur. «Ama önsözü ve gelişme bölümü boyunca zaman zaman esnediğim halde, kabul edersiniz ki son bölümünü büyük bir dikkatle izlemiş bulunmaktayım. Gerçekten de o son bölüm, hiç bilmediğiniz ve size açıklamam şart olan bir nedenden ötürü, bana özellikle dokundu. Kolundaki mavi yıldızdan, sevişme anında sevdiği isimden ve hele sözlerinin genel havasından, sizin lâvantacı kızınızın, aslında, benim biraz önce size anlattığım Gertrud olduğunu kavramazlık edemezdim. Öykünüzün sonundan anlaşıldığına göre, kendisini benimle seviştiği o şimdi uzakta kalmış çağda hiç bir kadının erişemeyeceği ve hiç bir övgünün yeterince değerlendiremeyeceği kadar yücede tutan eşsiz güzelliğini ve dillere destan körpeliğini artık yitirmiş. Onun serüvenlerinden haberli kılmışımdır kendimi daima; dolayısıyle de o kadar kusursuz ve tatlı dilli bir kızın, elinde o kadar az kozla sizi aldatabilmesi beni katiyen şaşırtmamıştır. Ama onu yok etmiş olmanızdan dolayı size teşekkür borçluyum: Ona gösterilmesi beni mutlu kılan saygıyı hiç hak etmeyecek biçimde en bayağı yerlerde her önüne gelenle düşüp kalkmağa ve böylece benim anıma da gölge etmeğe başlamış bulunuyordu. Sizin de denemiş olduğunuz gibi. Bayım, benden aldığı metodları, genç kuşakların sevgisini sağlayabilmek umuduyle ciğeri beş para etmez birtakım kişilere bile öğretmeğe kalkışmaktaydı. Gönülsüz de olsa bana bu hizmetinizden dolayı, size yeniden teşekkür ediyorum. Ayrıca belirtmek isterim ki, söz konusu hanımın davranışları konusunda bilgi verirken, övgüye değer bir zekâ ve denlilik gösterisi

yapmış oldunuz. Zaman zaman ukalâlığa düşmekten alakoyamadınız gerçi kendinizi; ama bu yakışıksız tutumu ilerde terkedeceğinizden adım gibi eminim. Ve umarım ki, bu küçücük noktayı açıklığa kavuşturan şu pinpona öfkelenmez, beni kolayca bağışlarsınız.»

«Sözlerinizden dolayı katiyen kırılmadım, diye cevap verdi Anicet gülümseyerek. Ama şu anda bana tatsız bir biçimde dokunan bir nokta var: Raslaşmamızda ve karşılıklı sözlerimizde, bir akşam yemeği konuşmasının gelişigüzel çerçevesini çok aşan iddialı bir anlam, daha doğrusu, eski Yunanca ve açıkça deyimiyle bir sembol gizlendiğini farketmiş bulunuyorum. Ve işte şimdi, sakınca görmezseniz, bu sembolü ortaya koyup defterini dürmek arzusundayım. Burada her birimiz, elimizden geldiğince, iki apayrı kuşağı temsil ediyoruz: Sizin kuşağınızın, gelişebilmek için, herşeyden önce bir Hortense'ın koynuna girmeğe kesin ihtiyacı vardı; ve sizin keyfinize göre Hortense, kamuya özgü evren görüşü yada romantik şiir anlayışı demekti. O Hortense'ların tadını daha ortaokul sıralarında çıkarmış olan benim kuşağım ise, Gertrudün aşkıyle girdi hayata. Çağınızın en dilberi ve çağdaşlarınızın ideali olan bu hanım, siz kendi kişisel özçağrınızı gerçekleştirmek üzere onu terkettikten sonra, yavaş yavaş düşmeğe ve güzelliğini yitirdikçe biraz daha bayağı kimselerle alış veriş etmeğe yöneldi. Ve nasıl Hortense başlangıçta sizi tutkulandırdı ise, Gertrud de başlangıçta benim gönlümü çelmiş ve beni başka bir çağın hayalleriyle oyalayıp aldatmayı becermiş bulunmaktaydı. Zamanın tüm bezirgânlarının kin bağlamasına yolaçtı bu bana; ve sizin gömüldükten sonra başınıza gelenlere benzer bir serüven yaşattı. Ama hangi modası geçmiş iksirlerle uyuşup kaldığımı anlar anlamaz hatadan dönüp, sizin çağdaşlarınızın ufkunu sınırlayan çizginin ötesinde, modern hayat fikrini aramağa koyuldum. Sizin çoktan sona ermiş, benim henüz başlayan yaşayımlarımızı böylece karşılaş

tırdıktan sonra, Bayım, sanırım artık ayrılmamız gerekir. Ve işte bu raslantıdan bende, sizin ortaya koyduğunuz örnekten aldığım dersle kendi Gertrud'ümü ve kendi Viagère'imi gelecekte bulmak arzusu (bu öykünün konusu da başka bir şey değildir), sizde ise sadece aşklarınızın anısı ve size çoktan yabancılaşmış bir gençliğin anlayışsızlığı kalıyor.»

III

ODA SERÜVENİ

Diyecek hiç bir şeyler kalmadığı anda biribirlerine, lokantalı hanın sahibi, vaktin geç oluşundan dolayı salonda tek başlarına kalmış bulunan konuşmacılara, bütün lokantalı han sahiplerine özgü o geleneksel denlilikle yaklaşıp külâhını eline alarak, konuklarını rahatsız etmekten üzüntü duymasına rağmen polis buyruklarının otel, meyhane ve lokantaların akşam saat dokuzda kapanmasını istediğini ve kendi işyerinin de hem otel, hem meyhane, hem de lokanta olarak üç bakımdan birden bu buyruğun kapsamına girdiğini hatırlatmak zorunda bulunduğunu, dolayısıyle de bu sayın Baylardan, söz konusu buyruğun sadece kendilerine yönelmiş onur kırıcı bir ölçü olmayıp genel bir önlem olduğunu bilerek dairelerine çekilmelerini kibarca ama kesinlikle rica ettiğini bildirdi. Bu sözler üzerine Arthur, masa yoldaşından izin olarak, ayırtmış olduğu odaya yollandı hemen. Ihtiyat nedir bilmediğinden kendisine oda ayırtmayı unutmuş olan Anicet ise, lokantalı han sahibinden, elinde kalan en güzel odayı istemişti. Bu istek karşısında sınırsız bir umutsuzluğa düşer gözüktü adam: «Bayım, dedi, o sıralarda basit bir öğrenci olan ve ek hizmetler için işe aldığımız bir bulaşıkçı kızla gönül eğlendirerek bizleri onurlandıran müstakbel Hicaz kralının savaştan önce yıllarca oturduğu odayı vermek isterdim size, ne yazık ki, alabildiğine zengin

ama horlayışını buradan işitebileceğiniz kadar da şişman bir Halifax'lı tacire bırakmak zorunda kaldım söz konusu odayı.»

«Ne yapalım zararı yok,» dedi Anicet, «bu durumda daha az ünlü bir odayla yetinebilirim.»

«Hani şu casus diye suçlanarak kurşuna dizilmiş olan Malezyalı bale sanatçısının gizemli kalmış bir amaçla kiralayıp yattığı odayı da ayırabilirdim size; ama oraya da, saat altıya doğru, güvenilmez bakışlı bir adam parasını peşin ödeyerek yerleşmiş bulunuyor.»

«Bu durumda elinizde kalanla yetinmek zorundayım.» diye cevap verdi Anicet.

«Ama elimde hiç yer kalmadı, değerli Bayım.»

«Ufacık bir çatı altı odası örneğin.»

«Son gelenler samanlıkta uyuyor; ve her ne kadar yüzünüzdeki belli seçkinlik beni size yakınlık duymağa sürüklese de, geceyi geçirmek üzere kendinize bir yer aramanızı rica etmek zorunda bulunuyorum.»

Cesaretini yitirmedi Anicet; ve yolcular arasında, bu gibi durumlarda uyulması gerekli kuralları göz önünde tutarak, odasını onunla bölüşme sevimliliğini gösterecek bir kimse bulunduğuna olan inancını korudu. Düşüncesini hemen bildirdi han sahibine; ve müşterileri arasında, kendisini konuklayacak o kibar yabancıyı arayıp bulmasını diledi. Umduğu gibi olmuştu herşey; ve çok geçmeden han sahibi, beklenmekte olduğu daireye kadar kendisini izlemeğe çağırdı kahramanımızı. Merdivenleri çıkıp ardarda dehlizlerden geçerken, görünüşleri ne de olsa değişikliğe uğratan titrek mum ışığında, gizemli bir ifadenin belirir gibi olduğunu farketti han sahibinin yüzünde Ancet ve bunu kılavuzuna sormağa karar verdi. Ama tam o sırada han sahibi, kahramanımıza bir kapı açmış ve ortadan silinip gitmişti.

Genç adam, ortada duran bir petrol lâmbasıyle ucu ucuna aydınlanan bir odada buldu kendini.

Donuk bir abajur, bütün ışığı yumurtamsı bir masanın üzerine yollamaktaydı; ve petrol lâmbasıyle aydınlığından gayrı, hafif bir yük yer alıyordu masanın kıyısında: Aşk esinlemeğe adanmış saydam bir eldi bu. Yarı karanlığa alışınca Anicet, bu elin ucunda dünyanın en güzel kolunu, o kolun ucunda da o güne değin yüreğini hızla çarptıran biricik kadını gördü. Bu beklenmedik karşılaşmadan, bu tuhaf raslaşmadan, bu mutlu tesadüften, ve hattâ, kahramanımın zaman zaman kendini kaptırdığı bayağı düşüncelere de hazır sırası gelmişken bir örnek vermiş olmak için söyleyeyim, onu buraya atan rüzgârdan ve onu burada tutan karardan duyduğu derin sevinci yüksek sesle belirtmeyi tasarladı en önce; ama bu isteği kaba ve yersiz bulup bastırdı. İçinde kabaran ikinci ve hiç şüphesiz bu sefer yerli bir istek, gözlerinin önüne serilen güzellikleri alçak sesle birer birer sayıp sıralamağa itiyordu onu. Ama gün ışığında buna daha bol ve daha elverişli zaman bulacağını söyleyen bir önseziyle, bundan da vazgeçti. Karşısındaki hanımın uzun boylu, güzel mi güzel ve esmer olduğunu ve hiç yabani gözükmediğini aklının bir köşesine yazmakla yetindi. Ama düşüncelerinin tam o sırasında, buraya macera aramak, ilân-ı aşkta yada hoşunuza gidecek herhangi bir başka edeb-i kelâmda bulunmak için değil, sadece uyumak için gelmiş olduğunu hatırlayıp, durumu şu sözlerle belirtmeğe girişti:

«Buraya böyle damdan düşer gibi gelişimi bağışlayınız, Bayan; ama hiç şüphesiz Bay kocanızın yada Bay kardeşinizin kibarlığıdır ki...»

Anicet'nin bu cümleye daha fazla devam etmek istemediğini anlamak kibarlığını gösterdi hanım da; ve işte bunun içindir ki, kahramanımızın sözünü kesmiş olmadı cevap vermekle:

«Benim ne kardeşim, ne de kocam yok, Bayım; sizi burada dinlenebilmeniz için çağırtmış olan, benim.»

Bu sözleri söylerken sesinin büründüğü kusur-

suz terbiye edası bir kaç saniye boyunca öylesine etkilemişti ki genç adamı, bu teklif alabildiğine doğal gözüktü ona. Ama masanın kıyısına konmuş olan elin heyecan verici güzelliği, daha sıkı bir edep kuralları anlayışına döndürdü onu çabucak. Kendisine avans verilmekte olduğunu anlamazlıktan gelemedi artık; ve hattâ bu düşünceyi, cesurca dile getirdi için için. Ama inanır mısınız? Bu atılgan ve fırsat çıktığında atılganlığını ispatlamaktan da geri kalmayan lise mezunu, kendisine bu türlü davranılmasından ötürü, övünçten çok öfke duydu; uyumaktan başka hiç bir şey istemediğini tekrarladı kendi kendine; bu fikre sımsıkı yapıştı. Hıyar yerine konulduğu için gittikçe biraz daha üzüntü duyuyordu; çünkü o, kendisini buraya çağırmış olan ve tavrıyle hayranlığın yanı sıra saygı da uyandıran hanımı bir hıyar yerine koymayı aklının ucundan bile geçiremezdi. Hücuma uğramış saydı kendini, savunma haline geçti, kabalaştı, tersleşti ve buradan bir an önce çıkıp gitmekten başka hiç bir şey düşünmez oldu.

«Sizi töhmet altında bırakabilecek bir iyiliği kabul edemem, sayın Bayan, dedi. Böyle bir şeyi kabul temekle, zayıflığınızdan yararlanma durumuna düşmekten ürkerim.»

«Yazıklar olsun size. Bayım. Biraz önce aşağıda, komşularınızın edep kurallarına duydukları saygıya rağmen sizi işitecekleri kadar yüksek sesle, o şişmanca yaşlı adama hür bir anlayış içinde ruhunuzu açıklayıp çözümleyen siz, nasıl olur da şimdi bu basit önyargıları benim önüme serebilirsiniz? Evet, Bay Anicet, biz sizi buraya önümüze çıkan herhangi bir Bayı çağırır gibi değil, kimliğinizi ve düşüncelerinizi bildiğimiz için çağırdık. Umarım bu açıklama o çocuksu övüngenliğinizi doyurur ve bizi kendinize yalvartmaktan vaz geçersiniz?»

Kendisine pek basit gelen bu tuzağı sezip önlediğinden ötürü iyice keyiflenen Anicet:

«Rahatça kavrarsınız ki, Bayan,» dedi, «ailesin-

den almış olduğu terbiye ve ilkeler ne denli yetkin olursa olsun bir genç adam, güzel bir kadına bütün bir gece boyunca göstereceği ilginin şeklinden sorumlu tutulamaz. Kaldı ki söz konusu genç adam, herşeyden önce uyumak istemekte; ve üçüncü olarak da, kendi adına bir başkası tarafından yaratılmış bir serüveni yaşamayı küçüklük saymaktadır.»

Son cümlenin söylenişi öylesine ayarlanmıştı ki, kahramanımız sözünü bitirdiğinde, kapının eşiğini bulmuş, eğilip selâmını vermiş, çıkmak üzereydi. Ama kısacık, kuru ve küstahça bir kahkaha kesti yolunu.

«O basit ve budalaca kendinizi beğenmişliğiniz içinde neler hayal ediyorsunuz siz, Bayım? Yaşlı ve çirkin olmaktan uzak bir kadının (kaldı ki, öykülerinizden anlaşıldığı kadarıyle, bir kadının yaşlı ve çirkin olması, sizi belirli tasarılarınızdan caydırmağa yetmiyor), bir genç adama başka bir şey vermeksizin sadece yer vermek iyiliğini gösteremeyeceğini sandınız hiç şüphesiz; ve iyilik sözcüğünün bir başka belirli anlamda da kullanıldığını hatırladınız. Sizin masumluğunuzu ortaya koyan aceleci bir yargı bu. Ama mâdem ki benim iffetim konusunda, umarım enaz kendi erdemleriniz konusunda olduğu kadar kaygı duymaktasınız; buyurun Bayım, sizi tutmuyorum, gidebilirsiniz.»

Eline geçen bütün kitaplarda, namusu bütün bir kadının zeki ve nükteci olamayacağı gibi çakçene de olamayacağını, küskünlüğün de insanları tutkulu kıldığını, ve âşığını sinirlendirerek dehleyen bir dilberin aslında böyle davranmakla derin bir bağlılığı ortaya koyduğunu okumuştu Anicet. Üstelik yirmi yaşının bir ceremesi olarak, şu anda onu hor gören dilberin tam hoşlandığı cinsten uzun bacakları olduğunu farketmişti; ve bu, kahramanımızı iyice yatıştırdı, ama bir başka bakımdan da kamçıladı iyice. Kendini bu türlü gözlemlere kaptıran bir erkeğin, başını soğuk suya sokup serinlemedikçe

yada mizacının gereklerini yerine getirmedikçe, saçmalamağa koyulacağı bellidir. Nitekim Anicet de, o yuvarlak kalçalarla yarı karanlığın içinde kaybolup gitmiş ayaklar arasındaki mesafeyi göz kararıyle değerlendirir değerlendirmez, biraz önce yetilerinin dengesini korumak için açık havada yatmağa ne kadar kararlı idiyse, şimdi de buradan ayrılmamağa bir o kadar kararlı duydu kendini.

«Hatalı davranmak korkusuyle titreyen bir genç adamın aşırı ürkekliğidir şu anda suçladığınız, dedi. Bilirsiniz ki övüngenliğin dili, çok daha başkadır. Şimdi izin verecek olursanız, kendimi sizin gözünüzde temize çıkarmak isterim.»

Bunu söylerken, kadına doğru bir adım ilerlemişti Anicet.

«Yavaş gelin bakalım, diye konuştu kadın. Uykusuzluktan perişan olduğunu söyleyen bir adamdan hiç umulmayacak şekilde çabucak fikir değiştirdiniz.»

«Başımı döndürdünüz de ondan!»

«Son derece yavan, yavandan da ötede bayağı ve alabildiğine zevk yoksunu olmakla birlikte bu düşüncenizin anlamı apaçık, Bayım. Dolayısıyle de bu sözlerinizi, patavatsız elinizle ayrıca yorumlamağa kalkmanız, alabildiğine gereksiz kaçıyor.»

«Bana yolumu şaşırtan sadece aşktır, sayın Bayan. Yoksa bu karanlık ve ürkünç yer bile beni...»

Hafif bir öfkeyle yana doğru çekildi kadın:

«Yetsin bu tatsızlık,» dedi. «Aşkı en kaba şekilde anlıyorsunuz.»

«Bir başka şekli yoktur ki.»

«Bu da ancak manifaturacı çıraklarının ağzına lâyık cinsinden mide bulandırıcı bir cevap. Bu çirkin azgınlık gösterisine son vermenizi bir kere daha rica ediyorum sizden.»

«Beğenmiyorsan, gözlerini yumarsın.»

«O kadar uzun değil, Bayım. Davranışınızın münasebetsizliğine belki göz yumabilirim, ama konuşma tarzınızdaki kabalığı hoş görmem olanaksızdır.

Dolayısıyle de bu durumu hemen düzene koyacağım.»

Bunları söyler söylemez arkaya doğru sıçramış; ve şaşkın âşık adayını, ayaklarına eğilmiş haliyle oracıkta bırakıp, üç kere ellerini çırpmıştı.

Yarı karanlıkta gizli kalmış birtakım kapıların topuk demirleri gıcırdadı ossaat. Seslerinden, yedi kapı olarak değerlendirmişti Anicet bunları; ve bu kulak aritmetiğini doğru çıkarmak istercesine, yedi adam girdi içeri, ve bir önceki sahnenin kişilerini kuşatacak şekilde ilerleyip yer aldılar. Maskeli oldukları farkedilecek kadar ışığa yaklaştıklarında, aşırı davranışlara girmenin yararına inanmadıkları görülmekteydi. Bununla birlikte Anicet, durumun gülünçlüğünü yeterince sezmiş; ama adamların gerçek niyetini araştırmak yerine, anıları arasında, kendisine bütün bu mizansenin anahtarını verebilecek benzer bir durum aramağa girişmişti. Ama böyle bir durumun eşdeğerini ancak Marguerite de Bourgogne yada Lucrèce Borgia'nın hayatını anlatan türden tarihsel romanlarda bulabileceğini kavrayıp, üstelik de söz konusu hanımların bu tarz maceraları erkekler açısından son derece tatsız bir şekilde sona erdirmek alışkanlığında bulunduklarını hatırlar, hatırlamaz, bu şekilde çıkarabileceği çözüm yolunu romantik ve yersiz ve ayrıca sinir bozucu diye niteleyerek hemen bir kenara itti kahramanımız.

«Bu Baylardan ürkmeniz gereksizdir, dedi hanım. Ama kendinizi toparlayınız lütfen; ve kavramağa çalışınız ki, bu derece iyi korunan bir kadın için sizin davranışınızın tutarsızlıklarından ötürü çekinti duymak, kendini beğenmişlik olurdu düpedüz. Ve gene kavramağa çalışınız ki, geceyi burada geçirmeyi kabul ettiğinizi varsaysak bile, bana kötülük etmeyi başarabilmeniz için, benim sizin iyiliğinizi istemem gerekirdi.»

Üstbaşına çeki düzen verme bahanesiyle, boşunalığı artık anlaşılmış bir iç ateşini yatıştırmak ve düşüncesindeki kargaşalığı gidermek için zorunlu

zamanı da ayırmıştı Anicet. Özsaygısına ve edepli tavır duygusuna yeniden kavuştuğunda, derin bir selâm durdu. Bu kadar iyi ve güzel bir kadını incittiği ve ancak bu kadar incitebildiği için duyduğu üzüntüyü dile getirmekteydi bu selâm. Aynı zamanda bu odayı kesin olarak terketme kararını da belirtmekteydi yeterince. Başarısızlığının tanığı değil miydi bu oda? Gerçi aynı zamanda onları bırakıp gitme tarzındaki zarifliğin de tanığıydı; ve sadece bir dekor kaygısının açıklamakta yetersiz kaldığı bu maskeli gösterisinin nedenini öğrenmeksizin buradan ayrılmaktan üzüntü duymuyor da değildi aslında biraz, ama artık bunların önemi yoktu. Ama işte tam bu sırada, sahneyi yönetmekte olan güzelliği kendine özgü güzel, bu arzuyu sezecek ve onu durduracaktı :

«Benim, çocuksu bir sevgi gösterisi karşısında öfkeye kapılacak türden bir kadın olduğumu sanmayın, Bayım, dedi. Size, dostlarımdan ne almayı sevdiğimi göstermek ve dolayısıyle de işlediğiniz hatanın önemini ortaya çıkarmak için, hiç değilse bu Baylar bana kendi sevgilerinin kanıtlarını sununcaya değin, burada kalmanızı istiyorum.»

Bu buyruğun verilişindeki, hanımın güzelliğine eklenen latiflik ve her ikisine birden eklenen merak, bu kadar açıkça dile gelen bir irade karşısında direnç gösteremeyeceğine rahatça inandırmıştı Anicet'yi. Michel Strogoff'a benzetti kendini hemen; Tatar Hanı, gözlerini dağlatmadan önce o pek ilginç adamcağıza Bayan Stichel tarafından düzenlenmiş bir bale sunar ya hani, işte o anki Michel Strogoff'a. Ve söz verilmiş gösterinin keyfini çıkarmağa hazırlandı iyice. Gelsin Baykal kızları, diye buyurmuştu Han. Yani kimliği bilinmeyen dilber, maskelilere doğru dönmüş; ve kibar âlemine özgü gönül avcılığına pek yaraşan bir edayla, çevreye o gerçek ve derin dostlukların ölçülü, ılımlı, şatafatsız, adetâ utangaç ama tadına doyulmaz kokusunu saçan bir kaç demet menekşe yada bir küçük saksı rezede çiçeği ge-

tirip getirmediklerini sormuştu kendisine.

Yedi adamdan birisi ilerleyip eğildi; ve kentlerin büyük bahçelerinde görülen cinsinden, gümüş parlaklığında bir cam yuvarlak uzatıp hanıma, şöyle dedi:

«Sevgili **Mirabelle,** işte size, astronomların içinde evreni seyrettiği gök toparlağı. Bunun içindir ki astronomlar herşeyi yuvarlak, değirmi, küre biçimi görür; ve bu da, hesap yapıp sistem kurmağa elverişlidir. Bu camdan baktığınız vakit, basitleştirilmiş, gözle kucaklanması kolay, ancak rahatsız etmeyecek kadar teorik ve hoş yanlarının özel yansımasıyle yücelmiş olarak göreceksiniz dünyayı. Ve imgeniz burada, yuvarlak aynalara özgü estetiğin doğurduğu biçim bozulmalarına uğramaksızın, bütün herşeyin merkezi olarak belirecektir. Böylelikle hüzün günleri için elinizin altında, olayları kavrayışınıza hiç zorluk çekmeksizin düzen ve akla uygunluk katmanızı ve herşeyi getirip kendinize bağlamanızı sağlayacak rahat ve oyalayıcı bir dünya görüşü tarzına sahip olmuş bulunuyorsunuz. Gene bu yuvarlak, içinde genel ideler aramaktan yorulup biktığınızda, bütün arka düşüncelerden sıyrılıp, güneşin ışınlarıyle oynamak fırsatını da verecektir size. Paris dolaylarındaki bir parktan alıp getirdim bunu.»

Aldı yuvarlağı Mirabelle ve tıpkı bir top gibi tavana doğru fırlatıp yakalamağa koyuldu. Zevk aldığı belliydi bu oyundan. Ve duyduğu haz, bir yandan bu dayanıksız nesnenin yere düşüp kırılabileceği korkusuyle, öte yandan da orada bulunanların böyle bir parçalanmadan çıkacak gürültüyü için için tasarlamakta olduklarının sezgisiyle, bir kat daha artıyordu şüphesiz. Işığın, toparlak yükselip indikçe artıp azalmasına bakıyordu Anicet. Ve yuvarlağın aşağı kutbunda, bir örümcek ağının ortasındaki düğüme benzer kendi yüzünü görür gibi oluyordu. Yedi adam, masa, lâmba ve Mirabelle'le sahnenin bütün geri kalan yanı, toparlağın eriştiği yüksekliğe

orantılı olarak az yada çok belirli bir biçimde, orada yansımaktaydı. Manzaranın kimi kesimleri gereğinden fazla önem kazanırken, kimi kesimleri de sıkışıp büzülüyordu alabildiğine. Anicet, dünyanın bu görünüşünü kendi dünya görüşüyle karşılaştırıyor; ve ne birini ötekine, ne de ötekini birine yeğleyemiyordu : «Biz de sanırız ki, diyordu kendi kendine, gördüğümüz şeyler, gözümüzün onları bize sunduğu şekilde vardır; oysa toparlakla gözümüz yer değiştirebilseydi, şu aykırı görüntüyü aynı kesinlikle gerçek sayacaktık. Kaldı ki bu toparlak, perspektifin sonsuz noktasını kendi iki yarıçapının kesişme noktasına yerleştirdiği için, bizden daha farklı yansıtmakta doğayı; bizim gözümüzse aynı noktayı, iki paralelin varsayılı kesişme noktasına yerleştirerek dünyayı algılıyor.» Sonra da bu düşüncelerinin boşunalığından dolayı derinden derine küçülmüş duydu birden kendini; eskiden aynı düşünceler, ona sadece gurur verirdi. Mirabelle'i böyle oynarken görmek doğurmuştu bu küçüklük duygusunu içinde; oysa dilber kadın, onu küçük düşürme niyetinden alabildiğine uzaktı: Topunu kendi devriyle dönen küçük bir uydu gibi fırlatıp yakalamanın sevincine vermişti kendini sadece o.

Işıklı halkanın içinde şimdi, ikinci maskeli vardı. Adamın dudaklarında kibirli bir gülümseyiş gördü Anicet. Çokgen biçiminde, pembe ve külrengi yanardöner bir tafta bırakmıştı masanın üzerine adam :

«Bu parçayı, son moda kumaşlar satan bir büyük mağazadan, örnek olarak çalıp getirdim, dedi. Zincire vurulmuş afacan çocukları andırıyordu kuponlar; ve kendilerini hürriyete kavuşturmam için bana öylesine bir tatlılıkla yalvarıyorlardı ki, direnmeğe cesaret edemedim. Yerlerde sürünen bir kumaştan, arı güzelliğin imgesini kesip çıkarma tutkusu doğdu içime birdenbire, ve baştezgâhtarın, o sakallı Lucifer'in ellerinden çekip aldım makası he-

men (1). Yitik kırpıntılardan oluşan hayranlık verici sungu! Bu tene kıyarken, satıcıların bile isteye isteye verdiğim zarardan ötürü bana hesap sormasından çok, şehvetten melânkoliye uzanan bir duyguyla ürpermekteydim. En acılı an, çeliğin birden yanılıp kayarak, güzelliğin yüzünde zalim bir yara açtığı an oldu. Dokunun, makasın ısırışıyle sürüp giden hışırtısı, ürkütücü bir biçimde sarhoş ediyordu beni; ve bu tadına doyulmaz kıyımın sona ermekte olduğunu gördüğüm vakit durup uzattım o sonu. Ve bir an, sadece bir an, parmaklarımın arasında, kumaşa ancak pamuk ipliğiyle bağlı duran, taslak halindeki heykeller gibi canlı duygusu veren ve bana günün harikası olarak gözüken o insanüstü parçayla, hiç kımıldamadan kaldım. Alın işte bu şimdi benim için bütün çekiciliğini yitirmiş, ölü, beceriksizce kesilmişliğini yalnız o anki ve şimdi artık anlayamadığım heyecana borçlu olan zavallı parçayı.»

İkinci maskelinin masanın üzerine bırakmış olduğu çokgene doğru yöneşti tüm bakışlar. Külrengi ile pembenin doğurduğu çifte gönül sarhoşluğu, çok geçmeden kesin etkisi altına almıştı onları; kumaşı tam karşıdan, bir de yandan, olmadı bir de alt taraftan seyredebilmek için, oradan oraya salınmağa koyulmuşlardı. Bakışlarını kumaşın bu duruksun kıyılarında gezdirirken, acemi terzinin yer yer şaşkınlıkla örülü heyecanını yaşıyordu onlar da. Ve bu formu, açık ve seçik şekilde güzelliğin formu olarak kavrayıp coştular birden; sonra da, hafifçe eğilmiş ve külrenginin etkisi altına girmiş olduklarından, belgelimini izleyen dermansızlığı andırır bir çökkünlüğe yuvarlandılar. İşte o zaman Mirabelle yuvarlak kollarıyle havada, yetkinden de yetkin bir elips çizip, ilk armağancının sungusunu taftanın üzerine koydu. Bu hatının üzerinde alabildiğine sönük, çekingen ve toy kalmıştı yuvarlak; ve şimdi sa-

(1) Lucifer : İblis.

dece, toprağa özgü iki karma rengin eşit çekişmesini yansıtmaktaydı.

Mirabelle'in arzusunu dile getirmek üzere olduğu sezilince, bu arzuya önceden uyup, üçüncü maskeli de ilerlemişti. Tepeden tırnağa mekanik bir bir yürüyüşü vardı. Vücudunun çeşitli bölümlerini ayrı ayrı yöneten değişik iradelerin buyruğu altındaydı da sanki, bu buyrukların tümünü birden yerine getirmek istiyordu; ama hemen seziliyordu ki, tüm bu iradelerin yöneldiği ortak amaç, dilber konuğun hoşuna gitmektir. Keskin bir gülünçlük duygusu ve bu gülünçlükten kurtulma olanaksızlığı, en basit hareketlerini bile dramatik kılıyordu adamın. Ve ilk göz atışta bu kuklayla alay etmek isteğine kapılmış olan Anicet, çok geçmeden, bu sürekli korku ve boğuntu içinde bulunan ve maddesel dünyaya karşı verdiği savaşta en küçük bir jesti bile hemen o an icat etmek zorunda olan adamı görmenin yüreğinde buruk ve yabansı bir heyecan yarattığını, için için itiraf etmek zorunda kalmıştı. Yüzündeki yarım maske, açıkta bırakmıştı dudağının üzerindeki kısa, kara ve gür bıyığı. Mirabelle'e, kırmızı yazılarla süslü bir saydam kâğıda sarılmış bir mandalina uzattı bu kukla. Ama dilber kadının hoşuna gitmeyi öylesine derinden istiyordu ve öylesine kaptırmıştı ki bu duyguya kendini, dünyanın sanki en leziz meyvesini doğrudan doğruya onun elinden ısırıp yesin diye, ağız hizasına getirip uzatmıştı. Ve kadın bu armağanı, sarılı olduğu kâğıdın bükülü ucundan dişlerinin arasına alıp sağdan sola, soldan sağa doğru sallayarak eğlendi bir süre. Biraz ağır ve sonunda boşluğa bırakılmağa mahkûm bir çiçek gibiydi şimdi yemiş. Ve böyle bir olasılık zavallıyı iyice endişeye düşürmüş olmalıydı ki, derin bir kaygıyla izlemeğe koyuldu havada sallanışını sungusunun; sonra da değerini, şu sözlerle açıklamağa girişti:

«Satıcı kadının gelip önümde durduğu tiyatronun adını bile hatırlamıyorum. Şeker, akide şekeri,

elma şekeri, nane şekeri ve dondurulmuş meyve satıyordu bağırarak. Sesi daha iyi işitilsin diye, bütün oyuncular susmuştu. Sepetini bana doğru uzattığında, üzerime çöktüğünü duydum tüm bakışların. Hiç param yoktu, ama hatır kırıp kabaca davranmış olmaktan korktum ve bu mandalinayı aldım işte. O arada bana gülümsemişti satıcı kadın, böylesi uygun düşer deyip ben de ona gülümsemiştim. Bekleme havasına bürünüp suratını astı sonra; ve anladım ki görünüşü kurtarmak için, delik olduğunu bile bile cüzdanımı çıkarmak gerekmektedir. Yüzümü kavuran ateş, gözlerimi karartan utanç, yüreğimi boğan korku ve üzerime dikili bakışlar elele verip, hiç beklenmedik anî bir karara sürüklediler beni: Satıcı kadını hızla itip bir an önce çıkışa ulaşmak için sıraların üzerinden sıçrayarak koşmağa koyuldum. Bu arada şeker sepeti kadının elinden fırlayıp aşağıya, orkestradakilerin başına düşmüş; ve bütün seyirciler, avazları çıktığı kadar bağırmağa başlamışlardı. Biraz daha alçak sesle konuşmalarını rica etmek üzere parmağımı dudaklarıma götürüp de geriye döndüğüm vakit, kovalandığımı gördüm. Kapıya doğru can havliyle atılmıştım ki, dev cüsseli ve korkunç bakışlı bir zenci kesti yolumu. Saçlarımın dikilmesini sağlamak için melon şapkamı çıkardım hemen, ve ancak iyice düşünüp taşındıktan sonra yeniden başıma koydum. Hızla geriye çark edip oturan insanların arasından kendime yol açarak, balkon parmaklığına geldim. Kendimi aşağıya atmayı düşündüm bir an, ama su çok soğuk gözüktü bana. Parmaklığın üzerine çıkıp elimden geldiğince hızlı koşmağa devam ettim. Iyiden iyiye yakından izlemekteydi beni Zenci; ama parmaklığın üzerinde ancak bir kişilik yer olduğu için, pist yerine, oturanların dizlerini kullanmaktaydı. Böylece arayı açtım. Tiyatronun ucuna vardığımda dönüp, aynı yolu ters yönde yaptım bu sefer; ve bir süre parmaklığın bir ucundan öbür ucuna var gücümle koşarak Zenci yarışçıyı iki üç tur geride bıraktım.

Ne yazık ki tam o sırada partere yuvarlanmıştım. Bir kat daha artmıştı bağırıp çağırmalar. Ihtiyarları çiğneyip geçip kadınlarla çocukların başları üzerinde yürüyerek, güç belâ ulaşabildim kapıya. Son engel olarak önüme çıkan yer gösterici kadını da al aşağı ettim. Nihayet dışarıda buldum kendimi. Hürdüm işte; ve değerli mandalinayı halâ avucumda sımsıkı tutuyordum, gelgelelim onu şimdi ne yapacağımı bir türlü kestiremiyordum.»

Mirabelle, sarılı olduğu kâğıttan çekip dudaklarının arasına almıştı meyveyi; ve bu altın rengi yemiş, geçici giysisinden sıyrıldığı an, yabansı bir ışıltıyla parıldamıştı. Birer birer ve derin derin kokladı onu sahnedeki tüm kişiler; ve işte o vakit inandılar ki, burcu burcu ışıldayan bu küçük yabansı güneş, sunucusunun yüreğinden başka bir şey değildir, Sungunun paha biçilmez değeri, Mirabelle onu soyup dilim dilim yemeğe başladığında anlaşılacaktı. Dilber kadın gülümsüyordu şimdi. Ve bu gülümseyiş, üçüncü maskelinin yerine dönüp, dördüncünün ilerlemesine yol açtı. Adamın seçkin bir havası olduğunu fark etti sadece Anicet. Bir de, konuşmağa koyulduğunda, soylu bir Italyanı sıradan Slavlara benzeten bir söyleyişle, r'leri ölçülü bir şekilde boğazdan çıkardığını.

Üzeri boydan boya rakamlarla kaplı bir yaprak uzattı adam :

«Güzeller güzeli **Mire,** dedi. Avrupa'yı bir anda altüst etmeğe gücü yeter bu kâğıdın; ve kullanım tarzını bilmiş bulunsanız, silâhların en korkuncu bu olurdu sizin ellerinizde. Ama hiç bir zaman okuyamayacaksınız bu şifreli yazıyı. Sınırsız bir önem taşıyan bu diplomatik belgeyi ben, kaldırımdaki suçortağımın sarkaç yönetir gibi devindirdiği alabildiğine uzun ve esnek bir Hint kamışının ucuna tırmanıp Dışişleri Bakanlığının ikinci katına süzülerek geçirdim ele. Böylece gizli belgeler dairesine daldıktan sonra bu kâğıdı bulup almak, basit bir oyundu : Şifresi, bakanın metresi olan bir dost hanım tarafından

bana bildirilmiş bir demir kasada saklıydı belge. Sonra da gene aynı yoldan sokağa döndüm. Ve otomobilime girer girmez, vücuduma sımsıkı yapışan siyah giysimi çıkarıp, gene aynı renkte ama en iyi terzinin elinden çıkma bir giysi geçirdim üzerime; paha biçilmez belgeyi cüzdanıma soktum; kolalı gömleğimin göğsüne iki iri yakut iliştirip orta parmağıma da suyu en güzelinden bir elmas yerleştirdim; bakmağa doyum olmaz gök yakuttan ağızlığımın ucuna özel bir yaprak sigarası geçirip tutuşturdum. Saçlarımı düzelttim elektrik lâmbasının ışığında, tüm kişiliğimden ortalığa saçılan gönül çelici havayı kusursuz hale koydum; ve kılığımdaki seçkinliğe gölge düşüren küçücük bir eksiği de giderip, aynadaki hayalime gülümsedikten sonra, yüksek sesle: «Artık Elysée Sarayı'na gidebiliriz Gonzalve!» dedim, şoförüme. Ve o Dışişleri Bakanı, şu kendisine biraz önce Adalet Bakanı tarafından tanıştırılan ve şimdi kendisini diplomatik hırsızlık konularında ilgiyle sorguya çeken kusursuz centilmenin, demir kasasında uyuduğunu sandığı, yeryüzünü ateşe ve kana bulamağa yeterli olan belgeyi bir çeyrek saatten beri sol iç cebinde taşıdığını öğrenmiş olsa, nasıl da şaşırırdı! Ama uluslararası belge soyguncuları üzerine öykücükler anlatarak, dikkatleri kendine çekmekten başka bir şey düşünmüyordu; öykü dağarcığı boşalır boşalmaz da büfeye saldırdı. Bu fırsatı kaçırmayıp ayrıldım oradan hemen, ve buraya seğirttim.»

Ağır ağır almıştı kâğıdı Mirabelle: Lâmbanın ateşinde tutuşturup yakacağı yada buruşturup yere fırlatacağı sanıldı ilkin, ama öyle yapmadı, özenle katlayıp koynuna yerleştirmekle yetindi. Sonra da beşinci maskeliye dönüp dostça sordu:

«**Omme**, dostum benim, bakalım sen ne getirdin bana?»

Anicet tüm çabasına rağmen, Omme hakkında herhangi bir şey düşünmeyi başaramadı. Bu arada,

yavaş yavaş ilerlemişti adam; ve lekesiz bir sesle konuşmağa başlamıştı :

«İşte, Sanatlar ve Meslekler Enstitüsü'nün bütün dünya birimlerinin korunup saklandığı mahzenlerinden sizin için kapıp kaçırdığım Ohm ayarı. Bilinen bir gerçektir ki, herhangi bir nesneyi ancak bize gösterdiği dirençle tanıyabilirim; dolayısıyle de direnç kavramının, bilgi idesinin temelinde bulunduğu söylenebilir rahatça. Bir yandan fizik bilimine dayanarak, direnç kavramının uzunluk, kesit ve öz direnç kavramlarını varsaydığını gözü kapalı olarak ileri sürebileceğimizi (ki bu, bir iletkenin direncini ölçebilmek için, o iletkenin doğa katsayısını yada öz direncini ve boyutlarını bilmemiz gerektiği anlamına gelir); öte yandan da, bir nesnenin boyutlarını ve doğasını bildiğimiz zaman, o nesneyi gerçekten bildiğimizi ileri sürebileceğimizi göz önüne alırsak, bir Ağırlıklar ve Ölçüler sorumlusunun, her türden felsefenin açık ve seçik idelerinin kökeninde Ohm ayarının bulunduğunu ileri sürmesinin nedenini rahatça kavrayabiliriz. Böylece, uzunluğu ve kesiti, bir voltluk bir elektromotor kuvvet burada bir amperlik bir akım şiddeti yaratacak biçimde hesaplanmış olan bu civa sütunu, biraz düşünecek olursanız, sevgili Bayan, en yararlı, en vaz geçilmez ve benim karakterime olduğu kadar sizin karakterinize de en uygun bir armağan olarak görünecektir.»

Edep kurallarının bu tür seyirler için önerdiği süre boyunca seyretti Mirabelle bu beşinci sunguyu. Sonra da sesini yumuşatarak, altıncı maskeye sordu :

«Peki ya sen, benim cennet ressamım, sen hangi yeni oyuncağı bulup yarattın bugün?»

«İşte ,dedi ressam, P.'den M.'ye giden demiryolu hattı ile Pontarlier'den N.'ye giden demiryolu hattının kesişme noktasındaki büyük işaret levhası. Hat bekçisinin bir anlık dalgınlığından yararlanarak aşırdım bunu. Öyle ki, size bu beyazla çevrili güzel kırmızı çiçeği sunduğum şu anda, saat 24.30 ekspre-

siyle 24 29 postası çarpışma durumuna girmiş bulunmaktadır.»

Bu son armağanı, sırasıyle bir kan lekesine, bir göze. bir kadınlık aletine ve ancak peri masallarında raslanan bir şapkaya benzetmekten kendini alamamıştı Anicet. Ama ressamın onu bir çiçeğe benzetmekle en doğruya düştüğünü kabul etmek zorunda kaldı; ve levhanın demir sapında dile gelen geometrik zarifliği hayranlıkla seyretti. Bu arada sırası gelen yedinci ve son maskeli de ilerlemişti. Bu yeni armağancının elle tutulur derecede yoksulluğunu farkedebildi Anicet.

Mirabelle'in avucuna bir eski fotoğraf bırakıp, şunları söyledi yedinci adam:

«Isabelle R.'nin, kabarık omuzluklu giysilerinin moda olduğu günlerde çekilmiş bir resmidir bu fotoğraf. O çağda, piyanoya geçer, derin bir duyarlıkla **Mavi Tuna**'yı çalardı o; ve **İslanda Balıkçıları**'nı okuyarak ağlardı. Açık yakalı giysilerle Belediye Sarayı'nda baloya gider, bir gönül yoldaşı ararda kendine. Bir seferinde, çok şık bir Bayla karşılaşmıştı yolda; ve adam. onu uzun zamandır tanıdığını söylemişti. Güzelliklerini değerlendirmesini bilmediğinden mi nedir, Döner Tekerlek'le Makinalar Galerisi girerdi düşlerine hep. Napoli tarzı bir mercan takardı boynuna ve Saint-Placide sokağındaki kitaplığa aboneydi. Resmini vermişti bir delikanlıya; ismini bilmediğim ama ağaçları yazın karanlık ve ölümcül yapraklara bürünen bir bulvarda yitirmişti delikanlı o resmi. Ve kendisiyle her gün, insanı yarı aç dehledikleri bir sütçü dükkânında kahvaltı ettiğim o yeteneksiz şair, işte o bulvarda, asfalt üzerinde o resmi bulmuş; ve hiç bir zaman raslayamayacağı o silik kıza âşık olmuştu. Tüm yaşayımını dolduruyordu bu tutku; ve işte bu çerçevesiz, soluk ve değersiz fotoğrafı elinden alabilmek için, kendisini öldürmek zorunda kaldım.»

Bu sahneye bir anlam verebilmek için, düşüncesini boşu boşuna zorluyordu Anicet. Kahramanı-

mıza göre bu töreh, kaçınılmaz biçimde bir sembolü gizlemekteydi; ve bu sembolü kavramasına yarayacak hiç bir ayrıntıyı unutmaksızın, maskeli adamların sayısını tekrarlıyordu alçak sesle kendi kendine: Yedi. Alınyazısını haber veren bir rakam gibi geldi bu ona; ama çözmek için çırpındığı gizemin anahtarını vermedi.

Tam o sırada Mirabelle, şunları söyledi kahramanımıza :

«İşte, merakın çarmıhına gerilmiş bulunuyorsunuz. Şu toplantının tamamiyle doğal açıklamasını, çok uzaklarda arıyorsunuz nedense. Biliniz ki, birtakım karanlık güçlere yormağa hazırlandığınız görüşlerin ardında hiç bir arka düşünce yoktur : Bu Baylar, bana olan eğilimlerini hoşuma gidebilecek küçük armağanlarla dile getirmektedirler, hepsi bu kadar. Ama söz konusu armağanların da sizde kaygı yaratabileceğini sezdiğim için, doğrudan doğruya kendileriyle konuşmağa, onları sorguya çekmeğe çağırıyorum sizi. Onlar herşeyi benden çok daha iyi aydınlığa kavuşturabilir ve size güven duygusu aşılayabilirler. Marchesino, diye ekledi dördüncü maskeliye dönerek, derneğimizin kuruluşunu, amacını, tüzüğünü ve tarihini anlatın lütfen konuğumuza. Bu genç adamın huzura ihtiyacı var.

«Dilber Bayan, dedi Anicet kendisini oturttukları vakit, bu maskeli gösterinin beni aşırı biçimde etkilediğini sanmanızı istemem. Beni ilkin gereğinden fazla şaşırmış gördüyseniz, bunun sorumlusu sadece sizin güzelliğinizdir. Ama bir yarım maske, insanı şeytan kılığına soksa bile, gerçekten şeytan yapamaz. Öte yandan, bahçe toparlakları rıhtımdaki tüm dükkânlarda satılmakta, kuponlar her ay sonu işportaya dökülmektedir. Çalınmış bir mandalinayla öbür mandalinalar arasında ne gibi bir fark olduğunu bilemem, gizli diplomasi alanında da yeterli bilgim yok, ama örneğin şu Ohm ayarının bir barometreyi andırdığını söyleyebilirim. Şu demiryolu levhalarından herhangi bir bit pazarında yığın yığın bulabilir-

sınız; ve şu resme gelince, bilirsiniz ki hepimizin evinde, çocukluk fotoğraflarımızla dolu bir albüm vardır. Kısaca, sizin söylediğiniz anlamda bir huzura ihtiyacım yok, demek istiyorum. Buna karşılık, şu Bay dostlarınızın yüzündeki maskeleri gördükçe, kendi yüzümün çıplaklığından huylandığımı sizden gizleyemeyeceğim. Dolayısıyle de diyeceğim ki, beni her türlü tasa ve sıkıntıdan kurtarmak istiyorsanız gerçekten. dostlarınıza yüzlerindeki maskeleri çekip çıkarmalarını, yada, benim de üniformaya bürünebilmem için, bana bir yarım maske vermelerini buyurunuz.»

«Biricik Bayan, diye gürledi değerli belgeler hırsızı, hiç de sıkılgan bir kimseye benzemiyor bu delikanlı; ve bürünmeyi uygun gördüğü şu sıradan küstahlık edası, kendisiyle söyleşme isteği uyandırmıyor bende.

«Aldırmayın Marchesino, dedi Mirabelle, bu güven, yüzeyde bir güvendir. Siz de, alaycı Bayım, şu mevsimsiz ve hiç hoşuma gitmeyen Volterci edayı bırakınız bir yana. Aldanmazlık gösterileriniz ve bunun sonucu olan soğuk alaycılık, bu ortamda tamamıyle yersiz kaçıyor. Bayağı, sıradan kafaların işidir bunlar: aslında. bu tür gösterilere başvurduğunuz için, kızarmanız gerekir.»

Bu sözlerin Anicet üzerindeki etkisi, genç adamı derin bir utanç duygusuna sürükleyecek kadar kesin olmuştu. Ve öylesine bir küskünlük sardı ki içini delikanlının. ona bu küskünlüğü duyuran dilbere âşık olduğunu kendi kendine itiraf etmek zorunda kaldı. Bu yeni düşünce, hepten afallattı kahramanımızı; ve kendisininkine benzer bir zayıflıkla yaralı olan şu maskeli adamlara karşı daha dostça ve tatlı bir davranışa sürükledi :

«Terbiyesizliğimi bağışlayınız, Baylar, dedi. Ama şu anda merak, aldığım kötü eğitimi yenmiş bulunuyor; sizler hakkında bilmediğim ve bana bildirmeyi uygun göreceğiniz ne varsa, kendi ağızlarınızdan öğrenmek arzusuyle yanıp tutuşuyorum şu anda sa-

dece. Ama maskelerinizi çıkarmanız yolundaki ricalarımı, lütfen kötüye çekip ters yorumlamayınız; yemin ederim ki bana gerçek bir sıkıntı veriyor bu maskeler. Öte yandan, taa en eski çağlardan beri yürürlükte olan bir alışkı, bu türlü durumlarda, yüzü açık olan kimsenin maskeli yoldaşlarından kendilerini gizlemeğe son vermelerini ısrarla istemesini hoş karşılamaktadır. Kabul edersiniz ki, bu isteği yerine getirmemek, tüm gelenekleri hiçe saymak olacaktır.»

«Bayım,» dedi Marchesino, «biliniz ki bizler, kafamıza göre değil de yüzümüze göre yargılanmak korkusundan ötürü maske takmaktayızdır. Nitekim şimdi her birimiz, sizi hoşnut kılmak amacıyle, kendi öyküsünü anlatmağa koyulacak; ama bu işi yüz çizgilerimizin hakkımızda edineceğiniz fikri etkilememesi için, maskeli olarak yapacağız. İşte ben, kendi payıma, ilk isteğinize uyarak, size hayatımı anlatmağa giriyorum. Abruzzi'de doğmuşum ben...»

«Aman pek değerli Bayım, hemen sözünüzü kesmem gerekiyor! Siz bana serüvenlerinizi öyküleyecek olursanız, dürüstlük duygusu, öbür altı yoldaşınızın da aynı şeyi yapmasını ve benim kendilerini aynı dikkat ve özenle dinlememi gerektirecektir. Bu türlü bir alıştırma, biraz fazla yorucu gözüküyor bana. Daha biraz önce aşağıda, hiç de kısa sayılmayacak bir öyküyü dinlemiş ve bir o kadar uzun bir öyküyü de kendim anlatmak suçunu işlemiş bulunduğumu göz önüne alacak olursanız, sanırım, bana hak vermezlik edemeyeceksiniz. Kaldı ki daha sonra ben, bunlar yetmezmiş gibi, sizin armağan sunma törenizi de baştan sona izlemiş bulunuyorum. Bu durumda hiç bir önyargıya kapılmaksızın söyleyebilirim ki, kendi hayat öyküsünü anlatma sırası şu fotoğraf armağancısı Baya geldiğinde, okurlarım ve ben, tatlı bir uykuya dalmış olabiliriz; bundan ilk onuru kırılacak olan da, herhalde siz olursunuz. Dolayısıyle de, böyle bir sakıncayı ortadan yok etmek için lütfen maskeli kalın, Bayım, artık ısrar etmiyorum bu ko-

nuda. Sadece şimdi bana, niçin yedi kişi olduğunuzu ve sınırsız güzellikte bir isimle adlandırdığınız o hanıma niçin öyle tikel armağanlar sunduğunuzu söyleyin.

— **Mire** yada **Mirabelle** adını veririz kendisine, evet; belli bir an bu iki isimden hangisi hoşumuza giderse, onu kullanırız. Ama bu adlardan hiç birinin belirli bir anlamı yoktur. Tutkun olduğumuz dilber göze ne kadar hoş geliyorsa, bu sözcükler de bir o kadar kulağa hoş geliyor düşüncesiyle seçilmiş bulunmaktadır. Kendisine armağanlar sunmak ve gönlünü çelebilmek için yedi kişi oluşumuza gelince, bu, herhangi bir ön kararın sonucu değildir; sadece bir raslantıdır. Yıllara göre sayımız, iki ile yüz arasında oynayarak azalıp çoğalmış; ama ona olan bğlılığımız ve derin inancımız, hiç bir zaman değişmemiştir.»

Tutkunu oldukları dilberin ortada gözükmediğini birdenbire farkeden Anicet :

«Sözünüzü kestiğim için beni bağışlayınız, dedi. Bizi çeviren yarı karanlığı didik didik tarayıp iskandil etmeme rağmen, o sevgideğer hanımı ne yazık ki göremiyorum. Üstelik kendisine sunmuş olduğunuz armağanlar da, bu masayı pek gizemli bir şeklide terketmiş bulunuyor.

— Bu çarçabuk ve habersizce gidiş, gereğinden fazla şaşırtmamalı sizi. Mirabelle'in, çoktan alıştığımız bir doğal yanıdır bu. Onu uzun süre görmek, olanaksız değildir. Güzelliğini tüm ayrıntılarıyle seyretmek isteyenlerin, nasıl doğduğu bilinmez bir büyü sonucu, yanlarında kaldığı sürece bunu bir türlü yapamayanların bakışlarından, en beklenmedik anda siliniverir Mirabelle. Bir an görünüp yiten varlıklara özgü o büyüleyici etki gücünü, böylece kazanmaktadır. Ve bir kere gidince de, bir daha ne vakit bizleri kendisine yaklaşmak mutluluğuna kavuşturacağı bilinmez artık. Belirli sözlerin ve belirli edimlerin ödülü olarak ortaya çıkar gibi görünmektedir çoğunlukla. Denilebilir ki Mira, durmaksızın izler

hayranlarını, gözetler, dinler; ve hayranları onun hoşuna gidecek şekilde konuşup davrandığında, değerlerini bilip beğendiğini belirtmek için ortaya çıkar. Belirli bir takım sözcüklerin, cümlelerin, tavırların, onun üzerindeki beğendirme ve çağırma gücünü farketmiş bulunuyoruz nitekim. Her birimizin elinde, Mire'i çekmeğe elverişli iki üç yol yok değil; ama tam güven duymaksızın, biraz da görenek dolayısıyle başvuruyoruz bu yollara; ve bindebir sonuca varıyoruz. Asma köprülerden her söz edişinde dinleyicilerini heyecanlandırmak yeteneğiyle donanmış eski yoldaşlarımızdan biri, daha bu konuya dokunur dokunmaz çıkıp geldiğini farketmişti Mirabelle'in. Hepimiz gibi o da delice Mirabelle'e tutkun olduğundan, bu metodu öylesine sık kullandı ve aşındırdı ki, çok geçmedi, asma köprülerden usandı dilberimiz, bir daha da o yoldaşımıza gözükmez oldu. Hırsından ölüp gitti yoldaşımız; yani gezgin satıcı oldu, ve ayrıldı aramızdan. Çünkü bağlılığımızın, kendimizi bağsız koşulsuz ona adamışlığımızın ve tüm çabalarımızın biricik ödülü, Mirabelle'i, gene Mirabelle'in saptadığı süreler içinde seyredebilmektir Belki günün birinde içimizden biri, yeterince değerli görülüp, ona sahip olmağa hak kazanacaktır. Ama her birimizin kendi adına umduğu bu olasılık, öylesine uzak görünmektedir ki bizlere, aramızda kıskançlığın hiç bir vakit bulandıramadığı bir özendirme ve ilerleme yarışı doğmuştur. Ve aklına esip de içimizden bir yerine ikimizi yada daha çoğumuzu seçse bile, seçilenler barış içinde bir arada yaşayabilirler; çünkü öylesine cömert bir yapısı vardır ki Mirabelle'in, hiç birini yoksun komaksızın bir çok kimseye aşk dağıtabilir. Bugüne değin iki mutlu sevgilisi olduğunu biliyoruz; ama düşünmeğe değer bir noktadır ki, ikisi de pek çabuk öldü. Bu iki mutlu âşığın sonuncusu, savaşın korkunçluklarını hiç de korkunç olmayan bir biçime sokarak sevgisini kazanmıştı Mirabelle'in; işte bunun içindir ki savaşın sona erdiği gün göçüp gitti dünyadan. Şimdi onun yerini alabilmek için hepimiz,

hayata güzellik verebilecek olanı arayıp bulmağa çabalamaktayız; ve bu arayış çabasında hiç bir şey durduramaz bizi. Bütün önyargıları bir yana bıraktık; ama birer Dekartçı olarak, belirli davranış kuralları dışında yaşayamayacağımız için, bir ahlâk anlayışı yerine koyduk estetik anlayışımızı. Şüphesiz sizin de değerlendireceğiniz, rahatlık ve hoşluk sağlayan ustaca bir buluştu bu. Ve işte bu zekice kaçamak sayesinde, dünyanın yeni yönlerinin ortaya çıkarılmasına katılan örgütlü bir topluluk haline geldik. Sadece sanatçılar göreceksiniz aramızda: İki şair, bir ressam, bir katil, bir oyuncu, bir moda düşkünü ve bir fizikçi. Sözün kısası, Fransız Akademisi öteden beri ne olmak gerekiyor idiyse, tastamamına oyuz biz; ve işte gene bu nedenledir ki, derneğimize adaylığını koyanlar arasından biz yapmayız seçimi. Bu işi, hizmetinde bulunduğumuz dilber yüklenmiştir, ve derneğimize uygun şekilde düzenlenmesine rağmen, bu akşam siizn de katıldığınız sahnenin şemasını izler daima. Çünkü artık saklamama gerek kalmadı: Gümüş gözlü Mire, sizi de aramıza seçmiş bulunuyor; ve bu öneriyi size bildirmekle beni görevlendirdi.»

Susmuştu maskeli; ve konuşmasını, derin bir etki yaratacak şekilde döndüre döndüre geliştirmiş olduğu için gönenç duyduğu görülmekteydl. Bütün bu serüven boyunca yalnız kaçak dilbere ve onu yeniden görebilmek için göze alınan özverilere aklını takmış olan Anicet, sınırsız bir gönül borcuyle coşkun buldu kendini. Mirabelle onu azarladığı vakit, bu dilbere zihin yoluyle âşık olduğunu söylemişti kendi kendine; bu olumlamayı şu anda denetlemek aklına gelmedi. İnsan birtakım düşüncelere iyice irdeleyip tartmaksızın kaptırdı mı kendini, öteden beri yerleşmiş doğrular gibi gözükür söz konusu düşünceler; ve bunlardan kurtulmak, kaderi hayalgücüne bağlı olan apaçık kesinliklerden kurtulmaktan çok daha zordur. Ama... Ama psikolojik çözümleme gücünü ispatlamak frsatını tanıma-

yacaktır yazara, genç adam; ve bence biraz dramatik bir tarzda, maskelilere doğru uzatıp ellerini, şöyle haykıracaktır :

«Coşkuyla kabul ediyorum bunu; çünkü Bayan Mire beni odasına çağırttığında, ben de hayatıma bir erek arıyordum. Bu ereği bu kadar çabuk bulduğum için şaşkınlığa kapılmıyorum; tersine bu çabukluk, özçağrımın beni sizlerin yanına yerleştirdiğini ispatlar bana. Söyleyin, ne yapmam gerekiyor? Her cinsten güvence ve inancayı vermeye hazırım. Göz bebeklerimi bile hazırım vermeğe. En tehlikeli sınavlara, en amansız çekişmelere, sizin yanınız sıra ve en az sizin kadar şevkle gireceğim. Mirabelle'in dışında kalan herşeyi alây-i valâ ile reddediyorum. Oysa önüme, babamın oğlu olmak koşuluyle kapıları ardına kadar açık ve parlak bir borsa tellalı geleceği duruyordu. Ama hiç bir şey, şu anda benimseyip seçtiğim kader yolu kadar güzel gözükmüyor bana artık. Nitekim, geç vakit tiyatro dönüşlerinde dostlarımla yollarda gezinirken, karanlığın ve sözcüklerin verdiği sarhoşluk içinde kurduğumuz tasarılar öylesine yüce ve öylesine cömert geliyordu ki bize, insanlığın en büyük dehalarına rahatça eşit tutuyorduk kendimizi. Ve şimdi, şu yaşadığımız anın taşkınlığı içinde, olay konusu olmaktan çekinmeksizin kendimi, Barnum and Bailey kumpanyasının teklifini kabul edip kır imparatorluğunu elinin tersiyle iten Buffalo Bill'le karşılaştıracağım. En son olarak da sizlere, katılmak şerefine erdiğim topluluğumuzu hangi ad altında andığınızı soracağım.

«Derneğimizin adı yoktur, diye cevap verdi maskelilerden birincisi; ve bütün gücü de, adsızlığından gelir. Böyle bir topluluğun varolduğunu hayal meyal sezinlemektedir dünya; ama onu, bilindik eşyalar listesine alıp adlandıramadığı, hiç değilse adlandırarak elkoyamadığı için tedirgindir. Son edebiyat okullarının tarihi, etiketlerden sakınmayı öğretti bize. Klasiklerin de adı yoktu; ve bizler, yarının klasikleriyiz.»

Bunu izleyen anlar, Anicet'nin yeni meslekdaşlarına kendini tanıtmasıyle geçti. Hakkında bildiğimiz ne varsa, onlara bir bir anlattı. Sonra da, yetenekleri konusunda bir fikir vermek için, evrensel istek üzerine, vurgulaya vurgulaya şu şiiri okudu :

J'endosse un habit de gala
Beaux sentiments que de chevalerie
Je pose pour la galerie
Dans la gloire d'un col de chinchilla
Que par pure galanterie
Je compare aux bras de Marie (1).

Ama anladı ki bu şiir, yoldaşlarının hoşuna gidecek yapıda değildir. Nitekim kahramanımıza, biraz da sert bir edayla, çetenin hemen bir sefere çıkmak kararında olduğunu bildirdiler. Amacı önemli değildi bu seferin : Kahramanımızın genç cesaretini sınamağa ve toplumsal önyargılar karşısındaki tutumunu ortaya koymağa yarayacaktı sadece.

«Hiç bir şey sizi afallatmasın, dedi ona dördüncü maskeli. Güzellik kaygısının buyrukları uyarınca davranın yalnız. Böylece girişeceğiniz eylemler, estetik anlayışınız konusunda, şu demin önümüze sürdüğünüz orta halli altı dizenin verebildiğinden çok daha sağlam bir yargıya varmamızı sağlayacaktır.»

«Sizi izliyorum, Baylar, diye cevap verdi Anicet. Ve Mire'in hoşuna gitmeyecek hiç bir şey yapmamağa çalışacağım. Yüzümü bana verdiğiniz siyah kadife maskeyle gizleyerek, ardınızda şu odayı terkettiğim şu anda, eşikte dönüp, tüm geçmiş hayatımı bir şimşek çakar da söner gibi görmek üzere odaya bakıyorum. Çevredeki karanlıktan doğru bu-

(1) Romanda yer alan özel isimler, şiirler, bu isim ve şiirlerin çevirileri ve bunlarla ilgili kelime ovunları için Önsöz'e ve kitabın sonundaki Açıklama'ya bakınız.

ram buram fışkırıp masanın üzerindeki lâmbanın çıplak aydınlığında somutlaşıyor. Elveda, güzel toplum hayatı; gidiyorum işte, ve seni arı sanat ve aşk ülküsüne kurban ediyorum. Elveda, sevinçli alev; parlak ateşi geçmiş günlerimin, elveda.»

Bunları söylerken, birdenbire çıkan rüzgâr, bir yaprak gibi alıp götürdü onu; sonra da odaya doldu o rüzgâr; ve yaşayan tek şeyi, ışığı söndürdü. Geceden başka hiç bir şey göremez oldu Anicet.

IV

ANICET
YOKSUL ADAMIN EVİNDE

Yalnız Mirabelle için yaşamağa koyulduğu altı aydan beridir, dilber kadını ancak zaman zaman bir kaç saniye boyunca görebilmişti Anicet. En tehlikeli işlere atılıp, alnının akıyle çıkmasının ödülüydü bu. Son olarak Mirabelle'le bir kaç dakika görüşebilmesi, akıl almaz bir soygunu başarıyla gerçekleştirmesinin ödülü olacaktı: Paris'in tüm müzelerinden bir tek gün içinde ve müze bekçilerinin suçortaklığı sâyesinde, Greuze, Boucher, Meissonnier, Millet, Harpignie, Pissarro, Carolus Durand, Antonin Mercier, Bartholomé ve Dalou'nun bütün yapıtları çalınmış bulunuyordu. Amansız bir takibe geçti sorumlular; ama en zeki polisler bile düğümü çözemedi. Faili meçhûl suçlar dolabına kaldırılmak üzereydi ki dosya, bir akşam tiyatro çıkışında bütün Paris, Zafer Anıtı'nın tepesinde büyük bir yangın ateşinin yükseldiğini gördü dehşet içinde. Çalınan yapıtlar yanıyordu. Çok geçmeden de bütün o yapıtlardan, sadece bir kül yığını kalmıştı geriye. Basın, on beş gün boyunca, yalnız bundan söz etti. Tüm gazeteler, en iri harflerle basılmış olarak bu başlığı taşıyordu hep: VANDALLAR. En gülüncünden en olanaksızına yorumlar birbirini izliyor; sırasıyle Fran-Masonlar, Cizvitler ve otomobilli kibar haydutlar suçlanıyordu. Yapıtları yok edilmiş ressam ve

yontuculara övgüler fışkırdı dört bir yandan, taşlar arasından ot fışkırırcasına. Duygusal sanatçılar ve sanatçı ruhlu duygusallar, Fransa'nın ve Fransa'yla birlikte tüm Sanat'ın uğradığı bu büyük yitime doya doya ağlayabilsinler diye bütün vitrinler yakılan yapıtların kopyalarıyle donandı. Hepsinin de bulunmuştu kopyaları, ne de çokmuş: **Kırık Testi**'lerden, **Başak Toplayan Kız**'lardan ve **Gloria Victis**'lerden geçilmiyordu ortalık. Amerikalı bir milyonerin, özel ressamlar tutup renkli kart postallara baktırarak, Detaille'ın **Düş**'ünü tıpatıp yeni baştan çizdirip boyatmak amacıyle koca bir servet feda edişi, eşine az raslanır bir değerbilirlik örneği diye anılmaktaydı. Güzellik Tanrıçası'nın bu hunharca katline, Fransa'yla birlikte, evet, evet, bütün dünya ağladıysa da bilinemedi bir türlü hangisinin daha çok ağladığı. En sonunda bir akşam, şu haberi verdi **Le Temps**: «Geçen ay içinde Fransız plastik sanatının başyapıtlarına revâ görülen akıl almaz kırımın uyandırdığı evrensel tiksinti ve haklı öfke dalgasıyle tüm bilinçli hançerelerden yükselen dehşet çığlığı hatırlardadır. Hiç şüphe yoktur ki okurlarımız, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'nün bu konudaki son girişimini öğrenmekle mutluluk duyacaklardır: Ulusal polis örgütünün yetersizliğini ve başarısızlığını gözönüne alan söz konusu Müdürlük, büyük fedakârlıklar pahasına da olsa, bu karanlık ve gizemli sorunu çözmek üzere, ünlü Amerikan hafiyesi **Nick Carter**'i kıtaya çağırmaktan kaçınmamıştır. Nitekim Bay Carter, pek yakında Le Havre limanında beklenmektedir. Zekâsı ve çeşitli yetenekleriyle dillere destan olan bu usta polisin, suçluları bir an önce bulup ortaya çıkarmasını; ve insanlığın doğa hakkındaki en güzel, en erişilmez, en soylu bakışlarını yansıtan yapıtlara el uzatmaktan çekinmeyen o rezil haydutları, adaletin demirden pençesine teslim etmesini gönülden diliyoruz.» Bu haberin veriliş üslûbunu sınırsız bir keyifle tanımladıktan sonra Anicet, biraz önce almış olduğu mektubu açtı. Okudu:

«Biricik sevgili oğlum,

Sen gittikten bu yana ev öylesine öldü, hayat öylesine karardı ki, yalnız bir gün dönüp geleceğin umuduyle evde ve hayatta kalabiliyorum. Ama heyhat! Bir daha hiç yuvaya dönmemek gibi uğursuz bir karara varmış olduğunu öğreniyorum babandan. Sen bunu yapamazsın yavrucuğum, inanamam ben buna, hayır, inanamam; olsa olsa, böyle karara varmış olduğunu sanırsın. Annesini taparcasına seven bir bebeğin bakışlarıyle doluydu senin gözlerin, o gözlersiz yaşamağa ben kendimi alıştıramam yavrum. Matluba muvafık olmayan kimselerle arkadaşlık ettiğin, herkesin önünde yersiz ve çirkin davranışlarda bulunduğun söyleniyor; ama ben kulak asmıyorum. İyi bilirim ben seni; sen ancak kendi derin inançlarına uygun hareket edersin. Ne yazık ki bu tür dedikodularla çılgına dönen baban, sekiz gün içinde eve dönmediğin takdirde harçlığını keseceğini, bir daha da seni eve almayacağını ve yüzüne bakmayacağını sana kesinlikle bildirmemi buyurdu bana. Bu gaddarca sözleri yazarken yüreğim yanıyor, inan; ama gelgelelim, baban bir türlü tükürdüğünü yalamak istemiyor. Yalvarırım, onu iyice zıvanadan çıkarma Kuzucuğum; eve dön, ve bırak dediği olsun. Düşün ki senden gayrı sevdiğim yok benim, ve insanların sadece geçmişleriyle avunmağa başladıkları, dönsen dönülmez çağa yaklaşmış bulunuyorum iyice. Sen yanımda kalırsan belki yirmi yıl daha yaşayabilirim; ama sen olmazsan herşey yıkılır. Birlikte geçen günlerimizi, çocukluğunu, bana borçlu olduğun şeyleri düşün. Güzele duyulan sevgiyi, ben verdim sana. O güneşli günleri hatırla, ne olur: Hani kumral saçlarımdan süzülen ışık oyunlarını görebilmek için, pencerenin önüne oturturdun beni. Odamı çiçeklendirmek için derleyip getirdiğin kocaman ayçiçeklerini hatırla; ve ana oğul kitap okuduğumuz pazar sabahlarını... **vesaire, vesaire...** ve pazar akşamlarını. **Rüzgâr gibi geçti, füyyyyt...** Biriciğim benim, bunca güzel ve tatlı şey birdenbire sona erebilir mi hiç? Tek başına ölmeğe terketme beni. Anicet, beni sevgisiz bırakma. Çocuğu olmayanlar için yaşlılık, öylesine amansız bir durum ki... **Gel de ağlama...** Henüz bir genç kadınım

diyorsun kendi kendine, sonra da bir sabah kalkıyorsun ve birdenbire, saçlarımı boyasam hiç de kötü olmayacak diyorsun. Nasıl da geçiyor zaman! Hiç bir şey bu hüznü unutturamaz... **Söyleme, sus, söyleme...** O karanlık gecenin ortasında yüzüstü bırakma beni. Yavrucuğum benim, hani dedikleri gibi, gerçekten bir kadın için bizleri terketmek istiyorsan, evlen onunla; kim olursa olsun evlen, önemi yok: Babanın dilini kısarım ben, seni bağışlamasını sağlarım. O da olmazsa, metres hayatı yaşayabilirsin; gözlerimi yumarım ben, hattâ senin suçortağın olurum; herşeyi kabulleniyorum işte, yeter ki dön bana. Ömrünün sonuna değin tutamaksız ve çaresiz koma anacığını.

Hélène.»

Anicet'nin mektubu okuyup bitirdiğini görünce:

«Bugün hava açık, demişti Marchesino. Bu Aralık soğuğu da, insana korku veren bir zihin parlaklığı sağlıyor.»

Cevap vermedi Anicet, kendini başka bir işe kaptırmıştı: Sonsuz bir özenle parmakları arasında çevirip kıvırıyordu mektubu. Kusursuz ve düzgün bir kâğıt külâh haline getirdiğinde, bir çakmak çıkardı cebinden; ve kâğıdı ucundan tutuşturdu. Gittikçe genişleyen halkalar çizerek yayıldı alev, elveda için havalanmış bir mendil gibi ürperdi bir an, mavileşti, küçüldü, uçarcasına ayrılıp koptu kâğıttan, ermiş kadın resimlerinin başlarını çeviren haleler gibi dalgalandı sonra, birdenbire söldü, ve beklenmedik bir hızla ölüp tükendi. Küçücük bir tutam kül kalmıştı avucunda Anicet'nin, silkti. Tozanlar halinde uçuştu kül havada bir zaman, sonra da ufalanıp dağıldı gitti.

Anicet'nin yüzünde gözyaşları görmüştü Marchesino:

«Yoksa ağlıyor musunuz?» diye sordu.

«Şehvet anlarında gözyaşı döktüğünüz hiç olmadı mı? Bazan öylesine derin bölgelere ulaşır kİ şehvet bu haracı zorla alır gözlerimizden. Geçen gün Zafer Anıtı yangınında da sınırsız bir sevinç duy-

muştum gerçi; ama tiksindiğim şeyleri yakıyordum o gün. Oysa şimdi, bir vakitler bütün aşkım olmuş olan şeyin yanışını seyrettim. Yüreğimle değil, ama anılarımla bağlıydım o vazgeçtiğim şeye; kendi kendimi inkâr ederken, nasıl ağlamayabilirim? Hani o çocuktum ya ben bir zamanlar, işte o çocuğa ihanet ediyorum şu anda kesin bir karar sonucu ve tüm eski sevgilerin öldüğünü söylüyorum. Demirler çözülüyor: Geçmişimin kölesi olmaktan çıkıyorum.»

Bu konuşmanın Saint-Philippe-du-Roule yakınlarında bir Biard'da geçtiği, tam o sırada farkedilmişti. Genç Anicet'ye gözlerini öylesine iri iri açarak bakmıştı ki bulaşıkçı kız, delikanlının metresi olduğu artık bilinmezlikten gelinemedi; ve kahramanımız, **Traînée** adını takmıştı ona. Mandalina hırsızı da oradaydı elbette; ama şu anda yarım maske yerine, arılığın ışıltısını taşıyordu yüzünde. Başında bir melon şapka, elinde bir söğüt baston, boynunda bir papyon vardı; parlak çinko tezgâhın üzerine abanmış, öpmeğe çabalıyordu Traînée'yi; ama kız, belirli aralıklarla, önündeki tabak yığınının bir o yanına, bir bu yanına uzandığından, bir türlü denk getiremiyor, her seferinde ters düşüyordu. Kahvenin şişman bir devi andıran kolları sıvalı patronu (büyük **Boulard**), nikel kaplamalı su haznelerinin arasından çıkıp belirmişti tam o sırada. Dazlak kafasının derisi, aşağıdan yukarıya doğru çekildi bir anda; bunun sonucu olarak, gözleri yuvalarından dışarı uğramış ve siyah bıyıkları şakaklarına doğru çıkmıştı. Ve sağdan sola, sonra da soldan sağa kaydırıp göz bebeklerini, boğuk bir sesle gürledi:

«Bir şişe Kneipp birası, Bay **Pol?**»

Bay Pol, dehşet içinde geriledi kapıya kadar; ve kapının zaten beyaz harflerle yüklü kanatları, bu ikinci yükün ağırlığına dayanamayıp açılarak, ürkek âşığı dışarıya bıraktı.

«İnsanoğlu, belirsiz bir geleceği, güvenli bir geçmişten çok daha kolayca feda ediyor, diye devam etti Anicet. Tehlikeye atılmaktan korkagelmiş-

tir Insanoğlu hep. Bense, belli belirsiz bir olasılık karşılığında, elimde kalmış olan herşeyi veriyorum. İşte son bir frangım, ailem bana artık beş para göndermeyecek; ve herhangi bir mesleğim de yok. Ve bu banknotun hamur damgasına işlenmiş şekillere, son olarak bakıyorum gün ışığında. Ceza Kanunu'nun 130. maddesi, yasal banknotları yırtıp yakanları yada bunların sahtesini yapanları ve bu tür banknotları piyasaya sürenleri, bilirsiniz ki, müebbed hapisle cezalandırır.»

Sağ eliyle banknotu havada tutarken, sol eliyle de çakmağını tutuşturmağa çabalıyordu beceriksizcesine. O ana kadar hiç birinin farketmemiş olduğu, siyah-beyaz dörtgenlerle süslü bir kasket taşıyan, pırıl pırıl traşlı ve kuşkusuz bir Amerikan ağzıyle konuşan bir müşteri, kahramanımızın parayı yakmasını engellemek üzere atıldı:

«Bir dakika centilmen, dedi, bu banknot artık hoşunuza gitmiyorsa, ben rahatça alabilirim.»

Ve kapmak için parayı, uzandı. Ama aynı anda Pol yeniden girmişti kahveye; ve Traînée'nin büyülü banknota dikili bakışlarından, bu dolgun göğüslü, kalın kollu, kabarık kumral saçlı, al yanaklı, omuzları çenesine kadar tülle örtülü güzel kızın, kendini, tartışmalı parayı ona verecek olana adamış bulunduğunu hemen anlamıştı. Ve kapının kanatlarını var gücüyle açıp kapayarak ardarda, anî bir hava akımının doğmasını sağladı. Söz konusu yeni akım, Anicet'nin parmaklarından kaptığı banknotu Amerikalının da uzağına sürükleyip, Pol'ün üzerinden döndüre döndüre caddeye ulaştırdı. İlkin Pol atıldı parenin ardından, Pol'ün ardından Amerikalı atıldı; Amerikalının ardından, eteklerini toplayarak, sonra kollarını havaya kaldırarak, sonra da ellerini yanaklarına götürüp korkuyla bastırarak, delî gibi Traînée atıldı. En arkadan da, bulaşıkçısını kaçırmamak için, kahvenin patronu fırlamıştı dışarıya. Ve bütün bu takımın, bir böcek sürüsü gibi tıpkı, döndüğü, salındığı, koştuğu, yaklaşıp uzaklaştığı, uzak-

laşıp yaklaştığı görüldü; perspektifin de işe el atması sonucu, zikzaklar çizerek karşıki evlerin alnacına tırmanır gibiydiler.

Patronunun bir ayağından tutup yakaladığı Tranée'yi göstererek uzakta :

«Annem, kendisine verilen bilgilere dayanarak, bu kızla evleneceğimi hayal ediyor şüphesiz, dedi kahramanımız. Ama ben, cinsel aşkı da ulaşmak istediğim ereğe kurban edeceğim. En ufak bir üzüntü duymaksızın, Pol'e bırakıyorum işte metresimi. Size de, değerli Marki, hesabı ödeme işini bırakıyorum.»

Bu sözlerden sonra kahveden çıkıp yürüdü Anicet. Gözden uzaklaşınca, bir başka bin franklık banknot çekti cebinden, ve cüzdanına özenle yerleştirdi. Çabucak kılığını değiştirip biraz geriden kendisini izlemeğe koyulmuş olan Amerikalıyı görmemişti

«Yoksulluğun bir adı da sefalettir, diye düşünüyordu Anicet. **Önsel olarak**, yoksulluğa katlanıp katlanamayacağımı bilemiyorum. Çünkü benim için yoksul bir adam, bir dilenciden yada bir gazete çığırtkanından başka nedir ki? Bir de, dostum ressam M. gibi, yedi katlı bir yapının altıncı katında, bahçe mobilyalarıyle döşenmiş ve duvarları modern-stil renkli kâğıtlarla kaplanmış üç odalı küçük bir dairede oturan evli adamdır belki. O türlü yapıların her katında üç daire bulunur; ve elektrik ancak beşinci kata kadar verilmektedir. Ama işte bu basit konfor eksikliğine karşılık, bir büroda günde altı saat çalışmak, ve yılbaşı günleri üç ayrı ziyarette bulunmak zorundadır dostumuz. Borsa tellalı olup yüzbinlerce frank kazanmak, çok daha iyi değil mi? Benim kendimi yetenekli gördüğüm işler, daha kesin, daha mutlak bir yoksulluğu sürükleyip getirecek cinsinden şeyler hep : Bu tür bir yoksulluk konusunda bana ancak, Yoksul Adam bir fikir verebilir.»

Yedinci maskeliye bu adı takmıştı Anicet. Asıl adı, **Chipre**'di adamın; ve öylesine boş ve çıplak bir

odada oturuyordu ki, üç tane oturacak yer bulabilmek için yatağı da saymak gerekirdi. Tüm dekor, bir iskemle, masa yerine geçmek üzere duvara tutturulmuş ve üzeri kola kapları, kâğıt tomarları ve renkli mürekkep şişeleriyle yüklü bir sergen, kitaplık yerine geçen ve şimdi üzerinde **Fantômas'**ın XIV. cildiyle Ermiş Augustinus'un **İtiraflar'**ının III. cildinin ve **Almanach Vermot'**nun uyuduğu bir ikinci sergen, avluda işçi çocuklarının oynayışını her an görebilmenizi sağlamak üzere perdesiz bir pencere, Anicet'nin oturmağa çabaladığı topal bir tabure ve masanın üzerinde, «Kuzey Meltemi» marka bir yelpazeden oluşmaktaydı.

«Kurtuluş yolu olmayınca, diyordu Chipre, saray hayatına alıştığı gibi bu hayata da alışıyor insan. Ana babalı bir ortamda yetiştiğiniz için, bu sözlerimi bir nükte sanır, tadına varamazsınız. «Jean, derdi annem bana, şu fakire bir kuruş sadaka ver.» Sizin yaşınızdayken, yoksulluk hakkında bütün bildiğim bundan ibaretti. Ama evi terkettikten sonra, çok zor günler yaşadım. Büyük mutsuzluğu ilk olarak duyduğumda, yolda, bir kadınlaydım... evet. Gençlik işte. Bir sokak satıcısının arabasında gördüğü menekşeleri istemişti arkadaşım. Satın alıp sunmak istedim kendisine o küçük demeti, ama cebimde bir tek metelik kalmamıştı, yapamadım. Yoksulluğun açlıkla süslü olanı, çok daha sonra başladı. Bir gün, bir dostumla, **Bir Meleğin Düşüşü'**nü okuyup ağlamıştık. Niçin mi? Çünkü daha o günün sabahı, çatı katındaki odamızın penceresinden Bonne-Nouvelle bulvarının kaldırımlarına bakarken, başımız öylesine dönmüştü ki, biraz daha dursak, aşağı düşüp düşmeyeceğimizi düşünmüştük. Ama bir o kadar da keskin bir özgürlük duygusu vardı içimizde; Ne sokak köşesinde manavdık, ne de Köy Yolları Müdürlüğü'nde büro şefi yardımcısı; kurtulmuştuk her türlü sınıflamadan. Yoldan geçen çiftler arasında konuşmalar oluyordu:

«Şekerim, ne iş yapar bu Bay?»

«Hiç bir işe yaramaz hayatım, şairdir o.» İnsan zamanla nelere alışmıyor ki. Parası olmamak, parası olanlarla ahbaplık etmeğe engel oluyor. İşte bunun içindir ki zengin kişiler, sadece kendi benzerleriyle düşüp kalkacaklardır; imrenecek yanı da yoktur bu işin. Beni görmeğe gelenlerse, örneğin sizin gibi, yalnız benim için gelir; ve bana yeter bu. İnsanların düşkün olduğu şatafat ve lükslerin hiç birine ihtiyacım yok; hayalgücümle hepsini dengeleyebiliyorum. Sanat yapıtlarına ve kitaplara da yakınlık duymuyorum. Nitekim dostlarım da kitaplarım göndermiyorlar bana artık; biliyorlar ki, elime geçer geçmez götürüp sahaflara satacağım. Hiç bir eziklik ve utanç duymaksızın. Sözün kısası, genç arkadaşım, yoksulluğun asıl büyük yararı, insana yalnız kalma hakkını vermesidir.»

Kararıyordu ortalık, ve soğuk çıkıyordu.

«Konuşabilmek için insanların biribirlerini görmesine ihtiyaç yok, diye devam etti Chipre; rahatça yalan söyleme olanağını sağlaması da caba. Düşünceyi gösterecek bir lâmba hayal edin: Ne denli sıkıcı ve ürkütücü olurdu! Bu kısa kış günleri, uyuşukluk veriyor insana. Bu durumlarda ben, dış gürültülerle peygamberlerin sesini bir arada işitiyorum. Bir denizin üzerinde gibi, gözlerim kapalı kalıyorum; ve dinliyorum koca evi: Kapıcı kadının haykırışlarını, ikinci katta oturan ve metres hayatı yaşayan bir kadının ev işlerini gören hanımların dedikodularını, çocukların gözlerini, siyasetin yankılarını. Herşey, ben farkına bile varmaksızın, ileri geri yer değiştirebiliyor kolayca; ve şöyle bir parçacık dokununca ben, düşünceler yukarı doğru tırmanmağa başlıyor, asılı kalıyorlar boşlukta birden, ve yeryüzüne bir şiir daha doğuyor. Durun ışığı yakayım, evet evet, geceye alışık değilsiniz siz.»

Petrol lâmbası, pergelsiz çizilip kesilmiş kartonlu abajurunun altında ışıldağında, daha da karanlıklaştı oda. Anicet, Jean Chipre'i bile göremez ol-

muştu şimdi. Ve Yoksul Adam, konuşmağa devam ediyordu :

«Yoksulluk, arılık. Sanatta zenginlik demek, zevksizlik demektir. Bir kuyumcu vitrini değildir bir şiir; yaratıcılar, aslında değersiz bir hammaddeden güzelliği oluşturan kişilerdir. Bize kartondan heykeller verecek bir yontucuya sınırsız hayranlığım olurdu. Şu yaşadığımız çağın dehası olan **Mavi**, tablolarını yaparken boyalı kâğıtlardan, gazete parçalarından, kumdan, etiketlerden yararlanıyor. Hele bir tek şeyi anlatmak için üç kelimeye başvuran kişilerin zenginliği, daha da tiksinç geliyor bana. Yoksul, biraz daha yoksul olalım.»

Bir yandan da, Anicet'nin kendisine bir tavır vermiş olmak için yanından ayırmadığı defteri karıştırıyordu. Genç adamın şiirleri vardı o defterde. Ve Mire'le ilk tanıştığı akşam okumuş olduğu altılığı aldı ele, örnek olarak :

«Bakın şu altılık güzel, dedi. Ama dörtlük halinde daha da güzel olabilirdi. Şimdi ben, kendime göre, yani kabaca ve beceriksizce, sizin özene bezene yaptığınız altılığı dörtlüğe indirgeyeceğim. Karşılaştırın :

J'endosse un habit de gala
Beaux sentiments que de chevalerie
Je pose pour la galerie
Dans la gloire d'un col de chinchilla
Que par pure galanterie
Je compare aux bras de Marie

Beaux sentiments; mon habit de gala
Tout pour la galerie
La gloire : col de chinchilla
Plus galamment : bras de Marie.

Söz kalabalığına kaçan ne varsa atıyorum, görüyorsunuz. Ama siz haklısınız işin ucunda, saçmalıyorum ben; tadına doyulmaz bir şiir, şiiriniz:

Kusursuz, zarif ve seçkin. Seçkinlik konusunda üstünüze yok zaten: Modern şiirin en eleküstü temsilcisi, sizsiniz. Hoşunuza gidiyor mu bu: Modern şiirin en eleküstü temsilcisi olmak? Ama gene de benim sözüme gelin siz, ve yoksulluğa adayın kendinizi. Bütün kolay açılışlardan sakınmasını bilmek ve bir imgeyi, üstüne düşüp geliştirmeğe falan kalkmaksızın, dile getirmekle yetinmek gerekir. Bolluk zarar verir şiire. Hele betimlemeye hiç yanaşmayın; hem tatsız ve biktırıcıdır, hem de kaytarıcılığa sürükler insanı; zenginlik gösterilerinin en çirkinidir. Ağaçların yeşil olduğunu ötedenberi biliyoruz. Öldürün betimlemeyi. Size parlamak kaygısı kılavuzluk etmesin. Gerçek bir özveri anlayışıyle davranmalısınız sürekli olarak; bir imgeyi yada bir durumu sömürmektense, hiç işitilmemeyi göze almalısınız. Öz havanız, yoksulluk olsun; her an, her durumda, her yerde. Papazlardan yoksul kalmalarını isteyen Hristiyanlık, bu öz havanın önemini çok iyi kavramıştır. Öz havalı yoksullara ne mutlu.»

Üşüyordu Anicet. Chipre'in saygınlığını sağlayan şuydu, delikanlının gözünde: Yoksul Adam'ın estetik anlayışı, sürdürdüğü hayat tarzına öylesine tıpatıp uygun düşüyordu ki, varoluş konusundaki birtakım düşüncelerden hiç farkına varmaksızın sanat konusundaki birtakım düşüncelere atlayabiliyordu. Estetik anlayışını bir ahlâk haline getirdiği rahatça ileri sürülebilirdi gerçekten. Ama Anicet, sözlerden çok soğuğa karşı duyarlı olduğundan, yoksulluğa bir türlü karar veremiyor ve titriyordu durmadan. Sadece farklı bir estetiğe sahip olmak, yoksullukla gölgelenmemiş bir hayat sürmesine yetecekti öyleyse. Kaldı ki estetik, yürek yada ciğerler gibi vazgeçilmez bir organ da değildi. Olacağa boyun eğmenin yollarını aramağa gelmişti buraya; ama Chipre örneğini görünce. savaşa karar verme gücünü buluyordu. Romantik bir başkaldırma olarak değil, jandar-

mayı yada kamuoyunu uyandırmak korkusuyle önceden ilân edilmeyen gizli bir sefer olarak tasarlıyordu savaşı. Hırsızlık ve yağma da, tamamıyle buna benzer ve bu kadar geçersiz nedenlerle değerden düşürülmez mi hep?

Devam ediyordu Chipre:

«...Bütün cennetlikler gibi o ermiş kişi de, bir fâhişeye âşık olarak başlamıştı hayata.»

Gürültüyle açılan kapı kesti sözünü; ve, ardında pis ve ukalâ görünüşlü bir adamla, ressam Mavi'nin içeri girdiği görüldü. Mirabelle'e o kırmızı demiryolu levhasını armağan eden maskeliyi tanımak hiç de güç değildi Mavi'de: Tek kelimeyle, göksel bir yüzü vardı. Mor ağzını Chipre'e doğru çevirdi Mavi; ve Chipre, bu ağzın bir gök cismi gibi açılışına baktı:

«Ey çektiğimiz acıların somut simgesi, sevgili Yoksul, yalnız benim kaçıp kurtulabildiğim o ortak geçmişe karşı içimde tadına doyulmaz bir acıma duygusuyle, seni seyretmeğe geliyorum. Sokakların barışını koruyup bekleyen gaz lâmbalarının, günün üzüncünü unutup cılız kaldırım soytarıları gibi sevinçli karanlığın bağlarında dansa koyulduğu şu saatte, astragan yakalı kürküm içinde yaklaşıyorum sana, Yoksulluğun oğlu Jean, mobilyasız atölyede o kömürsüz geçirilen kışların, o uzun buzlu gençliğimin narin yoldaşı. İçinde yaşadığın şu soğuktan biraz pay almak, öylesine tatlı ki! Görüyor musun beni: Şan ve şerefin ta kendisiyim ben. Bütün düşlerimizi gerçekleştirdim; gök rengi banknotlar karşılığında verdim boyalı kâğıtlarımı. Ve işte Başarı Kazanmış Adam şimdi, her gün kafasına geçirdiği ipek kasketin akıl almaz fiatını sarhoşluk verici bir keyifle hatırlayarak, mücadele yıllarının şu lime lime giysiler içindeki eskimiş imgesine heyecanla bakıyor. Sen ki benim kendim hakkındaki tasarıma ihanet etmemiş örnek arkadaşımsın, bir aynanın dibine yerleşmiş gibi gözüküyorsun bana. Ama gözlerinde, aynalarda bulduğum o sadık bakışlar yok sa-

dece: Büyüklüğüm ve zenginliğim karşısında duyduğun şaşkınlık da var. Yeni masal âleminin baş tacı olan kartal kanatlı atların ve balık kuyruklu dilberlerin yaratıcısı olan ben, yuvarlak ve altın yaldızlı yepyeni bir ejder biçiminde, masallara lâyık bir alınyazısı biçtim kendime; ve onu resmettim. Tutuşturduğum şu pahalı yaprak sigarasının güzelliğine bak: Bunları içebilen sadece üç kişi var bu yeryüzünde; bir milyarder, bir amansız cani, bir de ben.»

Gittikçe büyüyen bir ateşten yuvarlak belirdi ressamın dudaklarında; ve daha ilk savrulan dumanlarla odaya, tatlı bir ısıyla birlikte zenginliğin öz kokusu yayıldı. Bu ısıyla bu koku, odadakileri birdenbire etkilemiş, dönüştürmüş ve coşkunluğa sürüklemişti. Öyle ki, yaprak sigarasından sacılan ışık bir elektrik yayının gücüyle ortalığı aydınlattığında, İngiliz tarzı rahat bir sigara odasında buldu kendini Anicet: Tıpkı kendisi gibi kusursuz dikimli birer smokin giyinmiş olan aynı kişilerin ortasında, deri bir koltuğa oturmuştu. Dört bir yandan geliyordu sanki ışık; ve olası bir yan salondan, bir Çigan orkestrasının boğuk sesi, yada bazan bir kibar hanımın neşeli kahkahası işitiliyordu. Kızıla çalar, parlak, tertemiz ve örtüsüz bir ahşap masanın üzerinde, uzun boyunlu zarif bir şişeyle incecik ayaklı dört billûr kadeh, Mavi'yi, Chipre'i, Anicet'yi ve ressamla gelmiş olan Yabancıyı beklemekteydi. İlk olarak, bu sonuncuya çevrildi bakışlar; ve Mavi:

«Adî bir dekor içinde yer almış bulunduğumuz şu anda, sizlere **Bolognalı**'yı tanıtıyorum, dedi. Sanat eleştirmenidir kendisi ve Amerikan gazetelerinin temsilcisidir.

«Demek bu değerli Bay, sanat eleştirmeni? diye söze girişti Jean Chipre. Kendisine bakmama izin buyursun lütfen. Sanat eleştirmeni! Bir sanat eleştirmenini hiç bu derece yakından seyretmemiştim bugüne kadar. Ne güzel talih benimki: Bir sanat eleştirmeninin çevresinde dönüp dolaşıyorum, ve beni ısırmıyor. Peki ama, papağan gibi renkli tüyleriniz

de bulunmadığına göre, nasıl edip de sanat eleştirmeni olabiliyorsunuz kuzum? Kendi öz yatkınlıkları dolayısıyle mi sanat eleştirmeni oluyor insan? Yoksa yönetim çarkında görevli koruyucuları sâyesinde mi? Sanat eleştirmenliğinde de terfi var mıdır? Geçindiriyor mu bari sizi? Neye dayanır bu sanat eleştırmenlerinin mesleği, söyler misiniz? Kadınlara yaklaşmamağa ant içerek mi başlanır yoksa bu kutsal işe de? Gerçekten öyleyse, güç bir iş olsa gerek: Hiç yaratamamak! Ama alkol yasak değildir, umarım, size? Bir sanat eleştirmeni gördüm, ne mutlu bana, bir sanat eleştirmeni!»

Chipre'in bu son sözcükleri söylerken kullandığı ses perdesi, tek gözlük taktığını koymuştu ortaya. Doldurdu kadehleri, ve geçerken hafifçe tokuşturdu. Öyle ki, çektiği acıyı yüksek sesle açıkladığı işitildi billûrun; ve bu acıdan yükselen titreşimler, dört konuğun dördüne birden, odadaki havayı küp birimlerle ölçme kavramını en keskin bir biçimde duyuruverdi.

Gizlemeğe gerek görmediği bir Yankee ağzıyle, şunları dedi Bolognalı:

«Tam yetmiş üç gazetede, gelecek kuşakların yargılarını hazırlarım ben, oluştururum. Tam doksan yedi gazetede de, gelecek kuşaklar adına bugünü yargılarım. Ve bir içkiyle savaş derneğine üye olduğum halde, şu likörden bir yudum daha içmek istiyor canım.»

Doldurdu kadehini, ve gene bir dikişte içtikten sonra şöyle devam etti:

«Birtakım küçücük aygıtları kullanmasını bilmek koşuluyle, benim mesleğimde işler pek kolay yürütülür. Bir çeşit gazölçeri andırır söz konusu aygıtlar; adları, ölçüt'tür. Kriter de denir buna; ve bilirsiniz ki kriter sözcüğü, Amerikancadaki kriterium sözcüğünden gelir. Ayrıca sanat eleştirmeni, belli birtakım klişeler bulundurur elinin altında; yalınkat ve yönlendirilmesi son derece kolay, basmakalıp sözcük gruplarıdır bunlar; ve ölçütün ibresi, duruma

göre kullanılması gereken klişenin sıra numarasını hemen bildirir ona. Basit, çok basit. En son olarak da, sanat eleştirmeninin görevi, kurumları ve yapıtlarıyle toplumsal barışı bulandırabilecek sanatçıları aramak; bulur bulmaz da, kamu yararının ve zevkinin temsilcilerine gösterip bildirmektir. Düzen tehlikeye girdiği an, hile, fesat ve anarşi yuvalarını açığa çıkarıp, genel toparlanmaya katkıda bulunmak zorundadır sanat eleştirmeni. Rezaletten sakınmaz, yardakçılık ettiği bile olur rezalet çıkmasına; ama bunu, rezaletin lânetlenmesini ve mahkûm edilmesini sağlamak için yapar. Sözün kısası, bir çeşit sanat hafiyesi, sanat polisidir sanat eleştirmeni.»

Bu güzel benzetmeyi, üçüncü bir kadehin doldurulup bir yudumda içilmesi izledi; onu da bir dördüncü kadehin dikilmesi. Sonra da zekice bir havaya büründü Bolognalı.

«Sayın Bayım, dedi Anicet, mâdem ki işiniz budur, gerçek bir güzellik âşığının yoksul mu, yoksa zengin mi olması gerektiğini lütfen söyleyin bana (bilmem, derdimi anlatabildim mi).

«İki eleştirmenden hangisine seslenmektesiniz, genç adam siz? diye sordu Bolognalı. Çağdaşlarınkine mi, yoksa gelecek kuşakları temsil eden eleştirmene mi? İkincisinin gözünde gerçek sanatçılar, açlıktan ölen sanatçılardır; ama birincinin gözünde, rahata eren sanatçılar, gerçek sanatçılardır.»

Ağır bir vals havası geldi komşu salondan. Kadehini beşinci defa doldurup boşalttı Bolognalı; ekseni üzerinde küçük kitaplık, sarkaçlı saat üzerinde akreple yelkovan, zihinlerde düşünceler, müziğin tartımına uyarak dönmeğe başladı. Dört konuşmacı dört ayrı açıdan göz önüne getirdiler artık manzarayı; öyle ki, bu dört ayrı görüş arasında seçme yapamayan yansız bir seyirci bu sahneyi, klişelerin üstüste gelişiyle bulanıp karma karışık olmuş bir fotoğraf halinde görebilirdi ancak. Bu dağılıp çözülme, müziğin konuşmaya getirdiği bulanıklığın imgesinden başka bir şey değildi aslında. Kişilerin işit-

me duyarlıklarına göre en aşırı uçlara itilmiş bulunan düşünmeleri, hiç bir noktada raslaşmıyordu artık, çıkmıştı düşümdeş olmaktan, ve apayrı zihin planlarında gelişmekteydi. Kısa bir süre Chipre ile Mavi. ortak anılara dönük kaldıkları için, bir aradalığı koruyabildiler; ama çok geçmeden onlar da koptular biribirlerinden, uzaklaştılar. Abuk sabuk konuşmalar, taıtışmasız bir egemenlik kurmakta gecikmeyecekti.

Mavi, bakışları dalgın ve ıslak, şöyle diyordu:

«Kadın taranırken çocukları oyalamakla görevli, cılız bir yaratıktır erkek.»

ANICET

Kürklerden ve küçük köpeklerden vaz geçmesi katiyen düşünülemez aşkın.

JEAN CHIPRE

Bütün gün boyunca küçük kız, inanılmaz güzellikte renkli inciler diziyordu bir ipliğe; ama bu rengin adını bilmiyordu. «Süt rengi», deyiverdi annesi. Çocuk ossaat kesti oyunu.

BOLOGNALI

Vakit nakittir, demez mi yani hep Fransızlar.

ANICET

Aşk, hayatın biricik ereği.

BİRİSİ

Gömlek değiştirir gibi erek değiştiriyorsun. Ne alıp veremedikleri var bunların, sanat ve ereklerle?

Satıcının elinde, her biri ayrı renkte bir çift çorap kalmıştı yalnız; biri sarı, biri siyahtı. Çıplak bacakla yolladı karısı alış verişe; ve bacakları alabildiğine güzeldi: Böylece çıkıp yayıldı hemen, çorapsız gezme modası. Ama bütün öbür kadınlar, çarpık bacaklıydılar.

MAVİ

Saçların tam benzerini yapmayı, hiç bir vakit başaramayacağım herhalde.

BOLOGNALI

Ün...

MAVİ

Saçların denizinde batışı gemilerin, heyyy.

Kesilmişti müzik. Alkışlar, sessizliğe geçişi sağladı ve sessizlikle birlikte, artık çevrilmeyen bir çiçek dürbününün camları arasında doğar gibi, denge doğdu yeniden. Ayrıldı birbirinden ışıklarla gölgeler; ve sigara odası, yeniden mavimtrak bulutlarla kaplandı. Masaya boş bir kadeh bıraktı Bolognalı. Ve Anicet, eleştirmene bir soru yöneltip de kendini dinletmeyi başardığında, konuşmaların tutarsızlığı sona ermiş olacaktı:

«Bir yapıtta, sanatın varlığı ne ile belli olur?»

Şöminenin kaplaması, bu cümlenin bir yankısı gibi, çırpınmalı bir gülüşle sarsılmıştı.

«O yapıttan ancak hazır deyimlerle söz edilebilmesinden belli olur, diye cevap verdi sanat eleştirmeni.

«Hayır, diye atıldı Chipre. Yapıt karşısında, onu bizim de gerçekleştirebileceğimiz inancına kapılmamızdan belli olur sanatın varlığı.»

Ama Mavi, başka düşüncedeydi:

«Düzgün sürülmüş yanakların, boya altındaki şaşkınlığından.»

Anicet özetledi:

«Her üçünüzün de sözlerinden çıkarabildiğim kadarıyle sanat yapıtı, karşısında eleştiri duygusunun yitirildiği yapıttır. Dolayısıyle de eleştiri, ya budalalıktır, yada güzele saygısızlıktır.»

«Ama izin verin!» diye haykırmıştı Bolognalı.

«Demek ki bir yapıtın değeri, bizde uyandırdığı heyecana bağlıdır.» diye devam etti Anicet.

«Peki ama size ne bundan?» diye sordu Mavi.

«Sözü nereye getirmek istediğinizi anlamıyor değilim, demişti eleştirmen. Estetik değerlerin bağıllığını ispatlamak istiyorsunuz. Ama herşeyden önce, heyecan nedir?»

«Heyecan, dedi kesin bir edayla Mavi, henüz kendi bilincine erememiş olan aşktır. Durup dururken gözlerini yada ruhunu açıverdiğinde kadın, yada başını arkaya doğru devirdiğinde.»

Saygıyla sordu Anicet:

«Sanatta olduğu gibi aşkta da hep aynı mı kalır sizce Güzel duygusu? (1)»

«Aşkın belli bir şeklinden başka bir şey değildir sanat: Plastik sanatların kaynağı olan raksta ve müzikle edebiyatın kaynağı olan türküde, apaçık bir biçimde ortaya çıkar bu. Kendi payıma ben, yalnız ve yalnız gönül kapmak, gönül çelmek için resim yaptım bugüne değin.»

Mire'i düşündü Anicet sevgiyle. Onun aşkını hak etmek için nasıl bir yapıt ortaya koymalı, ne yaratmalıydı? Tavus kuşunun giysisindeki çekiciliği düşündü bir an; ve, renkler üzerinde salt egemenlik kurmuş olan ressamın bunca arzuladığı ödüle kendisinden önce değer bulunmasından ürktü. Bolog-

(1) Anicet konuşurken, yanındaki telefon da ona soruyordu: «Demek ki sizde Güzel duygusu var, Bayım?»

nalı, bu korkunun gerçekliğini belirtmek istercesine, sormuştu Mavi'ye:

«Geçmiş çalışmalarınızı en yetkin biçimiyle bütünleyecek bir tablo hazırladığınız söyleniyor, saygıdeğer Bay Usta. Kendi payıma ben, bu türlü iddialara güvenebilmek için...»

«Sorunun aptalca üslûbuna rağmen sana cevap vermek tenezzülünü göstereceğim, eşek arısı. Hep bilindik şeyleri betimlemekten bıkıp usandığım ve artık kendimi kesin biçimde dile getirmek istediğim için, sanatın ve aşkın öz konusuna el atmış bulunuyorum: İnsan vücuduna. Bir yıldır çalışıyorum bu tabloya. Vücudu, tüm özellikleri ve görevleriyle içiçe vermek söz konusu burada. Başkaları gibi, yürüyen bir adam yada yıkanan bir kadın yapmak istemiyorum ben; insan vücudunun resmini yapmak istiyorum. Geniş ve trajik bir konudur bu; insanoğlunun bu yeryüzündeki geçişini ortaya koyacak bir belge niteliğindedir. Yapıtıma daha ilk bakışta, insan ırkının tüm yetileri kavranabilmeli; ve aynı zamanda, bu ırkın benim gözümde büründüğü tikel görkem de sezilebilmeli. Çünkü Bayan Mirabelle'i, hiç kimseyle bölüşmeksizin tek başıma elde edebilmek amacıyle koşuluyorum ben bu çabaya. Tablom ona, görünüşlerin gönül okşayıcı yalanını hiç kimsenin bugüne değin beceremediği bir kesinlikle ispatlayarak, bütün evrene üstünlüğümü öğretecek olan son okşayış yerine geçecek. Başvuracağım tüm araçlar ve yollar, apaçık bir biçimde gözleri önüne serecek ki, aşk oyunlarının hükümdarı benimdir. Ressamlarca bilinen tarzların hiç birine sığmayacak bu tablo. Ereğime varmak için, sahibi bulunduğum bütün kolay güzellikleri, tüm gönül çelici nitelikleri, kendimden amansızca uzaklaştırdım. Gözümü kırpmaksızın kurban ettim en iyi, en gururlandığım, en güvendiğim yanımı. En katı bir sıkı düzene zorlayıp soktum kendimi, arılığa ulaşmak için. Ama yapıtım öylesine bir yapıt olacak ki, yalnız benim için çıkaracak Mire gece glysisini.»

Şaşkınlıkla dinliyordu Anicet: Demek ki Chipre'e karşıt olarak Mavi, kendini yoksulluğa adamaksızın da arılığa ulaşabileceğini düşünmekteydi (1). O, Başarı Kazanmış Adam, Yoksul Adam'ın önünde rahatça direnebiliyordu demek. Sanat aşktan doğduğuna göre de, lüks içinde yaşaması gerekli değil miydi?

«Küçük budala, bütün bunlar kocaman bir oyundan başka hiç bir şey değil», diye fısıldadı birisi Anicet'nin kulağına. Dönüp baktı.

Anicet, kimseyi göremedi. Herşey, şu yaşanılan vaktin kaygısızlığı, gür yünlü halıların ve deri koltukların yumuşak kucaklayışı, herşey onu, her çareye başvurup yoksulluktan kaçmağa sürüklüyordu. Bu havadan sıyrılmak ve kararını yalnız kendi inancına borçlu olmak için, doğruldu birden; ve ayağa kalktığında, Jean Chipre ile karşı karşıya buldu kendini. Yoksul Adam, elektrik ampullerini andıran gözlerle bakıyordu ona. Tepeden tırnağa, yoksulluğun yabansı büyüsüyle ışıldıyordu şimdi. Dirsekleri güneşler gibi gözleri kamaştıran her günkü zavallı giysisi vardı işte gene üzerinde. O aldatıcı yoksulluk ışığının, ürkütücü şekilde başına vurduğunu sezer gibi oldu Anicet. Chipre'in sahnenin başoyuncusu durumuna geldiğini anladı birdenbire. Cansız nesneler de farkına varmış gibiydi bunun. Nitekim yaratım kurallarına uygun olarak, bu temel öğenin çevresinde düzene girdiler. Sahnenin altına: **Bay şair Jean Chipre'in portresi** diye yazılacaktı sanki. Herşey ona göre sıralanıp yerini alıyordu; ve bu iç kışkırtısına yenik düşüp, henüz kazandığı ilkeleri inkâr etmekten korkuyordu Anicet. Mavi'nin ağzındaki yaprak sigarası, çoktan soluklaşmıştı; mavimtrak dumanının büyüsü de işte çözülüyor ve tütün kokusunun yerini, kapıcı kadının kızarttığı patates-

(1) Telefon ısrarla çalmağa koyuldu burada. Alıcıyı sabırsızlık içinde yerinden çıkarıp açık bırakarak, düşünmeğe devam etti Anicet.

lerin kokusu alıyordu. Çevresindeki bütün lüks dekorun bir anda yıkılıp devrilmesinden çekindi Anicet; kendini, Jean Chipre'in soğuk odasında bulacağını düşünüp ürktü; ve tehlikeden kurtulmak için fırlayıp, sigara odasının kapısını açtı hemen.

Tiyatroda bir oyuncu büyük eğlence salonuna bakan dipteki kapıyı açtığı vakit geçen şey geçti işte o vakit. O ana kadar yavaşça konuşur gibi yapan figüranlar, metindeki replikleri, avazları çıktığı kadar bağırarak söylemeğe koyuldu:

— Paris'in en güzel kadını sizsiniz.

— Kepazelerin talihi açıktır zaten.

— Titizlik, hükümdarlarda kibarlık olur.

— Kocam.

— Koyu kırmızı ipekten kısa bir manto, efendim.

Gülümseyişlerin çıkardığı uğultu arasından, gönül oyunlarını ele veren sesler işitiliyordu. Kibarlar âleminin eşiğinde duraksadı Anicet, bir adım attıktan sonra dönüp geriye baktı. Başı oradan oraya salınan bir hayalet gibi, bıyık altından gülerek kendisini seyreder gördü Jean Chipre'i. Kapıyı arkadan kapattı hemen; ve kabul salonunda buldu kendini.

Bolognalı'nın yüzündeki bönce ifade, Anicet çıkar çıkmaz silinip gitmişti. Gözleri alev saçıyordu eleştirmenin; ve okur, bu adamda, Biard kahvesindeki Amerikalıyı kolayca tanıdı; ve ancak dâhi okurlara özgü bir uzlukla, Nick Carter olduğuna karar kıldı eleştirmenin. Oysa büyük hafiyenin bu öyküye gelişi, okura ancak sezdirilmişti. Ayrıca, sahneden çekilince ortaya çıkan boşluktan, bu serüvenin gerçek başoyuncusunun Anicet olduğu da anlaşılmıştı.

Bu sırada genç adam, yan odada ayakta, kapatmış olduğu kapıya sırtını yaslamış, birdenbire verdiği kararın solgunluğu ve korkusu içinde, kibarlar âleminde çalınan sarhoş edici bir **rag-time** dinlemekteydi (1).

---

(1) Rag-time: Amerikan müziğinde, «bağlama»lı hava.

V

DÜNYA HARİTASI

Tanrının sevgili kullarının elektrik ışığı altında durmadan gidiş gelişine bakıyordu Anicet eşikten; ve çocukluğunu büyülemiş olan birtakım sözleri düşünmekten kendini alamıyordu :

Olağanüstü biçimde ince ve zarif hayvanlar dolaşıyordu.

İnsanların arasına karışmadan önce kapının kanadına yaslanıp çeki düzen verdi düşüncelerine. Birdenbire durup belli bir etkinliğe ara verdiğimizde, tüm yaşantımız akıp gider gözlerimizin önünden; ve geçmiş sevinçleri acıyla anımsarız. Ama Anicet bu anımsamayı, kendisine çağdaş olan kararlı ilgisizlikle yürütmekteydi; ve göz bebekleri, hayatı sistemleştirme arzusunu yansıtıyordu sadece : «Bizden öncekilerin içine gömülüp gevşediği bu ideali, bütün budalacalığını duyacak kadar titiz bir dikkatle inceledim, diye düşünmekteydi; ve orada da aynı besini bulacağımdan emin olduğum içindir ki, önceden denetlemeğe bile girişmeksizin, o ikinci evren görüşünü karşı çıkardım o ideale. Zaten bizi dört koldan sarmış ahmaklığa boyun eğmek, bu ahmaklığı bilmezlikten gelmek koşuluyle, bir aldanış sayılmaz. Bir pisliğin yerine bir başka pisliği koyarız : Nasibimize düşen buymuş deriz, o kadar. Ardımda sürükleyegeldiğim şeyle olan tüm bağlarımı koparmış bulunuyorum işte böylece. Bugünden sonra ar-

kamdan sadece gölgem yürüyecektir. Erek şu yada bu olmuş, ben yalnız tehlikesini göze aldığım şeye adayacağım kendimi; ve belki de hiç bir yere yönelmeyeceğim. Henüz yüzünü bile doğru dürüst görmediğim Mirabelle'i elde etmek için, eskiden beni büyüleyen tüm güzellikleri çıkardım gözden. Ve işte son olarak da, yoksulluğun o romantik çekimini geriye püskürttüm. Genclik için en korkulması gerekli yılanlardan biri de odur; çünkü öylesine yoksun görünür ki bu hayvanlar, arı olduklarını sanırsınız; ve işte böylelikle büyülerler gençliği. Önümde yalnızca başarının yolu açık bekliyor şimdi. Düşünceleri bir başka çağda gömülü kalmış bir düşünürün, bizim çağımızı sözümona alaya almak amacıyla söylediği bir sözü tekrarlayacağım: **Benim zamanımda başarı kazanılmazdı. Başarı kazanmak** için çalışacağım bense. Ve buna sadece, insanda iz bırakmayan, insanı biçimsizleştirmeyen adîliklerle ulaşacağım. Bütün sorun da burada yalnız: Basit bir fizik temizlik, bir pisliğe bulaşmama kaygısının sonucudur bu. Gündemim belli: Benimsediğim ilkelerin uygulaması olarak, öbür insanlara, kafalarının yetersizliğinden ötürü sistemleştirmeyi beceremedikleri için yasaklanmış olan eylemlere özellikle girişmek. Kendini sunuyor işte bana dünya. Ve yüzyıl (ama ben, bilinçli bir havarîden başka bir şey değilim). Karışıp erimem gerekiyor içinde onun; aradığım zaferi bana ancak bu sağlar. Tam dalmak istediğim an, ayaklarımın altında uzanıyor işte. Döşemeleri nasıl da eğimli ve parlak; nasıl da ışıl ışıl avizeleri bakınca başını döndürüyor insanın; öyle ki, dış ışığın bilgisine ermiş olmasa insan, bunları avize değil, birer güneş sanacak! Atılımını hesaplayarak kollarını havalandıran ve tartan, sonra da ellerini kavuşturan bir dalıcı gibi tıpkı, göğsümü şişirip, hakkımdaki tüm bilgilerin odak noktası olan gri ipekten yeleğimi ilikliyorum, yakamdaki tinsel karanfili düzeltiyorum sonra hafifçe, ve bir, iki, üç deyip çivi gibi dalıyorum içine akıntının.»

Ense köküne vurulur gibi olmuştu, sürüklendiğini duydu kalabalığın içinde, çırpındı bir an, yalpaladı, ve gözlerini açtı sonunda: Sanatla ilgilenen kadınların en arzu ediliri prenses Marine Merov, sembolik takımyıldızlarla süslü gece giysilerine bürünmüş, karşısındaydı. Güzelliğine inandığı omuzları çıplaktı; ama yetkinlikten uzak boynu, kabarık bir tilki kürkünün üzerine oturtulmuş kalın bir kolyenin altında gizleniyordu. Ve gözlerinin derinliğinden, kadının kumrallığı farkedilmiyordu.

«Katı yürekli ozan, dedi, bizlere hiç görünmeyecek kadar vahşileştiniz mi sonunda? Hemen bir şiir istiyorum sizden.»

Belirli kibar âlem salonlarında belirli bir etkisi olan prenses Merov, r'leri tatlı bir biçimde boğazdan söylemekteydi. Kadının kendisine karşı takındığı biraz da yüksekten bakan tavra rağmen Anicet, bu isteği hemen reddetmesini gerektiren sembolist ahlâk anlayışına uymayıp, bu etkili yaratığa güleryüzlü davranmanın, ısmarlama olarak takındığı özsaygısını hiç de yaralamayacağı sonucuna vardı hemen. Hattâ böyle bir tutumu benimsemesi, bundan böyle oylarını toplamağa can attığı şu insanlar katında, yeteneklerinin Marina tarafından övülmesine yolaçacaktı belki de. İşte bütün bu düşüncelerle kahramanımız, vakit geçirmeksizin, kendi kendisinin tıpatıp bir portesinden başka bir şey olmadığını düşündüğü bu kadını hoşnut etmeğe girişti. Gelgelelim, bu amaçla harcadığı hayalgücü çabası, şu duruma uygun düşecek bir şiirin (örneğin, bir aşk şiirinin) seçimi için gerekli kaynakları kurutmuş bulunuyordu içinde. Sonuç olarak, daha henüz Chipre'le üzerinde tartışmış olmanın da itkisiyle, 31 numaralı altılığı okudu Anicet. Her önüne çıkanı bunu okuyarak cezalandırmakta ısrar etmesine rağmen, bu şiire büyük bir önem vermiyordu aslında; ve okurken, iradedışı bir lirizme kapıldı. Yani heyecanlandı demek istiyoruz. Öyle ki, şiiri okuduğu anda düzüp yarattığı söylenebilirdi. Kekeledi başlığını

söylerken rengi attı önce, sonra kızardı; ve kızarma, altıncı dize okunup bitikten sonra da terketmeyecekti yüzünü kahramanımızın. Başlığı okuduktan sonra, şiirin ilk sözcüğünü bulamıyormuşçasına, uzun bir süre susup arandı; sonra da hızla girdi şiire, ve bu hızdan ötürü zihni karıştı; dolayısıyle de, bir solukta ve hiç vurgusuz okudu ikinci dizeyi; üçüncüyü bön bir edayla çıkarıp, şenşilla kürküne takıldı kaldı; beşinci dizeyi bitirdikten sonra gene unutmuş gibi susup, ezber geçen bir küçük öğrenci sesiyle söyledi son dizeyi. Sesini tam yerleştirmemiş olduğundan, son hece, havaya dikili bir parmak gibi kalmıştı. Öyle ki, boşu boşuna bir yedinci dizeyi bekledi kadın; bu gelmeyince de, Anicet'nin iyice şaşırıp, şiirin sonunu unuttuğuna hükmetti.

Demek ki kahramanımızın ağzından çıkan son sesle, bu sesin gerçekten son ses olduğunun kesinlikle anlaşıldığı an arasında. oldukça uzun bir zaman geçti. Bir o kadar üzücü bir zaman da, o an ile, dudaklarından dökülen ilk «hmmm»dan bu yana prensin özenle koruduğu terbiyeli dikkat ve anlayış ifadesine son verdiği an arasında geçti.

Ve işte o vakit açıkça görüldü ki prenses hazretleri dinlemeyi kesip düşünmeğe koyulmakta, düşünmekte, işte kaşlarını çatışından anlaşıldığına göre düşüncelerini dile getirecek kelimeleri aramakta, birer birer bulmakta, konuşmağa hazırlanmakta ve işte en sonunda konuşmaktadır:

«Tok ve özlü, sevgili dostum, dedi, tok ve özlü. Eski yazıtlar gibi tıpkı. Tek kelimeyle, gerçek bir mücevher. Bir zümrüt diyesi geliyor insanın. Ama bırakın da bu değerli taşa, birtakım küçük kusurlar icat edeyim. Örneğin iyi traşlanmamış bir ince damar, kolayca giderilebilecek bir hafif gölge bulayım.»

Sinirlenmeğe başladığı halde boyun eğdi Anicet, hattâ rahat davranmasını diledi prensesten.

Marina şöyle devam etti:

«Herşeyden önce, tadına doyulmaz olmasına

rağmen başlık, pek bayağı bir deyimden türüyor bence; içerdiği imge de, ilk iki dizede, karşılaştırma halinde zaten veriliyor. Bu karşılaştırma, yada benzetme, kısa ve anlatımlı yani eskilerin deyimiyle veciz olmasına rağmen, **gibi** bağlacının durup dururken kullanılmamış oluşu dolayısile, yeterli bir açıklık kazanmaktan uzak kalıyor. Eksiksiz ve eksiksiz anlaşılır olabilmek için, şöyle yazmanız gerekirdi: **Soylu duygular giyinir gibi bir gala giysisi giyiniyorum.** Yada tersini. Öyle değil mi? İkinci dizenin ikinci öğesi, **şövalyecedir,** hiç bir yeni fikir getirmeyen ve ilk öğenin demek istediğini ağdalaştıran yersiz bir çocuksuluk gösterisi oluyor; ve sadece uyağı sağlamak için oraya konmuş duygusunu uyandırıyor. Üçüncü dize, sıradan bir kabalık örneği olarak gözüktü bana. Sekiz heceli dizeleri on hecelilerle, on hecelileri de sekiz ayaklılarla uyakladığınız için çekiştirmeğe kalkmayacağım sizi; ama gerçek yeniliğin, eş heceli dizelerin uyaklanmasında bulunduğunu da belirtmeden edemeyeceğim. Buna karşılık şenşilla kürkünün üzerinde titizlikle durmak isterim: **Gala**'ya uyak olsun diye oturtulmuş, yersiz bir deyiş bu; üstelik de karmaşık bir cümle aracılığıyle giriyor dizeye; vede **gloire** sözcüğünün son okunmasını, bir tam hece saymağa zorluyor bizi. Ben parçanın sonunu beğenmiyorum daha çok. Nitekim o son iik dize, yeniden ama bu kez isabetli olarak **rie** uyağının kullanımı sâyesinde, tüm parçaya Mallarmé'ye özgü bir eda kazandırıyor. Bununla birlikte, beşinci dizede yer alan sıfatın bana bir hayli şüpheli geldiğini (1), ikinci dizede yer alan özel isminse tamamıyle gereksiz kaçtığını ileri sürüyorum. Ne bir ünlü kadının, ne de bir tanrıçanın ismi olmayan bu özel isim, üstelik, şiirin akışına da ters düşüyor bence. O son dizenin kusursuz sayılabilme-

(1) «Pure galanterie» deyimindeki, «pure» («arı») sıfatı kastediliyor. Şiirin bizim önerdiğimiz çevirisinde bu sıfatın yerini, «sırf» zarfı almış bulunmaktadır **(Çeviricinin notu.)**

sl için, şunu söylemekle yetinmeleri gerekirdi: **Que par galanterie je compare aux bras de ma maîtresse,** yada **de mon amente.** Hattâ ve hattâ **de la Vierge Marie** (2). Ama bütünü içinde, gerçekten tadına doyulmaz bir duyarlık örneği oluyor şiiriniz.»

Uzun uzun prensese baktı Anicet, sonra da:

«Sevgili Bayan, dedi, baştan sona hoşunuza gitmeyen bir şiir, gün ışığına çıkmayı hak etmiyor demektir Dolayısiyle de bu altılık, hiç bir zaman hiç bir yerde görünmeyecek; onu ölüme mahkûm ettiniz.»

Heyecan, haz ve korku, aynı rengi taşırlar. Kulaklarına inanamamıştı Marina. Biraz önce öldürdüğü şiiri, çiğneyip geçtiği o kutsal tırtılı, şimdi delicesine sevmeğe koyuldu. Anicet'nin özverisi, Marina'ya kendi gözünde sınırsız bir önem kazandırıyordu! Bir dâhi olduğuna karar verdi genç adamın; ve çeşitli yeteneklerini, koşup ötekilere müjdeleyebilmek için, hemen ayrılmak istedi oradan. «Bana tapıyor», diye düşünmekteydi; bir an önce uzaklaşmak için de, Mucize Melek'in gelişini bahane etti. Tam bir moda düşkünü, bir «dandy» idi Mucize Melek; ve sadece içten konuşmasına bakarak, Mirabelle'e cam toparlağı armağan eden birinci maskeli olduğu kolayca anlaşılabilirdi.

— Burada ne arıyorsunuz siz? diye sordu. Bu kekeme ve aptal kibarların içinde?

— Peki ya siz?

— Benim için hiç bir tehlike kalmadı artık burada. Eski bir öyküdür bu, biraz da uzuncadır. Tek kelimeyle söyleyecek olursak, bütün bunları yaşadım ve gerilerde bıraktım. Ama siz, ayağınızı denk alın.

— Başkaları ayağını denk alsa daha iyi olur. Başarmak üzere geldim buraya.

— Başarmak mı? Hem de burada? Ama burada kazanacağınız başarıların ömrü, yirmi dört saat

---

(2) Bu değişiklik önerilerini değerlendirebilmek için, kitabın sonunda yer alan Açıklama'ya bakınız **(Çeviricinin notu).**

bile sürmeyecektir. Sonra da insanlar, hokkabaz H. yada dilber Mélinda kadar bile ilginç olamayan o cılız şairin adını ansıyabilmek için, balo güncelerine bakmak zorunda kalacaklardır, inanın. Bu çevrede, her sabah sözümona zevk sahibi kişilerin kılığına bürünen züppeler zaman zaman hoş görülür ancak: Onları da, yataktan ilk çıktıkları an göz önüne getirmemek şartıyle. Kibar kişilere gelince, hiç sözünü etmeyin: Hepsi de önyargı sözcüğünün kapsamına giren ilkelere bağlı, basit mi basit bir psikolojileri vardır. Kendileri tedbir alıp size yardıma gelmeseler, biribirlerinden ayırdetmek bile söz konusu olamaz onları. Bunun için de, ana babanın her çocuğuna bir küçük isim vermesini andıran en sıradan yolu seçmişlerdir: Bir tek uğraşı, bütün öbürlerininkinden ayrı kalan bir tek beğenisi vardır her birinin. İşte bundan ötürüdür ki bir araya gelip toplandıkları vakit, her biri, hep aynı kalan o tikel yanını ortaya koyar; kişisel olmak dedikleri şey de, bundan başka bir şey değildir. Adam başına bir sohbet demektir bu ayrıca; ve sırayla herkesin kendini göstermesini sağlamak için de, terbiye dedikleri şeyi icat etmişlerdir. Şu ilerdeki hazret örneğin, tesadüfen yaptığı bir uzun yolculuğa bütün ömrü boyunca şaşıp kalan bir kimse olarak ölecektir. İstridyelere dayanamamasıdır şu noter kılıklı üstadın bütün özelliği; onun yanındaki ise, bilmem kaç yıl önce bilmem kimin elini sıkmıştır. İncir çekirdeğini doldurmayan şeylerde dile gelir hayatın güzelliği. Bir çeşit içsel polis tüzüğü demek olan terbiyenin yanı sıra, bu kibarlar âleminin kendinden olmayanlara karşı tasarlayıp kurduğu bir de savunma sistemi vardır: Kendilerine özgü konuşma tarzıdır bu. Zaman zaman çiğnenen, yan çizilen, uzaklaşılan, sınırları dışına çıkılan ve daha bilmem ne yapılan görgü kurallarını da unutmayalım. En son olarak da, bütün duygular ayrık durumlar yaratmağa yöneldiğinden; yani her gerçek ve özden duygu, biribirlerine benzemekten doğan güçleri zedeleyeceğin-

den; sevmek ve nefret etmek yasaktır bu çevrede. Cinslerarası ilişkileri düzene koymak için de, çapkınlık dedikleri iki yanlı aldanma türünü bulmuşlardır. Dolaplarına döndüklerinde, şüphesiz bütün bu mankenler de soyunup sevişmektedir. Ama öğrenilir ve rezalet çıkar diye, binbir telâş ve korku içinde yaparlar bu işi. Rezalet dedikleri şey, görgü kurallarının her çiğnenişinde çıkan şeydir. Gülünçlük hiç kimseyi öldürmez bu çevrede; ama rezalet, herkesi yıkıp devirir. Ve rezalet çıkarmak, türlü hakaretlerle kapı dışarı edilmek demektir.

— Ama ben rezaletten vaz geçemem, dedi Anicet. Belirdiğim anda bir rezalet yaratırım ben: Kollarımı uzatışım, aksırışım, düşünüşüm, herşeyim rezalettir. İnsanların, çıplaklık kavramını tasarladıkları gün, ceketle pantalonu icat ettiklerini sanmak hatadır. Çünkü çıplaklık kavramı, kendinden önce, giysi kavramını varsayar; giysi kavramı da, hastalık ve soğuk kavramlarını. Hayvan postlarıyle yada kuru yapraklarla örtünmek alışkanlığının bir genel ar ve ahlâk sonucu olarak açıklanışı, çok daha sonraya raslar. Ar ve ahlâk kavramları halk bilincine yerleştikten sonradır ki, bir erkek yada bir kadın ilk kez o talıkta çıplak görüldüğü an rezalet kavramı doğmuştur; çünkü o erkek yada o kadın, göze batmadığını biliyorsa, çıplaklıktan utanmaz. Bakın bizim zihin çıplaklığımız da isyana sürüklüyor seyredenleri; ve yazdığımız vakit, kendi kendimizi yazıyoruz sadece. Şiir de bir rezalettir.

— Şiir bu ortamda nasıl yaşar ki? dedi Melek. Dayanamayıp da ölecek olursa, acımayınız.

Virgilius'tan bir dize söylemeğe hazırlananlar gibi başını eğip gözlerini kırpmıştı Melek. Tam o anda bir koca kitle onu itip, özür dilemeyi aklından geçirmeksizin ayırdı iki konuşmacıyı, düşüncelerin akışını çelip dikkatlerini dağıttı; sonra hızla uzaklaşıp ilerde, büfenin dolaylarında açıktan da açık bir giysiye bürünmüş kalın kravatlı, şişman ve esmerden de esmer bir adama dönüştü bu kitle. İşte bu, akıl

almaz bir şeydi: Bu türlü giyinmiş bir kimseyi, böyle bir kabul salonuna katiyen alamazdı.

«Aslında bu hazretin de tıpkı sizin ve benim gibi giyinmiş olduğunu kavramanız gerekir, diye açıklamağa girişti Mucize. Ama öylesine bir bayalığı var ki, gece giysileri içinde bile, günlük kılığına bürünmüş gibi geliyor bize ve bu çevreyle bütünleşmek için çabalamasına rağmen, inanılmaz bir olay gibi gözüküyor. Kimliğini öğrenmek için yanıp tutuştuğunuzu anlıyorum; kim olduğunu sezinlemiş bulunduğunuzu da farkediyorum ayrıca: Adı Pedro Gonzalès, evet; beş on kere milyonerdir kendisi, Meksikalı olabilir; kökeninin bilinmemesine ve yaşantısı hakkında beslenen tüm kuşkulara rağmen, çaldığı zaman açılmayan bir kapı, tuttuğu zaman ürpermeyen bir el hemen hemen yok gibidir. Kaldı ki, adına kibarlar âlemi denen ve kendini tüm evrene özdeş tutan bir âlem, doğru dürüst giyinmesini bile beceremeyen Gonzalès'lerden meydana gelseydi sadece eğer, şu gerçekte olduğundan bin kat daha değerli olurdu. Akla gelebilecek bütün kılıkların içinde bu kuklalar çoğu zaman bir tek giysiye, belki görünüşte çok daha zarif ama aslında çok daha iğrenç bir giysiye bürünmüş olarak kalır: Zehirli bir gömlek gibi tenlerine yapışan aptallık ve çirkinlik giysisini çıkarmak, yasaktır onlara.»

Sözlerin coşkunluğuna kaptırmıştı kendini Mucize; ve çok geçmeden görünmez oldu. Anicet, yaşı ilerlemiş beylerden ve yaşlarını artık ilerletmeme çağına dayanmış hanımlardan kurulu bir topluluğun ortasında buldu kendini. Konuşmak ,bu kimselerin biricik kaygısı gibiydi:

— Isteyen istediğini söylesin, ama ben aslında...

— Nasıl diyebilirsiniz bunu?

— Hiç böylesi de görülmemiştir doğrusu! Hangi çağda yaşıyoruz kuzum?

— İyi kötü yaşamaktayım işte! Kan dolaşımım bir parça aksamaktaymış...

— Paris'te dolaşmak da başlı başına bir mesele oldu şu son zamanlarda! Kendi payıma ben...

— Şaka etmiyorsunuz ya? Peki ama hükümet bu konuda ne düşünüyor dersiniz?

— Hele uşakların şımarıklığıyle başa çıkmak büsbütün olanaksız. Geçen gün oda hizmetçim...

— Devrim demek, tek kelimeyle, dünyanın sonu geldi demektir!

— Sonunu dinleyin siz bu öykünün asıl! Çünkü bir âlem sonu, başlı başına bir âlem...

— Tanrı bu işin sonunu hayırlı kılsın, ben korkuyorum...

— Korkunun tek dayanağı, temelsiz inançlardır.

— Kadere kısmete inanmam ben aslında, ama bir ahbabım var, geçen gün falıma baktı, neye uğradığımı şaşırdım doğrusu!

— Bay Bahut'nün evine uğramıştım geçen hafta, şu avukat olan Bahut canım, hani otuz yıl kadar önce kısacık bir süre gazetecilik de yapmıştı, hatırlarsınız...

— Ben bu tartışmaya karışmaktan korkarım. Ama önceden uyardım kendisini.

— Her gün öyle davransa, söylenecek çok şey var. Ama bindebir hata etmiş, eder a, ne yaplım.

— Hem de bir hiç için, ne kadar yazık, öyle değil mi?

— Bay De Poutre diyordum ya demin, yaşlısı ama, ai'e reisi olanı hani, tamamıyle sizin fikrinizdeydi. Ben çok yakından tanıdım kendisini bir ara. Janina'lardan bir kızla evlenmişti. Hani şu ünlü Birliğin iflâs meselesine adı karışan bankacı Janina'lar canım. Hangi taşı kaldırsanız altından çıkan bir ailedir o. Nitekim Bayan Janina, Eugénie Janina, Conteau de Léry'lerden, anlıyorsunuz ya. De Léry adını ihtiyar Blaise de Léry'nin ölümünden sonra adlarına ekledi bunlar. Son günlerine kadar uslanmamış bir ihtiyardı Blaise de Léry, en son olarak da bir aktrisle sevişmekteydi. Neydi adı kızcağızın...

Thérèse... bir türlü aklıma gelmiyor, neyse, pek önemi de yok. Yalnız o aktris, baron Brizot'yla evlendi sonradan. Eski dostumuz Damour'un dedesi olan, milletvekili Brizot canım.. Eveeet. Küçük Poutre'a rasladım geçenlerde, şeylerdeki bir topantıda... Kimlerdeydi sahiden?.. Neyse, onun da önemi yok. Küçük Poutre'a rasladım diyordum, en küçüklerine, henüz on sekiz yaşında bir delikanlı. Bütün bu geçmiş şeyleri anlattm da kendisine, bana yeğenlnin, yani Antoine de Poutre'un kızının, Brizot'ların Amerika'daki kolundan bir zenginle evlendiğini söyledi. Hatırlarsınız : Brizot'ların o kolu, cesur spekülasyonlara girişti bir kaç yıl önce; ve bunun dedikodusu da, az kaldı, ihtiyar baronun son seçimleri kaybetmesiyle sonuçlanıyordu; baron Brizot ucuz kurtuldu sözün kısası. Gene işte o delikanlı, küçük Poutre demek istiyorum yani, Janina'ların çok kötü durumda olduklarını ve hattâ inanır mısınız, kızlarından birinin de bir kafekonserde şarkıcılık yaptığını söyledi.

— Della Robbia markisinin verdiği akşam yemeğinde var mıydınız siz de geçen akşam? Aman neler anlattılar neler; İnsanların dili iyice çözülmüş artık.

— Düşünüyorum düşünüyorum da.

— İşin doğrusu.

— Doğrusunun da doğrusu vardır aslında, ama onu hiç bir zaman bilemeyiz. Yalnız bir tek şeye güvenebiliriz şimdilik.

— Hiç bile sayılmaz o tür adamlar, hiçten de değersiniz. Dönüp de onlara bakılabileceğini dahl aklım almıyor.

— Kumar borcu, namus borcu demektir.

— İlkeler savsaklanmağa gelmez efendim, kesinlikle saygı gerektiren varlık nedenleridir.

— Sözünün eridir evet.

— Bir büvet vardı orada.

— Size karada ölüm yok artık, bundan böyle.

— Dargın mısın gülüm söyle, diye bir şarkı okuyordu.

— O son çalışma çok yordu beni.
— Ne sordu?
— Gene... gene...
— Ne...

ANICET (**düşünmektedir**)

Mirabelle, Mirabelle, Mirabelle oyyy.

Sonra da Mirabelle'i düşünmeyi bıraktı Anicet, ve arzuladı. Demeğe kalmadan, donuk, tiz ve uzun bir gülüş çınladı arkasında. Dönüp baktı genç adam; ve Mire'i gördü bir hayran topluluğunun ortasında. Birdenbire kapıldığı aşırı heyecan, delikanlının, Mirabelle'e doğru seğirten Pedro Gonzalès'i farketmesine engel olmuştu. Hayalet değildi bu, hayır, Mirabelle'di. Bu konuda nasıl olur da aldanabilirdi?

Hemen sordu yanındaki adama:

— Kim bu hanım?

— Nasıl olur da tanımazsınız? Bayan De B. Hemen biraz önce Conteau de Léry'lerden söz ediyordum ya size. İşte onlar, gelinlerinden biri aracılığıyle, Monthérault'lara akraba olur. Kesin akrabalık derecesini söyleyemeyeceğim. Ama bu De Monthérault'lardan biri, yanılmıyorsam Guy de Monthérault, üç yıl önce Bayan De B. yüzünden intihar etmişti. Bunu bilmeyen yok artık; ve gene herkes biliyor ki bu dilber kadın, Paris'in en ele avuca sığmaz dişi pırıslarından biridir. Çok soylu bir ailenin çocuğu olduğundan, üzerinde ne kadar durulsa azdır.

Kulaklarına inanamıyordu Anicet. Tutkunu bulunduğu gizemli dilberin adı, Bayan De B. idi demek ki. Ve demek ki o da kibarlar âlemindendi; evi uşakları, arabası vardı onun da demek ki. İsmi telefon rehberlerinde yer alıyor, ve bütün kadınlar gibi yaşıyordu. Dolayısıyle de, ortaya çıkıp belirmesini bekdi. Tanrısallığı nerede kalıyordu peki bu kadının; şu hiç umulmadık yaşantı, yok edip ortadan mı kal-

diriyo.du bu tanrısallığı, yoksa yeni baştan var edip ortaya mı koyuyordu?

Nerede bulunduğunu ansıyamıyordu Anicet. Bu ışıklı ve müzikli ortamın, burada ne aradığını da kestiremiyordu bir türlü. Boşlukta gibiydi

Yandaki küçük salonda Mirabelle, yüksek sesle konuşmaktaydı. Kuru, kesin gülüşlerle süslüydü konuşması. Bu kadın için mi geçmişini inkâr etmiş, ailesiyle bütün bağlarını koparıp atmış, rahat bir hayata sırt çevirmiş, kendini toplumun dışına atmıştı? Bu kadın için mi, yoksa bu kadın yüzünden mi? Gerçeği birdenbire kavradı : Kendi arzusunun yeğinliği onu hayata çağırdığı için belirmişti bu kez de Mire. Ama böyle bir dekorun içinde ortaya çıkabilecek şekilde belirmişti elbette; ve şu anda da kalabalığın, kendi öz idealinin çevresini aldığını görüyordu Anicet. Aynı anda da, hangi ortam içinde ve hangi yaşam şartları çerçevesinde olursa olsun, arzuladığı güzelliği çağırıp somutlaştırabileceğini kavramış bulunuyordu. Coşku verici bir bilinç ürünüydü bu. Ve şimdi, kendine güvene çevresine bakabilirdi artık. Bütün bu insanların üzerine çıkabilmek için, onların ölçüleriyle davranmak boşunaydı; yoksulluğun köleliğine boyun eğmek nasıl saçmaysa, kibarlar âleminin boyunduruğunu kabullenmek de bir o kadar anlamsız oluyordu. Salonlardan taşıp tüm evrene doğru yayıldığını duydu hayatının; bu zavallı çerçeveyi çoktan aştığını ve onu içerdigini anladı. Ama bu çerçeveyi bırakıp gitmeden önce de, bilinmeyen yüzünü görmek istedi Mirabelle'in. Parlak ve okyanuslar gibi boş parkelerin üzerinden geçip, Mirabell'in bile havai bir sesle konuşmağa devam ettiği odanın eşiğine ulaştı.

Kibarların dilbere hayranlık sunma yarışı, biraz daha öteye ilerlemesini olanaksız kılıyordu : Smokinli erkeklerin meydana getirdiği karanlık kitlenin ortasında, masallardaki ejderi andıran Açık-renk-giysili-adam dikilmekteydi; sanki o görevliydi bunca çabanın yöneldiği ve işte ancak belli belirsiz seçile-

bilen nesneyi korumakla. Tüm çabasına rağmen, züppelerin setini kırmayı başaramadı Anicet: Güzelliğin yüzünü görmesine, kara çırpmışlarıyle, kaçınılmaz biçimde engel oldular. İşte basit düşünceliler için küçücük bir simge. Ve dışarıdaki özgür havayı özleyen delikanlı, bilinçdışı bir gücün itişiyle, kendine bir yol açtı.

Sokağa vardığında, fenerlerden saçılan aydınlık, gözlerini kamaştıracaktı. Bir dilenci yaklaştı yanına, ateş istiyordu.

«Teşekkür ederim, diye cevap verdi Anicet dalgınlıkla, sigara kullanmıyorum.»

VI

DEVİNMELER

Baptiste Ajamais, uzun bir süre, hakkında: «Bu çehre bana hiç de yabancı değil.» diye düşünülen adam olarak kabul edilebilirdi. Her gün öğleye doğru bir kitap yada bir dostla geçtiğini gören Saint-Michel bulvarının yayaları, onun aslında bir gizli dernek üyesi olduğunu akıllarının ucundan bile geçiremezlerdi.

Rahat rahat yürüyüşünün yanı sıra, ellerini kullanırken ortaya çıkan bir beceriksizliği vardı; genç kızların hoşlanmaktan kaçınmadığı bir köylü görüntüsü veriyordu ona bu hal; ama karmaşık bir kişi olduğu, dikkatli gözler için, çelik bakışlarından ve mağrur dudaklarından kolayca anlaşılabilirdi. Onda, şu renksiz ve silik adamdan başka bir adam da bulunduğu bir kere farkedildikten sonra da, belli bir süre mimikleri çarpardı göze: Dudaklarını belli bir biçimde büzdüğü, gölzerini uzun uzun kırptığı, biraz daha dikkat edince sıkılı yumruklarını biribirine yakın tuttuğu, alt dişleriyle üst dişlerini ısırır gibi ve belli belirsiz gülümsediği görülebilirdi. Ayrıca, **hergele** sözcüğünü ve **sevgili dostum** deyimini söylerken birdenbire kırılmaya uğradığı halde genellikle kalın ve ciddi kalan sesinden çok daha tiz ve çırpıntılı bir gülüşü, belirli bir ellerini oğuşturma tarzı ve beklenmedik biçimde gösterişli olmağa kaçışı vardı.. Baptiste'i, Ponson du Terrail'ın ısrarla Raoul dive adlandırdığı bir hanımefendinin kahraman âşı-

ğıyle karıştırma yanılgısına da düşülebilirdi ayrıca. Ama onunla birazcık bir arada yaşamak, bu yanılsamadan kurtulmak için yeter de artardı bile: Aşka nasıl bir saygıyla bağlı olduğunu ve aşk tutkusunun onun hayatında ne denli bir yer kapladığını hemen görebilirdiniz. Yeni arkadaşını betimlemek için Anicet, kötü bir sone yazmıştı. Biter bitmez yırttığı bu sonenin, sadece başlığıyle ilk dizesi kalmıştı onda:

BAY BAPTISTE, YÜKSEK OKUL.

Pek de inanılmadan beklenen bir hanım için...

Ve portresini, kendisine benzer bulmuştu model.

Gözlerinin o gri pırıltıya bürünebilmesi ve sesinin, **deniz** dediği vakit, ancak deniz ürünlerinin kabuklarına dokunulduğunda işitilen o tınlamayı kazanabilmesi için, büyük bir ırmağın kıyısında ve bir Okyanus limanında doğmuş olması şarttı elbette. Çocukluğunda biryerlerde, alçak doklar vardı sıcak bir yaz akşamında uyuklayan; ve liman havuzlarının kırışıksız suları üzerinde, yola çıkmak için rüzgârın kalkmasını bekleyen yelkenliler. Güneşle yıkanan çevre semtleri uyanırdı beleğinde: Emekli denizcilerin, başka iklimlerden getirilmiş bitkileri bir geminin güvertesine verilen özenle bakıp yetiştirdikleri küçücük bahçeli evlerin arasından doğru yavaş yavaş yükselen sokaklar uyanırdı.

Ama doğduğu kente, kadınların bize adanmış topraklar gibi güzel göründüğü bir yaşta döndüğü vakit bir raslantı sonucunda, artık o kentte Baptiste, Paris'in yansımasından, Paris caddelerinde gezinen kadınların zarifliğinden ve Pigier okulunun dağılışındaki uğultulu heyecandan başka bir şey aramaz olacaktı.

Çünkü Pariste hayat, temiz çamaşırların hafifçe ıslak rengine bürünür; ve Baptiste, en değerli vakitlerini, yol kavşaklarındaki minik parkların se-

rinliğinde yitirmeğe yönelirdi seve seve. Akşamları ise, elinin altında, halk mahallelerindeki, kadife yakalı kızlarla ve Paris'e sadece bir kaç gün gelmiş oldukları bulanık bakışlarından hemen anlaşılan tayfalarla birlikte girilen sinemaların ışıklarla örülü büyüsü vardı.

Baptiste'i o sıralarda elli yaşını doldurmuş adamlara bağlamağa gelen bir mektup olurdu bazan. Ona ancak tarihi öğretebilecek olan bu adamların, kendisine evrenin tüm gizemlerini açıklayacak güçte olduğunu sanardı Baptiste. Saklı, ama onların hayalgücünden daha zengin bir âlemi kendi içinde taşıdığından habersizdi. 1916 Temmuzunda bir cimri gibi sadece gölgesiyle Nantes sokaklarında dolaşır görenlerden hiç biri, kenar mahalle çocuklarının o bir otomat yürüyüşüyle yanlarından geçerken nasıl afallatıcı bir korkuya kapıldığını söylememişti ona. Kendi kendine varlık nedenleri sağlamak için zarif dizeler yazıyor; ve şiire, **at kuyruğu saç** deyimini soktuğu için mutluluk duyuyordu. Harry James' le işte o çağda karşılaştı. Amerikan yapımı halk romanları ve macera filmleri kahramanlarının, kişiliğinin ancak bir parçasını yansıtabildiği modern adamdı Harry James. İkisi arasında ne geçtiğini, neler olup bittiğini kim bilir, kim söyleyebilir ki? Sır! Ama bir kaç ay sonra Baptiste Ajamais Paris'e geri geldiğinde, aynada kendini seyretmiş ve şimdi sokakta kendi kendine raslasa rahatça tanıyabilecek duruma ermiş bir adama benzemekteydi. Derin bir değişikliğin izlerini, büyük kararların damgasını ve birtakım kişileri enine boyuna düşündürmesi gereken o belirli havayı taşıyordu artık. Gerçekten de, Harry James Mirabelle'i göstermişti ona şöyle bir uzaktan; ve Baptiste Mirabelle'e adıyle sanıyle âşık olmuştu.

Bunca zor bir dilbere duyulan aynı bağlılık, Baptiste ile Anicet'yi bir araya getirdi. Dostluklarının nedeni değil, vesilesi oldu bu bağlılık. Kendilerini yaklaştıran şeyi yarışma diye adlandırmak, akıl-

larının ucundan bile geçmemişti: Bir tek sözcük, özendirme sözcüğü, iik yeni arkadaştan hiç birinin tartışma hevesine kapılmasına yol açmaksızın, kendiliğinden benimsenivermişti. Böylece ilişkileri, sıradan dostlukların sona erdiği yerde ve daha sonra onlar arasındaki dostluğun da ölümü olacak olan şeyle başlamaktaydı. Bir kuşağı öncekilerden seçtiren yüzlerce ayrıntıyle komşu duyuyorlardı kendilerini biribirlerine. Töreleri, duyarlıkları, beğenileri çağdaştı. Kahvelerde yaşayan büyükler, günlerinin güzelleşmesini çeşitli iksirlerden bekliyorlardı. Onlarsa sadece sokaklardan hoşlanıyor; ve raslantı sonucu bir kahvenin taraçasında durakladıkları vakit, yalnız ve o da bu içkinin güzelim renginden ötürü, nar şurubu içiyorlardı. Bulvarlar sâyesinde açık havayı Paris'in göbeğinde bulduklarından, kıra gitmek diye bir ihtiyaç duymuyorlardı.

Dışarıda yaşadıkları için pek doğal olarak, mevsimlerin insafına bağlıydı hayatları. Havanın büyük etkisi oluyordu üzerlerinde. Yazılarının her birinde, o yazıyı üretmiş oldukları ayın adını bulabirlidiniz. Tikel bir mucizenin itişiyle, tasarlamak istersem Baptiste'i, ancak şu iki şekilde ve ancak yazın hayal edebilirim: Ya henüz sabah olmaktadır ve fırıncılar açmamıştır henüz, dolayısıyle de kahramanımın aç açına yürümesi gerekmektedir konserve sokaklarda; yada ikindi üzeri beştir saat ve sıcak yakıcılığını yitirmiş bulunmaktadır, dolayısıyle de kahramanım, kumda tüylerini kurutan kuşlar benzeri, ılık havada güneşlenmektedir.

Observatoire caddesinde bütün sıralar gibi bir sıra görürsünüz. Ama sıcağa rağmen tüm öğleden sonra boyunca burnunuzun dikine ve amaçsız, üstelik de nereye gittiğini bilen aceleci bir adam görüntüsüne girip oradan oraya koşturdunuz mu, kucaklar adetâ o sıra sizi. Ve Baptiste ancak açık havada vardır.

Yazın hiç bir yer, hafta içi günlerinin sinema salonları kadar serin olamaz. Nitekim iki arkadaş

o gün, **Electrlo-Palace'ın** loşluğuna sığınmışlardı. Yanlarında başka hiç kimse yokmuşçasına yüksek sesle konuşuyorlardı gene; ve gene bu konuşmaya, filmler üzerine yargılar karışmaktaydı yer yer. Hayatın akışını seyrederken de böyle olmaz mı: Bakarsınız zaman zaman, duyarlığınız ilgilenir gibi olur, sonra döner kendi düşüncenizi yoklarsınız bir an, sonra yeniden gözlerinizi günlük olayların seyrine çevirirsiniz.

«Tiyatroyu bizim gözümüzde bir derece ölü hale getiren, diyordu Anicet, hiç şüphe yok ki kendine konu aldığı biricik şeyin, her türlü eylemin kuralı olarak ahlâk oluşu: Yaşadığımız dönem, ahlâka ilgi duyamaz. Sinemada ise hız, gerçek hayatın içinde belirip ortaya çıkıyor; ve bilincinin sesine uymuş olmak için eyleme geçmiyor Pearl White, spor yapmış olmak için, sağlığını korumak için eyleme geciyor: Eylemiş olmak için eyliyor.

İşin ucunda şu kahramanın, bu macerayı bunca tehlikenin ortasında sonuna kadar sürdürüp götürmeğe hiç ihtiyacı yok. Ortadaki taraflardan hangisinin haklı olduğunu bile kesinlikle bilmiyor. Ama maceranın ortasına gözü kapalı atılmasına engel olmuyor bu. Elması yüzüncü kez çalmıştır şu hain. Pearl, silâh tehdidiyle onun elinden alıyor mücevherleri ve bir arabaya atlıyor; gel gör ki araba, bir tuzakmış; demeğe kalmadan, kahramanımız bir mahzende buluyor kendini. Bu arada, malı çaldırmış olan hırsız, kahramanımızın evine girmeğe çalışmaktadır gizlice; girer girmez de, gazeteci tarafından görülüp kıstırılıyor ve damdan dama atlayarak kaçmakta buluyor çıkarını. Ardından gazeteci de fırlıyor dama, izliyor bir süre onu, ama çok geçmeden yitiriyor. Hırsızı yitiriyor ama, o sırada gelmiş bulunduğu Çin mahallesinde, tamamıyle bir rastlantı sonucu, tek gözlüyle karşılaşıyor; oysa bu tek gözlü adam, önceki olaylarda sinsice parmağı olan adamdır. Tek gözlüyü izleyen gazetecimiz, Pearl'ün bitkin yatığı mahzene kadar geliyor ve kurtarmağa

girişiyor kahramanımızı. Ama biraz önce yitirdiği asıl hırsız da, şimdi onu izlemektedir: Böylece gazetecimiz, hiç de istemediği halde, Pearl'ün bulunduğu yeri keşfetmesine yardım etmiş oluyor hırsızın; ve bir dizi dalaşmadan sonra, yeni icat edilmiş bir maddeyle binayı havaya uçurduğunda, dilber kahramanımızı baygın, elleri kolları bağlı, üstelik de elması yeniden cingöz hırsıza kaptırmış olarak buluyor.

Yalnız ve yalnız hareket vardı bütün bu olaylar dizisi boyunca. Eylem, sadece usta işi sürükleyiciliği bakımından tutkulandırdı bizi. Aklımızdan bile geçmedi eylemin tutarlı olup olmadığını tartışmak: Vaktimiz yoktu ki buna! Çağımıza uygun düşen seyir, işte budur.»

Bu söz kalabalığı hiç de hoşuna gitmemiş olmalıydı Baptiste'in:

«Yeter, dedi, her zaman aynı şey. Bütün şu dediklerinin pahasını bildiğimi anlıyorsun herhalde, değil mi? Sözü döndürüp dolaştırıp nereye getirmek istediğini görüyorum. O kadar iyi görüyorum ki, kendim de şaşırıyorum. Ama sonunda bir gün dayanamayıp kızacağım. Durmadan konuşuyor; buna karşılık hiç bir şey yapmıyor, hiç eylemiyorsun: Bütün afişleri okuyorsun sokakta, bütün tabelâların önünde çığlıklar atıyorsun, **lirizm** oluyor bu, hem de ne lirizm! En yanlışı, en kolayı, en uydurmacası. Coşturuyorsun kendi kendini, yoruyorsun, ama orada kalıyorsun hep, hiç bir zaman bir adım daha ileri gitmiyorsun. Ne de olsa tanımağa başladım artık seni; sinemaya niçin geldiğini, neyi aramağa geldiğini, yeterince iyi kavrayabiliyorum. Bu raslantıya dayanan lirizmin öğelerini arıyorsun sinemada; ve kendi kendini, sonunu ben tamamlıyorum yanılsamasıyle aldattığın büyük bir eylemin görüntüsünü buluyorsun. Modern eylem ihtiyacını doyurmak bahanesiyle, edilginliğin kucağına bırakıyorsun kendini. Bilir misin ki yeryüzündeki en uğursuz en öldürücü eylemsizlik okuludur sinema: Her gün küçücük bir ücret karşılığında çağımızın gençleri,

ötekilerin yaşamasını seyrederek kendi enerjilerini yıpratıp öldürmeğe koşuyorlar bu ekranın önüne. Sinemadan söz edilmesin bundan böyle bana: Pisliğin ve arınmazlığın saltanatıdır sinema, anlıyor musun; ve iyi niyetli kişiler gelip de sinemaya sanatı soktukları gün, bize çekici gelen tek tük yanları da ortadan kalkacaktır. Kötülük ediyor sana bu mekanik, hayat zevkini alıp götürüyor senden; buna karşılık da hiç bir şey getirmiyor, yolaçtığı yıkımı dengelemek üzere. Yeter.»

Çok canı sıkılmıştı Anicet'nin:

«Bu patlamanın nedenini anlayamıyorum doğrusu, dedi. Beni eylem gücünden yoksun sanmağa hakkın yok.

— Şu sıra hangi eylemin ardında olduğunu söyler misin bana sen? Gelişigüzel yaşamağa bırakıyorsun kendini. İnsana korku veren bir uysallığın, sınırsız bir yumuşak başlılığın var. Harry James'e bak bir de: Karşılıklı küfürleşinceye kadar tartışmaksızın, üç gün bir arada kalamıyoruz. Dinç ve sağlam kafaların ilk özelliği, durmaksızın sürtüşmek, sürekli çatışmaktır. Sense, dışarıdan sana gösterilen ilk yolu benimsiyor, hemen o yola dalıyor ve bununla yetinip mutlu oluyorsun. Dışarıdan gelen itkilere hiç bir vakit başkaldırdığın yok. İnsanda Harry James'e karşı kesin hayranlık uyandıran nedir: Yarın durup dururken intihar mı edecek, yoksa güzel bir cinayet mi işleyecek, bilinmemesi. Sıkı düzene gelmeyen bir güç olduğunu hemen kavrarsan onda; sadece bir seyirci olmağa indirgenemeyecek gerçek modern adamı hemen görürsün. Sanatçıya, kuramcıya benzer yanı yoktur hiç: Herşeyden önce yaşamaktadır. En şiddetli hazları arar sınırsız bir ateşle; ve herşeyi o anki heveslerine göre eğip biçimlendirir. Hal ve şartları bir şiir sistemine uydurmaktan uzak, egemenliği altına alır ilinekleri; ve öylesine bir yeğinlik, öylesine bir hızla eyleme geçer ki, hiç düşünmüyor ve davranışını hiç bir plana göre düzenlemiyor gibidir. Seyredenler,

basit bir kukla sanır onu. Böylece garip bir oyun sonucu, kendisini çevreleyen şeylerden kurtulup sıyrıldığı, sıradan eylem yasalarının dışında kaldığı, hiç bir dış ve görünür gerçeklikten etkilenmediği, davranış ve sözlerinin asıl ve iç nedenlerini görmek fırsatını hiç kimseye tanımadığı için, tamamıyle çevresine bağımlıymış gibi gözükür. Karşısında sürekli olarak endişe duyarsınız. Ama seninle, alabildiğine rahattır insan: Sen, kendini hiç bir zaman öldürmeyecek olan adamsındır. En ufak bir davranışın bile, ruhsal açıklamasıyle öncelenmektedir. Sürpriz beklenemez senden.»

Burada itiraz etmek istedi Anicet; ama Baptiste, buna fırsat vermeden devam etti:

«Söyler misin bana, Mirabelle'i ele geçirmek için ne yaptığını? Neler tasarladığını, Mavinin onu senden önce hak etmesine meydan vermemek için? Söyler misin? Geçelim, boşuna çabalamaktayım.

— Herşey bir yana, diye cevap verdi Anicet, benim de birşeyler düşünüp düşünmediğimi nereden biliyorsun? Ille de sana önceden bildirmem mi gerekiyor neler tasarladığımı?»

Yalan söylediğini farkediyordu Anicet: Hiç bir şey yoktu asarladığı; sadece, Harry Jamesle karşılaştırılmanın verdiği küçülme duygusu içindeydi. Bu kez de verilen yönde yürümekten başka bir şey yapamayacağını, Baptiste'in etkisi altında olduğunu anladı. Bu açık görüşlülüğe ulaşmasına rağmen, eylemsizliğin utancını kabullendi yeniden; ve bir aletten gayrı birşey olmamağa boyun eğdi. Ne denli bir etkisi vardı onun üzerinde bu bükülmez iradeli varlığın? Bakışının büyüleyiciliği ve kaşlarının çatıldığı seziliyordu karanlıkta. Hiç kuşkusuz bir gerçekti bu: Anicetyi boyunduruğu altına almış sürüklüyordu Baptiste; ama nereye, hangi ereğe?

Birdenbire, haftanın haberleri başlamıştı; ve şu yazıyı okudular beyaz perdede:

PARIS : BÜYÜK BİR EVLENME TÖRENİ

Saint-Philippe-du-Roule'ün görüntüsüne büründü ekran. Düğün alayı, kiliseden çıkma görevini yüklendi. Seyirciler, bir sıçrayışta, yeni evlilerin önüne aktarıldılar. Tapınağın kapısının siyah çerçevesi içinde, boydan boya görülebiliyordu şimdi karı koca.

Anicet afalladı : Mirabelle'i görmüştü Pedro Gonzalès'in kolunda.

Çevreye selâm dağıtıyordu Gonzalès, göğsünü şişiriyordu gururla, ve film çekiciye önemsemez bakışlar atıyordu. Ama Anicet, onu düşünmüyordu bile : Umutsuzluk içinde Mirabelle'e bakıyordu Anicet. Dimdik, hareketsiz, bakışları dalgın ve ne düşündüğü yüzünden anlaşılmayan bir kadın. Ondan gayri hiç kimseyi göremeyebilirdi Anicet şüphesiz; ama kendine hemen egemen olan Baptiste, duygusuz ve düz bir sesle, ön planda prenses Merov'un varlığını belirtti arkadaşına. Siyahlar giyinmiş olan Marina, tüm tavrıyle, sevgilileri başka bir erkekle evlenen roman kahramanlarının kapıldığı karmaşık duyguları dile getirmeğe çabalamaktaydı. Arkasında, sanat eleştirmeni ve Paris'te herkesin bildiği gibi prensesin âşığı olan Bolognalı, zamana ve zemine uygun sandığı nazik, sevimli ve şefkatli bir tavır takınmıştı.

O ana değin bir Monmartre havasıyle yetinmiş olan orkestra, Mendelssohn'un **Düğün Marşı**'na girdi gaddarca. Ve Anicet, tanıklık ettiği sahnenin anlamını birdenbire kavradı. Demek ki herşeyi, bütün dünyayı, anasını, metresini, caba olarak da iç rahatlığını, Mirabelle ilk önüne çıkan milyarder bir dangalakla evlenip elinden uçsun diye kurban etmişti. Hayatta artık hiç bir ereği olmamak, hiç bir umuda yer kalmadığını bilmek kesinlikle, ve geriye baktığınız zaman da, kendi elinizle yakıp yıktığınız bir geçmişin acı kalıntılarından başka bir şey görmemek : Kendine bir yol, bir aşk seçmiş olan henüz yirmisinde bir delikanlı için, bundan daha korkunç

bir durum düşünülebilir mi?

Yedi maskeliden herhangi birinin zaferi, Anicet'yi bundan bin kere daha az etkileyip üzerdi: Onunla savaşabilirdi çünkü yeni baştan bir gönül çelme yarışına girişebilirdi; ve bu savaşma bile, yepyeni bir ilgi ve direnç kaynağı olabilirdi onun için. Ama Pedro Gonzalès'e karşı bir savaşmaya girmek, tamamıyle boşunaydı.

Mendelssohn'un marşı, bir çekicin vuruşları gibi iniyordu Anicet'nin beynine; ve asıl afallatıcı olay, tam o sırada meydana geldi: Başını çevirmişti Mirabelle; ve Anicet'ye uzun uzun bakıp gülümsemişti. Dünyanın bütün acıma duyguları, kadınların olanca zayıflığı ve olanca güçsüzlüğü erkeklerin, yoksulluğun acılığı ve kaderine boyun eğme, hem de ne boyun eğme, özetlenmiş olarak içindeydi bu gülümseyişin! Bir güneşin çevresinde dudaklar, öpüşmenin yolaçtığı gevşemeden daha da akıl bulandırıcı biçimde sarkan bir yay çiziyordu. Bunca tutkunluk verici bir güzellikten nasıl vaz geçilebilirdi? «Bulunmaz bir fırsat eyleme girişmek için!» diye fısıldadı bir ses kulağına. Ve kendini, yabancı bir iradenin kölesi olarak duyup ürperdi Anicet. Sonra da tastamamına: «Bütün bunlar, bir şimşek çakışı kadar sürdü,» diye düşündü.

Beyaz perdede, ilkin kendisine dikkat edilmemiş olan birisi, Mirenin dudaklarındaki devinmeyi tutkuyla izler gibiydi. Ön safta, kilisenin merdiven basamaklarında yer alanlardan biriydi bu; öyle ki, sadece başı ve omuzları sırttan görünmekteydi. Ama birden döndü adam, çünkü Mirabelle'ın gülümseyişinin kendisine yöneldiğini sanmıştı. Omme'u hemen tanıdı Anicet: Yüzünü yansıtan bez parçasından da soluk bir rengi vardı.

«Sana benziyor,» dedi Baptiste.

Kendi içinde oluşan ve, hiç şüphesiz, kendi yüz çizgilerinde olanca acılığıyla yansıyan dramın niteliğini, bir başkasının yüzünde dalgalanır görünce, daha da iyi kavramıştı Anicet. Bir an, perdeden ken-

disine bakan perişan adamla özdeşledi kendini; ve bir sinema perdesinin mi, yoksa bir aynanın mı önünde bulunduğunu kestiremedi. Bu görüntü, bir başkasının hayalini bir aynada kendi yansısı olarak gördüğü fikrinin de itişiyle, dile gelmez bir heyecan, tikel bir şaşkınlık yaratmıştı kahramanımızda. Ve Fizikçi'nin yanaklarından ağır ve yavaş gözyaşlarının yuvarlandığı görüldüğü an, tam o an, Omme'u : **Dayanılmaz acım benim** diye adlandırmak geçti içinden. «Ağlıyorsun,» dedi Baptiste.

Anicet, karşı çıkmak istedi :

«Ben değilim ağlayan o!»

Ama aynı anda kendi yanaklarından, ağır ve yavaş göz yaşlarının yuvarlandığını sezdi. Çenesinin kıyılarında bir yerde toplanıp birikti bu yaşlar; ve bir an duraksayıp, gecenin içine daldı.

Omme'la Anicet, gözlerini dikmiş, biribirlerinin ruhuna bakıyorlardı; ve Anicet, ötekinin, bir büyünün etkisi altında davranan kendi varlığı mı olduğunu düşünmekteydi yoksa. On çalgıcıdan kurulu yabansı bir orkestra gürültüsüyle dağılıp eriyordu kişiliği. Omme, kapıldığı heyecana rağmen kendisine egemen kalmayı başarmakta ve Anicet'den habersiz görünmekteydi. Kilisenin merdiven basamaklarını inerek büyüyü bozan o oldu nitekim. Demir parmaklığı aşıp, Saint-Philippe tapınağının sağ yanında uzanan dar sokağa sapmıştı.

Ötekiler kadar bilim adamlarını da ısırıp kıvrandırıyor acı. Ne var ki bilim adamları, ötekilerden daha az hazırlıklıdır buna; çünkü dayanılmaz acılar, kendine özgü bir durum yaratır; ve çünkü, yalnız genel durumları tasarlamağa alışmıştır bilim adamları.

Tam başarı sağlayamasa dâ, duygularını belirli bir yönteme göre çözümleme çabasındaydı Omme. Başlangıç olarak, bir noktanın kesinliğini kabul etmişti : Acı verici bir duyumlar bütünün etkisi altındaydı. Yerli yerine koymağa çalıştı bu duyumları, ve şöyle sıraladı : Dudaklarının iradedışı bir tit-

reyişi, solunum sırasında belirli bir tıkanma, ve bir çeşit boğuluş kasıklarına doğru. Bu duyumları, daha önceki ve bunları andıran ama acı vermeyen duyumlarla karşılaştırmayı düşündü daha sonra; ve yalnız, arzuyu oluşturan duyumlarda eşdeğerini buldu bunların. Nitekim aynı imge onda, arzuyu ve umutsuzluğu, bu iki devinmeyi birden yaratmamış mıydı?

O sırada bir de baktı ve gördü ki Omme, daha önce Anicet'nin bir mektubu yakışına tanıklık eden hani şu Biard kahvesinin önüne gelmişti. İçeri girip bir masaya oturdu.

Omme'u, düştüğü bu üzüncten kurtarıp iyileştirmek için, iki çözüm yolu vardı: Unutmak Mire'i, yada düpedüz kaçırmak. Laboratuarlarda yaşamış olan adamlar, en uç, en aşırı yolları akıl eder daima. Nitekim ilkin Omme, hain kadını unutmayı denedi. Portresine saldırdı. Mire'in ve onu biçimsizleştirme çabasına verdi kendini: Gövdenin ve yüzün kusurlarını abarttı, çeşitli tiklerle donattı belirli çizgileri, gülünçlülüğü çağırdı yardımına. Ama boşunaydı: Eklediği her kusurda, o kusurdan ötürü bir kat daha seviyordu kadını Omme. Duyduğu şiddetli tutkunun yerine o tutkunun tam karşıtını koymak, Mire'e beslediği aşkı Mire'in yeni kocasına beslenen bir kine dönüştürmek istedi. Ne var ki Pedro Gonzalès'i tasarlayayım derken, adamın yanı başında büyüleyici dilberin durduğunu görüyor, ona kaptırıyordu dikkatini; bu da, duyduğu acıyı bir kat daha deşip arttırıyordu. Sevgisini, Mire'e yakın bir nesne üzerinde yoğunlaştırmayı denedi binbir biçimde; gene başaramadı: Saint-Philippe'in merdiven basamaklarında Mirabelle'in görüntüsü, dimdik ve sessiz, Omme'a bakıyor ve yavaş yavaş gülümsüyordu. Kendi üzerinde nasıl bir egemenlik kurup da sürdürebilirdi Omme? Zihnini sâbitleştirememekte, bölünüp dağılmaktaydı: Göz yaşlarının perdesi ardından bakan bir kimseye dış âlem nasıl titrek ve bulanık görünürse, iç âlemde de ona tıpatıp öyle görünmek-

teydi. Çocuksu bir arılıkla içini çekti Omme: Mirabelle'i kaçırmaktan başka yol yoktu. Ama nasıl?

Tam o anda, fırıl fırıl bir deha Fizikçi'ye acımış ve sanki gökten inercesine gelip, elerini mermer masanın üzerine koyarak sormuştu:

«Ne arzu edersiniz, Bayım?»

— **«Mirabelle»,** diye cevap vermek üzereydi ki Omme, başını kaldırıp baktı karşısındakine; ve bir içki ısmarlamasını bekleyen Pol'le gözgöze geldi.

Pol, Traînée'nin sevgilisi olduğundan bu yana, oyunculuk uğraşının kendisine bıraktığı azıcık boş zamanı kızın çalıştığı kahvede geçirmekteydi. Bu sâyede Traînée'yi gözetiyor, gözetler havasına bürünüyor, kıskanç zorba rolünü oynuyor, bütün herkes kendisine bakarken tutup kızı amansızca çimdikliyor; ve en son olarak da, bu sağlam yapılı kız işin altında hiç de ezilir görünmediği halde, Traînée'nin çalışmasına yardım ederek, her erkeğin yüreğinde uyuyan acıma ihtiyacını doyuruyordu.

«Pol, dedi Omme, Mirabelle'i hâlâ seviyor musunuz?»

Telâşla kıvrandı Pol, beş altı kez göz attı metresine işitip işitmediğini anlamak için. Ve Traînée'nin bir yandan çinko tezgâhı olanca gücüyle ovalarken, öbür yandan da alabildiğine neşeli bir sesle hüzünlü bir türkü çığırdığını görünce rahatladı; aralıadı dudaklarını, ve bir an bekledikten sonra konuştu: «Belki.»

Omme, biraz önce tanıklık ettiği sahneyi anlattı ona. Şaşkınlıktan neye uğradığını bilemedi zavallı Pol, her türlü tedbiri unutup, tiz bir sesle haykırdı: «Mirabelle evlendi mi!»

Traînée'nin türküsünü o anda kesti bu haykırış. Gururu yaralanan kız, haklı olarak sıçramış ve geçerken devirdiği tabak yığınına dikkat bile etmeksizin koşup Pol'ün başını iki eliyle sımsıkı yakalayarak sarsmağa koyulmuştu. Gözleri yuvalarından dışarı uğramıştı Pol'ün şimdi, boğulacak gibiydi. Traînée ise, inleyen bir sesle:

«Ey mutsuz kadın, kime verdin kendini sen, kime feda ettin? diyordu. Gör işte suçlu sevginin ürününü. Bunca yemin etti, aklı gene o Mirabelle'de. Zayıflık ve şehvet düşkünlüğü göstererek ulu Tanrıyı kırdığımı çok iyi biliyorum, ama bu korkunç cezayı hak edecek kadar büyük bir cinayet mi bu? Alçak adam, cinsimin düşkünlüğünden yararlanıp bana binbir acı çektiriyorsun: Günün birinde mezara girecek olursam eğer, bil ki beni sen öldürmüş olacaksın.»

Çevresinde herşeyin göz karartıcı bir hızla dönmeğe koyulduğunu görüyordu Pol. Papyon kravatı yere düşmüş, yüzü kireç gibi bembeyaz kesilmişti. Kötü haberle içine yuvarlandığı umutsuzluk, dayak korkusu ve Traînè'yi üzmüş olmanın yarattığı pişmanlık, üçlü bir etki doğurmuştu onda. Hıçkırık tutmuş gibi kesik kesik bir sesle:

«Benim bu işle hiç bir ilişkim yok, dedi. Mirabelle umurunda bile değil, Omme'dur ona âşık olan. Ben sevmıyorum, hoşlanmıyorum, canımın yakılmasından hoşlanmıyorum.»

Yüzünde öyle bir acı dalgalanıyordu ki, onu boğmuş olduğunu sandı Traînée; ve bıraktı. Kıç üstü yere oturup kaldı Pol, bakışları alıklaşmıştı.

«Tanrım, öldürdüm galiba onu!» diye haykırdı Traînée.

Ve bu işten duyduğu acıyı göstermek için, tabakları kırmağa koyuldu hemen. Kahvenin dev yapılı, dazlak kafalı ve, yanılmıyorsam, Boulard adlı patronu fırlamıştı şimdi malını kurtarmak için; bir tokat patlattı Traînée'nin yüzüne, bir tekmeyle Pol'ü ayağa kaldırdıktan sonra eğilip iki küçük kaşık aldı yerden, sonra da Omme'a dönerek şöyle konuştu:

«Bayım, durumu sezebildiğim kadarıyle, değer verdiğiniz bir hanım sizin onayınızı almaksızın evlenmiş bulunuyor. Derim ki, tatlı ve yumuşak sevgiyle dolu bakışlarınız onu bu fikrinden caydıramadığına göre, şimdi istemeye istemeye de olsa zor kullanarak, söz konusu hanımı sizin hakkınızda da-

ha elverişli duygular beslemeğe yöneltmek gerekiyor. Ne var ki siz, bu tür işlere alışkın değilsiniz. Ama bana güvenecek olursanız, bunu ben yüklenebilirim. Size bu konuda küçük bir pazarlık önereceğim.

«Konuşun dinliyorum, diye cevap verdi Omme. İster cehennem habercisi, ister cennet müjdecisi, kim olursanız olun ama konuşun hemen. Nereden gelirse gelsin, böyle bir yardımı reddedemem artık ben.»

Dirseklerini tezgâha yaslamış bekleyen iki adama işaret etti bu sözler üzerine Boulard. Gelip Omme'un masasına oturdu onlar da; ve dördü birden kafa kafaya verip alçak sesle konuşmağa başladılar. Öylesine gizemli bir hava içine girmişlerdi ki, kendini suçortağı duyan Traînée, ilgisiz bir tavır takınmak gerektiğini sanıp, biraz önce okuduğu acıklı türküye devam etti tam bıraktığı yerden alarak. Pol, kendisinden hiç de istenmediği halde en önemli bir role, gözcü rolüne büründü; ve dışarıdan birisi bu gizli toplantının farkına varmasın diye, kahvenin çevresini heyecanla kolaçan etmeğe koyuldu. Birdenbire sıçradığı görüldü çok geçmeden, susmalarını işaret etti komploculara. Gerçekten de, o sırada sokaktan bir çift geçmekteydi.

Prenses Merov'la Bolognalıydı bunlar, kırda sevişenler gibi sarmaş dolaştılar. Marina, evlilik töreni için seçip benimsediği gururu kırılmış kadın edasını bırakmamıştı daha. Ve Bolognalı, güven verici olduğunu sandığı bir sesle, kadına şöyle diyordu:

«Şurasını bilmenizi isterim ki, sevgili dostum, anladığım kadarıyle kendisine zaman zaman umut vermekten geri kalmadığınız hayranlarınızdan birinin, sizin soylu zincirlerinizi bu derece çabuk reddedip meşru da olsa başka zincirlerin egemenliğine girmesi, sizi hayal kırıklığına uğratmış bulunmaktadır. Ama bunun yanı sıra gene bilmenizi ve takdir etmenizi isterim ki, benim, sizin bu konuda ta-

kınmaktan kaçınmadığınız yaslı havadan dolayı kendimi küçülmüş görmememem için iyi niyeti aşan bir çaba içine girmem gerekiyor.

— Bakın Nicolas, Fransızcayı bir yabancı gibi konuşmaktasınız, seçkin sözcüklerden yana alabildiğine yoksul bir kelime hazineniz var; Almanca kokan cümleleriniz, hem yersiz kaçan anlam yumuşatmalarıyle dolu, hem de kibarca konuşmalarda beklenmeyen bir uzunluk taşıyor. Pedro Gonzalès'in bana bütün Paris'in hasetle baktığı şu inci gerdanlığı armağan etmesiyle taçlanan bir ilişkinin gerçek niteliği konusunda, umarım, hiç bir hayale kapılmıyorsunuzdur. O nazik kişinin saçtığı büyüye gelince, yılda dört yüz bin lirayı aşan bir gelirin sahiplerine kazandırdığı büyüleyici güzelliktir bu; ve bir kadını böyle bir açıklamaya zorladığınız için de kızarmanız gerekir. Ama benim ruhumu bütün bunlardan da fazla sıkıp kararan neden...

— Anlayamadım?

— Konuştuğunuzdan da az anlıyorsunuz Fransızcayı. Diyordum ki beni asıl üzen şey, konduğu servete lâyık olmaktan uzak kalan o silik ve sevimsiz B.'nin bana yağ tutulmuş oluşudur. Söz konusu kadının en pis otellerde küçük Anicet ile, hani şu alacalı bulacalı şiirler yazan çocukla bilirsiniz, bir arada görünmekten çekinmediğini bütün dünya biliyor artık. Ayrıca o söz konusu kadının Anicet'nin de ardından koşmuş olduğundan adım gibi eminim; çünkü ben kendisini daima uzakta tutmama rağmen, sadece benim için yaşamaktaydı Anicet; ve çünkü kendisi, genç olmasına rağmen, o derece beyinsiz bir yaratıkla yetinmeyecek kadar zekidir. Düşünün ki, Verlaine'i bile okumamıştır o kadın.»

Bolognalı birdenbire pek ilgilenmişti:

«O macera hakkında bildiklerinizi ne olur anlatın, Rina'cığım, dedi. Biz Amerikalılara hep olağanüstü gelen bu türlü erdemsiz öykülere bayılırım ben. Diyordunuz ki bay Anicet...»

Baume sokağına gelmiş bulunuyorlardı tam o

sırada. Marina, küçük bir konağın önünde durarak:

«İşte, diye haykırdı, rakibemin kimbilir ne türlü kurnazlık ve dolaplarla elimden aldığı kişiyle hak etmediği güzel günler geçireceğini sandığı yer. Ama şu taş duvarlar tanık olsun ki bana, Pedro'mu geri alacağıma yemin etmekteyim işte; ve o budala kadının donuk gözleri, benim parıltılı bakışlarımı Pedro'ya uzun zaman unuturamaz.»

Pazar günü ikindi vaktine kadar Marina'nın öcünden söz edildiğini işitmedi duvarlar. Ama Roule'ün çanları ikindiyi çaldığında, şoförü, Pedro Gonzalès'in önünde bel kırıp, arızalanan arabanın o gün çalışamayacağını bildirdi. Aşağı kata inip o gün izinli olmayan üç uşağı buldu sonra, alçak sesle bir kaç kelime konuştu onlarla, ve sokakta ne olup bittiğine baktı pencereden. İki adam, kaldırımda, bir aşağı bir yukarı gidip gelmekteydi; başlarını kaldırıp, yardakçılara özgü bir işaret çaktılar şoföre.

Gonzalès konağının tam karşısında, uzun boylu ve yüzü kalın bir peçeyle örtülü bir hanım, birisini bekler gibiydi. Kadının kimliğini anlamağa çalışıyordu iki adam; belliydi bu mevsimsiz varlığa öfkelendikleri.

Postacı çocuk göründü o sırada sokakta, dosdoğru Gonzalès'in konağına ilerleyip kapıyı çaldı, bekledi, kapı açılınca da eve girip kayboldu ortadan. Postacı konaktan henüz çıkmıştı ki, Pedro Gonzalès belirdi eşikte. Elinde bir telgraf tutuyordu, canı sıkılmış bir hava vardı halinde; bir taksi arar gibi yürüdü yolun ortasına kadar.

İki gözcüden birisi hemen harekete geçmiş ve adım adım izlemeğe hazırlanmıştı onu. Ama adamın şaşkın bakışları önünde, peçeli kadın hemen ilerleyip Pedro Gonzalès'in koluna dokunmuştu. Döndü Pedro, hanımı selâmlayarak ne arzu ettiğini sordu. Cevap olarak peçesini kaldırdı kadın; ve izleyici adam, Pedro Gonzalès'in şöyle haykırdığını işitti:

«Marina! Burada ne işiniz var sizin!»

Hararetli bir biçimde konuşmağa koyulmuş-

lardı: Görülen, kadın adamdan bir şey istemekte, adamsa istenileni korkulu bir telâş içinde reddetmekteydi; ama bunun yanı sıra, Pedro'nun yavaş yavaş yumuşayıp direncini yitirdiği de görülmekteydi. Marina birdenbire koluna girdi nitekim onun, ve Saint-Philippe yönüne doğru uzaklaştılar.

Artlarındaki izleyici, büyük bir şaşkınlık ve kararsızlık içinde kalmıştı. Orada beklemesini işaret etti arkadaşına. Sonra da, yürüyen çiftin ardından, Roule kilisesi boyunca uzanan küçük sokağa daldı.

Orada Marina dostuna, yoksul görünüşlü bir döşenmiş daireyi işaret etti parmağıyle; işaret edilen yerin hemen zemin katında bir Biard kahvesi bulunmaktaydı. İtiraz etti Pedro: «Delisin sen.»

Ama Marina söz anlayacağa hiç benzemiyordu; nitekim çok geçmeden onlar eve, izleyicileri de Biard'a girdiler. Izleyici adamı kahvede Omme'la Boulard beklemekteydi:

«Tamam mı?» diye sordu patron. Keklik avucumuzda mı?

«Yakalayamadım», diye cevap verdi bilinmeyen adam: Sonra da olup biteni anlattı.

«Aman ne güzel!» diye haykırdı Boulard sevinçle. «Başka bir kapana kısmış, kurtulamaz kolay kolay. Biz hemen işe girişelim bu durumda.»

Soluk ve ciddi yüzünde aşk fırtınalarının izini taşıyan Omme, siyah ipekten yakalı geniş bir manto aldı sırtına, başına bir silindir şapka geçirdi. Sonra da üçü birden Gonzalès konağına doğru hareket ettiler.

Ve tam o sırada, Haussmann bulvarını aynı konağın bulunduğu sokağa bağlayan bir sokakta, iki genç adam ilerliyordu. Başı önüne eğik, bakışları düşünceliydi birisinin, öteki ise, bir söylev verir gibi, parmağını kaldırmıştı havaya:

«Anicet, diyordu Baptiste, Mire'in karşısına çıkmanın tam zamanıdır. Eğer eylemsizlik üzerine yükleniyorsa gene, silkele at onu. Yarıştan vaz geçmediğin bilinsin. Mirabelle'i elde etmek, bir vesileden

başka bir şey değildir aslında; ve bu yarışta, elde edilecek haspanın da önemi yoktur, unutma. Önem taşıyan biricik nokta, gizemli bir ereğe doğru hayatının ilk adımını atmakta oluşundur. Ve ben, hem o ereği, hem de o ereğe nasıl ilerleyeceğini görür gibiyim.»

Kendisine henüz verilmiş ve okumadığı, hiç bilmediği bir rolü oynamak için sahneye girmek üzere olan bir aktöre benzetti kendini Anicet. Büyük yıkımların sezgisiyle doğan kahredici başdönmesini duyuyordu : Biraz sonra Mirabelle'e ne diyeceğini şaşırdığı takdirde, nasıl kalabilecekti sahnede? Gülünçlüğün dibine yuvarlanmaktan korkuyor; bu yuvarlanışın tek tanığı olacak kadını sevdiği için de ayrıca ürperiyordu. Özellikle de, Mirabelle'i gerektiğinden fazla güzel bulmaktan ürküyordu. Bir başka tasa daha vardı içini kemiren üstelik : Onu böyle eylemin kucağına itmekte ne gibi bir çıkar görebilirdi acaba Baptiste? Ama bu nokta üzerinde düşünmeğe vakti kalmadı :

«Yürü», demişti Baptiste, Gonzalès konağını işaret ederek.

Bütün bu çeşitli devinmeler öyle bir biçimde bileşip bir sonuca ulaşacaktı ki, konağı gözetlemek için kalmış olan adam, sağdan doğru gelen Omme, Boulard ve izleyici üçlüsüne sol yandan doğru ilerlerken, ortada Anicet, tüm kaygılarının odak noktası olan konağa giriyordu. Bunu gören Boulard :

«Cehennem ve lânet!» diye haykırdı.

Yukarıda, tablonun bir köşesinde, kollarını göğsünde çaprazlama kenetlemiş olan Baptiste, yüzünde gizemli bir gülümseyiş, bütün bu macerayı düzenleyip yöneten dehaydı sanki; öylece duruyordu.

Ama Anicet, nasıl bir özetli dikkate konu olduğunu bilmiyor; ve kendisini tanrıçanın bulunduğu yere götüren loş dehlize bakıyordu.

VII

MIRABELLE
YADA
YARIM KALAN DİALOG

Anasonu andıran serin bir koku bildirmişti kararsız Anicet'ye kadın varlığını; ve bu dilberin, onu kabul etmekte gösterdiği rahatlığı. Perdeleri inik bir odanın eşiğinde bulmuştu kendini kahramanımız. Tuvalet masasının önüne oturmuş olarak gördü. Mine'l. Pasifik okyanusunun öbür kıyısındaydı sanki kadın: Genç adamın ayak ucundan zalim dilberin bulunduğu yere kadar zemini, bitimsiz dalgalarıyle ürküntü verici bir halı kaplamaktaydı.

Dönüp bakmadı kadın. Siyah saçlarının örgülerini çözmeğe devam ediyordu. Neden sonra, tuvalet masasının aynasından bir göz attı içeri girene. Anicet, sadece Mire'in yüzünü ve gümüşten gözlerini gördüğü o küçük yuvarlak aynada, kadının kendisini saygıyla ikiye bükülmüş minik bir kukla olarak algıladığını düşününce, şaşırıp heyecanlandı: Bir büyücünün değneğiyle bulunduğu yerden kaldırılıp, duvarların ve denizlerin ötesinde uzanan düşsel bir alana aktarılmış gibi duyuyordu kendini. Çakır keyif bir adam gibi, iyice hafiflemişti.

Aynadaki yüz, Anicet'nin, üzerinde sâbitleştirdi bakışlarını. Ve kopuk başla uzaktaki imge arasında bir dialog başladı:

«Bu eviçi kılığını bağışlayın, diyordu ayna. Ama görüyorum ki yüz çizgilerinizde, diyecek çok şeyi

olduğu halde ne diyeceğini bilemeyen birisinin kararsızlığı var.»

Anicet'nin buyruğu dışında konuşan kişi:

«Bayan Mirabelle...», diye söze girmek istedi.

— Şaşkınlığınız beni çok eğlendiriyor, dostum; ama ben bu şaşkınlığı, sizin arzu ettiğiniz gibi, karşılaştığınız şu kabulün içtenliğine yoracak kadar budala değilim. Gözümden kaçmıyor gerçek benim: Siz buraya, bir taşralı başkente gelir gibi, her türden yalnızlıklar içinde biriktirilmiş bir yığın sitemle geldiniz. Benim yerimde bir başkası, işi hafifmeşrepliğe vurup, edalı tavırlar takınarak sizi bir kat daha afallattıktan sonra, hazırlamış olduğunuz suçlamaların bir tekini bile dile getirmenize fırsat vermeksizin gerisin geri dehlemekle yetinirdi. Ama ben, değerli dostum, canavarı boynuzlarından yakalayıp sarsmayı seven bir kadınım. Karşıma çıkıyor Anicet; ve tüm perişanlığının nedeni olan bir evlilik hakkında düşündüklerini yüzüme haykırmağa cesaret edemiyor.

— Mire, dedi aynadaki yansı, bana ne denli acı verdiğinizi bilmiyorsunuz. Bundan böyle yönünü yitirmiş bir hayatın perişanlığını nasıl bilebilirsiniz?

— Ben sizden, beni sevmenizi mi istedim yani? Nasıl da kendine güvenen insanlar var şu yeryüzünde. Herhangi bir kimse sevmemi sağlamayı başaramadığı sürece, niçin aşk önyargısına kapılacakmışım? Tüm şan ve şereflerden, yurtseverlikten, duygusallıktan, bağlılıktan yakanızı sıyırmış olmakla övünüp dururken, benim, hâlâ kurtulamadığınızdan dolayı size acı veren bir kaç kaygıdan kurtulmuş olmağa hakkım yok mudur? Elbette vardır. Kaldı ki, değişen ne? Sorarım size. Paraya ihtiyacım olduğu için evlendim ben; ve içinizden hiç biri, Mavi bile, isteklerimi karşılayacak ve onsuz yaşayamayacağım debdebeyi bana sağlayacak güçte değildi. Ama evlendim diye de kendimi, son derece hoşlandığım bir hayranlar çevresinden yoksun bırak-

mayı düşünmüyorum. Sizleri gene toplayacağım çevreme; hem de burada, KOCAMIN önünde bir araya getireceğim. Erdem ve kutsal evlilik bağları adına itiraz etmeğe kalkışmazsınız herhalde buna? Sizin gibi insanların ne yapacağı pek belli değildir çünkü.

— Mirabelle, hoşunuza gidebilmek, sevginizi kazanabilmek için ben herşeye hazırdım.

— Herşeye hazırdınız evet, Anicet, ama herşeyi yapmağa değil. Her yerde ve her zaman sizin konuştuklarınızı yada düşündüklerinizi işitip bilen doğaüstü bir varlık olduğumu biliyor musunuz benim? Benim de herkesinkine benzer bir hayatım olduğunu keşfettiğiniz zamanki o ahmakça şaşkınlığınızı hatırlıyorum. Yerim, görüş alanınızdan çıktığı vakit aklınız sıra beni seçip dağıttığınız metafizik uzay değil de basbayağı bir yer diye, bir dairem ve hizmetçilerim var diye, gözünüzde küçülmüş gibiydim. Kararınızdan, eylemden, enerjiden söz etmeğe koyulduğunuz vakitler kaç kez omuz silktiğimi bilivor musunuz? Durağanlığınızın bilincinde bile değilsiniz siz, sizden hiç bir şey olmaz. «Eyleme geçmek, eyleme geçmek» diye haykırmaktan sesiniz kısılıyor; peki ya neden ve ne bekliyorsunuz? «Düşünceleri bir başka çağda gömülü kalmış bir düşünürün. bizim çağımızı sözümona alaya almak amacıyle söylediği bir sözü tekrarlayacağım: **Benim zamanımda başarı kazanılmazdı.** Başarı kazanmak için çalışacağım bense.» diye vızıldadığınızı halâ işitir gibiyim. Sadece alınmakta kalmış güzel bir karar, evet. Tikel bir asalağı andırıyorsunuz, bilin. Bakın açıkça söylüyorum size: Ancak zenginlik içinde yaşayabilirim ben; ve bunu sizden beklemeğe kalkacak olursam, çok uzun zaman beklerim. Kocam gerçi kaba sabadır ama alabildiğine de kurnazdır, işini çok iyi bilir; akıl almaz ülkelerde yedi kez zengin olmuş ve altı kez de son meteliğine değin tüm servetini yitirmiş olan adamdır. Evlendiğimiz gece: «Yedinci yıkımım siz olacaksınız», de-

mişti bana. Onu yanıltmamak için elimden geleni yapacağım.»

— Bana bir tek şey söyleseniz yeterdi, Mirabelle...

— Söyleyecek hiç bir şeyim yoktu size. Para istiyordum ben, ve bu, yeterdi. Açlıktan ölmenin ne demek olduğunu çok iyi biliyorum. Bir dizi samanlıktan geçip gelmekteyim ben. Benim de ellerim çatladı, benim de kıkırdadı dişlerim, bir avuç kömürsüz kaldığım oldu benim de. Yemeden çalışan bir çılgın için poz verilen atölyeler, sıvası dökülmüş duvarlar arasında geçen saatler, umutlar, avunmalar, kimine işkence edip kiminden ayaküstü estetik dersi almalar, bir dilim ekmeğe satılan tablolar; bitti artık, size yemin ederim ki, bitti bütün bunlar. Şu fildişini andıran tırnaklarıma bakın, kremlerle yoğurulmuş parmaklarıma. Bir tanrıça olduğumu, yada ona yaklaşık bir varlık olduğumu söylüyorum size. Güzelliği bir çeşit garnitür gibi kullanacağınızı düşünmüyorsunuzdur herhalde. Güzellik? Bütün mitolojilerde beyaz mermer gözlerle temsil edilen o yarı çılgın kız sandınız siz beni. Bu gizemi hiç bir zaman çözemeyeceksiniz; ve hiç bir zaman anlayamayacaksınız o büyüsel erki, hem herşeyi gözleyip bilmek ve hem de şu küçük Roule konağında Bayan Gonzalès olarak kalmak erkini nereden aldığımı. Amma kimbilir? Nice akılalmaz şeyler gördük ardarda. Mirabelle'in, sizin yaşınızdaki tüm erkeklerin ideali olduğunu, binlerce nesneye bağlanan ve onları hayatın ve kanın yüceliği adına ışıldar kılan o üstün nitelik olduğunu ileri sürmek için, kendini ateşe atmak gerekmez. Tıpkı bunun gibi, Mirabele'in, gençliğinizin verdiği başdönmesine coşkudan dengesini yitirmiş ve duyarlıkları sapıklaşmış bir kaç kişinin getirip eklediği birtakım tutkular aracılığıyle, herhangi bir kafekonser yıldızının da kazanabileceği bir sözümona büyüleyici etki kazanan ve tanrısallaşan, sıradan bir maceracı kadın olduğunu da ileri sürseniz, götürüp de sizi idam edecek değiller-

dir herhalde. Sözün kısası, bana, hoşunuza giden kişiliği yüklemek sizin bileceğiniz iştir. Ama buna karşılık da bilin ki ben, kendi kendine egemen bir varlığım, size hiç bir şey vaad etmiş değilim, su gibi özgürüm; ve bana ahlâk dersi vermeğe giriştiğinizi görünce de, kahkahayı basarım. Bunca zaman geçti aradan, sizinle tanışalı; beni elde edecek vaktiniz olmadı değil herhalde?

— Mirabelle, ah Mire! Bilmiyor musunuz ki sizin için ben, daha ilk işarette ve hiç düşünmeksizin, hayatımı kırıp attım bir sabah vakti? Siz de akıp gidecek olursanız elimden, bana ne kalır? Düşünün ki sevincim doruk noktasına ulaştığında, yüreğimde birdenbire en yeşil dal kırılmış. Yarım kalmış cümlenin yitik anlamını bulabilmem için hiç bir neden göremiyorum. Ve işte hangi yana dönersem döneyim, bir çöl uzanmakta önümde. Diyeceksiniz ki, vahalar var. Ardı arkası kesilmeyen acıların arasına sıkışıp kalmış bölük pörçük coşkulardan bıkıyor insan, inanın. İnsan o cesareti bulabilse, en basiti, intihar etmek olurdu.»

Tuvalet masasının sağ yanındaki çekmeceyi açtı Mirabelle; bir tabanca çıkarıp mermer masanın üzerine bıraktı :

«Buyurun deneyin», dedi.

— Mire, yürüyüp size kadar geldim işte; ve yanınızda şimdi, demin aynada gördüğünüz o kararsız ve küçülmüş imge gibi değil, **doğal boyda** bir insan olarak duruyorum. Yani başınızdayım sizin; ve artık uzun süre yaşayası kalmamış birisi gibi dimdiğim. Ben gülünçlüğe düşmekten kızarmaksızın, masanın üzerinde uyuyabilir o silâh. Meydan okumanıza karşılık olarak tutup da kendimi öldürmem, herhalde gereğinden fazla tiyatro olurdu. Ama bu kışkırtmaya karşı direnecek kadar cesaretim var henüz; ve bu direnmeden dolayı sizin gözünüzde sıfıra inmek tehlikesini de göze alıyorum. Ben buraya sizi elde etmek için geldim, bütün umudumu yitirmiş değilim henüz; kendi kendime çizdiğim

ödevi yarım bırakmağa da hiç mi hiç niyetim yok.

Bana kendinizi sırasıyle bir orospu yada bir soyutlama olarak sunmaktan aldığınız hazzı, nasıl adlandırmalı, bilmem ki? Boşuna zaman yitiriyorsunuz, inanın bana; çünkü ben, Mirabelle'in, bütün hayatımı adadığım tanrıça olduğuna gözlerim kapalı yemin ederim. Elinizdeki erkin kaynağını bilmek, sorarım size, bana ne kazandırır, beni ne ilgilendirir? Tüm mucizeleri, büyülenişleri, ölümleri, gözleriniz bana açıklamağa yetiyor. Ne sözleriniz, ne de ikilemleriniz afallatabilir beni. Siz istediğiniz kadar kabul etmeyin, şu anda size göre güçlü durumda olduğumu çok iyi biliyorum. Boşu boşuna vermedim ben size hayatımı, güneşteki yerimi. Dünyaları biribirine katmağa yeterli olan, ama bugün sadece gelip beni sizin boyunduruğunuza girmeğe yönelten herşeyi, boşuna vermedim. Bana hiç bir şey vaad etmemiş olduğunuzu ileri sürüyorsunuz: Ama işte varsanız ve yaşıyorsanız, göründüyseniz bana ve gelip yüreğime yerleştiyseniz, suç benim mi? Siz günün Güzelliği, Zamanın Harikası, bile isteye ve üzerimde kesin egemenlik kurma bilinciyle karşıma çıktınız benim; ve sizi ilk görünce tutulmamamı istiyor idiyseniz eğer, yada sonradan benim elimden kurtulmak istiyor idiyseniz, kaçaydınız benden yada hiç varolmayaydınız. Sizi tanımadan önce bir başka güzellik tanımıştım; çok daha az tazeydi şüphesiz, çok daha az çekiciydi, ama hiç değilse yaklaşılabiliyordu yanına. Her an ruhumu okumak gibi bir hüneriniz var mâdem, ve mâdem ki varlığımın en gizli devinmeleri bile gözünüzden kaçmıyor, nasıl oluyor da sizi kazanmak için hiç bir şey yapmadığımı ileri sürmeğe cesaret edebiliyorsunuz? Bir kadın uğruna önemsiz, ufak tefek işler yaptığına inanan bir adamın bu değersiz bağlılık gösterisini istemeyebilirdiniz hiç; tutkununuzun yüreğini tehlikeye atacak biçimde can alıcı edimlerde bulunulması gerekli, öyle değil mi, size? Beni tanıdığınızda, belli bir dünya görüşüm vardı benim, kabul; ama gene de, hangi bağlılık

gösterilerinden hoşlandığınızı ve sizi elde etmek için ne tür davranmak gerektiğini öngörmek, olanakdışı değildi benim için. Sürekli alkışlanan ve bütün burjuva hanımlara kocalık eden o ünlü aktör olabilirdim örneğin. Daha iyi, daha üstün edimler beklemez miydiniz benden, söyleyin? Sizi arayıp bulma tutkumla, kendi kendime herşeyi, öz duyarlığıma varıncaya değin yeni baştan yarattım. Az şey değildi size ulaşmak için geçip geldiğim yol, ve şöyle bir geriye bakmanıza değer: Düşünün ki, bir ormandan çıkar gibi, insanların kendi kendilerini aynalar aracılığıyle gördüğü bir dönemden çıkıp geliyorum ben. İzlenen ereğe önem verilmezdi o çağda; o ereğe varmak için kulanılan yönteme bakılırdı yalnız. Kendilerini yargılayan kişiler yönetiyordu evreni. Zarif çözüm tarzlarının revaçta olduğu çağdı o dönem. **Sanat sanat içindir** sözü tartışılmıyordu bile artık; kamu yapılarının cephesine yazıyorlardı bu sözü. Büyük adam olmak için, tarifeler bulmak gerekiyordu· şairler bir çeşit aşçı durumundaydılar: Duyumlar biribirlerinden seçilip ayırdedilmekte, biribirleriyle karşılaştırılmakta, sonra da karıştırılıp bileştirilmekteydi. İşi işti fizyolojinin. Beni o çağda tanımış olsanız, yeni bir bahar bulduğum yada bu baharı alışılmadık bir yemekte kullanıp başarı kazandığım için sevecektiniz. Yalnız o evreni, o evrenin rahiplerini, yasalarını, **modus vivendi**'sini tanıyordum ben, anlıyor musunuz. Ve birdenbire, bu bilindik manzaranın ortasında, o tür inceliklerin hiç birisini umursamayan olağanüstü bir varlık çıktı karşıma; güzelliği öylesine yepyeni geldi ki bana, yüz çizgilerini bile belleğimde tutmaktan yoksun kaldım ilk zamanlar. Size, alışık olduğum bağlılık gösterilerinde bulunmağa kalkışmış olsam, bana gülerdiniz, Mirabelle. Düşünün ki benim büyüklerim, bambaşka imgelere gönül vermişti; ve size çirkin diyebilirlerdi ancak, beni sınırsız sarhoş eden şu ışıldak büyüsünü katiyen anlamazlardı. Sizin ışıldattığınız uzaya erişebilmek için, her an sürdürülmesi gereken bir

çabaya giriştim! Haftalar boyunca, yüreğimin en hafif kımıltısını bile gözetleyip denetlemem gerekti. Eski gözlerimi atıp yeni gözler edindim. O güne değin bana tiksinç gözüken binlerce güzelliği tadıp heyecan duymayı öğrendim seve seve. Evreni kurmuş olandan da güçlü kıldım kendimi, ve kendi kendimi yeni baştan kurup yarattım. Sanat sanat için olabilir mi burada, bir yöntem karşısında coşkuya kapılmak söz konusu olabilir mi artık? Bana izin sormaksızın yüreğimin içine dalmış olan siz, kendi idealinizi özetleyen cümleyi de yazılmış görmediniz mi orada: Aracı meşru kılan, erektir. Tahtlarından alaşağı edilmiş eski tanrılardır araçlar şimdi bende. Dışarıdan bakıldığında, içimde olup bitenlerden hiç biri gözükmüyordu, biliyorum. Devinmeyen, hep durup kalan bir kimse gibiydim; ve o perilere özgü biliminize rağmen, aldanmaktaydınız siz de. Duvarın çatlayıp devrilmesini, tuğlaların dört bir yana saçılmasını bekleyin biraz; o sinsi devimsizliğin ardında oluşmuş bulunan şeyi o vakit göreceksiniz. Umulmadık bir değişiklik oldu yeryüzünde, Mirabelle: Çözülmeyi bekleyen problem kalmadı artık, çünkü problem yok. Bugüne değin insanların besini olmuş olan zorluklar, en ufak bir kaygı bile vermiyor bana. Artık yalnızca, bir ereklere ulaşma makinası olmak istiyorum. Çöp sepetine atıldı eski psikolojiler, pişmanlıklar, vicdan azapları, bilinçler, önyargılar ve önyargısızlıklar, tümüyle çöp sepetine. Çocuksu adımlarla ilerlediğim bu yepyeni evrende, hiç kimse tanımıyor artık o eski püsküleri. Dendiğine göre Japonya'da ahlâk kuramlarına ve duygusallığa saygı besleyen rohipler varmış. Bir çeşit tüylü hayvan olsa gerektir onlar. Şimdi söz konusu olan, hayatı tartışmaktır, öyle mi? Kendimi, otellerdeki asansörcü çocuklara benzetiyorum: Mahzendeki mekanizma ne ilgilendirir ki onu, içinde bulunduğu kabini hareket ettiren şey ve bütün o karmaşık kablolar, onu ne ilgilendirir. Çıkış düğmesidir, önemli olan; ve işte bir tek şey biliyorum ben artık: Dör-

düncü kata çıkmakta olduğumu, orada, 413 numaralı odada, önüne çıktığım vakit beni altüst eden tufanlardan da güzel Bayan Mire'in bulunduğunu biliyorum.

— Anicet, hem kendi rolünüzü, hem de benim rolümü unutmaktasınız. Yüreğiniz umutsuzlukla dolu olarak girmediniz mi buraya siz?

— Hiç işitmediğim, belki ancak düşümde işitir gibi olduğum sözcükle neyi anlatmak istediğinizi bilmiyorum. Dağılmış saçlarınızdan seçip ayıramıyorum artık trajik olanı. Tek gerçeklik benim için, saçlarınızdır artık. Bir de, beyaz bir leke halinde beliren giysinizdir. Ve bir de şu masadır; perdelerden süzülen bulanık gün ışığı içinde önünde oturduğunuz, ve teninizin bir uzantısı gibi ışıldayan şu masa. Beni size doğru sürükleyen şu anlamsız devinmeye de arzu adını veremiyorum artık, insanlara özgü hiç bir ad veremiyorum. Bundan böyle bende, aşkın sözlüğünü zenginleştirmek için, işitilmedik güzellikte kükreyişler ve kâğıt üzerine aktarılıp şekillendirilemez cinsinden çığlıklar bulabilirsiniz ancak. Aşk üzerine incelikler döktürme zamanı geçti. Kanatlı bir çocuk olduğunu söylerler aşkın hani; hani derler ki kanatlarında aynalar, göller, dağ manzaraları ve yağmurlu günlerde çığırılan türküler vardır. Bilmem ben. O tanrının adını anacak kadar gücüm kaldığını bile sanmıyorum. İnandığım ne var ki zaten? Aşk, tanrı, inanç: Bir kıyıya atılmış ve anlamını ancak çiğnenmekte bulan bir koyun postunu ansıtıyor bana bu sözcükler. Anlıyor musunuz ki, Bayan, her türden zekâyı, duyarlığı, aklı ve yargı gücünü yitirip kendimi sadece bir irade olmağa indirgeyebilmek için, diş söker gibi, tüm sözcükleri kendimden söküp çıkarmaktayım?»

İşin doğrusu istenirse, o ışık konisinin altında, tuvalet masasının yanında ve odanın yukarısında üstelik, öylece durmak, bir başdönmesi vermek gerekirdi insana; çünkü bir uçurum kıyısında sendeler gibiydi Anicet. Ve dönüyor da dönüyordu

Mire'in saçları; ve Mire'in gözleri, düz ve karanlık maden levhalardan başka bir şey değildi artık; gün ışınlarının üzerine çarpıp gelişigüzel yönlerde dağıldığı, sonra da birdenbire çatışıp anlaşılmaz bir harfler ve rakamlar magması oluşturduğu levhalar, evet. Belki de tüm Evren'i açıklayan bu harf ve rakamlar, Anicet'nin ilgisini çekip kapamıyordu artık.

Ürkekliğinin nedenini kavrayamadığı ürkek bir gramofon sesi işitiyordu şimdi genç adam:

«Anicet, diyordu bu ses, ayağınızı denk alın, kapıp koyvermeyin sakın kendinizi, söylüyorum size, henüz hiç bir şey değişmemiştir. Hiç bir şeyi parçalamış değildir bu evlilik. Beni elde etmek için fırsat yok olmuş değil. Herhangi bir başkası kadar sizin de şansınız var bu yolda, dostum, anlayın beni. Ama ayağınızı denk alın ve dikkat edin kendinize; bana da dikkat edin, çünkü odaya bu sıcaklığın nereden dolduğunu ve niçin zaman zaman hava almak ihtiyacı duyduğumu kestiremiyorum.»

Kapının birdenbire ve büyük bir gürültüyle açılması kesti Mirabelle'in sözünü ve birdenbire tersine döndü değerler: Oyuncular seyirci durumuna girdi, değişti odanın anlamı ve yönü. Sayfanın üst kısmı, eşiğe inmişti. Aşağıdaydılar şimdi Anicet ile Mirabelle. Ve yukarıda, yani eşikte, uzun boylu bir adam görüyorlardı. Kadife bir maske vardı yüzünde adamın, başında bir silindir şapka ve sırtında ipek yakalı bir manto taşıyordu. Kapının açık kanadını tutmuştu sol eliyle sımsıkı; sağ elinde bir hançer duruyordu. Ve konuştu hainlerin o alaycı sesiyle:

«Günaydın, Bayan.

— Bu acaip gösteri de ne oluyor kuzum? Sahneye girişlerinizde hep bu beceriksizlik var sizin. Ama şu yaz sıcağında bu kılıkla bunalmıyor musunuz?»

O alaycı edadan bir kırpıntı bile kalmamıştı Omme'un sesinde şimdi:

«Issızı, kendini saran kaygılarla ters orantılı

olarak algılar insan zihni, diye cevap verdi. Ve ben şu anda kolye yerine, And dağları zincirini taşımaktayım göğsümün üzerinde. Fazladan bir manto daha olmuş, durumu değiştirmez.

— Daha açık biçimde dile getirin düşüncenizi, dedi Mire, çünkü kaygı yükünüzün yanı sıra bir de korkunç görünüşlü bir hançer taşıdığınızı görmekteyiz.

— Sizden ne daha zalimdir, ne de daha soğuktur o hançer; ve ihanetlerinizden ötürü öcümü almama yardım edecektir.

— Sizin üslûbunuzda konuşmak gerekirse, beni haklı öfkenize kurban olarak yere sermek istiyorsunuz? Tasarınız bu ise eğer, buyurun rica ederim, gerçekleştirin onu.

— Susun, hain kadın. Ben sizi öldürmeğe değil, kendinizi düşüncesizce terketmiş olduğunuz kirli ellerden kurtarmağa geliyorum. Tüccarların eline geçen Güzellik! Laboratuarımı, tüm alışkanlıklarımı, her günkü küçücük duygularımı ve deney kablarımı bırakıp attım hemen: Yitirilecek bir dakika bile yoktu, hiç bir şey kazandırmazdı artık beklemek ve duraksamak. Giriştiğim iş gerektiriyordu bu kılığı. Derimi değiştirip işin istediği kılığa büründüm, haydut diye göründüm. Hiç bir şeyden korkmayınız lütfen: Tüm hava bozulmaları, raslantılar, sürprizler ve tersdüşümler öngörülmüş, hesaba katılmış bulunmaktadır. İlk işaretimde buraya koşmağa hazır olan suçortaklarım, kapıda bir taksinin içinde bekliyor. Elimizin altında, emin bir yerde bulunan kocanız, ancak biz istediğimiz vakit buraya dönebilir. Demek ki beni direnç göstermeksizin izlemekten başka yapacak hiç bir şeyiniz kalmıyor, bilimsel açıdan. Sizden de bu başbaşa görüşmeyi biraz anî ve kaba biçimde yarıda kestiğim için özür dilerim, Bay Anicet.

— Hayır, dedi Anicet, özürünüzü kabul etmiyorum; ve size açıkça bildiriyorum ki, ya Bayan sizi kendi isteğiyle izleyecektir, yada...

— Görüyorum ki gocunuyor ve kafa tutmağa kalkıyorsunuz! Problem çözme alışkanlığı, tüm olasılıkları göz önünde tutma yeteneğini vermiştir bana. Dolayısıyle sizin şu anda gösterdiğiniz direnç de şaşırtmaz ve yolumdan döndürmez beni. Bayan Mirabelle'in demin nerede kullanlacağını kavrayamadığı şu hançeri, bu tür dirençleri hesaplayarak yanıma almıştım. Sanırım bu hançer, sizi tedbire ve sabra yöneltmeğe yeter de artar bile.

— Tehditleriniz, eyleme geçmeme engel olamaz...

— Onu şimdi görürüz!» dedi Omme.

Ve hançerini havalandırarak Anicet'nin üzerine yürüdü. Fizikçinin bakışlarında, vurma kararının dalgalandığını gördü genç adam; ve tuvalet masası kenarında sıkılıp kaldı eli, çünkü korkak bir eldi. Ve raslantı bu ya, madenden bir nesne dokundu avucuna orada, savunma içgüdüsüyle kaptı o nesneyi; ve bilincinde tabanca idesi belirdiğinde, tetiği çekmişti : Ömrü boyunca alışkanlıklarından bir kezcik çıkan kırk yaşındaki bir âşığın tüm saflığı içinde Omme, yerde ayaklarının ucunda uzanmaktaydı işte. Anicet'nin zihni, olayların gerisinde kalmıştı; bunun sonucu olarak da, tabancadan çıkan küçük duman bulutunu andırır bir şaşkınlık dalgalandı havada. İşin doğrusu, insan hayatı denilen şey ne denli basit bir şeydi! Bir insanın hayatına son verilince anlaşılıyordu bu, işin kötüsü.

Aslında Omme'un ölümü değildi Anicet'yi heyecanlandıran; bu ölümün birdenbire ve hiç psikolojik hazırlanma olmaksızın meydana gelişiydi. Eyleminin sonuçlarını hesaplayamıyordu henüz, yada henüz hayal edememekteydi. Ama bu arada Mirabelle eğilmiş ve hançeri, mantoyu, şapkayı söküp almıştı cesetten. Bunları çabucak Anicet'nin eline tutuşturup :

«Alın ve kılık değiştirin hemen, dedi. Cebinizdeki maskeyi de takın hemen yüzünüze.»

Kendisine denileni, ne yaptığını anlamaksızın

yapadursun Anicet ; Mire bu arada kapıyı kilitlemiş, giysi dolabını açmış ve oradan çıkardığı bir örtüyü Omme'un üzerine atarak, ölüyü iyice sarmıştı bu kefene. Sonra da yaşayan Anicet'ye bakıp :

«Aşağı yukarı sizin boyunuzda İDİ», demişti.

Anicet, bu di'li geçmişin yabansılığını sezdiğinde, birisi küfürler ve tehditler savurarak kapıyı sarsmağa koyulmuştu dışarıdan.

«Kapıyı açın», diye fısıldadı Mirabelle genç adama.

Gene de pek iyi kavrayamaksızın, söyleneni yaptı Anicet. Boulard'la iki adamı daldılar içeriye hızla; bu arada, yan odada bir uşağın onlar adına gözcülük yaptığı anlaşıldı. Anicet'yi gören Boulard, içi rahatlamış gibi bir sesle konuştu :

«Biraz önce o tabanca sesini işittiğim vakit, başınıza bir felâket geldi sanmıştım. Ne mutlu ki değilmiş...»

Omme yerine konulduğunu anlamakta biraz güçlük çekmedi değil kahramanımız; öyle ki, neredeyse, yanıldığını söyleyecekti karşısındakine. Ama o fırsat vermedi :

«Bayı hemen paketlemişsiniz, aman ne güzel! İlk adam öldürüşünüz olmasa gerek bu, işin raconunu bildiğiniz anlaşılıyor. Hadi yüklenin şu bibloyu, çocuklar. Şimdi yalnızca prenses hazretleriyle uğraşmak kalıyor bize. Dilber hatun, bilin ki yapabileceğiniz tek şey, sesinizi kısıp bizi izlemektir.

— Bayım, diye cevap verdi Mirabelle güvenli bir sesle, aramızda geçen kısa görüşme sonucunda, Bayın ilk niyetlerinde birtakım değişiklikler belirdi, diye devam etti parmağıyle Anicet'yi göstererek. Benim burada kalmamın daha doğru olacağına karar verdik ikimiz.»

Şaşkına dönen Boulard, soran bakışlarını düzmece Omme'a çevirmişti. Ne cevap vermesi gerektiğini sezdi Anicet : Onaylama anlamına başını salladı.

Bu durumda, dedi Boulard, koliyi alıp sıvışmak-

tan başka bir şey kalmıyor. Saygılar sunarım, dilber hatun size, ve özürler sunarım. Hadi çocuklar, göreyim sizi, tereyağından kıl çeker gibi aktarın konuğumuzu, bekliyor aşağıda taksi bizi. Buyurunuz, önce siz geçiniz, gönlü yüce Efendimiz.»

Ve yana doğru çekilip kapının önünde, Anicet'ye yol verdi.

Tek başına kalmıştı Mirabelle, aynasının önünde. Dehlizde adımların uzaklaşan sesini dinledi. Sonra merdivenin çıtırtısını. Sonra sokak kapısının açılıp kapanışını. Sonra da, sokakta hareket eden bir otomobilin gürültüsünü. Ve bir kahkaha atıp saçlarını topladı:

«Tümünün de zayıf kişiler olduğuna kalıbımı basarım, dedi. Oyun ortaya çıktığında, küçük Anicet'nin hayatı kaydı demektir. Ne de aptal bir çocuk yarabbi! İlk kez üstüste insafına kalmıştım onun: İlkinde, başbaşa olduğumuz vakit; ama yeterince cesaret gösteremedi. İkincisinde ise, hemen biraz önce, şu adamlara buyurup istediği yere sürükleyebilirdi beni; akıl edemedi onu da. Adam olacağı yok bu çocuğun.»

Mire ile aynası arasında, alabildiğine hararetli bir tartışma geçti daha sonra. Zili çaldı Mire, uşağı çağırmak için. Düğmeye uzandığında, kolu görünmüştü. Kolu, yani en güzel yılanı yeryüzünün.

Ve Mirabelle, içeri giren oda hizmetçisine:

«Anne, dedi, bu günden başlayarak ücretinizi iki katına çıkarıyorum. Beyefendi döner dönmez bana haber veriniz.»

VIII

YÜREĞİN EŞİKLERİ

Aslında beş kişi rahatça oturabilir bir taksiye; ama bu beş kişiden birisi ölüyse, ötekilere kolaylık sağlamak için bacaklarını katlamak zahmetini göstermeyecektir pek doğal olarak. Nitekim Boulard'ın cesedi görgü kurallarına uymağa zorlamak üzere giriştiği çaba, merhum Bay fizikçi Omme'un maskesinin düşmesiyle sonuçlanmıştı. O an için ve belki de zamanların sonuna değin öyle kalmak üzere o kadar aptalca bir anlatıyla yüklü bir yüz çıkmıştı ki ortaya, Anicet, gereğinden çok ince bir nüktenin çözümünü en sonunda kavramışçasına gülmeğe koyulmuştu. Sol eliyle delikanlının maskesini yüzünden çekip alırken, sağ eliyle de bileklerine yapıştı Boulard :

«Görünüşe bakılırsa, kişimiz konusunda yanılgıya düşmüş bulunuyoruz, dedi. Ama hiç bir zararı yok, (her ne kadar sevimli olduğunuz ileri sürülemezse de biz gene diyelim ki) sevimli Bayım, ücretimizi siz ödersiniz olur biter. Bu küçük sefer bize sadece on bin franga mal olmuş olacaktır. Kurbanınızın bize vaad etmiş olduğu miktardan fazlasını istememekle gösterdiğim dürüstlüğe de dikkatinizi çekerim ayrıca. Sessizliğimizi sağlamak, görüyorsunuz ki pek pahalı sayılmaz.»

Tabancalarını çekmişti adamları. Araba hızla yol almaktaydı. Ön aynadan, şoförün yanında oturan ve olay sırasında gözcülük yapmış olan Bay

Pol'ün, ürkek mimiklerle, bütün bu işte hiç bir suçu bulunmadığını anlatmağa çalıştığı görülüyordu Anicet'ye.

«Bu erdemli davranışınızı ödüllendiremeyeceğimden dolayı çok üzgünüm, dedi Anicet, ama cebimde bir tek kuruş bile yok. Gene de sizinle karşılaştığım için son derece mutluyum; çünkü beni, daima romantik kalan ve sahneye konumu bir hayli yorucu olan bir intihar zahmetinden kurtarmış olacaksınız. Teşekkürlerimle birlikte emrinizdeyim, Baylar.»

Üç suçortağının yüzünde büyük bir şaşkınlık belirmişti bu sözler üzerine:

«Seve seve haklardık sizi, diye devam etti Boulard, ama iş bununla bitmiyor ki, ücretimizi de almamız gerekiyor. Hiç kimsenin kara gözleri için çalışmadık biz. Sizden nasıl yararlanabileceğimiz konusunu da ayrıca inceleriz. Çocuklar, ilk müşterimizin ceplerini hafifçe yoklayın bakalım.»

Adamlardan biri, Omme'un ceplerini karıştırdı bir süre; sonra ceplerin birinden bir cüzdan, cüzdandan da on tane binlik banknotla on tane yüzlük banknot çıkardı. On bin frangı arkadaşları arasında pay etti Boulard; sonra da, yüzlük banknotları elinde tutarak konuştu:

«Size küçük bir sorum var, değerli Bayım: Resimden anlar mısınız?

— Ne kadar da meraklı bir insansınız yarabbi, dedi Anicet. Ama çağımızın en iyi ressamının arkadaşı olduğumu, dolayısıyle de kendimi sanat eğitimine benzer bir şeyden geçmiş saydığımı sizden gizleyemeyeceğim.

— Mükemmel, demek ki tam benim aradığım adamsınız siz. Şu bin frangı alın hele bir; işlerimize ilgi duymanızı ve o karanlık düşüncelerden kurtulmanızı sağlamağa yeterlidir sanırım şimdilik; ve hazır yerimize gelmişken, buyurun, benimle birlikte inin şu arabadan; bir köşeye çekilip rahatça iş konuşalım sizinle. Uslu durmazsanız, bilin ki beyninizi yakarım. Buyurun inin, değerli dostum.»

Arabadan indi Anicet, hemen tanıdığı bir Biard kahvesinin önünde buldu kendini. Bay Pol, kahvenin kapısını çoktan açmış, onları beklemekteydi. Boulard da inmişti arabadan; ve takside kalan adamlarına, içerde uyuyan konuklarını uzun uzun dinlenebileceği yere kadar götürüp bırakmalarını buyurmaktaydı.

Traînée, kahveye Anicet'nin girdiğini görünce, tiz bir çığlık atmış ve tezgâhın arkasında bayılıp kalmıştı. Saçını başını yolarak ona doğru seğirtti Pol; ama yolda başka bir şey geldi aklına, ve jimnastik adımlarıyle kahveden çıktı. Yoksul kızcağız, yuvarlanıp düşmüş olduğu köşede böylece unutulacaktı.

«Delikanlı, dedi Boulard masaya oturduklarında, paraya ihtiyacınız var bakın, ve bakın elimizdesiniz; üstelik de bizleri polise ihbar etmeyecek kadar polisten korkması gereken bir adamsınız. Küçük bir derneğimiz vardır bizim, başkanımız gözde diplomatlardan biridir, sizi yakında kendisiyle tanıştırırız; derneğimizin amacı, Roule semtinin zenginliklerini işetmek ve kendimize yararlı kılmaktır. Ne yazık ki içimizden hiç birinin resim kültürü yok; oysa av sürücülerimiz, tablo tüccarlarında çok kârlı işler olduğunu bildiriyor bize. Ama tablonun iyisiyle kötüsünü biribirinden ayırdedebilmek gerekiyor. Bize nasıl yararlı olabileceğinizi anlamışsınızdır herhalde; ve gene herhalde anlamışsınızdır ki, işin ucunda çok iyi para var; üstelik de göze alınacak tehlike, bizdeki büyük iş tecrübesi sâyesinde, yok denecek kadar küçük. Teklifimi kabul ediyor musunuz?»

Mirabelle'in isteklerini düşündü Anicet;

«Seçme hakkım yok benim, dedi, sizlere katılacağım.

— Çok güzel Hemen bu akşam sınamadan geçireceğiz sizi. Bu dolaylardaki ressamlardan birinin atölyesine kadar küçük bir gezinti yapmayı tasarlıyoruz. Tabloları Birleşik Devletler'de satan zengin bir Amerikalının hesabına çalıyoruz bu sefer.

Başkanımız hiç bir şey bilmeyecek, onun dışında iş göreceğiz. Güzel para var. Bilirsiniz ki ihracat her zaman iyi kazanç bırakır.

— Ben de sizin adamınızım, dedi Anicet, söyleyin de bana bir bira getirip versinler.»

Pol kahveye girmek istiyor, ama kapının kanadını izlemekten bir türlü vaz geçmediği için, girer girmez çıkıyordu yeniden. Ensesinden yakaladı onu patron, ve bağırdı :

«Bira getir, sersem.»

Büyük bir üzüntüye bürünmüştü çizgileri Pol'ün, getirip bir bira verdi Anicet'ye. Masada tek başına kalan kahramanımızsa, gündüzün yorgunluğunu duymağa başlamıştı artık. Banketin üzerine yığıldı yavaş yavaş; öyle ki gözlerinin kapanmadığına yemin etmek, yersiz olurdu.

Yan masada konuşan iki müşteri gördü bu arada. Duvarcı ustalarıydı bunlar, yada belki o kılığa girmiş kimselerdi. Birincisinde bir takma sakal vardı; ikincisinde ise, bir takma hava, yada hayır, daha çok bir büyük gençlik havası.

Şöyle dedi birincisi :

«Demek ki karımla işi pişirdiniz, küçük. Issız bir yerde başbaşa kaldığımız vakit seni öldüreceğim. Ama daha önce söyler misin bana, sende nasıl bir etki bıraktı bu. İlk defasını hiç bir vakit hatırlayamadım ben; sarhoştum çünkü o gün, ve belki üstelik dikkat de etmemiştim.»

Oturduğu iskemlede loğusa bir hayvan gibi dönmüştü ikincisi :

«Doğrusu ben şehvetten çok daha fazla şey beklemekteydim. Bu kadar kısa sürmesi bağışlanamaz; sonra, pencereleri saymaksızın da sevişebilir insan : Bizim gibilerin sınırlı olanaklarıyle girebilecekleri otellerde, hadi bilemediniz üç pencere bulunur. Yan odada ayak sesleri işitirsiniz durmadan. Dinlenmek nedir bilmez komşunuz, bir vicdan azabına kapılmış gibidir. Hiç bir şey görmemem gereken anda, herşeyi ayrı ayrı duyar hale giriyorum.

Rüzgâr mıdır o? Hizmetçi kızlar gibi durmaksızın gidip gelen kanatlı harikaların geçişini işitiyorum perdelerin üzerinden. Duvara, unutmamak için, yapılacak bellibaşlı işleri yazmışlar: Sütçünün parası ödenecek, şu bu alınacak, bilmem nereye gidilecekmiş. Tebeşirle beceriksizce çizilmiş olan bu harflerden gözlerini ayıramaz ki kadın. Nasıl da uzaktım bütün bu kaygılardan, der. Sonra tutup kıskançlığı açıklar bana; yeni basılmış paralar gibi yeniyimdir ben çünkü, ve kıskançlığı bilmem, öyle değil mi ya. «Kibar bir kadına en zor gelen şey, sevgilisi güneş rakibelerinin odasına girdiği vakit, iskemleleri ve perdeleri yemek arzusuna direnmemektir.» Partöneriniz sevişme sırasında kulağına fısıldanan kasırgaları artık işitmemek için kulaklarını tıkadığında, o ateşli delikanlı olmağa değer mi hiç. İnersiniz yataktan, ve herşeye yeni baştan başlamanız gerekir. İnanın bana, bir kuş gagasından başka hiç bir şey değildir aşk; başını bu kadar zarif ve bu kadar gerçekdışı bir tarzda, tıpkı bir dikiş makinası gibi oradan oraya sallayan bu kadın olmamış olsa, biribirimizi yemezdik.

— Bilmem sen de gözlemledin mi? Bir de, kadın sıcağa rağmen uyurken sen uyandığın zamanki o korkunç an vardır. İçini kaplayan kedere karşı ne yapacağını bilmezsin: dört bir yana çevirirsin başını, ve dallar arasında bir Hindistan cevizi görür gibi ta uzakta ıssız bir ada görürsün yalnız.

— Söylemeyin bunları bana: Bu tür korkunçluklar varsa aşkın içinde, kendsini aşka adamak isteyen ben, bu yeryüzünde nasıl kalırım?

— Orasını hiç düşünme, bir iki saat sonra öldüreceğim nasıl olsa seni. Hayatına mal olacak bir kaç yapmacık yaşadın diye, aşkı öğrendiğini ileri sürmeğe kalkma sakın. Meraktı seni iten, ama hangi çılgın hayvanı okşadığını bilmemektesin. Yanında kadınla yaşamak gerekirdi bunu kavramak için. Artık dayanamaz hale gelip de onu gerçekten istediğinde, müşkülpesentliğe vurur işi hemen, hiç bir

şey bilmemekte, erkekten ürkmektedir; dalkavukluk edilsin ister kendine, durmadan gönlü alınsın ister. Hiç onun önünde sarhoş ve beceriksiz görmedin kendini sen; gözlerin elbise yenleri gibi dönmüş, gırtlağın garip hayvanlarla dolu ve ellerin alabildiğine ağır bir halde. Eller evet, en korkuncu ellerdir. O ise, Boulogne Ormanı'na gider gibi salınır odada. Bu türlü şeyleri görünce tutamıyorum kendimi, atlıyorum hemen üzerine ve saçlarından yakalayıp çökertiyorum onu. İşte bunun için, kendisini dövdüğümü ve ona bir fino köpeği gibi davrandığımı söylüyor her önüne çıkana. Bazan da bir karabasanın ortasında tutuyor beni, deniz tutarcasına. Ve uyanırsam o vakit, dudaklarım hâlâ uykuyla şişkin, okşayışlarının ortasında altüst ediyor beni, ve herşey dört dönmeğe başlıyor. Saat kaçtır, hangi kötü düşlerin ülkesinde bir amansız aşkın acısını çekmekte ve iç rahatlığını bir türlü bulamamaktayımdır, bilemiyorum. Daha sonraları ise, gönül alma diye bir şey kalmıyor, günlük birer ödev haline geliyor hepsi. Sana lûtufta bulunmaktadır artık kadın; ve sevinçleri, eksiksiz bir ikiyüzlülük gösterisi içinde, kaderine boyun eğmiş iççekişlerle son bulmaktadır. Angarya saydığı sevişme biter bitmez, eliyle seni kendinden uzaklaştırmak için bıkkın bir hareket yapar. Deliye dönersin o gevşek itişe ilk defa hedef olduğunda, kafanı duvarlara vurmak gelir içinden. Sonra alışkanlık, ah o alışkanlık evet, bir dizi uzlaşmaya yolaçar. Günün birinde bakarsın ki geçim kaygıları, o densiz canavarlar süzülmüştür yatağa, testere dişli küçük gölgeler gibi; ve iki sarılma arasında, gaz sayacından söz etmeğe girişmişsinizdir. Biraz önce ayaklarını ve ellerini yalar ve yatağın üzerinde raksederken bir aleve benzeyen o çılgın kadın, aynı zamanda ve hiç de övünç duyamayacağın bir şekilde, sana apsentten de tiksindirici gelen mutsuz eşindir.»

Konuşanlara biraz daha dikkatli bakınca, üzerlerinde seçkin kumaşlardan giysiler bulunduğunu

farketti Anicet. Başını masanın üzerine koyarak, şöyle devam etti en genci:

«Düşüncelerin değirmeninde yüreğimi öğütmeyi bırakın artık ne olur. Bütün öbür vazoların elimde kırılıp parçalanmış olduğu şu anda, aşk da uğrunda yaşamağa değmiyorsa, neye varır benim halim? O kadın konusunda, başkentin sinsi ev kadını konusunda belki de haklısınız. Ama büyük otellerde, dişlerini gösteren, pençelerini uzatıp geren dişi kaplanlar da gördüm ben; arzudan da koyuydu tenleri. Lüks saçıyorlardı çevrelerine. Eminim, onları bir kez sevince, bir daha izlerinden çıkamaz insan. Ancak o otellerin girişlerinde duyulan kokular da vardır.

— O güzel yabancılardan biri değil de kim sanmıştın yoksa sen Mirabelle'i? Biraz özgür bir burjuva kadın mı sanıyordun sadece? Böyle bir yanılgıya düşebilmen için, bedenleriniz kafeste ruhlar gibi dönerken sana saçlarını göstermemiş olması gerekir.

— Hayır, özenle taranmıştı saçları ve bozmamağa dikkat ediyordu hep.

— Bir de saçlarını dağılmış görseydin ah! Onun olanca gücü, saçlarının o koyu karanlık gecesini ortaya yaydığı vakit belirir. O ormanda, cehennemin tüm görevlileri sanki sıraya girmiş, sırıtmaktadır. Yalnız Mirabelle, Mirabelle diye yineler durursun artık. Ne sınırsız güçsüzlük! Ve birden anlarsın ki, çok uzaklardan gelmektedir o. Kaya tuzundan salkım küpeleri, kemik üzerinde yarılmış duran tenin o korkunç gülümseyişi ve gelgitlerin devirli devinmesini andıran yürüyüşündeki o sarkaç salınımıyle, çağları ve denizleri aşıp gelmiştir. Ve kurtulamazsın ondan. Gemiler yaramaz işe; seninle birlikte gemileri de alıp batırmıştır. Kendini özgür sandığın an, bir gürültüyle dönersin geriye: Kollarındaki, tatlı tatlı kımıldayarak seni zehirlemek için kucağına çeken o büyük salıncaklı iskemlenin çağırışıdır bu. Ah, Mirabelle'in tüm saçlarını kesip okyanusa atmak elde olsaydı!»

Pedro Gonzalès'in bu kadar melankolik olabileceğine inanmazdı Anicet. Bu şişman adamın karşısına oturmuş, yarısına değin içilmiş tatlımsı bir içkiyi karıştırıyordu saman saplarıyla. Yerini almış olduğu o küçük delikanlı ise orada yoktu artık ve hiç kimse de bundan dolayı üzülmüyordu.

«Aşk, işte parmaklarımda şaklayan bir güneş daha, dedi Anicet. Gel de anlayabilirsen anla bakalım, oysa öbür insanlar hayatı dayanılır buluyor. Düşünün ki güzel eşinize yesin diye inciler sunabilmek için, akıl almaz bir maceraya gözü kapalı atılmak üzereydim. Modern resim üzerine bir yazıyla başlayacaktı bu macera; sonra da sinemada görülen cinsinden daracık bir siyah kostüm vardı programda; ve kullanışlı tabancalar, gecenin içinde sarkan ilmikli ipler vardı. Ama şu bana masanın üzerinden gösterdiğiniz kadar acılı bir yüzü varsa aşkın, hepsi boşuna. Yepyeni bir yapıda yaz boyu tikel mutluluklar düşlemiştim ben (**düşlemek** denir, öyle değil mi?). Kadına ne görkemli bir rol düşerdi, istemiş olsa. Ama benim sözlerim onunkilerden ne denli daha ince anlamlı olurdu, bilseniz. Devlere özgü oyunlarımızın gürültüsünden, merdivende bizimle karşılaşan komşular utanıp kızarırdı. Öpüşmelerin keskinliği, musluktan doldurulmuş Seine suyunu tanrısal bir alkol gibi, ölmeğe değecek kadar taze bir nane gibi tattırmış olacaktı bize. Sürekli alış veriş ettiğimiz tüccarların alay konusu haline gelecektik. Öyle ki bu tadına doyulmaz yalandan vaz geçip en sonunda, kutup denizlerine zambaklar kusan buğuların üzerinde, yüreklerimizin dümen suyunda kırmızı yosun demetlerinin geçişini seyretmek için bizi sevişmeğe ara vermeğe zorlayan kanlı atollerin arasında, gerçek doğamıza dönecektik.»

Orada bulunanları derinden derine heyecanlandırmış gibiydi bu imge. Pedro Gonzalès'in konuşacağı sanıldı. Ama sol eliyle veremli göğsünün üzerinde her an düşmeğe hazır bir örtü tutan cılız ve

yoksul giyimli bir genç kadın söz aldı, ve şöyle konuştu :

«Bay Anicet, size gereğinden fazla atılgan gözükeceğimi ve bu girişimimden sonra hakkımda kötü şeyler söyleyeceğinizi, bana küfür ve iftira yağdıracağınızı biliyorum. Bir türlü kestiremiyorum bu girişimi nasıl açıklayacağımı, belki de akıl almaz bir öykü bulup uydurmak gerekirdi. Ama öğrendim ki sizi sevmekten vazgeçirmenin yollarını arıyorlar; ve işte o vakit, tüm güzel sözleri ve iltifatları, tüm yeminleri ve başdöndürücü yakınlıkları ansıdım kırık yatağımın üzerinde; ve size, **aşk** denilen şeyin nasıl bir tatlı yara olduğunu öğretmek için geldim. Kemirici bir hastalıktır o, tepeden tırnağa uzanan bir ateştir; ve en güzel anı hangisidir bilinmez : Perdelerin arkasına sığınıp bedenleri saran nöbeti dindirdiğiniz an mı; yoksa açık pencerenin önünde dimdik ve yalnız, yeni yıkanıp da asılmış çamaşırların arasından, bakışlarınızla karşı yapıların cephelerini kucaklayıp kaldırımları taradığınız, ama gene de sevgiliyi, inci rengi yeleği içinde bir güzel gülümsemeyi beceren o tatlı yalancıyı göremeyerek tutkuyla kıvrandığınız an mı. Aşk umut kırmayı bilmez. Bayım; çünkü sokak arabalarında satılan uzak iklim yemişleri gibi acı ve yabansı zalimlikleri vardır onun.»

Yüzünü dramatik biçimde boyamış olan bir başka kadın :

«Susun, dedi, o hastalıklı boyun eğiş, değildir aşk. Ben aşkı en sıcak iklimlerde tanıdım. Tek serin alanını arıyordu ülkenin; ve gölgenin duvarları arasında, ölümüne bir çatışma başlıyordu. Bazan da kulübelerin dışında oynanıyordu çiftin hayatı. Gerçek anlamıyle oynanıyordu. Biribirimize ulaşmak, biribirimizi kucaklayıp sevmek, gereğinden büyük gözleri ve gereğinden olgun dudakları perişan etmek için, akıl almaz bir acele gösteriyorduk. Güneylerden esen rüzgârda yaşadım o karanlık ve kuru tutkuları. Gizlendiğimiz yeri bulacaklar diye titredik hep, nedensiz suçortaklarıyle bağlıydık birbirl-

mize; ve bazan da, aşkımıza karşı amansızca akınları göğüslemek zorunda kalırdık. İşte o zaman, erkek, at ve ben, öylesine birbirimize bağlı duyardık ki kendimizi, kavurucu güneşe ve durmaksızın diş etlerime dolan havadaki kum taneciklerine rağmen konuşmam, konuşmam gerekirdi.»

İnsanın sümüklüböceği ansımasına yetecek bir süre, tembelce kımıldadı Pedro Gonzalès; sonra da görülür bir güçlükle, şöyle konuştu:

«Kadınları dinleme, küçük, kötü akıl verecekler-dir hep sana. Bir kadın tanımıştım, yirmi yaşında bile yoktu henüz, ama çoktan delirmişti.»

Durdu bir an, sonra da kendini beğenmiş bir edayla şöyle devam etti:

«Yani delice vurulmuştu bana. Doru atların sırtında Acaciasya giderdik. Gerisini unuttum. Ölürken söyledikleri kaldı aklımda sadece: **Yapacak başka hiç bir işleri kalmamış mıydı insanların, ki tutup aşkı icat ettiler?»**

Arkasından doğru birdenbire, tatlı bir sesin kendisini çağırdığını işitti Anicet. Dönmek istedi; ama demirden eller, omuzlarını kıskıvrak yakalayıp kımıldamamasına fırsat vermedi. Ve r'leri yuvarlayarak konuşan bir yabancı, şunları fısıldadı kulağına:

«Aşk, son şansındır senin. Seni bu yeryüzünde tutacak başka hiç bir şey yok gerçekten. Belki de hiç kimse bu iksiri sende denemedi, kimbilir; başkalarının deneyleri ise senin için hiç bir biçimde geçerli olamaz. Seni birtakım bedenlere üzüm salkımları gibi birleştiren o eksik heveslere senin de kapıldığın oldu şüphesiz. Ama o budala güzel kızlar, ergeç usandırıyordu seni; oradaki nesneleri sıralayan ve bu nesneler arasındaki ilksel ilintileri en kısa ve kesin biçimiyle dile getiren seslerini hatırla: Saat şöminenin üzerinde duruyor, perdeler kapalı ama gün doğmadı henüz, atlastan terliklerim olsun isterdim, tam üç bin elması olan kadınlar varmış deniyor! Sanıldığı kadar masum olmaktan uzak bir oyundur bu tür bir aşk; gönül ateşini söndürür çün-

kü insanda. Ama o aşk, sana gerekli değil. O boş bakışlı kızlara yanaşma artık hiç. Bir zamanlar Traînée'yi hiç zorluksuz terkettin. Boş vakitlerini bile dolduramıyor artık bak. Hayattan söz ettiğini yada senden, yüreğinde bir ölü yaprak gibi sarkan o duyarlığı beklediğini işitsen, katlanamaz ve acı duymaksızın öldürebilirsin onu.

— Çoktan ölmemiş miydi o zaten? dedi Anicet. Yoksa arzumla gerçeği biribirine mi karıştırıyorum.»

Büyük bir çığlık koptu tezgâhın arkasından; Traînée'nin, yüzü allak bullak bir halde, ayağa kalktığı görüldü. Gözlerini belertip gülünç bir biçimde kollarını sallamağa koyuldu. İki eliyle boğazını sıktı sonra, ve bir süre sarstı kendini Genç kadın yere yuvarlandığında, kıskıs güldü Anicet; çünkü bir insanın kendi kendini boğamayacağını çok iyi biliyordu. Arkasındaki ses, fısıldadı yeniden :

«Hiç düşündün mü Mirabelle'in senin için ne demek olacağını? Gevezeliklerden, dedikodulardan, umulmadık engellerden ve anlamsızlıklardan ürkmene yer yoktur artık onunla. Onun kolları arasında, arkadaş - kadının densizliklerine de raslayamazsın. Onun niteliklerinden yanlış sonuçlar çıkarmamağa; ve onda, ona dalkavukluk edenlerin yaptığı gibi, iyi tanımlanmamış bir ideale hayranlık duymamağa bak yalnız. Yoksa bütün bu sanatçı çevresinin elinden kaçtığı gibi, senin de elinden kaçar. Acaip bir biçimde, savı kanıtlamaya kalkışır hep sanatçılar... Şimdilik bu kadar yeter, daha sonra anlayacaksın. Ama hiç değilse gör ki artık, Tanrı'nın, Yurt'un, Yuva'nın, fırtına koparmaksızın inkâr edilebildiği bir çağda, sanatın varolmadığını ileri sürecek olursan, gözlerini oyarlar. Sanat, Güzel, son tanrılarıdır insanların. Nitekim önyargılardan kurtulmuş gözüken rakiplerin, tanrılaştırılmış bir soyutlama, ancak fosilleri beslemeğe yarar bir konserve yiyecek olan Sanat'ın ölü ağırlığıyle soluksuz kalıyor giriştikleri yarışta. Mire'i **Güzel** yerine tutma yanılgısına düşü-

yorlar; oysa o, bir çok kimseye çirkin gözükmektedir, ve sadece Kadın'dır aslında. Gerçekten de, Anicet, son kurtuluş umudun Kadın'dır senin. Onu elde etmek için dövüşmen gerekecek onu sevmek için bile: İşte seni hayata hâlâ bağlayabilecek olan ilgi kaynağı. Ama bu sana yetmeyecek olursa, sevgili dostum, bagajlarını alıp gitmek kalıyor.»

Herşeyi apaçık hale sokmuştu **bagaj** sözcüğü, tüm gizemleri açıklamıştı. **Bagaj,** elbette, **bagaj.** Bir duman gibi dalgalandı havada bu sözcük, her yere yazılıp değiştirdi dekoru. **Bagaj** sözcüğünün, Anicet'nin düşüncesinde açık ve belirli bir anlamı olduğu ileri sürülemezdi ama rüzgârda öylesine güzel şaklıyordu ki bu sözcük, bir kumaşı, beyaz üzerine beyaz şeritli bir ipek kumaşı dile getirse gerekti. Bagaj giyilecekti örneğin bu yaz; altında vücut biçimlerinin en iyi şekilde belirsiz ve uygun oranlı gözüktüğü, en rahat, en hafif kumaş olan bagaj; ve katalog, **tüylü** sıfatını boşuna arıyordu. Beyaz bir eşarp diye aldığım şey, projektörden fışkıran ışık demetiydi, aldanmıyorsam. Müzikholün sahnesine düşüyor ışık; ve henüz hiç kimse dansetmediğinden, her türlü niyetten arınmış gözüküyor, kendine özgü bir hayatı varmışçasına kaygısızlık içinde çarpıyor yere. Ama işte birdenbire harekete geçiriyorlar onu; ve henüz ortalarda gözükmeyen aktörü aramak üzere oradan oraya sıçrıyor. Karanlığın gizlediği ama projektörün bir kısmını gözlerimizin önüne serdiği gösterişli bir dekor desteğinin üzerinde takılı kalıyor bir an. Gong, dansörün girişini haber veriyor; ama henüz hiç kimse, onu görmemektedir. Sahnenin kıyısında yer alan iri 8 numarası sâyesinde, adı ve hangi ulustan olduğu biliniyor. Demeğe kalmadan, adamla ışık, hızla biribirlerini aramağa girişiyorlar. Başlangıçta sonuç vermeyen bir kovalamaca oluyor bu; projektör, dansörden belirli birtakım parçalar sunuyor bize: Akıp giden bir kol, bir bacak, bir yarım gövde. Çok geçmeden tüm beden, müzik sâyesinde ışıklarla kaynaşıveriyor; gömleği-

nin önü açık, kolları sıvalı ve kimbilir hangi dramatik monologu taklit eden güzel bir kovboy görüyoruz. Aydınlıkla yıkanır gibiydi adam. Hayatının söz konusu olduğu hemen anlaşılıyor hareketlerinden. Batı otlaklarının aktörünü hangi macera böyle bir umutsuzluğa sürükledi acaba? Elinde ürkütücü bir tabanca var. Ne kadar sürüyor bu iş? Biribirinden seçip ayırdetme fırsatını vermeyecek kadar büyülüyor bizi bu sıçramalar, eğilip bükülmeler, ardarda devinmeler. Ve birden patlayan tabanca, hem dansörü, hem de ışığı yok ediyor. Yalnız karanlık ve barut kokusu kalıyor geriye. Bütün salonun ışıkları yanıyor, ama sahne bomboş ve dekor gelişigüzeldir. Ve seyircileri selâmlamağa geldiğinde **sanatçı,** bol makyajlı ve gün ışığında tüm güzelliğini yitirmiş olduğunu, üstelik de daha hemen kendini öldürmüş bir adama yaraşmayacak kadar fazla eğildiğini görüyoruz. Oturmakta olduğu strapontenin üzerinde kıvranıyor Anicet, çünkü programda 8 numaralı dansın adını okumuştur: **İnsan vücuduna övgü.** 8'i kaldırıp yerine bir 13 koyuyor tiyatro görevlisi. Boş inanlara kapılıp kapılmadığını yokluyor Anicet bir daha, ve çabucak programa bakıyor:

13. — KADIN

Daha fazlasını öğrenmesine fırsat tanımaksızın sönüyor ışıklar.

Dokunaklı küçük şarkılar sıralıyor şimdi müzik; salondakiler bu parçaları, hareketi biraz da hızlandırarak, alçak sesle mırıldanıyor. Bütün şarkılı danslar orkestradan taşıp şurada bir locanın dibinde ayakta duran bir seyircinin yüreğini en zayıf noktasından yakalıyor. Bir tek müzikhol havası yoktur ki, gecenin içinde biryerlerde, yaldızlı setlerin üzerinde, kadife koltuklarda susanlardan birine acı veren ama gene de tadına doyulmaz br anıyı bulup getirmemişsin.

Sahnenin önündeki mavimsi ışıklar, perdenin bir yürek gibi yarıldığını görmemizi sağlıyor. Ko-

yu renk, dik kıvrımlı bir ikinci perde çıkıyor ortaya. Yukarıda solda bir ışık yuvarlağı, ve bu yuvarlağın içinde bir kadın başı beliriyor. Mirabelle'i hiç şaşırmaksızın görüp tanıyor Anicet: Onu zaten beklemekteydi. Güzel bir diş macunu reklamını andırıyor. İngilizce şarkılar söylüyor; ama yeterince yavaş gitmediğinden, anlayamıyor Anicet. Yalnız, küçük bir gümüş çanı andıran **Darling** sözcüğünü yakalıyor bir geçitte. Birden sönüyor baş. Hemen sonra da biraz daha aşağıda, sağda beliriyor. Devam ediyor şarkı; ve Anicet, bu sefer de **dudak** sözcüğünü kavrayarak heyecanlanıyor. Yeni bir kararmanın ardından, daha da aşağıda, solda beliriyor baş. Sözleri iyice duygulandırıcı olsa gerek; çünkü salonda, anlamış olanların göz kırpmalarıyle doğan serin bir esinti geziniyor. Ve **kol** sözcüğü, bir okşayış gibi geliyor Anicet'ye.

Şimdi baş, sahnenin tam ortasında ve Mirabelle karınüstü yatmışçasına yer hizasındadır. Ve Anicet böyle ürperdiğine göre, büyülü bir uzantı olsa gerektir söylediği şarkıda. Oysa yalnız **aşk** sözcüğünü farketti kahramanımız. Kadınların çıplak omuzlarını ve erkeklerin koyu giysilerini ürpertmeğe yeterli soğuk bir yılan gibi salona doğru süzülüp çörekleniyor bu sözcük işte. Sessizlikle birlikte, karanlıkda yeniden doğup yerleşiyor.

Ve ikinci perde de yarılıyor o vakit; balkonun on ayrı yerinden birden, gerilen bir elektrik yayının soğuk ve hızlı gürültüsü fışkırıyor. Beyaz ateş kusuyor on tane projektör.

Bu beyaz ateş, sahnenin tam ortasına konmuş bir sanık sandalyesini aydınlatacaktır. Ve bu sandalyeden Mirabelle, çenesi ellerinin içinde, dirsekleri dizlerinde, ölümden de tatlı gözlerle boşluğa bakmaktadır.

Uzun bir siyah manto giyinmiştir Mirabelle. Manto, bu karanlığın ortasında iki çiçek gibi açan çıplak ayaklarının altına kadar iniyor sivri bir biçimde. Ve şarkı söylüyor gene Mire, dünyaya bunun için ge-

tirilmiş sanki. Birden arkaya doğru devriliyor başı; ve seyircilere, kölelik halkası iki bileziğin gün ışığından da beyaz iki koldan adetâ kesip ayırdığı, yüzüklerle süslü iki el uzatıyor. Manto sıyrılıp düşüyor sırtından; ve işte o zaman Mirabelle herkese, gerçekten KADIN olarak görünüyor. Öylesine güzel ki, Anicet çıplak sanıyor onu. Ama gerçekte en pahalı kumaşları giyinmiş ve en seçkin mücevherleri takmıştır. Taşlarından biri bazan bir demiryolu sinyali gibi ışıldamağa başlıyor. Şarkısını bitirmiştir Mirabelle; ama son noktayı, yüce bir meydan okuma halinde uzamaktadır.

Hayaller nasıl olur da bulanıklaşıp birbirine karışmaz şimdi, söyleyin?

Çevresinde bir yığın seyircinin varlığını duyuyordu Anicet. Gözlerini yummuştu, Boulard'ın kahvesinde uyuduğunu çok iyi biliyordu. Uyanmak istiyor, ama başaramıyordu bir türlü. Oradakilerden biri acıdı ona, ve tutup kafasına bir yumruk attı. Büyük bir ışık boşaldı beynine Anicet'nin, uyandı. Henüz yakmışlardı elektrikleri, ortalık kararmıştı:

«Uzun süre mi uyuyakalmışım ben, dedi Anicet, akşam olmuş baksanıza?

— Doğrusu iyi kestirdiniz, arkadaş, diye cevap verdi Boulard. Dolayısıyle de, küçük işimize iyice dinlenmiş olarak katılacaksınız.

— Buradan çok uzaklarda sanıyordum kendimi, aklımdan geçenleri hayal etmeniz olanaksızdır. Peki ama ne vakit düş görmeğe başladım ben? Sokak lâmbalarını da yakmışlar çoktan.»

Dışarıda, fenerin altında, bir kadınla bir adam ayrılmağa hazırlanıyordu; Pedro Gonzalès'i tanıdı şaşkınlık içinde Anicet.

«Peki ama ne vakit düş görmeğe başladım ben?» diye sordu yeniden.

Kahramanımıza iki tabanca uzatırken Boulard:

«Ne bileyim ben, arkadaş, dedi. Şu küçük oyuncakları alın da hele şimdilik.»

Anicet, madenin soğukluğunu avuçlarında duy-

duğu an, tezgâhın ardından doğru büyük bir çığlık ve hemen sonra da Bay Pol'ün inleyişi işitildi:

«Tanrım, diyordu, öldü. Güvercinim benim, kumru kuşum, kekliğim, engerek yılanı vücutlu baykuşum. biriciğim, Traînée'ciğim, metresim.»

Koltuk altlarından yakalamıştı cesedi, ve kan ter içinde, salonun ortasına doğru çekiyordu. Boğulma izleri var mı diye bakmak için seğirtti Anicet hemen, bulamadı. Boulard'ın bir tabak yığını arkasında eline geçirdiği, üzerinde **Zehir** etiketi taşıyan küçük bir şişe çözecekti gizemi. Cesede eğilmiş, alçak sesle inlemekteydi Pol. Anicet, Traînée'ye üzülmüyordu aslında; ama kızın ölüsü, bayağı sarsmıştı kahramanımızı.

«Bu iş tamamdır, dedi patron. Ölmüş olduğuna göre, hekime ihtiyaç yok. Polisin içişlerimize burnunu sokmasını istemediğimiz için de, bu güzel yavruyu hemen ortadan toz etmek gerekiyor. Ama gene de yazık doğrusu, çünkü daha bir hayli işe yarardı. Cesedi sırtlayıp dükkânın arkasına doğruldu.

Pol, sağdan sola, soldan sağa hafif hafif sallanarak ağlayıp inlemekteydi hep. Aklına bir fikir gelmişçesine durdu birden, sonra ayağa fırlayıp dükkânın arka yanına yöneldi o da.

Bu sırada, Omme'un cesedini yüklenmiş olan iki suçortağı belirmişti kapıda. İçlerinden biri, Anicet'ye: «Patron yok mu? diye sordu. Gitmek zamanı geldi.

— Emrinizdeyim, çocuklar, demişti yükünü bırakıp geri dönmüş olan Boulard. Hadi bakalım, genç arkadaşım, yola koyuluyoruz. Giderken ne yapmanız gerektiğini açıklayacağım size.»

Çıkmak üzereyken, Pol'ün salona döndüğünü gördü Anicet. Aktörün elinde bir tabure, bir çekiç, bir çivi ve bir de ip vardı. «Kendini asacak herhalde», dedi içinden; ve biraz sonra geçecek olan sahneyi düşünüp, gülerek uzaklaştı: İp kopacak; ve Pol, gene bir başarısızlıkla taçlanacak olan girişimine yeniden başlayacaktı.

«Akşamları yaşamak güzel şey», dedi.

IX

ÖLUM

Bir tutam saç sarkıyardu saçlarını çözüp dağıtmış olan geceden. Ağır ve siyah, boşlukta salınıyor; evler arasındaki bir yarığın içine dalıyor sonra. İpin ucundaki adam, duvarların tehlikeli eğimler aldığını görüyor. Onun gözleriyle bakınca, yapılar, avlunun çevresinde biribirleri üzerine yıkılmaktadır. İp damdan aşağıya doğru kayarken yavaş yavaş, gökyüzüne doğru çevriliyor adamın bakışları; ve yıldızları, astronomların henüz bilmediği takımlar halinde birleştirip topluyor. Bu başdöndürücü biçimler, aşkın ilk kez bir Mader şarabı kokusuyle, şeritlerle süslü portakal rengi bir geceliği açtığı odadaki duvar halısının desenlerini hatırlatıyor ona; ve geceki o duvar çiçekleri gibi başının üzerinde dönmeğe koyuluyorlar. Yakasını bir türlü bırakmayan bu benzeşim, sinirlendiriyor adamı. Tam o sırada bir pencerenin hizasına gelmiştir. İşaret yerine, ipi iki kez sallıyor. Hareketsizleşiyor ip. Pencerenin pervazına tırmanıyor adam; bir gereç çıkarıyor cebinden hemen, diz çöküp hızla çalışmağa başlıyor. Uzakta olduğumuzdan, bu çalışmayı eşleyen küçük cızırtıları işitmiyoruz. Ama birdenbire kocaman bir cam parçası kopup ayrılıyor pencereden; geriye doğru çekilen elin hareketini sessizce izlediğini görüyoruz bu parçanın. Evi beyazlatan ayışığı, beklenmedik bir ışıltıyla parıldıyor bu camda. Adamın kolu

şimdi, kesilmiş camın içine dalıp pencere sürmesini arıyor.

Pencereleri bu şekilde açma tarzına pek alışkın olmadığı halde, gösterdiği bu beceri Anicet'yi şaşırtmamıştır. İpi bırakıp, bir masal kişisi gibi odaya atlıyor.

Gizliliğin ve gizemin, aşka nasıl dayanılmaz bir çekicilik kazandırdığını bilmez değilsiniz. Suç da buna benzer bir büyü saçar. İhtiyatlı davranmak bakımından çarçabuk işlenmesi gerekir suçun. Ama güçlü hazlar, en yavaş olanlardır ve duyarlığı incelmiş katillerle hırsızlar, kaçmaları gereken yerlerden bir türlü ayrılamazlar. On yıl önce şöyle bir öykü okuduğumu anımsıyorum gazetelerde: Bir bankanın mahzenine girip ana kasayı açmayı başarmış ve kasanın içini boşaltmıştı hazret, ama bir türlü gitmek gelmiyordu içinden; ve heyecanlı yürek çırpıntısını, göğsünü kasanın kapısına dayayarak yatıştırmağa çabalamaktaydı. Kendisini yakalayan polislere de, sınırsız bir hüzünle:

«Ne çabuk sabah oldu? demişti, ne olur bir saat daha burada bırakın beni.»

Ayağını yere basar basmaz, dayanılmaz bir başdönmesinin gerili bacağı boyunca yükselip tüm bedenini kavradığını ve bir saat kurma sapı gibi kafatasının içinde dönmeğe koyulduğunu duydu Anicet. Tehlike ve yalnızlık, gecenin narin tazıları, ellerini, yüzünü ve göz kapaklarını yalıyordu. Ağır ağır ve yüksek sesle: İşte evin içindeyim, diyebilmek ne güzel olurdu şimdi. En ufak gürültünün büyük bir tehlike yaratabileceği olasılığı, bu arzuyu daha da dayanılmaz kılıyordu. Uykusunda konuşmak isteyen insanlar gibi, kendisini tartaklayan düşünceyi sessizce dile getirmeğe boyun eğdi Anicet; ama sözcükler, buruşturulmuş küçük kâğıt parçaları gibi, boğazının çeperlerini tırmalıyor ve bir türlü çıkamaksızın ağzının içine yapışıp kalıyordu. Büyük bir çaba sonucu soluklar halinde çıkıp kurtulmayı başardıkları vakit de, yolda tüm anlamlarını yitirmiş bulu-

nuyor ve tanınmaz oluyorlardı. Yada: **Küpe çiçekleri bana gene teklifte bulundular,** ve, **renkli ırk kadınlarından bulup da yemek isterdim** gibisinden bambaşka cümleler geliyordu; zihnin saçma sapan tileriydi bunlar, en derinde yatan gizemlerin kılık değiştirmiş ve ihanete adanmış biçimleriydi.

Düşüncesi üzerinde artık egemenlik kuramaz olduğunu duydu Anicet; ve kendini toparlayabilmek için, dikkatini bir anı üzerinde sâbitleştirdi. Çevresinde güneşin önüne gerilmiş ağaç dallarına benzer çağrışım gölgelerinin raksettiği bir ışıklı noktadan başka hiç bir şey değildi bu anı başlangıçta; aralandı sonra dallar, dağılmayı bekleyen yumaklar halinde aydınlığın çevresinde toplandı; karanlık bir hale, siyah bir şerit, ince, ipince bir çizgiydiler artık, anının çevre çizgisiydiler. Gözlerini ancak o vakit güneşe dikebilirdi Anicet: Hiç bir önceden tasarlanma olmaksızın, güzel bir çocukluk güneşiydi bu; INGENIEUX'ye binip kutba gidecekleri bir perşembe gününün güneşi. Ve herşey hazırlanmıştı o gün: Kış konserveleri, kürkler, denizi yatıştırmak üzere yağ, balinalara saplamak üzere çatallar. Ama tam Martyrs sokağının dönemesine geldiklerinde, dinamo yastıklarının ne yazık ki unutulmuş olduğu farkedilmişti. Gittikçe kesinleşiyordu anı, o küçük kızın güleç yüzü gibi kesinleşiyordu evet, ve onun adını da söyleyeceğim size, bekleyin biraz, işte buldum bile: Arabelle yada Marie'ydi adı, ve kılık değiştirmiş bir prensesti şüphesiz o. Kraliçelerin yürüyüşüne benzetirdim yürüyüşünü; hemen denizi ve Hint Kumpanyası'nın gemilerini görürdüm.

Bu ayrıntı kavrattı kahramanımıza, soğukkanlılığına kavuşmuş olduğunu. Ve biraz önce baktığı plan gereğince, ressamın atölye olarak kullandığı salonu bulmak için, bir akvaryum balığı gibi hareket geçti Anicet. Elektrik lâmbasının küçük ışığı geceyi delip kapıyı ve kapının tokmağını ortaya çıkardı. Karanlığın şehvetini duydu o anda kahramanımız. Dışarıda sessiz ve suçortağı ayışığı kötü bir tablo

oluşturuken evlerin karanlığına süzülen o atak kişileri kaç kez görmüştü düşünde? Amerikan filmlerinin güzelim afişleri! Ya lâmba birdenbire bir adamın yüzünü aydınlatacak olursa? Tabancalarından birini eline aldı Anicet, ve insan müziklerinden daha uyumlu soğuk bir gürültüyle horozunu kaldırdı; sonra kapıyı yavaşça açıp yan odaya süzüldü. Bu odayı duraksamaksızın geçip atölyesalona girecekti.

Aynı anda bir tek veriye sahip olmamış olsaydık dünya hakkında, binlerce zamandaş duyumu birleştirip bir tek nesneye bağlama yetisi bulunmasaydı bize de, öyküsünün şu anındaki kahramanımızın durumunda kalırdık sürekli olarak. Her eşyanın en beklenmedik yerden fışkırır gibi olduğu şu hiç bilmediği odada genç adam, her yeni tokuşmada bu aykırıklarla dolu evrenin başka bir görüntüsünü kavrıyordu lâmbasının ışık demetiyle; ve bu yeni olayı, daha önceki buluşlarına nasıl bağlaması gerektiğini kestiremiyordu. Dolayısıyle de yerde, duvarlara dayalı tablo ve tuval dizileri arasında, şu parlak kumaş parçalarını, şu pullu kadifeleri, şu tahta incilerle bezenmiş gerdanlıkları, şu boş sandıkları, ayağınızla birdenbire çarpınca tehlikeli sesler çıkaran şu konserve kutularını ve şu inanılmaz biçimli müzik aletlerini belli belirsiz seçen gözleri durmadan yanılmaya düşüyor; ve her seferinde derin derin soluk alarak bastırıyordu yürek çarpıntısını. Bir keresinde de yumuşak bir kütle engelledi yürüyüşünü; kırmızı yanaklı şişkin bir manken ölüsünü ortaya çıkardı ışık. Biraz daha ilerde ise, bir nesne öylesine birdenbire kaydı ki, karanlıkta hızlı bir yılana dokunmuş gibi sıçradı Anicet. Korkudan dudakları titriyor, gözbebekleri genişliyordu; ama zihni de bir o kadar keskinleşmişti. Lâmbasının cılız aydınlığıyle odayı tarayan toy hırsız, duyuları henüz kendisini uyarmadan önce, yani başındaki tablo yüklü bir şövalyenin devrilmekte olduğunu sezdi; ve hemen kollarını açıp sarıldı yıkılmak üzere olan hayvanın boynuna: Felâket atlatılmıştı; ama karanlığın içinde, bir elin-

de tabanca, bir elinde lâmba ve en ufak kımıldayışında kurtulup devrilmeğe hazır bir yükle kucağında, kalakalmıştı Anicet. Beygirinin boynuna sarılıp onunla birlikte buz üzerinde kayan bir arabacıya benzetti kendini Yükünü yeni baştan denge durumuna sokabilmesi için, umulmadık bir tesadüfün yardımı gerekiyordu. Ayı gören insanın önce kaçıp sonra korktuğunu kabul eder herkes. Ben buna inanmıyorum : Önce korkar insan (kanın bütün üyelerden ve her türlü hayat belirtisinin bütün vücuttan birdenbire çekilmesi), sonra kaçar (yılgı sırasında yitirilen zamanı yeniden kazanmağa girişen makinanın, koşu haline gelen tepkisi). Kaçar, çünkü korkmaktadır ayıdan; yani korkusunun nedenine bir çeşit saygı gösterisinde bulunmakta ve onu, zihin yoluyle adını anarak selâmlamaktadır. Nitekim Anicet de gecenin ortasında bir an için ölmüş, hemen ardından, kopmak üzere olan felâketi bir otomat dakikliğiyle önlemişti; ve tehlikenin geçmiş bulunduğu şu anda da, kopmuş olsa bütün evi, Paris'i, Avrupayı ve polisi uyandırabilecek olan o korkunç gürültüyü tasarlıyordu. Hafif bir çıtırtı, şövale gerçekten yere yuvarlanmış ve ressam kapının aralığında belirmişçesine bir dehşet verdi ona. «Sahi, kimin evine düştüm acaba?» İlk anda hiç bir ipucu çıkaramadı resimlerden : Küçücük eski çağ insanlarıyle dolu olmasına rağmen Paris havzasında yer aldığı hemen belli olan sevimli ve uçarı bir manzara görmüştü ilkin; sonra da bir göl kıyısında, elinde zarfından henüz çıkardığı bir mektup tutan ve üst köşelerden birinde belirmiş güleryüzlü genç bir satıcıya bakan zengin giyimli bir kadın.

Kendini, Corot'nun sürdürücülerinden birinin atölyesinde sanmıştı Anicet, ve afallamıştı. Başka ipuçları aramağa koyuldu : Derme çatma bir ev gördü, en sadık şekilde **Ev**'i resimleyen. Hiç bir iyelik sıfatına gerek kalmaksızın, sadece o sevgili isimle belirtilen ve damı, pencereleri, kapısıyle betimlenmiş (yalnız yabancılardır ki tikel şeyler görürler on-

da), dünyanın herhangi bir yerinde varolagelen o sıcak köşeyi, Ev'i. Onda ÖZELLİK bulan yolcu, şaşırtırsınız beni; çünkü yıldızlar ve bahçe duvarından gayrı hiç bir şey yoktur o canayakın yerin dışında.

Burada çocukluk anılarının içine dalmıştı Anicet; köpeklerin ağızlarını kocaman kocaman açtığı ve yeryüzünün yumuşak yürekli devlerle dolu olduğu çağa uzanmıştı.

Varlığının bir başka tabakasını duygulandırdı bir sonraki tuval : Erginlik çağını yaşayan uzun boylu ve cılız bir çocuktu bu. Vücutların güzeliğini, şu bol mayonun altında hangi gizemin saklandığını henüz öğrenmemiş, ve elleri boş kalmanın acısını çeken bir çocuk : Uyumlu olamayacak kadar arı bir resimdi bu. Ve en son olarak gördüğü bir natürmort, en ufak bir şüphe bırakmayacaktı genç adamın zihninde : Tek ayaklı yuvarlak bir masanın ortasında bir gitar ve şişeler seçilir gibi oluyordu ilk bakışta; ama hemen sonra bu nesnelerden, hiç bir dış etkiyle huzurları bozulmayacak olan iki sevgilinin içiçe girmiş formları çıkıyordu. Öylesine derin bir şaşkınlığa düşmüştü ki Anicet, MAVİ sözcüğü düşüncesinde belirir belirmez, artık önündeki harika resimle ilgilenmedi :

«Mavi'nin evindeyim.»

Oysa bütün herkes, bir yüzyıldan beri biliyordu bunu. Ve ilk tepki olarak, çıkıp buradan gitmek geldi içinden kahramanımızın : İçerde birinin olduğunu ve hırsızlığa meydan vermediğini söyleyecekti ötekilere... Ama bu ilk tepki hemen silinmiş ve merakla bırakmıştı yerini. Çok geçmeden bu merakı da üçüncü bir tepki izleyecekti : Mavi'nin resimlerini, herhangi bir başka ressamınkilerden çok daha kusursuz bir biçimde çalmak kararı. Belki de bu üçüncü tepki, yüreğin derinliklerinde, ötekileri öncelemiş bulunmaktaydı : Soğuk havada uzun bir yarıştan sonraki oksijen gibi ciğerleri kavuran bir ateş, başlı başına çekim gücü halindeydi bu karar. Ama içgüdülerimizi sıkı düzene koyan o düşünce dışı güç,

tersiyle adlandırma yoluyle sunmuştu bu kararı önde; ama bu sunuş inandırıcı olmaktan uzak kalınca, araya merak mazeretini sokmuş ve sonunda böylelikle, son direnci de ortadan yok olunca, temel arzuyu dile getirmişti. İlgi duyulmayan kimselere zarar vermek kolaydır aslında; ama sevdiğiniz bir kimseye zarar verdiğiniz vakit, hem acı duyar, hem de bu acıdan ayrı bir tad alırsınız! Ve işte Anicet, sıradan insanların hayranlık deyip geçtiği bir çeşit aşk duyuyordu Mavi'ye. Mavi'nin onun üzerindeki bu büyüleyici etkileme gücü, Mirabelle'in elde edilmesi yolunda bu ressamın kendisi için ne zorlu bir rakip olduğunu da ortaya koyuyordu. Ne var ki, Mavi'nin mucizeleri karşısında herkesin duyduğu heyecanı Mirabelle'ın de duyduğunu söylemek kolay değildi: Daha bile kesin etki sağlayamıyordu bu ele avuca sığmayan güzellik üzerinde! Peki ama öyleyse kim bulacaktı kesin olarak bütün yüreklere götüren o yolu? Değerden ve güzelikten geçmeksizin de bir kadının aşkına açılabilen bambaşka tikel yollar mı vardı?

Mavi'nin Mire üzerinde yaratabileceği etkiyi öngörüp kavrayabilmek için, ressamın başvurduğu araçların kapsamıyle birlikte bu araçların bir varlık üzerinde nasıl bir etki uyandırdığını da bilmek gerekiyordu. Ve Anicet, bu kendi üzerinde etkileme tarzını kavramağa giriştiğinde, heyecana kapılıyor ve aklı bulanıyordu. Çocukluk çağındaki bazı uyanış anlarının heyecanına denk tutuyordu bu heyecanı, andırış yoluyle: Hani bazan, kendilerini çeviren her günkü nesnelerin adlarını unutmuş olarak uyanır çocuklar; tanımamış değillerdir o nesneleri; ama aynı zamanda sezerler ki onlardan bir şey, sonsuza doğru uçup gitmiştir. Yada günlük hayatta yer alan bütün o küçük parçaları belirtecek sözcükleri bulmaktayızdır da, örneğin bir masayı, bir iskemleyi ilk kez olarak görmekteyizdir; ve yepyeni gelmektedir herşey, şaşırtıcı, hoş gelmektedir yüreğimize; sanki temel gerçekleri bulmak üzereyizdir. En sıra-

dan bir gerçek birdenbire öylesine uzak bir edayla konuşmağa koyulur ki bize, gözlerimiz yaşlanır. Hayat sevgisidir, yükselen içimizde; ve natürmortlar yolaçmıştır bu yükselişe. Bu cansız görüntülerin ardında, insanı özünden yakalayan ne vardır peki? En az onlar düşündürmeliydi hayatı bana; ama işte hayatı, hem de en çarpıntılı biçimler içinde bulup getiren, onlardır (ve şu bayağının bayağısı çarpıntılı sözcüğün güzelliğine bakın). Hayatı bize böylece açıklayan kişinin bağrında, ne denli bir acı yada ne denli bir sevinç kaynamaktadır peki? Her an tehlikeli bir dönemeci yaşar gibidir o kişi. Dile gelmez bir gizemin itişiyle harekete geçerek, derin bir heyecanı dönüşüme uğratıp aktarır bize; ve bu sigara paketlerinin hangi dramı, şu mandolinlerin hangi coşkuyu yansıttığını hiç bir vakit bilemeyeceğizdir. Arı haliyle heyecan vardır burada sadece artık; ve içimizde uyuyan heyecana öylesine benzemektedir ki bu heyecan, ana sese katılan ses gibi dürtüp uyandıracaktır onu çok geçmeden. Kökenini bulamıyoruz diye kurtulamayız o büyüleyici etkiden. Bize gelen, biliriz ki gerçektir. Nasıl da titremeğe koyuluruz bir piponun önünde, ve nasıl da bir güçsüzlük içinde insafına bağlı kalırız... Neyin insafına?

Kaygısızca bir kahkaha savurmuştu Anicet :

«Kendi kendimi gene ciddiye aldım», dedi yüksek sesle.

Ve hiç bir felâkete yolaçmadı bu ihtiyatsızlık. Varoluşunun bir kanıtını getirmişti ona bu meydan okuyuş. Mavi'nin büyüleyici etkisi, bir an için kişiliğinden ayırıp almıştı onu; ve işte şimdi yalnız kendi sesi, onu bireyselliğine döndürmeğe yetmişti.

Bu ürkünç yapıtları yok etmeyi tasarlamıştı ilkin; ama bunları yok etmenin hiç bir değeri olmayacağını da biliyordu aynı zamanda : Gerekli olan, bunlardan da güçlü büyüleri yaratmaktı. Ressamın o büyüleyici etki gücü, oldukça açık biçimde ortaya çıkmaktaydı : Dünyayı yorumlarken, duyularımızın yerine koyuyordu kendini. Ve sürekli şekilde bu

türden aracılara gönül veririz biz: Dıştaki nesnelerin insandaki eşdeğerini bize durmaksızın aktaran kişiye nasıl gönül verilmez? Sen ki sözlerden yapılma imgelerle savaşır durursun, yoksul şair! Oysa insanların yüreklerinde, renkli biçimlere duyulan sevginin egemen olduğu bu ulaşılması kolay bölgeden de uzaktan gelme çığlıklar vardır. İç güdülerimize, ses tellerinin bu tekdüzen şarkısı yerine, kendi gerçek seslerini vermeyi becerebilseydik, saçları bizimkilerden uzun yada kısa olsun, bütün türdeşlerimiz üzerinde nasıl sınırsız bir erk kazanırdık! Denemek için gözlerini yumdu Anicet; Mavi'nin zaferinden kapınılan o önüne geçilmez korkuyu ve kıskançlığın boğuntusunu duydu içinde. O korkuyla o kıskançlığı dile getirmek üzere zihninin örnerdiği formülleri umutsuzca bir kıyıya itti sonra; evrende bu iç ateşten gayrı hiç bir şey duymamacasına kendi acısının üzerine kapandı; ve bıraktı, bir refleks halinde içinden yükselip gelen inleyişi. Dudaklarına ulaştı o inleyiş, ve çok alçak bir sesle çınladı: TANRIM. Sanki bir başkasının söylediği, ama Anicet'nin de dört gözle beklediği bir sözdü bu. En derinlerden fışkırıp geliyordu; ve hiç kimsenin de gülecek hali yoktu hani; ama hiç bir şey de, salt alışkanlığın ürünü olan bu sözü mazur gösteremezdi. Onun ardından, şunu da söylemişti mekanik Anicet: NE GARİP ŞEY BU. Peki ama neden söz ediyordu böyle, öldü sanılan ve mezarın gizemini açıklamak üzere yarı uyanan insanların uzak sesiyle? Öteki Anicet anlıyordu ki şimdi, insanın derin sesinde, şairlere özgü büyülerin hiç biri yoktur. Sözcüklerin de önemi yoktur artık aslında. Mavi'nin yaratımlarında Anicet'yi özellikle heyecalnandıran, formüllerin şaşmaz kesinliğiydi; hiç bir raslantıya yer bırakılmamıştı bu resimlerde. Korkmak gerekiyordu Mavi'den; bütün doğal cisimleri yeni baştan kurup yaratabilecek uzman bir kimyagerdi sanki. Ama bu bile gerçekten korku verici bir şey miydi acaba? Söz konusu formülleri gerçekleştirme gücü, kendi sanatına yada

bilimine sınırsız bir güveni varsaymaktaydı; ama böylesine bir güven, büyüleyip kendine çekme gücüyle uzlaşabilir miydi hiç? İşin aslı aranırsa, burada en kötü olasılık, ustalıktır. Şu okşayışı yada şu bakışı bulup yaratan beceriksizlik, sözün sıkıntısı jestin belirsizliği, beni büyüleyecek derecede heyecanlandırmak bakımından, çok daha güvenilir yardımcılardır çünkü.

Bir başka şövalede, üzeri özenle örtülü büyük bir tablo duruyordu; ve ressamın yapıtına verdiği önem, yalnız bu ayrıntıdan bile anlaşılmaktaydı. İnançlarının bir kanıtını da burada bulmak umuduyle kaldırıp attı örtüyü Anicet. Ve daha ilk bakışta, herkesin görmeksizin sözünü ettiği tablonun, Mavi'nin kendi özünü kattığını sandığı resmin, **İnsan vücuduna övgü**'nün karşısında bulunduğunu anladı. Rahat bir iç çekti genç adam: Gözlerinin önünde duran şey, çıplak modele bakılarak yapılmış yetkin bir çeşit kopyadan, bütün şifreleri çoktan çözülmüş bir oranlar bütününden başka bir şey değildi. Ve yetkinliğe ulaşmakla Mavi'nin, aşkın alanından ölümün ve şan şerefin alanına geçmiş olduğunu birdenbire kavradı Anicet. Birtakım büyük adam adlarını sıraladı ardarda, ve gülümsedi.

«Bu tuval hakkında ne düşündüğünüzü söyleyin bana şimdi... Anicet bu, bak hele! Ellerinizde bir lâmba ve bir tabancayla ne arıyorsunuz burada, sevgili dostum? Değerli Markimizi atölyeme getirmiştim ben de, gördüğünüz gibi. **İnsan vücuduna övgü**'yü göstermek istiyordum kendisine. Yanılmıyorsam, siz de ona bakmaktaydınız. Ne düşünüyorsunuz bu resim hakkında? Yoo yo, zorlamayın lütfen kendinizi.»

Birtakım iltifatlar kekelemeğe çalıştı Anicet. Mavi'nin yanında Marki ile birdenbire gelişi, dehşete düşürmüştü kahramanımızı. En ufak bir inanılma şansı olmaksızın yalan söylemek zorunda kaldığı için, utançtan kıpkırmızıydı.

Mavi konuştu gene:

«Burada bulunmanızın nedenini açıklamağa kalkışmayın bana sakın. Herkesin kendi küçücük sırları vardır; ve dostların ilgilenmemesi gerekir bunlarla; yoksa hayatın tadı kalmaz, öyle değil mi? Bir yudum içki alırsınız herhalde?»

Yan odadan ayak sesleri geliyordu şimdi : Tedbirli adımlarla ilerlemekteydi hantal bir adam. Ve Boulard belirdi birdenbire ışığın ortasında. Ev sahiplerini karşısında bulunca, gündüz gezen bir baykuş gibi dehşete kapılmıştı. Hele Marki'nin yüzüne baktığında bu dehşet, daha da anlamlı bir derinlik kazandı :

«Ne olur beni bağışlayın, Başkan, dedi, bilmiyordum bu Bay ressamın sizin dostlarınızdan biri olduğunu. Yoksa bilirsiniz ki, böyle bir şeye katiyen cesaret edemezdim! Ve arkadaşlarla birlikte bu maceraya atılışımızın nedeni de, av sürücülerimizden birinin son anda bize böyle bir teklifte bulunmasıdır. Fırsat bu fırsattır dedik tabii biz de. Ama insanoğlu kaş yapayım derken göz çıkarıyor, allah kahretsin. Neyse, olan oldu bir kere. Üstelik de yeni bir adamımız vardı denenecek, işte şu delikanlı... Onu da mı tanıyorsunuz yoksa? Tamam, şimdi ayvayı yedik sanırım. Herşeyi söylemiştir size, öyle ya : Kazancı sizinle bölüşmek istemediğimizi, bir Amerikalının hesabına çalıştığımızı... Tuh! Nasıl da kurnaz oluyor bu çıtkırıldım Bayiar. Sırtlarında siyah elbiseleri, ama elleri hiç kirlenmeyecek; aslan payı da hep onların olacak. Bilirsiniz ki işin hamallığını yapan, daima biz olmuşuzdur, patron. Bu durumda da, bize pek fazla kızmamanız geerkir. Çünkü zekisinizdir. Vede çünkü iş iştir.

— İşe ilkin, buradan tüymekle başlayacaksın, dedi Marki. Bu defalık göz yumuyorum, ama bir daha da elime geçmeyegör. Hadi. Bu Bay (eliyle Anicet'yi işaret etmişti), bizimle kalıyor.»

Geri geri giderek odadan çıktı Boulard. Evden de çıktığı belli olunca, Mavi'ye döndü Marki :

«Size açıklayacağım elbette.»

— Katiyen dostum, sadece sizi ilgilendirir bu. Gelin de şimdi birer yudum içki alalım.

— Sevgili dostum Anicet, dedi Marki, demek ki benim el ulaklarımla işbirliğine girişmişsiniz. Tuhaf doğrusu.»

Anicet inkâr etmedi.

Son derece canı sıkkın bir edayla:

«Tuhaf doğrusu», diye tekrarladı Marki.

Sonra da kendi kendine: «Hakkımda bir alay şey bilen bu ağzında bakla ıslanmaz delikanlıyı nasıl def edeceğim başımdan, bakalım?» diye ekledi.

MAVİ

(İnsan vücuduna övgü'nün önüne gelip durmuştu bu arada).

Nasıl da önemsiz bir şey bu, aslında. Bir hiç.

X

MIRABELLE'İN EVİNDE AKŞAM TOPLANTISI

Kıyafet zorunludur. Ve konuklar gibi, uşaklar da maskeli. Nitekim işte bu özellikten yararlanarak sinemaya gitmiş olan Eugène'in yerine bir yabancı geçmiştir uşak diye. Bir yabancı? Değil elbette : Aslında dedektif Nicholas Carter. Ve öylesine ustaca bir makyajla ihtiyarlamıştır ki ünlü hafiye, insan, bu üstün hüner gösterisinin gizli kalıp hiç kimsenin hayranlığını çekmeyişine rahatça üzülebilir.

Anicet'nin pelerinini de öbür beş pelerinin yanına astıktan sonra, şimdilik alnında tuttuğu yarım maskeyi gözlerinin üzerine indirmesi gerektiğini hatırlattı genç adama hafiye.

Bakalım kimler gelmiş : Mavi, Chipre, Pol, Mucize, Marki. Peki ya Baptiste?

«Yalnız mısınız? dedi Mavi Nasıl olur da Baptiste vaktinde gelmez? Olacak iş değil.»

Bu sözlerin, uzun bir sessizliğin bunaltmış olduğu konukları rahatlattığını sezdi Anicet. Genel bir konuşmayı sürdüremeyecek kadar sabırsızlıkla beklemekteydiler Mire'i.

«Nereden çıkıp belirecek dersiniz?» diye sordu Pol.

Salonun üç kapısını gösterdi Marki eliyle.

«Olanakdışı, dedi Pol. Daima beklenmedik, gi-

zemli bir yerden gelir. Birdenbire. Hatırlamıyor musunuz yoksa bundan önceki gelişlerini?

— Şu anda Baume sokağındaki konaktayız, diye cevap verdi della Robbia, ve Bayan Gonzalès evli bulunuyor.

— O öyküye hiç bir zaman inanmadım ben, dedi Chipre, öbür kadınlar gibi bir kadın değil ki Mirabelle.

— Gerçek kimliğini öğrenmeden önce, biz de öyle düşünmekteydik.

— O bir güneş mitosudur, diyorum size.

— Bir zihin görüsüdür.

— Bir saplantıdır.

— Bir imge.

— Bir sembol.

—Susun, dedi Anicet, etten kemikten yapılma bir kadındır o; yoksa onu bu derece güzel bulmazdık.

— Eminim ki piyanodan çıkıp gelecektir, dedi Pol. Güzel şeylerdir piyanolar, bayılırım. Zengin olsam bir piyano alırdım hemen.»

Piyanoyu açıp klavyeyi okşamıştı. Tiz bir nota yükseldi piyanodan, Pol dehşetle geriledi.

«Kendisine ne diyeceğiz, nasıl sesleneceğiz? diye sordu Mucize.

— Bayan.

— Kocasına da Pedro deriz», diye ekledi Pol.

Baptiste alınmıştı o sırada salona. Yüzünde derin bir kaderin dalgalandığı henüz farkedilmişti ki, dipteki büyük kapı ortasından yarılıp iki yana doğru kaydı: Böylece salon, bir anda iki kat büyüyüvermiş oluyordu; ve ikinci yarısında, kraliçe görünüdü kocasının yanında. Kalın bir kemerle tutturulmuş siyah tülden bir eteklik giyinmişti; üst kısmında ise, bir kaç kere üstüste sarılmış bir zincirle biribirine tutturulmuş iki noter levhası vardı. Bacakları çıplaktı; plajlarda satılan hokkalara benzer küçücük sedef ayakkabılar vardı ayaklarında. Bir tek mücevher takmıştı süs olarak: Gökyüzünün mizacı gi-

bi eşitsiz ve denizden daha sessiz kavkılardan yapılmış uzun ve ağır bir kolye. Günün modasına göre taranmıştı saçları; ve elinde yelpaze yerine, büyük bir bakır yangın söndürme aygıtı tutuyordu. Kollarını ritme göre sallayan renkli heykelciklerle süslü müzik sandıklarından birinin altın işlemeli beyaz karnından taşan bir polka havasıyle eşlenmişti bu görünüş. Aynı anda bir Saksonya porseleninin içinde birden bire yanan bir Bengal ateşi, yedi maskeliyi yeşil bir evrene daldırıyor; salonun yeni yarısındaki bir taş çehrenin ağzından fışkıran sarı ışıksa, karı kocayı sarıyordu. Bir sütunun üzerinde duran çıplak bir aşk heykeli, önce elindeki çiçek çelengini attı yere, sonra aşağıya atlayıp perdesi kaldırılmış şöminenin önünde diz çöktü ve bağırdı :

«Heyamola, oy!»

Baca temizleyicilerinin uzak sesi işitildi ona cevap olarak :

«Oy, heyamola!»

Ve aşkı simgeleyen çocuk, kayboldu ortadan.

Beyaz bir dişi keçi, evlilerle ötekiler arasından geçerek selâm vermiş ve kapıyı boynuzlarıyle açıp çıkmıştı. Çoban kılığına bürünmüş bisikletçiler göründü sonra, onları Napolili bir canbaz, onu da giysili fokların oynadığı bir pantomim izledi. Ve bütün ışıklar söndü.

O ana kadar gizli kalmış bir beyaz perdede, evlendikleri gün Roule kilisesinin merdivenlerinde Gonzalès çifti belirdi. Saygıdeğer konuklara yeni evlilerin hayatından sahneler sunulacağını bildirmekteydi açıklayıcı bir metin; gene bildirildiğine göre bu hayat sahneleri, gelecek kuşaklar bakımından örnek değeri taşımayı hak eder nitelikteydi.

Kurtubalı yoksul bir işçi ailesinin oğlu olan Pedro Gonzalès'in hayatıyle başladı film. Kentin ana caddelerini, anıtlarını ve dolaylarını sergileyen imgeler sıralandı ekranda; bu arada konuklar, Kurtuba'nın nüfusunu da öğrenmiş oldu. Bir mutlu evlilik örneği diye sunulan Gonzalès'lerin, derme çat-

ma kulübelerindeki günlük hayatı izlendi sonra : Bayan anne Gonzalès'in çamaşır yıkayışı, yedi çocuğunun burunlarını birer birer silişi, sekizinci çocuğunu doğuruşu, yatağın başucunda asılı duran Kutsal Ruh resminin önünde dua edişi görüldü. Bay baba Gonzalès'in yapı şantiyelerinde çalışmaktan bitkin hale gelişi, akşam evine dönerken yolda rastladığı bir göçmen devşircisinin göz boyayıcı vaatlerle dolu konuşmasını dinleyişi görüldü. Ailenin yola çıkışı izledi bunu; ve yolculuk sırasında bütün aile üyelerinin gösterdiği özveri ve erdemlilik sahneleri izledi. Örneğin Gonzalès'lerin en genci, yani Pedro Gonzalès'in ta kendisi, ekmeğini sakat ve yoksul ihtiyarlarla bölüşmekteydi. Kaliforniya görüldü sonra; neyle ezildiği pek anlaşılamamakla birlikte, baba Gonzalès'in trajik bir biçimde ezilerek ölüşü, Pedro'nun binbir zorluk içinde akıp giden gençliği, altına hücum sırasında çekilen güçlükler; daha on iki yaşından başlayarak, annesiyle kız ve erkek kardeşlerini erdemli bir emekçi hayatından çekip kurtarmak için giriştiği zekice çabalar görüldü. Bu kusursuz ve örnek erkek yavrunun, hasta annesine bakışı, kız kardeşlerini kötü yoldan esirgeyip evlendirişi, ağabeyini alkolün pençesinden çekip alışı izlendi. Yarım saat süresince ardarda sıralanan daha bir alay erdemli eylem sonucunda, birdenbire bir kürek mahkûmu olarak ortaya çıktı Pedro; ve zindanda matematik öğrendiği görüldü; sonra da, kendini ölü gibi gösterme yeteneği sâyesinde, cezaevinden kaçışı.

Yolcu arabalarına saldırarak küçük bir servet yapışı izledi bunu; sonra da vurgunculuğa başlayıp servetini büyültüşü, satın aldığı arazilerden birtakım karanlık manzaralar, Fransa'ya gelişi, Mirabelle'i görüşü, ona âşık oluşu, aşktan iğne iplik kalışı, hekiminden öğütler alışı, Mire'e koşup aşkını ilân edişi görüldü. Büyük bir hüzünle karşılıyordu Mirabelle onu, ve aşağı yukarı şunları söylüyordu :

«Bilinmeyen bir kökenden gelmeyim ben. Za-

manların gecesi içinde yitip giden bir geçmişim var. Çocukluğum hakkında herhangi bir şey öğrenmeğe kalktığınız takdirde aramızda herşey biter.»

Sonra da gençliğini anlatıyordu ona Mirabelle. Öyküsü Marsilya'da, limana bakan bir otel odasında başlamaktaydı. Bozuk bir yatağın kıyısına ilişmiş olarak görülüyordu ilkin genç kız. Nedeni bilinmeyen bir umutsuzluk dalgalanıyordu yüzünde. Sonra ayağa kalkıp odanın içinde dört dönmeğe başlamaktaydı. Uzun tırnaklarıyle bazan duvar kâğıtlarından kocaman parçalar koparıyor; bazan da, elindeki bir küçük çocuk etekliğini belli bir heyecanla sıkıp buruşturuyordu. Arada bir de, sitem yüklü bakışlarını gökyüzüne doğru çevirmekteydi. Hemen ardından da, böylece imada bulunduğu sahne görülmekteydi : Zengin İtalyan saraylarının birinde bir ihtiyar, genç bir adamı Aretino'yu okurken suçüstü yakalayıp öfkeye kapılıyor; ve korkunç ilençlerle kitabı göle, delikanlıyı da sokağa atıyordu. Marsilya'daki genç kızsa, şu basit sözleri yazıyordu kareli bir kâğıdın üzerine :

Elveda. Yaşarken olduğu gibi ölürken de seninim, ve senin kalacağım. Mirabelle.

Sahne değişiyordu sonra. Bir kahvenin arka odası görülmekteydi. Boğulmuş bir genç kızın hareketsiz vücudunu sırtlamış getiriyordu tek gözlü bir balıkçı. Masanın üzerine uzatıyor, başını kederle sallıyor ve cebinden ölmüş nişanlısının fotoğrafını çıkarıyordu. Bu heyecanla aşka gelen denizci kendini kaybedip, şu anda kurtarmış olduğu genç kızın ırzına geçiyordu. Gözlerini açtığı vakit anlaşılıyordu ki, Mirabelle'di bu genç kız.

Ve bundan böyle hep siyahlar giyiniyordu artık. Kimliği belirsiz bir koruyucu, rahat bir hayat sağlamaktaydı ona. Ama her geçtiği yerde erkekler yanıp tutuşuyor; ve erkek anaları, bu genç masum kadını, acı bir sırrını gömmek üzere gittiği bir Asturya köyünden taşlayarak kovuyorlardı.

Daha sonra Mirabelle'in, güneşin denize gömü-

lüşünü seyrettiği ve gizemli yazgısını, bu arada özellikle de, kendilerine zalimce davranamadığı için onun bu zayıflığını hayatlarıyle ödeyen iki sevgilisini düşündüğü görülmekteydi. Tam bu sırada, batan güneş gibi kızıl saçlı bir adam çekiyordu dikkatini yabansı davranışlarıyle. Sonra kolunu uzatıp gökten bir kaç bulut koparıyordu bu adam, dudak bükerek bulutları boşluğa bırakıyor, alakoyduğu bir tekini ise çiçek yerine yakasına takıyordu. Birdenbire Mirabelle'e eğildi adam, kendine doğru çekti onu ve ana kıldı.

Bir sonraki tablo, genç anneyi çocuğunu emzirirken göstermekteydi; Harry James, yani baba, ise bu arada vaftiz şekerlerini emiyordu çocuğun. Daha sonraki sahnelerde, Harry James'in lületaşından güzel bir pipo karşılığında oğlunu bir gezgin satıcıya verişi, Mirabelle'in umutsuzluğu, bu umutsuzluk içinde kendine bir âşık tutuşu, söz konusu âşığın birdenbire öfkelenip bir otomobil çalışı ve ortadan kayboluşu görüldü. Öykünün bu anında Pedro Gonzalès belirdi yeniden: Yaşlı gözlerle nişanlısının ellerini öpüyordu. Yeni evlilerin bir portresiyle sona erdi film. Ve ışıklar yandığında karı koca, hiç bir mucize kendilerine eşlik etmemişcesine, konuklarına doğru ilerlediler.

Neşesiz, uzun, bulanık, dağınık, anlamsız ve sinirlendirici bir söyleşinin çıkış noktası oldu bu. Bütün konuşma boyunca Mirabelle, kocasından söz etmek, onu öne çıkarmak, ona bıktırıcı sevgi gösterilerinde bulunmak için en ufak fırsatları bile kaçırmayacak; ve kedi fareyle oynar gibi oynayacaktı konuklarıyle:

«Kocam, diyordu hep, benim kocam..»

Karşısındakileri çileden çıkartırcasına gülüyordu. Bazan öfkeli bir bakış yada aşağılayıcı bir dudak büküşle karşılaştığında şehvetle gözlerini yumuyor, yüzüksüz çıplak bir elin parmaklarını uzatıyordu ileriye doğru. Maskelilerden birisiyle biraz uzunca konuştuğunda bu iltifatı, kendisini Pedro Gonza-

lès'le birleştiren biz'le dengelerken, kocasına sürtünürcesine yaslanmayı da unutmuyordu. Özellikle Anicet'ye kendini beğendirmeğe çalıştığı göze çarpıyordu; genç adamın, son görüşmeleri sırasında ortaya çıkan o tehlikeli durumdan sıyrılabilmiş olması iyice afallatmıştı Mire'i :

«Bir kazada yaralanmış olduğunuzu acaba kim söyledi bana, Bay Anicet? Hiç bir gerçek payı yoktur umarım bunda?

— Kesinlikle yok, bayan. Korkunç biçimde tekdüzenli yürüyor hayat, ve en ufak bir kazaya uğramak şansına bile sahip değilim.»

Merak tilkisini renk vermeden içinde koruyabilmek için, Ispartalı olmağa gerek yoktur elbette. Ama kendi üzerinde ne denli bir egemenlik kurmuş olursa olsun, hareketsiz kalamıyordu Mire; ve tüm hareketleri, Anicet'nin sessiz kaldığı noktaya doğru yönelmekteydi.

Uşaklardan biri, türlü bahanelerle içeri girip çıkıyordu her an. Bu uşak, şöyle düşünmekteydi :

«Gizemli birşeyler bulmam gerekir gibi geliyor bana burada. Doğal denemeyecek kadar tuhaf şeyler çünkü bütün bu olup bitenler : Tam toplantı yapıyorlar, peki ama bu gösteriler ne demek oluyor? Hiç bir şey anlayamıyorum doğrusu. Ama gene de vaktimi öldürüyor değilim burada : Marina kaçığının sevgilisi olmak işime yaradı işte; çünkü burada olup bitenleri onun aracılığıyle Gonzalès'in ağzından alabilirim. Bütün bu insanların aralarında ne gibi bir ilişki bulunduğunu kavrayamıyorum gene de bir türlü. Yüzlerini göremediğime hayıflanırım. İçlerinden sadece şu genç Anicet, maskesini takmamış olarak geldi buraya; o da her yerde yolumun üzerine çıkıyor. Bayan Gonzalès'in onun metresi olduğunu öğrenebilirsem, herşey açıklığa çıkacak.»

İnsanların sabrı sınırsız değildir elbette. Nitekim işte konuklar, bu gereğinden fazla mutlu kocaya kötü gözle bakmağa başlamışlardı. Bütün öbür duyguları bastırıyordu bu kıskançlık duygusu hep-

sinde. Sadece marki della Robbia'nın endişeleri, Mirabelle ile Anicet arasında bölünmüş durumdaydı. Marki'nin başkanı bulunduğu çete hakkında Anicet'nin kesin bilgi sahibi oluşu, hiç de hoş gelmiyordu diplomata. İnsan kendi kendinden bile emin olamazken, başkasına elbette hiç güvenmez. Parlak ataşenin hayatını her an altüst edebilirdi Anicet. Bu tehlikeden sıyrılmanın yollarını arıyordu Marki; ve Mire'in, bütün sırlarını bilen bu genç adama gösterdiği ilgi, onu Anicet'den ne yapıp edip bir an önce kurtulmak gerektiği düşüncesine sürüklüyordu. Ama bu fırsatı, parmaklar arasından kayıp giden canlı balıktan da kaygan olan o fırsatı, nasıl bulacaktı?

Fırtınayı patlak vermeden geçiştirmek yada hiç değilse geciktirmek arzusu, Baptiste'in yüzündeki solgunluğu farketmeğe yöneltti Mirabelle'i:

«Ne oldu size böyle, dostum? diye sordu, bitkin görünüyorsunuz. Hasta mısınız yoksa?

— Gerçekten de öyle, diye destekledi Mavi. Geç geldi Baptiste, normal halinde olmasa gerek.

— Geç gelmiş olan ben değilim ki, dedi Baptiste, trenim gecikme yaptı. Taşradan geliyorum; konuşmalara etkin biçimde katılamadığım için beni hemcide bağışlarsınız, çünkü daha bugün en iyi dostumun cenaze töreninde bulundum. Anlaşıldığına göre kendisini siz de tanımış bulunuyorsunuz, Bayan, çünkü söz konusu dostumun adı Harry James'ti.»

Küçük bir çığlık atmıştı Mire, ve kocasının kolları arasına düşüp bayılmıştı. Herkes telâşlanmıştı, ama çabuk kendine geldi kadın. Kollarının arasında durduğu adama baktı ilkin.

«Siz misiniz o, Pierre? Ne kadar aptalım. Böyle bir haber! Yeryüzünde hiç kimse bana, adını söylediğiniz adam kadar iyilik, ama aynı zamanda da kötülük etmedi, Bay Ajamais; ve şu anda ondan tiksinmem mi, yoksa ona ağlamam mı gerektiğini bilemiyorum. Ve gene şu anda, örnek eşimde bulduğum

destek olmasaydı, pek umutsuz kalırdım inanın hayatta. Peki ama neden öldü o mutsuz adam? Çekinmeden anlatınız, dinleyebilecek kadar güçlü duymaktayım artık kendimi.

— Harry James, usturanın bir tek keskin yüzüne karşılık ikiyüzü de keskin olan günlerin akışına ölümü yeğledi, Bayan. Artık ışığa ihtiyaç duymayanları ışıktan edecek en iyi silâh olarak, bütün günlük olayların çözüme ulaştığı otel odasını seçti o da. Her biri testere gürültüsünden de yırtıcı olan ayrıntıları, izin verin de, anlatmayayım.

— İntihar mı etti Harry? Anlaşılmaz bir şey bu doğrusu. Niçin peki?

— Gazeteciler de soruyor bunu; ama rahatlamanın yolunu bir kaza hayal etmekte buluyorlar. Son zamanlarda sık sık birlikte bulunduğu bir genç adam, James'in giderek acaipleştiğini söyledi bana: "İster inanın, ister inanmayın ama, dedi, geceler boyunca bir ispinoz kuşu gibi şen şatırdı dostumuz. Sürekli âlem yapıyorduk. Herşey doğaldı. Eğleniyorduk. Kadınlar oluyordu. Ama tam gece yarısı, boşlukta bir noktaya takılıp kalıyordu bakışları ve artık ağzından bir tek kelime söküp alamıyordunuz. Acaip bir adamdı işte, dedim ya!" Bütün bildiğimiz, bundan ibaret.»

Büyük bir sessizlik olmuştu. Sonra bir ıslık çaldı Anicet, ve şunları söyledi:

«Sanıyor musunuz ki intihar, zalim kararsızlığımızda herhangi bir şeyi değiştirebilir? İntihar düşüncesinde bizi doyuran şey, bu düşüncenin aldığı çözüm görünüşüdür; eylemlerimizden hiç birinin böyle gözükür biçimde bürünemediği o kesin karakterdir. Ama acaba aldatmış olmuyor muyuz kendi kendimizi aslında? Bütün öbür davranışlarımız etkisiz kalakalırken, niçin bu bir tek **jest** kendi kendimiz üzerinde etkide bulunmamızı sağlasın yani? Kendini öldürmek bir yere götürüyorsa gerçekten insanı, hayat sorununun çözümüne ulaştıran başka yollar da var demektir.

— Söylediklerinizde haklıysanız, diye devam etti Baptiste, o vakit Harry James o başka yolları da biliyordu demek olur. İncelemişti bütün yolları, ve bunların arasından bildiğiniz yolu seçti. Mektuplarından birindeki bir küçük cümle, garip bir heyecan veriyor bana. Üzerinde kendini denediği gizemli bir şeyden söz ediyor. Herşey bitiyor sonra. Siyah bir delik. Bir büyük sessizlik o kadar; ve ilân sayfalarındaki ölüm haberi.

— İntiharı bir türlü anlayamıyorum, dedi Gonzalès. Defalarca iflâs ettim ben, şerefim iki paralık oldu, yerlerde süründüm; ama hiç bir zaman aklımın ucundan bile geçmedi kendimi öldürmek. Ve işte görüyorsunuz ki gene karşınızdayım, yaşıyorum pekâlâ; güzel bir karım, bol param, Paris'te bir konağım, Kaliforniya'da malikânelerim var. Ve her zamanki gibi, alabildiğine susuzluk duyuyorum işte!»

Serinletici içkiler getirip sundu uşaklar.

Mirabelle, bir köşeye çekti Baptiste'i:

«Sizin yakın dostunuzdu o, dedi, benden hiç söz etti mi size?

— Kesinlikle söyleyemem söz ettiğini. Kadınlara pek az yer verirdi konuşmalarında. Ama belki de sizinle ilgili sayılabilecek birşeyler hatırlar gibiyim.

— Söyleyin.

— Harry James'in o sıralardaki metresi, küçük bir kederli kızdı; ve hiç el sürmüyordu kıza; çünkü, dediğine göre, gebeydi kız. Ona sırılsıklam âşık olan zavallı yavrucaksa, gebe olmadığını ispatlamak amacıyle, karnını yumrukluyordu durup durup. Ama gerçekten bir çocuk beklediği için de, bu yumruklardan öldü. Bunun üzerine ben, gebelikten hep böyle tiksinip tiksinmemiş olduğunu sordum dostuma. Hayır cevabını verdi bana; ve bu tiksintinin, sadece bir önceki maceraya bağlandığını ekledi: «O bir önceki kadın da benden gebe kalmıştı diyordu; ve bana tiksinti veren, gelecek konusunda durmaksızın tasarılar yapması oldu. Sonradan da bu tiksinti, gebe kadın idesiyle birleşti düşüncemde»

— Bunu anlatmakla ne kadar zalimlik ettiğinizi biliyor musunuz. Bay Ajamais? Amansızca yaralayıcı oluyorsunuz.»

Hemen uzaklaşıp kaçmıştı Mire. Ve nasıl da herkesi rahatsız edecek kadar tatlı bir sesle seslendı kocasına! Ve artık kanı koca mutluluğundan söz edildi sadece: Sabahın ikisine değin, en çeşitli örneklerde süslenerek desteklendi bu tema.

Kaldırımda bir araya geldikleri vakit, taşmağa hazır bir öfke kaynıyordu maskelilerin içinde. Aradığı fırsatı böylece yakaladığını sanan Marki, bir özel toplantının kaçınılmaz hale girdiğini ileri sürdü hemen. Hiç kimse buna karşı çıkmayı aklından geçirmedi. Ama bu yargılama ve karar toplantısı için rahat bir yer gerekiyordu, Boulard'ın kahvesi olamazdı bu yer. Mucize, güvenliğini garanti ettiği bir salonu önerdi. İzlemeğe koyuldular onu. Gonzalès konağından bir gölgenin süzülüp, cebindeki tabancayı yokladıktan sonra artlarına düştüğünü görmemişlerdi.

XI

PRELÜD, KORAL VE FÜG

Mucize Melek'in ardından bütün topluluk, önce bulvarları geçmiş; sonra da sırasıyle, 4-Septembre, Réaumur sokaklarını ve Sébastobol caddesini aşmıştı.

Kiralık giysisi içinde bir türlü rahat edemeyen Pol:

«Öylesine bir uykum var ki, diye içini çekti, nereye gidiyoruz böyle? Halles'e mi?»

Cevap vermediler. Silindir şapkalı bu yedi adam, yoldan tek tük geçenleri ve artık umudunu yitirmiş son fâhişeleri de şaşırtmıyordu:

«Belki âlem yapmanın bir yolu da budur, kimbilir!» dedi kızlardan biri, onlara hafifçe sürtünerek.

Ours sokağına saptılar. Üçü gösteriyordu Hava Saati. Bir düdük sesiyle geriye döndü Anicet: Gerçek bir lokomotifin çektiği gerçek bir marşandiz katarı, Etienne-Marcel sokağından geçiyordu yavaş yavaş. Bir uğursuzluk belirtisiydi sanki bu tren. Furgonlar tepeleme lâhana ve havuç doluydu.

«Geldik», dedi Mucize.

Kapının üzerinde, şu yazı okunmaktaydı:

GENÇLER KURUMU

Garip bir ıslık çalmıştı Melek. Belli bir zaman geçti. Sonra da topuk demirleri üzerinde ağır ağır

dönerek açıldı kapı; ve bir genç kız belirdi gece kılığı içinde. Sol eliyle son bigudisini kaldırmaktaydı. Geriledi birdenbire:

«Yalnız değil misin, Melek'im?»

— «Bağışla beni, Elodie, bu Baylarla son derece ciddi bir konuşma yapmam gerekiyor; ve hiç bir yer, böyle bir toplantı için yeterince güvenli gelmedi bana. Atölyeye götür bizi sen hadi, kimse yok ya?

— O da ne demek! Ne mutlu ki tatildeyiz, ve Babam gitti. Gene de biraz korkuyorum ama. Buyurun girin, Baylar. Ne gizemli iş bu böyle. Şuradan buyurun. Çok uzun sürecek mi? Lâmbayı alın. Sen sonra kalacaksın, değil mi? Sağdan.»

Karanlıkta ilerleyerek, geniş bir odaya ulaşmışlardı. Cılız bir ışık verdi ancak kömür lâmbası: Bir kaç okul sırasını, bir resim kartonunu ve destek yerine kullanılan bir kaç demir çubuğu aydınlatabiliyordu. Çevrelerindeki kocaman karanlık alanı zamanla seçebildiler: Desen salonunda bulunuyorlardı. Büyük bir camlı atölyeydi burası. Alçı işleri sarkıyordu dört bir yandan: Kol modelleri, eski Yunan yüzleri, Disk Atıcı, taştan çiçekler, iğdiş kölesi Mikelanj'ın; ve yerde bir dizi büst, kolsuz gövde, iskartaya çıkarılıp içi oyulmuş, kesilmiş, derisi yüzülmüş başlar; siyah yaralarıyle, insan görüşlerinin boşluğunu ortaya koyan organlar, sözün kısası. Ve kalın bir resim kömürü yada tebeşir tozuyle örtülüydü hepsi.

Elodie çıktı Oturdular. Çepçevre toplanmışlardı. İçlerinden birisi, çubuklara yaslamıştı dirseğini. Öğretmen masasının üzerine tünemişti Anicet.

«Dostlarım, dedi della Robbia markisi, bizleri daima bir araya getirmiş olan şey, bir tehlikeye gözü kapalı atılma zevki yada duygusu ve bir dramatik düşünce düşkünlüğüdür. Saçmasapan bir yerde yedi kişiyiz işte, ama bir tek kişi gibiyiz. Biz hayatımıza verdiğimiz ereği, aylaklıktan dolayı değil, başka bir ereğe ulaşmamak arzusunun itişiyle verdik.

Sınırlamağa çabalıyorduk kendi kendimizi; ve umutlarımızı daha da daraltmak için bir araya geldik. Şu gülünç rekabeti bulup icat ettik aramızda. Belki de biribirimizin karşılıklı saygımıza ihtiyacımız vardı; ve hem kendi kendimizi, hem biribirimiz eşit silâhlarla sınayabileceğimiz bir alan arıyorduk. Mirabelle'den ve Mirabelle'in bizim gözümüzde kazandığı anlamdan hiç söz etmeyeceğim size. Nitekim herhangi bir parti sırasında oyunun da konu değiştirdiği ve herşeyin altüst olduğu görülmemiş değildir; yepyeni bir macera sunulur böylece arzularımıza. En dar ufuk bile, yolun dönemecinde daima genişleyecektir. Bütün bunlardan sonra, kadınların gözlerinin aldatıcı bir büyüyle yüklü oluşunun ne önemi olur ki! Varoluşa olanca pahasını veren heyecanlar vardır; ve biz onları tatmadan önce bize tiksinç gözükmüş olmaları, bugün bizim için daha az gerekli kılmaz onları. Oyunun kuralının dışında kalan ve bu oyunu çok geçmeden oynanmaz hale sokacağı belli olan birisi var burada. Koca hariç, herşeyi incelemiştik. Koca. Size düşen, koca önündeki tavrımızı kararlaştırmaktır.»

Büyük bir patırtı koptu. Kadını kaçırıp dağa kaldırmayı öneriyordu Chipre. Pol, gaz borularından, yedili intihardan söz ediyor; Melek'se şiddet yoluna başvurulmamasını istiyordu: Ustaca davranarak da kötülük edilebilirdi. Hançer diye bağırıyordu Mavi avazı çıktığı kadar. Anicet saatinin zinciriyle oynuyor, ve ayaklarını sallıyordu masanın altında. Baptiste sağladı sessizliği en sonunda, ve şöyle konuştu:

«Bir kadını bir adamdan ayırmanın iki yolunu biliyorum: Adamı iflâsa sürüklemek, yada öldürmek. Birincisi, biraz fazla zalim bir yoldur. Uygulaması da pek kolay değildir üstelik. Daha önceden bu yönde bir girişimde bulunduğumu da söyleyeyim bari size. Ama dolaysız biçimde davranamazdım. On beş yirmi kadar bilinçsizi koymak gerekti araya. Para işleri, Vincennes ormanından daha az karmaşık de-

ğil. Makina bir kez çalışmağa koyuldu mu, nereye gider bilemem. Kararlı kişilerseniz eğer, belkili bir sonucu beklemekle yetinemezsiniz. Öldürmek gerekiyor. En basiti budur. Öldürmek.»

Uzun bir tartışma koptu. Mucize Melek'in tatlılık, hep tatlılık isteyen boğuntulu sesinin bütün ötekilerin sesini bastırdığı karmakarışık bir tartışma. Chipre zehir kullanmayı hoş karşılayabiliyordu ancak; Marki, kılıçlık kaatil tutmayı önermekteydi. Mavi, hançer diye haykırmaktaydı gene. Pol korkuyor ve ipe sapa gelmez lâflar ediyordu. Anicet hiç bir şey söylememekteydi. Dönüp kendisine fikrini sordukları vakit de, bir dizi çelişik atasözüyle cevap verdi. Baptiste, öylesine bir ısrarla: «Öldürmek gerekiyor» diye tekrarlamaktaydı ki, sonunda herkes fikir birliğine vardı öldürmek gerektiği konusunda; ama bu sefer de, öldürme tarzı üzerinde anlaşamadılar. Silâhın seçimini öldürme görevini yüklenecek olana bırakmak gerektiğini ileri sürdü Marki. Bir sıkıntı yüreklerde büyüdü, büyüdü. Alçılar daha da sinsi göründü duvarlar boyunca. Kura çekilmesini önerdi birisi. Herkes bu fikre canla başla yapıştı: Yedide bir şansı göze alıyorlardı.

«Kâğıtları ben hazırlıyorum», dedi Paptiste.

Resim defterlerinin birinden bir yaprak çekip sekize katlamıştı. Elinin tersiyle düzledi kıvrımları, sonra kâğıdı parçalamağa girişti. Bir çatırtı sesi yükseldi önce kâğıttan. Baptiste'in jestlerini gözleriyle izlemekteydi hepsi. Stilo açılınca, yeni doğan bir güneş gibi belirdi kalemin ucu. Mürekkebi akıtmak için kalemi sarsıp sekizinci kâğıt parçası üzerinde denedikten sonra, bir muhasebeci özeniyle yazdı Baptiste yedi ismi yedi ayrı kâğıt parçasına. Pol, mürekkebi kurutmak için tebeşir tozu önermişti:

«Boşuna, dedi Baptiste, kendiliğinden kurur benim yazım.»

Sonra da zarif jestlerle her kâğıt parçasını dörde katlayarak tümünü Mavi'nin bulup getirdiği bir alçı kaba koydu.

Uğursuz ismi çekmek üzere, bir eksiğiyle (o da kendi oyuydu) Pol seçilmişti. Titreyerek ilerledi kaba doğru, sonra birdenbire dönüp kaçmak istedi. Ama Marki sımsıkı yakalamıştı onu. Derin bir sessizlik içinde daldırdı kaba Pol elini, kâğıtlardan birini çıkarıp açtı, ve gözle görülür bir sevinçle okudu: ANICET.

Öyle bir rahatlama olmuştu ki atölyede birdenbire, herkes hızlı hızlı konuşmağa başlamıştı; Anicet ise, bacaklarını sallamaktaydı gene. Baptiste, bu arada, kabın içine daldırmıştı elini, ve öteki kâğıtları çekip almıştı; birer birer açarak, hiç kimse farkına varmaksızın cebine koydu hepsini. Beş kâğıtta ANICET, bir kâğıtta da BAPTISTE yazılıydı.

Şimdi herkes: **Kura bana çıksaydı** temasını işlemekteydi. Tüm ağızlardan öğüt yağıyordu Anicet'ye. Herkes ona omuz vermeğe hazırdı, sınırsız bir dostluk gösterisinin konusu durumundaydı kahramanımız. Zaman zaman İtalyan ağzıyle konuşmağa başlayan della Robbia markisi, genç adama özel bir sevgiyle davranıyordu. Bu zor görevi eksiksiz biçimde yerine getirebilmesi için, Anicet'ye var gücüyle yardım edeceğini söylemekteydi.

«Teşekkür ederim, dedi Anicet, sadece bir tek şey isteyeceğim sizden: Salt duygusallığın itişiyle bugün evime dönmek hoşuma gitmiyor; ve söz konusu angaryadan hemen bu akşam kurtulmağa kararlıyım. Dolayısıyle de, beni bugün gündüz evinizde konuklayacak olursanız ,size gönül borcu duyarım. Zaten uzun boylu rahatsız edecek değilim sizi. Bir süre dinleneceğim, o kadar. Saat yirmiye doğru evinizden ayrılmış olurum.»

Marki'nin pek hoşlandığı görüldü bu sözlerden. Ellerini oğuşturdu uzun uzun, üstüste bir kaç kez güldü, sonra da hararetle elini sıktı Anicet'nin:

«Dostum, dedi, değerli dostum.»

İkişer ikişer gruplar halinde gitmeğe karar verdiler. İlk olarak, Anicet ile Marki indi merdivenleri. Kapıyı Elodie açtı; ve kahramanımızın, savaş sıra-

sında tanımış olduğu genç bir askere benzediğini ileri sürerek, adının Jacques olduğu cevabını verdi Anicet; ve genç kızı büyük bir heyecan içinde bırakıp çıktı.

Karşı kaldırımda mekik dokuyan bir adam vardı, zaman zaman durup esniyordu bu adam. Anicet dikkat etmedi; ama Marki gizlice bakmış, ve adamın aslında hafiye Carter olduğunu sevinçle görmüştü. Hızlandı hemen; küçük bir duraksamadan sonra Nick'in onları izlemeğe karar verdiğini de farketmiş bulunuyordu. Kesilmiş süt kokuyordu ortalık.

«Gül parmaklı şafak, dedi Anicet, yüzüne mavi küller bulanmış darmadağın saçlı bir paçavracı kadından başka bir şey değildir aslında.»

Halles'e yaklaşınca, acıktığını duymuştu. Maden kaplı tekerleklerin caddenin taş döşemesi üzerinde çınlayan berrak sesi, büyük bir zihin açıklığı içinde olduğu yanılsamasını veriyordu ona.

«İyi uyudum evet», dedi.

Taptaze duyuyordu kendini. Halles'e girmişlerdi.

«Özür dilerim, dedi Marki, şu sebzelerin önünde bir saniye bekleyeceksiniz beni.

— Rica ederim.»

Dolaşmağa koyuldu Anicet. Marki gizlice bir göz attı izleyicilerine: Hafiye bir an duraksamıştı gene; ama hemen sonra, karşı kemerlerin altına geçip, Anicet'yi izlemeğe koyulmuştu. Bir sütunun arkasına sığındı Marki, cebinden çıkardığı bir kâğıt parçasına birşeyler karaladı çabuk çabuk. Sonra okudu:

«Bu akşam saat dokuzda bankacı Gonzalèe, bir anarşist tarafından öldürülecektir. Arif olan anlasın.»

Katlayıp bir zarfa yerleştirdi kâğıdı. Ve şu adresi yazdı üzerine:

Kentte.

Oradan geçmekte olan bir çocuğu çağırdı ıslık çalıp. Birşeyler tenbihleyerek zarfı çocuğa verdi. Sonra Anicet'ye yetişti hemen, ve ikisi uzaklaştılar.

Hafiye de onların ardından Rivoli sokağına ulaşmıştı ki, cebinde bir el sezdi; ve bir çocuk bileği yakaladı sımsıkı :

«Aman Bayım, ben hiç br şey almadım, diye haykırdı genç ulak, cebinize bir mektup bıraktım sadece ben. İnanmazsanız bakabilirsiniz, en ufak bir suçum yoktur. Vay vay vay vay, bileğim, vay benim iki gözü kör anacağım!»

Çocuğun doğru söylediğini anlamıştı Nick. Sordu :

«Bu mektubu kim verdi sana?»

«Bir hanım. Bahşiş olarak da sizin bana yirmi metelik vereceğinizi söylemişti üstelik.»

Mektubu okuyunca derin bir şaşkınlığa düşmüştü hafiye. Bir hanım ha?

«Nasıldı o hanım? diye sordu çocuğa.

— Yas tutuyor olsa gerekti; kalın bir peçeyle gizlemişti yüzünü, diye cevap verdi çocuk. Hani benim yirmi meteliğim peki?»

Aldı yirmi meteliğini ve hızla uzaklaştı. Ama bu arada Nick'in izlediği adamlar da ortadan yok olmuşlardı.

Della Robbia Markisinin Antin caddesindeki konağı, bütün Parislilerce bilinmektedir. Taş be taş İtalya'dan aktarılıp yeniden kurulmuştur Paris'te çünkü. Romeo'nun Jülyet'i ilk olarak gördüğü evdir bu konak; nitekim büyük salonun zeminine kakılı iki mermer levha, bu iki sevgilinin ilk olarak bakıştıkları anki ayak izlerini belirtmektedir. Ve Marki'nin zenginliği dillere destan koleksiyonlarıyle doludur bütün konak.

Anicet'yi ilk kattaki küçük bir salona yerleştirmişti Marki :

«Size gerekli olabilecek herşey var burada, dedi. İster uyur, ister yazarsınız. İsterseniz hiç bir şey yapmayabilirsiniz de. Yemek yemek yada beni görmek istediğinizde, şu küçük zili çalarsınız. Hizmetinize Othello bakacak. Zenci ve dilsizdir kendisi, bana ölümüne bağlıdır. Hoşça kalınız.»

İçinde bulunduğu odaya baktı Anicet, yalnız kalınca. Herşeyin insanı kusturacak kadar çirkin olduğunu büyük bir zevkle gördü : En basit iskemle, en küçük divit bile, birer sanat işiydi. Öylesine saçma geldi ki genç adama bu durum, yeniden canlanıp neşelendi. Hemen bir kurutma kâğıdı aldı oradan, mürekkebe batırıp, somaki taşından şöminenin üzerine tünemiş duran antik **Antinoüs**'ü Almanvari bıyıklarla süsledi. Sonra da kanapeye uzanıp rahat bir uykuya daldı.

Öğleden sonra üç buçuğa doğru uyandı Anicet; Othello'yu çağırıp bir hükümdar sofrası hazırlattı kendine. Sonra da dilsiz uşağa şu söylevi verdi:

«Sözcüğün sıradan anlamında, bilmek, adlandırmayı bilmekten yada bunu bilmeyi öğrenmekten başka bir şey değildir, Othello. Oysa biz bir nesneyi, zihnimizde bir sözcük o nesnenin tasarımına bağlı olmaksızın da bilebiliriz. Ama bu durum da bir önceki duruma sürükler bizi (Kaz ciğerini uzat bana, azizim) : Zihnin deyişidir tasarım, ve sözcüklerin dışında düşünebilir miyiz? Demek ki bilmek, tanıyabilmektir. Ve tanrısal bir lezzeti var şu mantarın.

Daima genelleşmelerle indirgenebilen bir dizi zihin işlemini varsayar felsefî bilgi. Bir nesneyi ancak, tursel özelliklerini tanımladıysam ve onu, daha üstün bilgilere bağlayarak sınıflandırdıysam, biliyorum demektir.

Dilsiz olmak seni rahatsız etmiyor mu, Othello? Şu pilicin öbür budunu da ver bana lütfen. De-

mek ki bilgi işlemi, sıradan insanların algıladığı bilgiyi önceleyen bir işlem oluyor. Sakın seni aşağılamak için böyle konuştuğumu sanma. Filozof da canlı haliyle yakalayamaz çünkü bilgiyi: Gölgesini görüp saptar ancak onun; ve **bu budur** demez, **bu bu değildir, şu değildir, o değildir** der. Sonra da, bu kendinden hoşnutluk içinde, türedişi sıradan adamın düştüğü yanılgıya düşer ve der: Daha önceden bildiğim A'yı ve B'yi tanıdığıma göre AB'yi biliyorum.

Ne güzel geceler yaşıyoruz, azizim, ne tadına doyulmaz geceler! Mutlu bir budaladır efendin senin. Nesnesini düşünüp tasarlamaksızın bilgiyi çözümlemek, kendimizi boşuna kurtarmağa çabaladığımız ereklik anlayışı tarafından engellenmektedir durmadan.

Ve ben eminim ki, Othello, sen âşık olsan aşk sana bir dil verirdi; yada yüreğin konuşurdu, dudakların sussa bile. Aynı şekilde gene eminim ki, bir fenomeni ilk kez göz önüne alıyorsak, onu birleştiren öğeleri kendimizde bulduğumuz takdirde bize katiyen yeni olarak gözükmeyecektir o fenomen; ve biz o öğeleri tanırız ilkin, bizim için yeni olanı, yani söz konusu öğelerin içinde bulunduğu değişik düzeni düşünmeden önce. Ve düşüncemiz bu son nokta üzerinde derinleştiği vakit, bilinç dışımız işe çoktan el atmış ve dıştaki nesnenin bağlılaşık imgesi olan içteki nesneyi, duyulur (yani anlaşılır, yani zaten bilinen) veriler aracılığıyle oluşturmuş bulunmaktadır. İşte bunun içindir ki bilincimizin kavradığı şey, o nesnenin bilgisi değil, tanınmasıdır.

Bir dönemin uygarlık derecesi, o dönemde yapılan içkilerin başarısıyle ölçülüyor. Ne kötü zamanlara kaldık, görüyor musunuz!

Demek ki bilmek fiilinin kullanımında, dil aşırılığına düşülmektedir. Sadece tanımayı inceleyebiliriz biz. Tanımak ise, içteki nesneden dıştaki nesneye varolan bir bağlılaşmanın (özdeşliğin değil)

saptanmasına dayanır; ve örneğin şöyle bir yargıyı içerir: **A' diye adlandırdığım anımla bağlılaşma halinde bulunan şu nesne, A' diye adlandırdığım anıyı doğurmuş olan nesnenin aynısıdır, yani A'dır.**

İki parmak daha şampanya istiyorum. Ve burada yepyeni bir güçlük ortaya çıkıyor: A-yı bilmeniz yada tanımanız için, onu A' ile karşılaştırmamız gerekiyorsa, apaçıktır ki daha önceden A'-u tanımamız gerekmektedir. **Önsel olarak,** ne (bilinçdışımızda gelişen) iç gerçeklikleri, ne de dış gerçeklikleri bilmemiz için en ufak bir neden yoktur. Demek ki aslında problem, sadece yer değiştirmiş oluyor.

Kesin olan şudur: A' olmaksızın A-yı, A olmaksızın da A'-u bilemeyiz. Ne dersin, ha?

— Öncellerinizin sonurgularını yeterince uzağa götüremiyorsunuz, diye cevap verdi dilsiz uşak. Ustelik konuşmanız hem karanlık, hem de düzensiz.»

Tekmeleyerek odadan kovmuştu uşağı Anicet. Sonra da şu mektubu yazdı:

Sevgilim, üç güne kadar beni göremeyecek olursan, mektuplarımı yak ve Georges'la metres otur. O küçük tiyatro tasarımıza gelince, sanırım vaz geçmek zorunda kalacağız. Aldırma. Sevgilerle.

MARCEL

Şu adresi koydu zarfın üzerine:

BAYAN MARIE MANTE

7, Lepic sokağı, PARIS

XII

SIRA NESNELERDE

«Marina, elmasları seversin değil mi, Marina? Tırnak kadar iri olanlarını? Hiç bir şey söylemeksizin önüne, yere bakıyorsun. Marina, beni elmaslar kadar olsun seviyor musun, Marina?

— Susun bakayım, duygusal adam.

— Saçlarını böyle dağıttığın zamanlar, beni duygusallıkla suçlama, ne olur. Durmaksızın da kabul törenlerinden, gala gecelerinden, borsa değerlerinden söz edilmez ya.

— Susmayacak mısın hiç, hep konuşacak mısın?

— Peki peki, ben ki senin hoşuna gittiğimi sanıyordum. Seninle konuşmak, sana birşeyler söylemek için zorluyorum kendimi, kelimenin tam anlamıyle zorluyorum hem de. Aslında diyecek bir şeyim yok. Hiç bir zaman sana diyecek hiç bir şeyim olmadı. Söyleyecek bir şeyi yoktur ki zaten insanın. Hiç bir zaman. Bütün suç, saçlarımda.»

Zina sahnelerinin klasik asma katında, Pedro Gonzalès susuyor işte. Akşamın inmekte olduğunu farkediyor. Yalan söylemiştir biraz önce: Diyecek bir şeyi vardır aslında, hem de çok ilginç bir şeyi vardır diyecek. Ama ya herşey birdenbire kırılıp saçılıverirse? Kirpiklerin ucunda bir göz yaşı damlası gibi asılı beklemekte, duraksamaktadır itiraf. Parmaklar, Marina Mérov'un saç lüleleriyle oyna-

maktadır. Ruhu mutlu kılmaktadır engin bir sessizlik. Ne biçim bir korkaklıktır bu böyle, ya şu durmadan alçalan güneş burada ne aramaktadır.

«Dostum.

— Vakit çok geç oldu, öyle değil mi?

— Ne bileyim ben? Sizin yanınızda zaman öylesine hızla kaçıp gidiyor ki.

— Benim yanımda geçirmezdiniz ama herhalde hayatınızı.

— Ah, Piotr! Hiç sundun mu bana bu fırsatı? Niçin elmaslardan söz ediyordunuz bana, dostum?

— Çünkü, Marina... bilmiyorum şimdi artık niçindi. Öylesine aklıma takılmıştı herhalde.»

Sessizlik gene almıştı yerini. Yontucu iskemlesinin üzerinde tunçtan bir Vercingétorix duruyordu. Ve övgüdeğer bir insanlık örneği sergilemekteydi Canova'dan kopya edilmiş, alçıdan bir **Aşk ve Psike,** şöminenin üzerinde. Kopmağa hazır olan fırtınayı, derin bir iççekiş önceledi.

«Benim ülkemde insanlar, hayvan gibi yaşarlar, Marina. Nerede ne bulurlarsa alırlar hemen. Bembeyazdır kadınların elleri. Kuyulardan da derin içkiler vardır. Sürdüğü kadar sürer bu. Ve günün birinde bir tabanca, bir eyer, hızlı bir at ve çöl kalır önümüzde sadece. Başka bir yere gider ve yeni baştan başlarsınız herşeye.

— Ne güzel hayat!

— Benim hayatım aşağı yukarı bu işte. Yeni Dünya'ya ulaşmak için ucu ucuna yeterli bir para var elimde bugün. Sana vermiş olduğum çeşitli armağanları satarak bir kaç ay geçinebiliriz. Kabul ediyor musun?

— Anlayamadım doğrusu. Böyle şeylerle şaka etmeğe kalkışman hiç de hoş olmuyor.

— Şaka etmiyorum ki: İflâs ettim, diyorum. Kesin iflâs hem de. Ama hiç değilse sen kalmış oluyorsun bana ve seni elimden bırakmayacağım.»

Sessizlik. Tanıyorum onu, nasıl tanımam, sessizlik işte. Kadının gözleri belirsizliğe dalmış. Ne

düşünüyor acaba? Sağ eli (ne kadar da güzel sağ el!) ağır ağır, alabildiğine ağır bir hareketle, alnına düşmüş lüleleri kaldırıyor. Marina yeniden taramaktadır saçlarını şimdi. Ve saçlarını yeniden taramağa koyulan bir kadının omuzları... şöminenin mermeri üzerinde duran şu beyaz iğnelerden çok daha heyecan verici oluyor. Saç tokalarıyle savaşıyor işte şimdi parmakları. Beceriksizlik ve sinirlilik, karanlığı daha da duyulur kılıyor:

«Işığı yakar mısın, dostum, lütfen? Göz gözü görmez oldu burada.»

Aynanın sol yanındaki aplik aydınlanıyor. Cam bir orkideden dışarı taşan bir ampul. Ve Marina'nın aynadaki imgesinde canı sıkılmış gibi bir hal var. Nedir, ne oluyor peki? Hiç bir şey anlamıyor Pedro. Boş elleriyle sedirin üzerinde oturmuş kalıyor.

Biraz pudra. Biraz allık dudaklara. Sonra saçlar yeniden. Ve isyancı bir kaşı düzelten el. Herkes bilir ki bir şapkayı giymek, çıkarmaktan çok kolaydır. Peki şu peçe, niçin hep kırgınlıkları hatırlatır insana? Aynaya son bir bakış. Ve şemsiye. Kapının eşiğinde durur ve döner kadın. Sağ eldivenini çoktan giymiş bulunmaktadır. Armağan edilmiş bir yüzüğün ışıkta parıldadığı sol eline indirir bakışlarını:

«Sizi sürekli olarak hatırlayacağım, dostum», der.

Herşey bitmiş olur böylece.

Bir iki - üç - Bir - iki - üç (Vals).

Alçak ve çok yumuşak bir sedirden kalkmak zordur diyen yanılır. Alışkanlık yardım eder daima giyinmeğe. Pardösüme dikkat edeyim derken bastonumu unutuyordum, az kaldı. Peki ya anahtarım, anahtarım nerede? Bırak! Kapıyı çalarsın, olur biter. Bu tür kadınlarla iş görünce, şaşırmamak gerekir. Bekliyordum bunu zaten. Düşünmeyelim artık, silelim. Yalnız merdiven biraz dik idi burada, yanılmıyorsam. Ama hiç bir zararı dokunmadı. Üz-

medi bile beni hiç. Daha rezil ve ikiyüzlü davranacağını sanırdım. Neyse ki daha bir alay tel duruyor yayımda. Gerçek karım var. Mirabelle, malım. Kendimi güvene almıştım onunla. Tanrı sâyesinde, orada da rahat yaşayacağız.

Bir gazete verin bana : **L'Intransigeant!** Mersi.

Yeni bir haber yok henüz. Yarın sabaha kadar vakit kazanmış oluyoruz demektir bu. Dünya büyüktür. Hava da serin bu akşam. Taksi! Boş değil misiniz? Peki, öyle olsun. Yumuşak yakalı gömlekler de yazın gerçekten pek hoş oluyor.

Bizleri sarhoşlatan
Tadına doyulmaz zaman

Taksi! Baume sokağına! Olmaz mı? Yürürüm öyleyse ben de. Vaktim var Mirabelle. Şu triportörler de gerçekten güzel. Mirabelle, Mirabelle. İnsana gözlerini yumduran bir ad.

Paris'te, yazın, tıpkı bir şeftali gibi tatlı gelir gece. Bir adam, yüreğinde büyük bir huzurla ilerlemektedir.

«Bayan evde mi?

— Bayı, küçük mavi salonda bekliyor Bayan.»

Dünyanın bütün şaşaası, billûr avizenin salkımlarına, aynaların yivli kenarlarına, Mirabelle'in mücevherlerine ve bakışlarına sığınmıştı sanki. Yarım dönmüştü Bayan Gonzalès : Çıplak omuzları, kendilerini okşayan portakal rengi tüylü büyük yelpazeyle oynamaktaydı.

«Çok geciktiniz. Gördüğünüz gibi güzelleştirmiştim kendimi.

— Mirabelle, insanın gözlerini yumduran bir adınız var.

— İltifat etmeyi nasıl da bilirsiniz. İşte elim, alın.»

Saniyeleri sayıyordu yelpaze : Mutlu insanlar-ın tarihi yoktur, mutlu insanlar-ın tarihi yoktur, mutlu insanlar - mutlu insanlar.

— Ne oldu size böyle, sevgili dostum? Rahatsız mısınız, kötü bir kitap mı okudunuz yoksa?

— İflâs ettim, Mire. Bankam, ödemelere ara veriyor yarın.

— Demek öyle? Yapacak hiç bir şey yok mu peki?

— Kaçmak var sadece. Ama çok iyi biliyorsun ki aptallık etmedim ben : Senin üzerine geçirdim, milyarlar tutan tüm servetimi. Ve hatırlıyorsan, aramızda mal ayrılığı var. Yani kılına bile dokunamazlar senin Amerika'ya gider; orada, zengin ve mutlu bir ömür sürerız.

— Acaba?

— Elbette. Ne önemi var bizim gözümüzde, burada bırakacağımız dünyanın? Oysa orada, her biri bir imparatorluk kadar büyük malikâneler bekliyor bizi.

— Siz çıldırmışsınız, sevgili dostum. Yelpazemi masanın üzerine bırakın lütfen.

— Ama ben gülmüyorum, Mire.

— Ben gülüyor muyum sanıyorsunuz? Sizin isabetsiz yatırımlarınızdan doğan kötü sonuçların acısını ben çekecek değilim herhalde. Benim de kendime özgü görevlerim, ilişkilerim, bir hayatım var. Sizin topraklarınızda ne yaparım ben?

— Ama benim gitmem gerekiyor, Mire.

— Gitmeniz gerekiyorsa, gülegüle gidersiniz. Cömertçe zengin ettiniz beni. Gözünüz arkada kalmayacaktır sanırım.

— Mire.

— Bırakın bileğimi. Heyecanlandığınız vakitler hemen kabalaşıyorsunuz.

— Mire.

— Yemeğe oturalım. Vakit geldi de geçiyor bile. Hem asıp durmayın böyle suratınızı. Uşakları ve hizmetçileri düşünün biraz, sonra ne derler.

— Mire, para, benim param.

— İlâhi dostum, ne kadar da cimriymişsiniz! Sizi ben besleyecek değilim herhalde. Eliniz ayağınız tutuyor. Güçlü kuvvetli bir adamsınız üstelik. Kaldı ki, hayatta ilk olarak da iflâs etmiyorsunuz.

— Mire, hayat, hayatım ne olacak peki? Herşey bitti mi artık aramızda? Sen de elimden gidecek olursan, dayanamam ki ben.

— Bağırmayın öyle, ne olur. Hem kendinizi perişan ediyor, hem de ortalığı ayağa kaldırıyorsunuz...

— Mire, nasıl da zalimce davranıyorsun bana, Mire!

— Kavga edecek değiliz, umarım? Sanıyorum, ağlıyorsunuz şimdi de. Bakın, nasıl şaşkına dönmüş bulunuyorum: Böyle bir sinir krizine düşeceğinizi söyleseler, doğrusu inanmazdım. Ama en yakınları konusunda bile nasıl da aldanıyor insan!»

Şakaklarını tutuyor adam. Patlayacak gibi bir hali var. Yürüyüp çalışma odasının kapısını açıyor, giriyor oraya; kapıyı kapadığında, ağladığı işitilmektedir.

Mire, yelpazesini alıyor eline yeniden. Sallıyor. Aynada uzun uzun seyrediyor kendini. Bir uşak, tepsinin üzerinde bir kart getiriyor.

«İçeri buyursun», diyor Mire.

Yelpazesini sallıyor. Kapatıyor yelpazeyi, aynada kendini seyrettikten sonra yeniden açıyor. Anicet'yi içeri alıyorlar. Alabildiğine şıktır genç adam.

«Henüz akşam yemeğini yememiştik, sevgili dostum, ama bizi rahatsız ediyorsunuz sayılmaz gene de. Bizimle birlikte yer misiniz? Hayır mı? Yediniz herhalde.

— Teşekkür ederim. Karnım tok.

— Bütün dünya bana âşık olduğunuzu biliyor, dostum; yemek yemeyen bir âşıksa, geçerli değildir. Dolayısiyle de bundan böyle sizi âşığım diye tanıtamayacağım.

— Sayın Bayan.

— Bana Mirabelle diyebilirsiniz, kocam bunda hiç bir sakınca görmüyor. Ama öyle bakmayın bana, ne kadar çirkin olduğunuzu bilseniz. Nesi var bu akşam bütün erkeklerin?

— Mire.

— Gümüş gözlü Mire, deyin bana. Çok hoş oluyor. Uzun zamandır böyle adlandıran olmadı beni, ve şu anda iltifatları çılgınca seviyorum. Çılgınca.

— Gümüş gözlü Mire.

— Dostum Guillaume'un bana takmış olduğu addı bu. Sonunda o da öldü. Benim için gerçekten değerli insandı. Evet, ne diyordunuz?

— Bu böyle devam edemez. Yeterinden fazla zamandır sürüyor bu. Ve sizin...

— Yooo, aynı şeyleri bir kez daha tekrarlamayın lütfen. Kocam sizden daha sevimli. Biraz önce: İnsana gözlerini yumduran bir adınız var, dedi bana. Güzel değil mi? Siz de benim için pek cici bir aşk şiiri karalamıştınız. Pek ciciydi, evet. Katiyen büyütmüyorum. Nasıl bir şeydi hatırlamıyorum ama... çok ciciydi gerçekten.

— Kesin, Mire: İnanın artık dayanamayacağım.

— Oturun öyleyse, niye ayakta kalıyorsunuz?

— Bu işin sonu kötü olacak, Mire. Benim ardımdan gelmek gerekiyor.

— Siz de mi, kuzum? Ama henüz sizinle böyle bir yakınlığımız yok, yanılmıyorsam.

— Bir ölüm - kalım sorunu bu, iyi işit.

— Çocuksunuz siz, gerçekten çocuk. Bakın dostum, bu türlü şeyleri söylemeğe koyulmadan önce, üç bölümlü bir söylev hazırlamanız gerekiyordu. Hangi okuldansınız siz?

— Dinle beni, bentleri çoktan aştı deniz. İlkin bu haberi veriyorum işte sana. Sonra da dudaklarını istiyorum.

— Gönül çelmesini nasıl da iyi biliyorsunuz! Yalnız giysimi buruşturmayın lütfen. Dilimi değil hayır, sadece dudaklarımı. Uzaklaşın bakalım şimdi. Az daha kötü şeyler geçecekti aklımdan. Anicet, düşünün ki kocam yan odada bekliyor.

— Çalışma odasında?

— Çalışma odasında.

— Onu öldüreceğim.

— Öldürün, rica ederim. Ama fazla gürültü çıkarmayın, olur mu?

— Bir öpücük daha.

— Yoo, bırakın beni artık, her yanımı buruşturdunuz bile! Beceriksiz çocuk, her gören anlayacak şimdi.»

Genç adamın kollarından sıyrılıp kaçtı Bayan Gonzalès ve kocasının çalışma odasının kapısını aralayarak:

«Bay Anicet sizinle görüşmek istiyor, dostum, dedi. Alıyorum kendisini odanıza. Heyecanlı bir hali var, onu yatıştırın.»

Geri çekilen bir iskemle gürültüsü ve birtakım anlaşılmaz sözler işitildi; sonra sessizlik oldu. Anicet'yi omuzlarından tutup öbür odaya itti Mirabelle. Kapıyı kapadıktan sonra duvara yaslanıp derin bir soluk aldı:

«Aklım başımdan gidiyor sandım, diye çekti içini. Nasıl da zayıfsın, yavrum. Bütün erkekler etkiliyor seni.»

Gece giysisini düzeltti hafifçe, yeniden aldı yelpazesini, ve belleğinde kendi kendine gülümsedi. Kapıya baktı, sonra da fısıldadı neşeli bir sesle:

«Ne çıkacak acaba buradan?»

İki adam vardı orada. Kurşunla safralanmış oldukları için, yatırılır yatırılmaz dik duruşa dönen oyuncaklara benzer iki adam. Şişmanının yüzü alabildiğine soluk, zayıfının yüzü alabildiğine kırmızıydı. Masadaki mürekkep hokkasının üzerinde, başı defne dallarıyle çelenkli bir Napolyon heykelciği bulunduğunu farketti Anicet. Gonzalès ise, Anicet'nin sağ elinin tabanca cebine doğru kaydığını farketti:

«Söylendiğine göre, benimle görüşmek istermişsiniz, Bayım? İnanın ki çok kötü bir zamana rastladınız. Ama bunda hiç bir suçunuz yok. Damdan düşercesine bir sorum olacak size, lütfen kötüye yormayın. Anlayamazsınız çünkü. Açık yürekle cevap verin bana: Hiç bir önemi yok, bilin. Yalnız, olumlu cevap verecek olursanız, ben de size bir iki geçerli

öğüt verebilirim. Bir de öykü anlatabilirim. Öykü dedimse, küçük bir öykü. Neyse : Karımın sevgilisi misiniz? Biliyorum, biliyorum. Yemin ederim ki benim için hepsi bir artık. Cevap verin.

— Öyleyse hayır, Bayım, Mirabelle metresim değil. Ama hiç şüphe etmeyiniz ki, sizi öldürür öldürmez, olacaktır.

— Yaa? Demek beni öldürmeğe geldiniz? Ama bu pek boşuna. Bana bir dakika için tabancanızı veriniz, yeter.

— Nasıl?

— Verin şu tabancanızı bana bir dakika için. Cesaret edemiyor musunuz yoksa? Ben tek başıma da öldürebilirim kendimi. Tabancanızı verin. Ne kaybedersiniz ki?

— Benimkini kendi ölümünüze yeğ tuttuğunuz takdirde, hayatımı. Ama belki de siz haklısınız : Ne kaybederim? Alın, öldürün ikimizden birimizi.»

Aldı tabancayı Pedro Gonzalès, avucunda bir süre tarttı. Sapı sedef kakmalı bir kadın silâhlıydı bu, gerçek bir mücevherdi. Tabancanın horozunu kaldırdı bankacı, sonra da parmakları arasında ağır ağır çevirip Anicet'yi nişanladı. Rahatça otuz sayacak kadar zaman geçti aradan. Sonra Gonzalès, kolunu hızla çevirip ağzına soktu namluyu.

Bir çiçek demeti saçıldı sanki odaya. Üzerine kan sıçrayan Anicet, biraz geriledi. Bankacının vücudu kibarca yuvarlanmıştı yere. Tabancasını aldı genç adam, masanın halısına silerek temizledi.

Yan salonda ayak ve konuşma sesleri işitildi o anda. İnsanlar, izlenecek yol konusunda tartışır gibiydi : Erkekti hepsi. Kapıyı açtı Anicet : Tam vaktinde bayılmış olan Mirabelle'i gördü bir kanapenin üzerinde; bir oda hizmetçisi, dilber kadını kendine getirmeğe uğraşmaktaydı. Hafiye Carter'in getirmiş

olduğu bir dizi polis toplanmıştı salonun ortasında. Anicet'nin yakasındaki kana, Anicet'nin elindeki tabancaya, sonra da Anicet'nin kendisine baktı hafiye. İlerleyip çalışma odasına bir göz attı, bir vücut gördü yerde; ve, kendinden alabildiğine memnun, kahramanımıza dönüp :

«Bayım, dedi, lütfen bizi izleyiniz.»

XIII

KAFESE KONAN VÜCUT

Ne yana dönersen dön, hep duvar, hep duvar. Hayatın imgesi. Anicet, içinde bulunduğu yeni koşullarda pek de engellenmiş duymuyordu kendini. Hele dehlizlerdeki o gezintiler, karşılaşmalar, zaman zaman önüne sürüklendiği kovuşturma yargıcı, bütün bu aptallıklar olmasa, cezaevinde gerçekten rahat edecekti Anicet. Bütün tasalar birdenbire ortadan kalkmıştı : Bedeni değilse de kafası özgürdü; ve zamanın, duvarlardan sanki süzülerek ağır ağır kaçışını seyredebiliyordu genç adam. Hattâ sevinç veriyordu ona bu yavaşlık : Zaman uzayınca, hayat da uzuyor demekti. Ölümle benim aramda, özgür havadan da değerli binlerce hiçin içine sığabileceği koca bir yer kalıyor : Yaşlanışımı inceliyorum; ırmakta kayığına uzanıp sağ eliyle dümeni kullanarak kendini akıntıya bırakan kayıkçı gibi koyuveriyorum kendimi. Fizik bakımdan kendimi her zamankinden de yalnız bulduğum her seferinde, kendi kendimi keşfediyor ve şaşırıyorum. Ancak bir kadının, bir arabacının yada bir evin vesile olmasıyle görmüştüm ben kendi kendimi. Oysa şimdi o tikel imgelerle kendi kendimi karşılaştırıyorum, ve nasıl üstünüm onlardan! Gururun verdiği doygunluklar, kendi kendimi ezbere gözden geçirmeğe itiyor beni. Yeni baştan başlamağa yöneliyorum daima; ama bunun farkına vardığım anda, ossaat geri dönüyorum. Zaten bili-

nen bir yolu bir daha yapmak oluyor çünkü bu. Bu ikinci yanılgı, bir üçüncüden kendimi sakınma konusunda beni uyaracak kadar duyulur olmuyor. Bir sağa, bir sola vuruyorum o vakit; ve devim tamamlandığında, dairesel bir dönüşle yepyeni bir biçimin belirdiğini görüyorum. Yeterince genelleştirici bir düşüncem olmamış olsa, alabildiğine uzun sürebilirdi bu.

İnsanların uğradığı bazı belirli mutsuzluk ve yıkımların iyi yanı, değerlerin aşama sırasını birdenbire ve temelden değiştirmeleridir. Daha demin bütün hayatımdı şu, şimdi bir hiç bile değil. Belli bir şaşkınlık olur felâketlerden sonra; ama bu şaşkınlığı, öncekinden çok daha keskin bir bilinçlilik ve tadına doyum olmayan bir ilgisizlik izler. Bu ruh halinin sağladığı yararlardan biri de, bize zor ve katlanmaz gelen şeyi yepyeni bir bakış açısından göz önüne almamızı olanaklı kılmasıdır. **Yer değiştirmeksizin** bir acıdan kurtulmanın hazzını, ancak bedenin duyduğu şehvetle karşılaştırabilirim. Herhangi bir hastalık, bileğimin en ufak bir kımıldanışını beni acıdan bağırtacak kadar zorlu kıldığında, elimi kolumun üzerine doğru bükmekten mutluluk duyarım: Hemen ardından elimi düzleyip de acının birdenbire kesilişini tatmak için. Bir yere toslayıp da haykırdığım vakit tasalananlara cevabım şudur: Hiç bir şey yok efendim; ve bunu söyleyip gülümserken, bacağımın yada yüreğimin kırılmadığını da özellikle gösteririm. Dünyada yetkin mutluluk, yalnız o gülümseyişte vardır.

Başka ne vardır dokunan bana, ağlatacak kadar? Yapraklar gibi dökülüyor heyecanlar işte yavaş yavaş. Tüm geçmiş, belleğimde kuruyan o çamaşır, doğuşumdan daha uzak şimdi bana. Her gün bir parça doğar insan. Bayağılık. Mirabelle! Fransa tarihinde kraliçelerin adı gibi yankılanıyor bu ad. Bir kadının anısından kurtulmak için o kadına sahip olmak gerektiğine yemini basacak adamlar vardır. Ne tatsız şaka! Kendi kendimizin belirli bir anından

itibaren güçlü anı diye bir şey olamaz ki. İstemeyegörelim, herhangi bir kimseden yada herhangi bir şeyden o an sıyırıp alırım düşüncemi ben. Gözlerimi açıp kapamayı biliyorum diye şaşmıyorsunuz. Öyleyse. Bu tür gülünç oyuncaklar da varlık nedenleri haline gelirse, bizi yaşamağa iten ne kalıyor? Gene o dramatik edaya sığınıyorum. Hiç değişmeyecek mi bu? Alıştırma ödevi: Kendine bakmak, bilançonu yapmak, arzuların arasında oranlar kurmak. Hadi canım sen de, yorulduğuna değer mi. Başkasına ilgi duyarken, kendi kendime ilgi duyuyordum aslında. Küçücük bir esinti ortaya çıkardı işte bunu. Bugünse, kendi bireyim için tutkulanmadığım sanısındayım. İnsan türüne gelince, ondan hiç söz etmeyeceğiz. Parlak bir zafer: Öldürdüm soru işaretini. Soru diye bir şey kalmadı artık, işi basite indirdim. Burada şimdi dümdüz ve eğlenceli bir hayat başlıyor. Bütün tasalardan ve bütün sevinçlerden kurtuluyorum şu andan itibaren; bütün kötülük, şaşmak yetisinden geliyormuş meğer.

Tikel bile olmayan bu dönüş, sıradan hayata getiriyor beni gerisin geriye. Aferin: Huzurun sırrı. Bile isteye sınırlandırıyorum kendi kendimi; ama bunu, eskiden ne yapıp edip ayaklarıma dolaştırdığım Niçin'i düşünmeksizin yapıyorum. Ne güzel makinayım! Esnek, uysal. Baş ve işaret parmaklarımı hızla oynatarak hızla kulağımın hizasına götürürsem sağ elimi, makasını kullanmağa hazırlanan bir haber olurum hemen. Belirli bir yürüyüş, treni ansıtır bana; bir başka tarz yürüyüş, gemileri. Belirli bir çaba, bana bir dizi duyguyu özetler. Bütün herşeyi kasal imgeler halinde algılamak isteyen bir insan tanımıştım. Hiç de kullanışlı bir şey değildi istediği: İnsan, kendi kendisi aracılığıyle çok daha kolayca dile getirebilir evreni. Burada davranıp kendi kendini evren olarak almağa bir adım vardır. İnsanların ardında ömür tükettiği yanılsama öğelerine gerçekten ihtiyacım yok benim. Hiç de kötü yaşanmıyor cezaevinde. Sakınılması gereken nokta: Kendine yeterinden

fazla dost edinmek kendine, kendi zihnine yeterinden fazla saygı göstermek. Bu yanlışlığa düşmemeyi de başarabilecek olursam, günün birinde: Mezar da kötü bir şey değil, diyebileceğim herhalde. İşte bunu söyleyebildiğim andan itibaren de, başıma hiç bir terslik gelemez artık. Eksiksiz bir güvenlik. Ne dilerlerse yapabilir, hangi hale sokmak isterlerse sokabilirler beni. «Adaletin elindeyim» saptaması, «Dünyadayım» saptamasından daha tatsız bir şey değil; ve hayat, daha çok askerliğe benziyor.

Büyük bir aanhtar gürültüsü, avukatın geldiğini haber veriyordu:

«Baro üyesi sayın Bay, buyurun oturun lütfen, dedi Anicet. Hangi mutlu rüzgâr sizi buraya attı? Önce sabah gazetelerinde ne olduğunu anlatın bana.

— Daima böyle neşelisinizdir, değerli müşterim. Hiç değilse sizin maneviyatınız iyi.

— Haberlerinizi bekliyorum, Bay Avukat: A'ma Köprüsü'ndeki Zuhaf askerinin sakalı suya battı mı, doğrusu pek merak ediyorum. Seine ırmağı yükseliyor mu?

— Yazın? Hiç olur mu? Suların yükselme mevsiminde değiliz ki.

— Yaa, öyle demek? Belki de haklısınız. Ama ben bir kadın hatırlıyorum, vermut içiyordu **Unicers'** de (Théatre-Français alanındaki ünlü kahve, bilirsiniz), ve yöneticiye: «Seine tehlikeli olmağa başladı, diyordu. 5 metreye ulaştı; ve büyük su baskınlarının yılı olan 1911'de aynı mevsimde, kabarıklığı 6,10 metreyi buluyordu. Aradaki fark, topu topu 1,10 metre.» İşte bu sözler bir türlü benim ardımı bırakmıyor. Bay Savunucum, bir türlü bırakmıyor ardımı.

— Güzel bir nükte, gerçekten güzel bir nükte. Ama gene de kendi çıkarınız adına, ve doğal olarak davanızın da çıkarı adına, bana herşeyi olduğu gibi itiraf etmeniz gerekiyor.

— Oooo, buna hiç bir vakit cesaret edemem. Sizin gibi iyi yetişmiş, çelebi bir adama herşeyi iti-

raf etmek! Canınızı sıkmaktan ürkerim, herşeyden önce.

— Ama ben bunun için burada bulunuyorum. Ve bilin ki, mezar gibi dilsizimdir ben.

— Öyleyse kötü bir avukatsınız.

— Güzeeel, gerçekten güzel bir nükte. Ama güvensizlik göstermekte, doğrusu haksızsınız. Bakın, örneğin Petit-Deschamres davasında, bankacının katili uşak Céruze, suçlu olduğunu itiraf etmişti bana, ve ben onu beraat ettirdim. Bunu da hiç bir zaman hiç kimse bilmeyecek.

— Anlıyorum evet: Meslek sırrıyle bağlı sayıyorsunuz kendinizi. Özden düşüncemi ister misiniz? Hayranlık verici bir buluş bu meslek sırrı. Tereyağı kesmeğe yarayan saç kılından da zorlu bir buluş. Tek başıma katiyen düşünemezdim bunu ben. Katiyen düşünemezdim.

— İşte güven duydunuz artık. Güzeel: Hiç korkunuz olmasın şimdi, söyleyecekleriniz burada gömülü kalacaktır; ve bizi işitebilecek hiç kimse yok. Günah çıkarma hücresindeymiş gibi konuşabilirsiniz. Yani... yanlış anlamayın, bir benzetme ihtiyacıyle öyle söyledim, yoksa dindar değilim elbette ben. Açıkçası, dinsizim. Hadi bakalım, hiç duraksamaksızın herşeyi anlatın şimdi bana.

— Hiç meraklanmayın, herşeyi anlatacağım evet. Sekiz on gün oluyordu ağzıma bir lokma bile sokmayalı, ve liseden beri görmemiş olduğum bir arkadaşımla karşılaştım Chapelle caddesinde. Ama bundan dolayı kovuşturmaya uğradığımı hiç sanmıyorum. Onun için de üstüne sünger çekiyorum. Yersiz ayrıntılara girmek gerekecek çünkü, ve hele bir de tutup anlatmağa kalkışacak olursanız.

— Meslek sırrı.

— Nereden başlamak gerekiyor öyleyse? Herhalde en başından. Evet, evet, en başından anlatmağa başlayalım o kocaman şakayı. Hani şu rüzgârların ortalığı kasıp kavurduğu yıl, belirsiz bir babayla bohçacı bir anadan doğmuşum.

— Müsaade buyurun, daha fazlasını dinleyemeyeceğim : Babanız borsa tellalıdır, Bay Guillequin'in kızı Hélène Guillequin olarak doğmuş bulunan Bayan anneniz ise...

— Sizden de hiç bir şey gizlenmiyor doğrusu. Bu konuda gerekli bilgileri edinmiş olduğunuza göre, lâfı dolandırmayacağım : Laffitte sokağında bankacı Bay P. Gonzalès'i öldürmüş olmakla suçlanmaktayım. Şimdi anlaştık mı?

— Ha şöyle, akla yakın sözler etmeğe başladınız en sonunda.

— Karısının âşığı olduğum ileri sürüldü. Ve bununla açıklanmak istendi herşey. Yalan söylemeyeceğim size : Dul Bayan Gonzalès hiç bir zaman metresim olmadı benim; o zavallı Pedro da düpedüz intihar etti.

— İki dakikadan fazla ciddi konuşamaz mısınız siz kuzum?

— Sizden de hiç bir şey gizlenmiyor, dedim ya: Mirabelle Gonzalès benimle aldatmaktaydı kocasını. Chochotte adını takmıştım ben kendisine, Rosny-sous-Bois'da gizlice buluşurduk hep.

— Bu, gerçeğe yakın düşüyor evet.

— Gar yakınında, bu işler için özel bir yer kiralamıştım. İnanın utanç duyuyorum bunları anlatırken.

— Kötülük yok ki bunda.

— Herkes sizin gibi katı yürekli değil : Örneğin ben, bir katil olabilirim, ama zinaya karar vermeden önce uzun süre savaştım kendi kendimle. Salı ve cumartesi günleri Rosny-sous-Bois'da buluşmaktaydık, sözün kısası. Görmüyor değilim : Orada neler yaptığımızı bilmek arzusuyle yanıp tutuşmaktasınız. Domuz. Neyse, onu da anlatayım size. Avukat, dediğiniz anne yerine geçer çünkü, herşeyi işitebilir. Eveeet, birtakım çılgınlıklar yapıyorduk orada.

— Görür gibi oluyorum.

— Anlamadım?

— Bunun bir aşk cinayeti olduğunu görür gibi-

yim, demek istiyorum. Ve bu tür cinayetler, hiç kimseyi darağacına götürmemiştir.

— Ama benimki bir aşk cinayeti değil. P. Gonzalès'in parasını çalmak söz konusuydu benim için asıl. Yüklü bir para.

— Ama Gonzalès iflâs etmişti!

— Bilmiyordum ki.

— Öyle ki, polis işe el atmamış olsa, o sizi soyardı.

— Ne mutlu ki yukarıda hepimizi birden gözeten birisi var... Zaman zaman onun varlığını düşünmek büyük bir avunç veriyor bana. Bu besleyici yardımdan, gecemizi aydınlatan bu nurdan bile isteye kendilerini yoksun bırakan mutsuzlara doğrusu acıyorum. Zavallı tanrıtanımazlar! Siz de öyle düşünmüyor musunuz?

— Ben dinsizim, dedim ya.

— Daha önce de söylemiştiniz, evet, ama gerçek miydi o? Cehenneme gideceksiniz demektir. Ama ben sizin için de dua ederim

— Sanır mısınız ki **(alaycı eda)** sizin duanız, Yüce Varlığın katında...

— Hazreti İsa'dan önce çarmıha gerilip de Hristiyan olarak can veren iyi hırsızı hatırlayınız, Baronun sayın Bay Üyesi, gönlü yüce hırsızı hatırlayınız. Ama biz başka bir şeyden konuşmaktaydık, yanılmıyorsam? Evet, evet, insanı imrendirecek kadar güzel ve sevimli üç yavrucağı şişe geçirip de nasıl kızarttığımı anlatmak üzereydim ben size.

— İşte gene şaka etmeğe başlıyorsunuz.

— Müzeler soygununun sorumlusu da benim.

— Sizde bir hastalık halini almış bu eğilim.

— O sizin fikriniz. Hadi çıkarın şu pardösünüzü, vicdan azabı duyduğum bütün suçları size birer birer itiraf edeceğim.

Beyaz duvarın üzerinde, avukatın başının tam arkasında, o tikel hâle dalgalanıyordu; ve bir kaç dakikadan beri, odundan, bildik görünüşlü bir büyük hayvanın çizgilerini kesinleştirmeğe çabalıyordu bu

hâle. Giyotin sözcüğünün bir vakitler ünlü bir cani üzerinde yaratmış olduğu etkiyi hatırlamıştı Anicet. Bu üç heceyi her işitişinde derin bir sevinç duyuyor; ve söz konusu aleti, güzel nişanlım, sevgilim, avutucu dostum diye adlandırıyordu. «Giyotinin nasıl yapılmış olduğunu tam bilmiyorum, diyordu, ama onu da inceleyip öğreneceğim gün uzak değil.» Buna karşılık, **Darağacı** sözcüğünden tiksinmekteydi. Bir avukatla söyleşmekten çok daha oyalayıcı gözüktü bu ayırım Anicet'ye. Ve genç adam, donuk bir sesle, gerçeğe uygun olduğunda gerçekdışı yada gerçekdışı olduğunda gerçeğe uygun diye kabul edilen itiraflarını sıralarken, o pırıl pırıl giyotin satırının imgesi üzerinde sâbitleştirdi düşüncesini. Çağrışımlara kaptırmıştı kendini; ve o bıçak, sırasıyle ayışığı, çıplak bir kolun eğrisi, bir köprünün kemeri, bir sokak kapısı, ebemkuşağı, gece yarısı güneşi, bir eşarp, birdirbir oyunu, dağların balık sırtı yapısı, Sokrates'in Eros diye adlandırdığı iğrenç ve güçsüz iblis, Hêtraine'deki salonun şöminesi üzerinde duran lâmba, herhangi bir duvar saati ve birtakım kadınların bakışı haline girmişti Ve birtakım kadınların bakışı, bıçak gibidir gerçekten, keser boynunuzu. Kalemim yada divitim olsa, öyle bakan gözlerin biçimini çizerdim hemen size. Bir fikir edinmeniz bakımından şu kadarını söyleyeyim ki, alttaki göz kapağı üsttekinden daha uzundur; ama genellikle hiçkimse anlamaz bunu. Bir kelle kesildiğinde, nedir olup biten? Çocukken, ağaç kesitleri gibi tasarlardım hep boyun kesitlerini : Aralarında kan damlaları ışıldayan bir dizi özekteş daire. Ya ruh hangi yana doğru uçar? Buna benzer incelikler düşünürdüm hep işte. Kollarını, kandan kolyelere adanmış bir boyuna sarma zevkine karşı direnebilecek kadın var mıdır? Adam öldürdüm ve şimdi yalnız ikimiz varız, demek bir kadına. Halkın henüz tatmadığı şehvet türleri olsa gerektir. Ama işin ucunda herşey, aynı hazza götürür bizi. Çok mu zordur ki ölmek. Budalaca bir soru. Bütün sorular budalacadır za-

ten. Herşey umulur benden, herşey. En bayağı düşünceleri büyük bir kolaylıkla oluşturabilirim kafamda ben. Ama kendiin buna kaptırmak, güçsüzlük işareti değildir. Tozunu silkmeğe hiç bir vakit yanaşmadığımız kıvrımlar vardır içimizde: O kıvrımlarda asılı duran ve düzensiz uçlarıyle bizi sürekli iğneleyen, dürten yıldızları düşürmekten korkarız çünkü. Herkese özgü fikirler diye bakılır bu yıldızlara, en alt sıradan gök cisimleri gibi küçük görülürler. Kendi kendimizden gizlediğimiz ışıklar arasında en fazla hor gördüklerimiz, yolumuzu bir daha bulamamak korkusuyle içlerinde hiç bir vakit uzun zaman gezinmediğimiz o anılardır şüphesiz. Halimizle geçmişimiz arasında gereğinden de keskin bir karşıtlık vardır belki de kimbilir; ve belki de şimdiki zamanımız, hic de geçici ve aldatıcı olmayan geçmişimiz'e karşılaştırıldığında, pek güdük kalır. Bakışlarımı okul çağına çevirdiğimde, göğsümün içinde olup biteni bilemiyorum. Yüksek Öğretmen Okulu'na yada Politeknik'e rahatça girebileceğim kanısındaydı hocalar. Cennet, doğrusu bu ya! Hiç birinin aklından geçmemişti Cezaevi. Eski arkadaşlarımı buluyorum, hayata baktığımda: Benimle aynı yaştalar, benden daha çabuk ihtiyarlamış değil hiç biri; ama dünyadaki yerleri nasıl da belirli! Buradan şuraya giderkenki küçücük jestleri bile, Evren'in ölçeğine göre hesaplanmıştır. İki yada üç tanesini on bin kişi tanır. Evlenmişler vardır içlerinde. Âlem yapanlar vardır. Hiç bir şey yapmayanlar da vardır. Yoksa unutmuşlar mıdır okuldaki yarışma havasını? Ders yılını taçlandıran o yeşil ve altın renkli ödüller öylesine güze'di ki, ezilirdik ağırlıkları altında. Gurur, gurur. Alkışlarla kesilen o uzun ödül listelerine benzer hangi kahramanlık şiirleri alıp götürdü insanları? Varèse, Loriston, Vandal, gazeteleri okuyorlar şimdi. Ne düşünmektedirler acaba hakkımda benim? Şaşırmışlardır, ve başlarını sallayarak: «Yetenekli çocuktu! derler. Ama ben öteden beri biraz tuhaf bulurdum zaten onu.» Yalan

söylemektedirler aslında; okul diliyle, tam bir hafız olarak gözürlerdi beni. Ürkmezlerdi bakışlarımdan. Bütün bu çocuksu imgelerin içiçe geçişmiş durduğu belleğin holü, kimi romanlara başlangıç olan gravürleri andırır: Tarihleri ve değerleri göz önüne alınmaksızın bütün oluntular biribirine karışmıştır o betimleme içinde; ve en önemli yer de, her sabah önünden geçtiğim pencerenin kıyısında biten küçücük bitkiye ayrılmıştır.

Burada avukat söze karıştı:

«Benim mesleğimin adamlarını gerçekten tutkullandıran şey, dedi, ruh halidir müşterilerinin. İşte onu, en ince ayrıntılarına değin ortaya çıkarmayı görev biliriz. Sözlerinizin her biri, değerli dostum, sizi bir parça daha keşfetmeğe sürüklemekte beni. Ama davanızı tüm boyutlarıyle bilip öğrenmiş bulunduğum şu anda, size kendi adıma bazı şeyler sormak isterdim.»

Küçük bir not defteriyle bir kurşunkalem çıkarmıştı cebinden:

«Evet, değerli dostum, dedi, hayatınızda en çok hangi vesileyle heyecanlandığınızı lütfen söyler misiniz bana?

— İzin verin. Pek iyi onsıyamıyorum. İçine bulutların da konulduğu bir çekmeceye yerleştiriyoruz anılarımızı. Dolayısıyle de, aynı boz renge bürünüyor çabucak hepsi; ve bir de bakıyoruz ki en sıradan, en silik şeyler gözümüzde, yüreğimizi altüst etmiş olan olaylar kadar önem kazanmış. Sorunuza dönelim: Geriye baktığımda ben, katranlanmış ağaçlarıyle ıssız ve güneşli bir yol görüyorum; eski gözyaşları gibi kurumuş geniş yapraklar duruyor yerde. Denizci giysileriyle bir çocuk, ata biner gibi bir bankın arkalığına binmiş, yalnız kendisi için bir türkü söylüyor; ses yetmediği an konuşur gibi okunan hecelerle delik deşik, notaya alınması olanaksız bir türkü bu. Pars ve casusların dövüştüğünü görüyor bulutlarda çocuk; ve demirden tacını düşmesin diye sımsıkı tutan Karlman'ı. Bir çamaşırcı arabası

geçiyor yoldan binde bir, yada Louvre'daki Büyük Mağazalar'ın dağıtım arabası (öğleden sonra vakit pek geç değilse, küçücük bir ücret karşılığında kapıya teslim edilen üzerleri horoz resimleriyle süslü o güzel balonları düşünün). Kaldırımda manavın kızı, az raslanır cinsinden zarif hareketlerle ip atlamakta; ama annemle babam, onunla konuşmayı bana yaklaşmışlardır. Büyük bir çığlık işitiliyor birdenbire; ve caddenin alt kısmından doğru bir taş yapıdan dışarı uğrayan kalabalık, havada salına salına geçen bir şeyi gösteriyor uluyarak. Kuşları izleyebilmek için ipini koparmış olan Printania balonudur bu. Yüreğimdir bu, uçan yüreğim! Ve işte başım dönüyor! O sıralarda bir operet oynanıyordu Paris'te, **Şeytanın Cep Defteri**'ydi adı; alabildiğine hüzünlü ve dokunaklı bir türkü vardı orada:

Papağanımı yitirdim
Uçtu damlara damlara

— Dinleyin, Bay Anicet, dedi avukat, hiç de insaflı sayılmazsınız doğrusu. Hayatınızda en fazla heyecan duyduğunuz günü söyler misiniz lütfen bana.

— Vaftiz edildiğim gün.»

XIV

DÜELLO

«İçeri buyur edin», dedi Mirabelle.

Ve saçlarını çözüp dağıttı çabucak. Baptiste Ajamais önünde eğildiği zaman da, hain dilber şöyle özür diledi :

«Bağışlayın omuzlarıma dökülen geceyi. Güne henüz başlıyorum; ve daha gözlerimi açar açmaz gelmiş bulunuyorsunuz.»

Susuşuyle, sabah ziyaretinin başka bir amaç taşıdığını belirtti. Ajamais. Bir kar fırtınası gibi ağır bir kaç an ayırdı onları. Mirabelle, kapalı perdelerden süzülen tozlu ışığa doğru kaldırdı gözlerini :

«Yazın, diye açıkladı, evlerin iç karanlığını seviyorum ben; ve yüreğimin derin karanlığını. Ben siyah ruhluyumdur, sevgili dostum. Ülkemden bana geçmiş olsa gerektir bu şüphesiz. Eminim ki bilmezsiniz ülkemi, ve bilmek istersiniz.

— Ben mi? dedi Baptiste. Ama benim hiç haberim yoktur coğrafyadan; ve insanların, çeşitli yerler arasında sonradan kurdukları ayırımlara pek aklım ermez. Benim için sadece deniz vardır, dağ vardır.

— Öyleyse benim ülkemde deniz vardır.»

Hiç bir şey eklemedi Baptiste buna.

«Deniz vardır evet, dedi yeniden Mire, deniz vardır.

— Övünülecek bir yanı yok bunun, dedi Baptiste, çünkü deniz aptal bir insandır.

— Çok güzel olur kadınlar ülkemde benim.

— Kadınlar ancak erkeklerin izin verdiği ölçüde güzel olur.

— Ülkemde, benim ülkemde erkekler alabildiğine ataktır.

— Demek siz ataksınız.

— Benim ülkemde erkekler, erkekler...»

Elini uzattı Mire, ve Baptiste'in yelek cebine dokundu. Saatini çıkarıp baktı genç adam:

«Onu çeyrek geçiyor, sevgili dostum, dedi. Diyordunuz ki ülkenizde erkekler...

— Erkekler, erkekler... Ah, ne hayvan şeylerdir erkekler! Hayvan!»

Burada gözyaşları başlamıştı bir deniz baskını gibi; ve kadının vücudu, tuvalet masasının üzerine doğru sarsıla sarsıla kıvrılırken, güzel yüzü, içiçe geçmiş parmaklar ve saçlarla belirginleşen bir düzensizliğe gömülmüştü. Yere düşen bir sabahlık vardı şimdi. Dünyanın en güzel kadını işte çırılçıplaktı, ve utanma rolündeydi. Bilinmeyenin verdiği boğuntu vardı bu kadında (çünkü göremiyordu erkeği). Araf'ı andıran uzun mu uzun bir zaman vardı geçen. Ve bacak bacak üstüne atıp oturarak şunları söyleyen Baptiste vardı:

«Size dokunmamış olduğumu hatırlatmak isterim, sevgili Bayan.»

Öfkeyle doğruldu Mire; ve tek kelime söylemeksizin, sırtından kayan giysiyi aramağa girişti titreyen elleriyle.

«Sıcak geldiyse böyle kalabilirsiniz, dedi Baptiste. Sıkılmanıza gerek yok. Nefis bir gerdanınız var.»

Küçük düşürülmüş kadının öfkesi öylesine büyüktü ki, duman halkaları gibi dalgalandı bir süre çevresinde. Bu durumda en yerinde davranış, bağırmak olacaktı. Bağırdı:

«Budala, budala! Kezzap olsaydı şimdi yanımda, yada şemsiyem olsaydı!»

Pudra kutusu duruyordu el eriminde. Havada sallandı kutu; ama kirlenmekten gayrı hiç bir şeyden ürkmeyen adam, kadının bileğine yapıştı. Bir daire çizerek uçtu kutu, ve halının üzerinde bir gül gibi ezildi.

Baptiste canını acıttığı için, yeniden bağırdı Mire:

«Budala, bırak beni, budala.

— Dizüstü çök, dizüstü özür dile. Özür dile güneşten.

— Budala, kemiklerimi kırıyorsun.

— Çabuk, dedim.

— Sen... Ama bu ne demek oluyor kuzum?

— Sevgili dostum, yoruyorsunuz beni. Özür dile.»

Baptiste'e baktı kadın:

«Özür diliyorum, peki, dedi. Ama artık istemiyorum, tiksinti ve korku veriyorsunuz bana, istemiyorum.

— Zorladığım yok, dedi Baptiste, sizinle konuşacaklarım var.»

Kadın yeniden oturdu. Kaldırıp toplamıştı saçlarını; ve geniş mavi sabahlığını ürkek bir kız çocuğu gibi sımsıkı kapanmıştı. Büzülüp biribirine yaklaştı omuzları.

«Konuşun, dedi.

— Bir sigara ister misiniz? Hayır mı? Siz bilirsiniz.»

Gizemli bir anlama büründü çakmağın çıkarılıp yakılışı. Ateşle konuşur gibi olmuştu Baptiste. Duman kıvrımları kapladı odayı. Sonra adam, dirseğini koltuğun koluna yaslayıp sol işaret parmağını çenesine dayadı. Elinin geri kalan kısmı alt dudağını ezmiş ve sağa doğru kaydırmıştı. Gözlerinde olup bitenler pek iyi anlaşılamadı. Bir ağacın üzerine düşer gibi düştü Mirabelle'in üzerine bakışları, dipten doruğa kadını tarayıp, arkada, bulutların arasında kaybol-

du. Başını arkaya doğru attı Mirabelle:

«Konuşun, dedi.

— Ufuk, hiç de sandığınız kadar uzak değil, Mirabelle bize ulaşan birtakım gizemli işaretler bildiriyor bunu; ve siz, bizleri istediğiniz denli tersine inandırmak için çırpının, kadınların yüreğini de içine girip kavramak olanağı daima vardır. Herşey apaçık kesiliyor belirli aralarla, ve sizi olduğunuz gibi görüyorum. Nasıl da zayıfsınız! Belki de beni, donuk bakışlı kuş tarafından büyülenmiş yılan gibi size doğru çeken, o gizemli zayıflığınızdır. Şimdi bir dakika için bırakın da beni, sigaramın dumanlarını halkalar halinde çıkarayım.»

Susmuş ve sigarasını tüttürmeğe koyulmuştu Hafifçe salınıyordu başı. Sınırsız bir yumuşaklığa mı, yoksa sınırlı bir katılığa mı kapılmış olduğu artık farkedilemedi. Çok geçmeden, yarım kalmış bir monologu sürdüren sesi duyuldu:

«... Yeter ki geçmişimizden vede geleceğimizden hiç bir vakit bu derece emin olmayalım. Canım istediği an gidebilirim oraya. Ama bu gidişime hiç bir şey nedenlik edemez, hiç bir şey zorlayamaz beni oraya gitmeğe. İşin ucunda, Anicet'nin ve çoktan uçup gitmiş bütün o dünkü şeylerin, benim için ne önemi olabilir ki. Sadece erkim altında bulunan şeye önem veririm ben. Herşeye rağmen, nasıl da yalnız kendi kendimih olabiliyorum! Hiç kimsenin durduramadığı makinalara raslanır bazı öykülerde (fabrika yada gemilerde raslanır, özellikle). Ve dünyada artık sizi hiç kimsenin kurtaramaması için yeterlidir bunlardan birine ayağınızı sokmanız. Dünyada hiç kimsenin. Kolay olsa gerektir, ayağı çarka sokmak. Ama kaderi ve kadere kurban edileni bilmek zorundasınızdır önceden. Koyuveriyorum kendimi, yitiriyorum kendimi, kaçırıyorum kendimi: Aynı şahsa değgin iki zamirle çekilen bir sürü fiil işte. Öze dönüşlü fiil diye adlandırıyorlar **onlar** bu fiilleri. Başdönmesi nedir, bilmez insanlar.»

Baptiste'in bakışları, uzak ormanlardaki ağaç-

ların tepesi üzerinde gezindi bir zaman, sonra da hiç farkedilmeksizin gelip dilsiz kadının üzerine kondu. Konuşmak ihtiyacını duydu kadın :

«Ne oluyor bilemiyorum, dedi. Sizi oyalamak için trajik bir anı, hayatınızda bir siyah noktayı seçmiş olduğumu anlıyorum sadece. Kızmayın bana bundan ötürü. Bilebilir miydim?

— Bütün anları trajiktir hayatın. Hele ilgisizlik içinde akıp giden anlar. Ne yetkin maske! Kendi kendimizi heder etme gücünü, o harika erki yavaş yavaş uygulayıp yürütmek. Pek garip alçı ustalarıyız biz. Herşey nasıl da mantıksal. Herşeyin doyurucu karakteri, eşsiz bir müzik meydana getiriyor. Herşey arttırıyor beni, herşey eksiltiyor. Ve herşey beni sınırlıyor. Ne mutlu.

— Dinleyin, dedi Mire umutsuz bir edayla, bilmiyordum ki, bilmiyordum işte. Ah, ne beceriksizim ben!

— Kendini daima kendi için hazır tutmak, kendini beğenmişliğin son kertesidir En ufak davranışlarımızın anlamını kavrayamadığımız halde, durmaksızın yargıgücümüzü yürütüyoruz Bütün konumlardan çıkabiliyoruz; ama bütün herşey, onarılmaz kalıyor. Bundan ötürü yakınmağa ne ihtiyacımız var?

— Gene de söyleyecek misiniz bana, hangi uçuruma gelip dayandığınızı? Gözlerinizin dibini ve bu dramın nedenini boşu boşuna arıyorum, Baptiste. Saçlarımı sunuyorum size, dostum, saçlarımı sunuyorum, daha fazlası elimden gelmez.»

Yüzü bir yılgınlık deyisiyle altüst olarak, ardarda cümleler sıraladı yabancı br dilde.

«Delilik ,kabul edilebilir bir çözüm olamaz, dilber dostum; çünkü çığırından çıkmadıkça kapatmazlar deliyi. Hemen ardından bir kölelik çağının izleyeceğini kesinlikle bilseydik, çekici bir balayı gezisi olurdu intihar. İnsanların en güzel şiirsel buluşu, cehennemdir.

— Gelip buraya mı dayandınız sonunda, ger-

çekten? Bir kez daha soruyorum, ne oldu ki?

— Dünya dünya olalı beri hiç bir şey olmadı oldu. İnsanların, içlerini kemiren sonsuz sıkıntıyı unutmak için hayal ettikleri korkunç acılar, aslında birer çocuk oyuncağından başka bir şey değildir. Küçük düşürülmeye, yoksulluğa, açlığa, soğuğa, tüm fizik acılara ve tinsel acıların düşsel canavarına katlanmak, zihnin durmaksızın takılıp ortaya sürdüğü o niçinlerden en basit birine katlanmaktan çok daha kolaydır. Ne denli genel gözükürse gözüksün, bir tek göz kırpmamı bile açıklamağa yeterli değildir Newton yasası. Kendi kendime çekişiyorum evet, bu da öngörülüydü. Çelişmeden söz etmeyin bana hiç: Düşüncelerin olanaklı biçimde üstüste konmasını varsayan çocuksu ve sıradan bir geometridir çelişme. Ne diyordum ben?

— Söyleyeceklerim vardı bana.

— Söyleyeceklerim vardı size evet, ve işte söylüyorum. Ben değil, bir başkasıydı başlangıçta söz konusu olan. Ama ormanda geziniyorsam, hangi ağacın kabuğunu koparırsam koparayım, hep aynı orman perisini kanatmış olurum; ve hep bendir o peri. Mitologya, günlük konuşmalar bakımından kullanışlıdır pek. Kaldı ki herşey mitologyadır. Eski Yunanlıyım ben, hepimiz eski Yunanlıyız, ve sen Helenê'sin.

— Mirabelle derler bana.

— Sana baktım diye dudaklarını uzatman boşunadır. Senin kollarının arasında ne işim var benim? Göz bebeklerinde dalgalanan dünyanın sonu, bilirim, gelmeyecektir. Yarın hakkında bana öğretebilecekleri hiç bir şey kalmadı kehanetlerin, inanmıyorum onlara artık. Belki arzu sadece, arzu. Ama düşün ki, senin gönlünü çelmeme bile gerek yok. Oysa kimi kuşlar gibi, tüylerimle gökyüzünün mavi renginl taklit edebilirdim. Ama aşk da yeterinden fazla kolaylaşmış durumda.

— İlle reddetmek mi gerekiyordu beni?

— **Senin** reddedilmenin ne önemi vardır ki!

Önemli olan, benim reddedilmemdir. Yeterince bana bağlı duyuyor musun kendini? Berber çırakları gibi söz eder **onlar** gönül çelmekten. Senin gönlünü çeldiysem ben, buyurduğum herşeyi yapacaksın demektir.

— Baptiste.

— Heyecanlanma bakalım, başka bir şey söz konusu burada. Karılarını çalıştıran erkeklerin o inanılmaz gücünü düşünüyorum. Ki bu daha hiç bir şey değil. Sonsuza kadar herşey istenebilir bir kadından. Bu konuda aşırılığa kaçtığımızı sanmak, düpediz aldanmaktır. İstesem, suya atar mıydın kendini, söyle bakalım? Ama o da rahat bir iştir aslında, vakit öldürmenin bir başka biçimidir. Konukların önünde çıplak raksetmektense ölmeyi yeğ tutmuş hani bir hükümdarın gözdesi. Nasıl da ahmak bir adammış o hükümdar!

— Dinle : İzin verirseniz, iyisi ve kötüsüyle bütün istek ve buyruklarınızı yerine getireceğim. Ama sadece de bana ki...

— Hiç bir şey vaat etmiyorum, aşkın sigortası olamaz.

— Dinle : Bazı akşamlar kendimi öylesine yalnız, ve öylesine güçlü, ve evrenin o denize özgü gürültüsüyle öylesine dopdolu buluyorum ki, elimin altına düşen ilk adamı, işitiyor musun, ilk adamı, bana ufacık bir direnç göstermeğe kalktığı an rahatça öldürebilirim. Bir kadının çılgınlık derecesini bilmezsin sen. Siz erkeklerin içinizde taşıdığınız uçurumdan söz etmeğe bile değmez. Bizim sapıklığımız hiç bir şeye benzemez. Öyle başdöndürücü düşüşler vardır ki, ölüm pek cılız bir fikir verebilir bunlar hakkında. İstersen, beni kışkırtıp böyle bir olaya yolaçabilirsin. O zaman görürsün kim olduğumu : Akıl almaz bir durumdur bu. Öyle anlarda bana bir ayna verilse, ölürdüm, evet evet, tasamdan ölürdüm. Nedir rüzgâr, nedir fırtına, kavurucu güneş nedir? Yeryüzü hastalığına tutulduğum zamanlarda, avuçlarımı uzatıp dikilmiş olarak hiç görmedin sen beni;

boğazımda düğümlenen sözcükleri, çığlıkları bilmezsin; ve bilmezsin nasıl altüst edebilirim zihnini, zahmetine girersem.

— Zahmet mi? Gerçekten bir zahmet mi olur bu, senin için? Yalan söylüyorsun, Mire.

— Yalan söylemiyorum. Yalan söyleyemem ben; çünkü dediğim herşeyi, ossaat düşünüyorum. Kadınla karşılaştırınca Tanrı nedir ki? Herşeyi ben yarattım. Benden gelir herşey, ve bana döner. Boşunadır kurtulmayı düşünmen benden.

— Ben sadece kendi kendimden kaçıp kurtulmayı düşünmekteyim.

— Bencil, nasıl ulaşacaksın oraya?

— Bencil! Ne demek istiyorsun? Bazı sözcükler bulutlardan da daha uçarı geliyor bana. Ben buraya sizinle konuşmak için geldim.

— Giyinmem gerekecek.

— Sanılacaktır ki dostluğun yada buna benzer bir aptalca duygunun itişiyle davranmaktayım. Ne sanılırsa sanılsın. Gerçekte, Anicet yaşamış yada ölmüş, umurumda bile değil. Ama gene de itaat edeceksiniz bana: Anicet'nin özgürlüğe kavuşması gerekiyor.

— Ne yapabilirim?

— Gidip Dışişleri Bakanı'nı görebilirsiniz örneğin. Ve ona, Adalet Bakanı'nı harekete geçirerek dostumuzun tutukluğunun kaldırılmasını sağladığı takdirde, sevgili dostumuz Marki'nin size bir vakitler armağan getirdiği Avrupa'nın kaderiyle ilgili belgeyi kendisine teslim edebileceğinizi söyleyeceksiniz. Sözü uzatmağa gerek yok: Güzel bir kadınsınız, kim size karşı direnç gösterebilir ki?

— Sizin hoşunuza gitmek için, bu kadarcık bir şeyi yapmak yetiyor demek? Ah, ben ne deliyim! Çok daha belâlı işler geçirmiştim aklımdan.

— Şimdilik yalnız bu kadarını yapmak gerekiyor. Erkimi ölçmek istiyorum. Ama bu, size hiç bir kazanç sağlayamayacaktır. Tehlikeyi küçültmeyin gözünüzde. Başarısızlığa uğrayabilir, tuzağa düşü-

rülebilirsiniz. Biraz önce sözünü ettiğim makinalar arasında, unutmayın ki, yasa, adalet, polis ve daha bir alay şey de var. Uyarılmış bulunmaktasın böylece işte: Çarkın dişlileri arasında lime lime olmuş vücuduna bakar, sonra da başka şeyler düşünmeğe girişirim. Duraksıyor musun yoksa?

— Bilmem ki? Tehlikeyi göremiyorum.

— Görmek gerekir. Müebbet hapsi düşündün mü hiç? Sürgünde müebbed hapsi? Kadınlar vardır orada; bir vakitler en güezl kadınlardı onlar, ve en büyük aşkla seçilmiş olan kadınlardı. Şimdi saçlarına bakmak, insana korku verir. Ve önlerine çıkan ilk avcının yemidir yürekleri, o bitimsiz gecenin içinde. Ne düşünürler acaba? Çorap yamarcasına bin bir zahmetle hayatı yamayan kölelere gıpta etmektedirler. Erkek kolları arasında hapis kaldıkları günlerdir, hayal ettikleri. Düşünmemeyi düşünürler.

— **İnsanların en güzel buluşu, cehennemdir.**

— Yolun açık olsun, hadi.»

Zile doğru uzanmıştı Mirabelle'in kolu. Olağanüstü bir sessizlik çıkardı zil.

«Anne, dedi Bayan Gonzalès, hemen giyineceğim.

— Mavi giysiyi mi, Bayan?

— Siyahı, yas giysisini. Ve siyah krepten yas şapkasını.»

Oda hizmetçilerinin durmadan gidip gelişi, Baptiste'i oyalamağa yetmiyor.

Şu andan itibaren, Mire giyinmeğe başlamaktadır; Baptiste, düşünmeğe. Oda hizmetçisi, Mire'in nasıl olup da Baptiste'in önünde giyinebildiğini düşünmektedir. Benimse, onlar gelinceye değin düşünecek daha bir alay şeyim var.

BAPTISTE **(Düşünmektedir):**

Hiç bir şeyin kendisine verdiğimiz öneme değmemesidir, hayatımızın en eşsiz yanı. Hiç bir olayı dehşet içinde tasarlayıp düşünemiyorum. Tıpkı bundan öncekiler gibi yararsız bir derin düşünmenin

ucuna gelip dayanmış bulunuyorum işte bir kez daha. Altı ay sürdü bu. Hiç bir şey yok ki olanaklı gözüksün artık bana; ama kaçınılmaz biçimde başka bir şey vardır hep, çünkü hep başka bir şey olageldi evrende. Ölmeden önce tüm yönlerde sınırına ulaşmağa dayanıyor bu oyun. Herşey benim için bir genişleme fırsatı olsun: Gerek evren, gerekse insanlardan başka bir yarar beklemiyorum. Hepsi birer oluntudur evet, birer küçük fıkradır; ve ancak kitabın temel konusunu işlemeğe katıldıkları oranda değer kazanırlar. Anicet, Mire, başkaları, örneğin V. bütün hepsi geride kaldı işte, ve ben uzaklaştıkça küçülmekteler. Üzerimde halâ büyük etki yaratabilen tek şey, mevsim. Kahve gibi insanın damarlarına işleyen şu kızgın mevsim. Gözlerimi yumduğum an kendimde hiç bir şey bulmamanın sevinci var herşeyin üzerinde. Hiç bir şey, evet. Bomboşum. Dışarıda hiç bir şey takılmıyor gözlerime artık. Bir vakitler durup duvarlara yaslanma ihtiyacı doğuracak kadar güzel olan tüm görüntüler, şimdi beni ilgisiz bırakıyor. Bir mağaza yada bir kemer görecek olursam: Bu bir mağazadır, yada: Bu bir kemerdir, diyorum. Yada bazan: Mağaza, kemer diye düşünmekle yetiniyorum sadece. Yada çoğu zaman görmeksizin geçiyorum, ve bakıyorum, ve sadece bir kemer yada bir mağaza görüyorum. Olağanüstü bir yanı yok bu işin katiyen. Egemenim, o kadar. **«Ben ona hep ben olduktan sonra, ne önemi var?»** diyeni düşünüyorum. Aynı bakışı korumamız gerekiyor. Özdeşlik ilkesi, tanıdığım en güzel hacıyatmazdır. Günün birinde omuzuma düşecek başım, nasıl olsa. O vakit görürüz onu. İnsanı intihara sürükleyen (eşsiz dostum Harry James'i anıyorum burada), paçayı kurtarmak iradesi yada arzusudur. Oysa ben hiç bir şey istemiyorum. Bekler görürsün, diyorum kendi kendime. Hiç bir şeyi doğrulamaz umutsuzluk; sadece umudu varsayar. Acıyı inkâr etmiyorum, hayır; saptıyorum onu; ama suda balık gibi rahat duyuyorum kendimi, acının için-

de. Ve kadın göğüslerini bütün öteki eğlencelere yeğ tutuyorsam, o enlemesine duran kum saati, yastıkların en tehlikelisi olduğu içindir. Bir de evlenmek kalıyor geriye. Mahpusun durmaksızın yalan söylediği pırangayla, bile isteye karmaşık hale sokuyoruz yaşamı. Bana hava basıncından daha fazla yük olmayacaklarını kesinlikle duyduğum için, en saçma bağlar bile tutkulandırıyor beni bazan. İkinci kezinden, taşraya kadar uzanıp orada biryerlerde, **Commerce Kahvesi**'nde yitip gitmek olurdu en sağlıklısı. Deri değiştirmek. Nasıl da talihi var sürüngenlerin! Ama benim talihim de onlardan az değil.»

Saint-Philippe'teki Biard'a girmişti Baptiste:

«Garson, bir konyakla kalem kâğıt getirin bana!» dedi.

Masanın kapağını kaydırdı Bay Pol. Siyah çuhanın altında altın rengi bir dünya haritası ile bir hokka duruyordu. Bir yaprakla sarı bir zarf çekip aldı Baptiste Ajamais. Sonra da kalın kurutma kâğıdına yaslanıp, sol eliyle özene bezene şunları yazdı :

BAY CUMHURİYET SAVCİSİNA

XV

COMMERCY'DE COMMERCE KAHVESİ

«Bu işin sonu daha iyi bağlanabilirdi bir bakıma, dedi garson. Ama bir başka bakımdan da, tüm kent için ne büyük rahatlık oldu. Sarhoşun, tenbelin biriydi işin ucunda. Kendisine bile saygısı yoktu, Bay Noter. Kendi hakkında öyle şeyler söylemeğe koyulurdu ki, bazan, onun adına ben utanır ve: Bırakın Allahaşkına Bay Malitorme,: derdim, büyütmeyin işleri, bırakın. Düşkünlerevinde ölmesindense, böyle ölmesi daha iyi oldu, evet. Ama bir başka bakımdan da...

— Paris gazeteleri geldi mi, Ernest? diye sordu yaşlı Bay.

— Vallahi, Bay Noter, gazeteler gelmesine geldi ama, şu Bay okumakta.»

Garsonun gösterdiği müşteri, yirmi beş yaşlarında bir genç adamdı. Buruşuk, eski bir ceket vardı üzerinde; ceketin altında da kapalı yakalı ve dikiş yerleri beyaz kirli bir şeritle süslü bir yelek. Üzerinde Meryem Ana ile kucağında Hazreti İsa'nın resmini taşıyan küçük bir toplu iğneyle tutturmuştu hazır kravatını; ama sarkmıştı kravat; ve altında, selüloit yakanın düğmesi gözükmekteydi.

Delikanlıda dikkati çeken nokta, alt dudağının belirli bir biçimde çıkık oluşu ve saçlarının belki gereğinden fazla uzunluğuydu. Bakışları ise, mavi gözlüklerinin ardında kaybolup gidiyordu.

«Parisien'i ister miydiniz, Bayım?

— Çok kibarsınız, Bayım, dedi noter, izin verirseniz kendimi tanıtayım size: Eski noter Dorange, Arthur Dorange. Bu kente henüz yerleştiniz herhalde, Bayım...?

— Adım Baptiste Tisaneau, Crédit National şubesinin yeni memuruyum.

— Yaaa, Bay Malitorne'un yerini alan sizsiniz demek? Zavallı adamcağız! Ama bu değişiklikle biz herhangi bir şey yitirmiyoruz. Son zamanlarda çok kötü iskambil oynamağa başlamıştı çünkü. Maniy bilir misiniz?

— Biliyorum sayılır.

— Güzel. Bizim dördüncümüz olacaksınız demektir. Hayat böyledir işte: Oyuncunun biri gider, biri gelir. Geriye kalanlar da pek tedirgin olmaz bu işten. Ne içersiniz?

— Çok teşekkür ederim, Bay Noter! Doğrusu reddedemeyeceğim. Siyah frenküzümlü bir vermut.

— Siyah frenküzümlü bir vermut, Ernest, ve bir Cointreau. Sağlık bakımından üstüne yoktur Cointreau'nun, güçlendirir adamı.

— Anlaşılan, size gerçekten yarıyor. Pek neşeli ve dinç bir havanız var.

— Altmış yedi yaşındayım tam. Ama hiç göstermem yaşımı.

— Altmış yedi? İnanılmaz şey.

— Değil mi? Ama mâdem ki siz de artık bizlerdensiniz, gerçek bir Commercy tüccarısınız (ya, ya!), size biricik eksiğimi itiraf edebilirim: Gözlerim iyi görmüyor. ve okumağa başlar başlamaz da yoruluyorum. Dolayısıyle de, Paris gazetelerini okumuş olduğunuza göre, son havadisleri bana şöyle bir özetleyecek olursanız pek sevinirim doğrusu.

— Hımmm! Pek önemli bir şey yok. Seine yükseliyormuş, ama bu Parisliler ilgilendirir. Öteki haberler de öyle: Ordener sokağı 60 numarada oturan dul Bayan Lazare, bir sütçü delikanlı tarafından bıçaklanarak öldürülmüş. Fırtınalı bir oturum daha

yaşamış Millet Meclisi. Paranın değerini düşürmek için eyleme girişen anarşistleri kınamış Başbakan haklı olarak... Hah! Molènes markisinin, sel baskınında harap olan illerimiz üzerine güzel bir söylevi var.

— Anicet ve hempalarının yargılanmasıyle ilgili hiç bir haber yok mu acaba?

— Kimin, dediniz?.. Tamam! Son duruşmanın tutanakları var, evet.

— Sizi sıkmazsa, okur musunuz bana lütfen? O davayla ilgileniyorum, çünkü bir zamanlar iş ilişkilerim vardı sanığın babasıyle. Borsa tellalıdır babası, bilir misiniz? Çok dürüst ve iyi bir insandır.

— Katiyen, katiyen. Yani katiyen sıkılmam demek istiyorum. Ama ortalık kaarrdığından iyi görülmüyor yazılar. Ernest! (adı Ernest'ti garsonun, yanılmıyorsam?) Bir daha sefere frenküzümü şurubunu daha az koyarsınız, tamam mı? Ama hemen bir yudumcuk daha az. Lâmbayı yakar mısınız lütfen? Birazcık daha sert oluyor o vakit, ve tadımı güzelleşiyor. Ortalık da iyice karardı bakın. Baştan sona mı okumamı isterdiniz? Ha şöyle, ışık hayat demektir.

— Haklısınız. Fazla uzunsa atlayın yer yer.»

Bay Tisaneau rahatça yerleşti iskemlesine; ve komşu masada domino oynayan ihtiyarla kızıl saçlı genç adama bir göz attıktan sonra yeni dostuna dönüp öksürdü, derin bir soluk çekti içine, ve okumağa girişti :

«Anicet davasının ikinci günkü oturumunu kalabalık bir meraklı kitlesi izlemiştir. At yarışlariyle gala gecelerini olduğu kadar yankı uyandıran davaları da hiç kaçırmayan kibar hanımlardan çoğu duruşmada hazır bulunmaktaydı. Bu rağbeti, ilk duruşmada sırası gelmediği için dinlenemeyen ve bugün dinlenen tanıkların kişiliğine rahatça bağlayabiliriz. Nitekim önce, ünlü ressam Mavi'nin tanıklığını izledik : Gezi kılığıyle mahkemeye gelmişti sanatçı (hemen iki saat sonra Amerika'ya hareket

edecekti çünkü; milyarder Carnegie, onu, yazlık köşkünün dekorasyonunu yapmak üzere çağırmıştı Yeni Dünya'ya). Kısa sürdü tanıklığı: Sanıkla ilişkileri öteden beri aralıklı ve soğuktu; oldukça ürkek ve bir o kadar da yüzeysel bir genç adam etkisi uyandırmıştı onda sanık. Kendisini defalarca görmüştü Bayan Gonzalès'in evinde; söz konusu Bayan henüz evlenmeden önce de görmüştü onu orada. Bu hanımla bu genç adam arasındaki ilişkilerin niteliğini hiç bilmiyordu; ama bir defasında, bankacı Gonzalès'in: «Bu genç Anicet de hiç hoşuma gitmiyor.» dediğini hatırlıyordu kendisine. Daha sonra savcı yardımcısının sorularını cevaplandıran Bay Mavi, mahkeme başkanı kendisini rahatsız ettiğinden dolayı özür ve çıkacağı gezi için iyi yolculuklar dileyince, salondan ayrıldı. Onun ardından, geçenlerde Goncourt Akademisi'ne üye seçildiğini bildirdiğimiz Bay Jean Chipre'i dinledik. Tanınmış yazar, entellektüellerin durumu hakkında nüktelerle süslü bir konuşma yaparak dinleyicileri adetâ büyüledi ve jüri üyelerinin yorgunluğunu giderdi. Sefahat düşkünlerince pek iyi bilinen, ama kendisinin sadece psikolojik incelemelerde bulunmak üzere gittiği belirli evlerde sanıkla defalarca karşılaştığını bildiren Bay Jean Chipre ,genç adamın hesapsızca para harcadığını ve iki altına getirilen şampanya şişelerini söz konusu evlerde konukları ağırlayan genç hanımların göğsüne boşaltmaktan özel bir haz duyduğunu belirtti. Burada savcı yardımcısı, hafiye Carter'in sorgu yargıcına vermiş olduğu ifadeyi hatırlattı jüri üyelerine: Bu polis, ifadesinde, Anicet'nin ailesinden kalan son bin franklık banknotu bir sarhoşluk anında yaktığını gözleriyle gördüğünü bildirmekteydi. Ve bu olay, altı ay önce geçmişti. Bu kanıtın, jüri üzerinde derin etki yarattığı apaçık görülmekteydi... Sanığın oturmakta olduğu Cujas sokağındaki evin kapıcısı Bayan Floche'un tanıklığı, özellikle ağır suçlamalara yolaçabilecek verilerle doluydu. Tanığın ifadesine göre, genç kiracı alabil-

diğine düzensiz bir hayat sürmekteydi. Çoğu zaman kadınlarla geliyordu eve, ama bu kadınlar her seferinde değişmekteydi. Merdivenleri amansızca kirletiyor, saat nedir bilmiyor, gazete okumuyor, herkesin yaptığı şeylerden hiç birini yapmıyordu sözün kısası. Dış ülkelerden, özellikle de Almanya'dan sık sık mektup alıyordu. Değişik kimselerden geliyordu mektuplar; ve çoğu zaman da, anlaşılmaz oluyordu. Bu kimselerden biri, zarfın bir köşesine, postacıyı ilgilendiren uyarılar ekliyordu daima. Sanığın konukları merdivenlerde bazan öyle şeyler konuşuyorlardı ki, askerliğini topçu eri olarak yapmış bulunan Bay Floche bile o sözleri işittiğinde kıpkırmızı kesilmekteydi. Bütün bunlar yetmezmiş gibi, bir gün sanık, saygıdeğer kiracılardan Bayan Baju'nün altı yaşındaki sevimli mi sevimli kızı Marcelle Baju'yü kolundan tuttuğu gibi yere çalmıştı. Bu üzücü olayı Bayan Baju de tekrarladı tanıklığı sırasında. Bay Floche ise, karısının sözlerini tekrarlamakla yetindi; farklı olarak bir noktayı aydınlattı : Cuma geceleri evde yatmıyordu sanık; ve bir keresinde : «Hep aynı numaralarla anamızı ağlatan o budalanın da hesabını görmek gerekecek artık.» demişti. Sözkonusu olan kimdi? Orasını bilemezdi Bay Floche; ama bu sözleri söylerken kiracısının yüzünde beliren zalimce ifade karşısında titrediğini çok iyi hatırlıyordu... Evet... Dul Bayan Gonzalès'in uşakları ve oda hizmetçileri... Yemeklerini, haydutların karargâh olarak kullandıkları Biard kahvesinde yiyen bir arabacı... Petits-Carreaux sokağında pansiyoncu Bayan Belon... Dul Bayan Gonzalès'in Elmire Masson, nâm-ı diğer Mamelle adını taşıdığı dönemde sevgilisi olan bir kasap çırağı... sanık Pol tarafından dolandırılmış bir at tüccarı, Bay Brugeon... Birçok genelev kadını... Kendisini Saint-Lazare tutukevine sürükleyecek olan ihtiyatsızca ziyaret girişimi sırasında dul Bayan Gonzalès'le konuşan, Dışişleri Bakanı'nın özel kalem müdürü... Kahveci Boulard'ın metresi... Profesör Omme'un cesedini bulmuş olan hafiye Le-

lard... Luxembourg Müzesi soygununda haydutlar tarafından bağlanıp ağzı tıkanan ve Anicet ile Boulard'ı, soygun sırasında maskeli oldukları halde görür görmez tanıyan bekçi Jovial... Bu arada, İtalya Büyükelçiliğinde ataşe olan della Robbia markisi de geldi tanıklığa; ve Anicet'den, genç adamın nereden eline geçirdiğini bilmediği birtakım eski Mısır heykelciklerini satın almış olduğunu kabul etti. Seve seve Louvre'a aktarmağa hazır olduğunu bildirdi bu heykelcikleri; çünkü zaten, dünyada bir eşi daha bulunmayan sanat koleksiyonlarını bu Müzeye bağışlamış bulunmaktaydı. Bunun üzerine mahkeme başkanı da, Bay della Robbia markisi gibi kusursuz bir soylu kişinin iyi niyetinden şüphe edilemeyeceğini açıkladı; ve Marki hazretlerinin bu paha biçilmez armağanı için, kendilerine Fransız ulusu adına alenen teşekkür etmekle mutluluk duyduğunu bildirdi... Bir hayli uzun, öyle değil mi?.. Hah! Duruşmaya ara verildi.

«Duruşma yeniden açıldığında, gene tanıklar dinlendi... Mucize Melek takma adıyle anılan sanık Perroneau aleyhindeki tanıklardı bunlar; ve söylediklerine göre, sanık kalpazandı.

«Bütün bu süre boyunca, sanıkların tavrının pek değişken olduğu göze çarpıyordu. Dul Bayan Gonzalès. yani fâhişe Masson, birisini arıyormuş da bir türlü bulamıyormuşçasına dinleyicileri süzüyordu durmadan. Zaman ilerledikçe sabırsızlandı, ve iki üç defa da yere vurdu ayağıyle. Eski âşığı, ifadesinde, onun dayak yemekten hoşlanan bir kadın olduğunu bildirince, öylesine dik dik baktı ki delikanlının gözlerinin içine, tanık birdenbire kekelemeğe koyuldu ve Chatou'da yaptıkları bir gezintiden söz etmeğe başladı.

«Kahve garsonu Pol, bütün duruşma boyunca hiç arasız ağladı. Fizik bakımdan pek bitkin olduğu izlenimini uyandırıyordu. At yarışlarına oynadığı söylendiğinde, itiraz etmek istedi; ama başaramadı bunu, sadece hapşırdı. Kahvecl Boulard, tamamiyle

geleneksel bir tavır takınmıştı: Ok yaydan çıkınca sonucuna katlanmasını bilen insanlardan olduğu anlaşılıyordu. Ardarda bir kaç nükteli çıkış yaptı; ama başkan, hemen azarlayarak susturdu kendisini. Bu arada belirtelim ki, başkanın tarafsızlık ve kesin kararlılık tutumu karşısında saygıyle eğilmek gerekiyor. Suça katılma oranları çok daha sınırlı olan öteki hempalardan Jolicoeu, Donzon, Barcelet ve Perdrillon, sadece sinsi bakışları ve adetâ yüzlerine vurulmuş erdemsizlik damgalarıyle dikkatleri çektiler. Ama bütün bu dava boyunca en fazla gözlemlemeğe değer olan kişi, sırtına biribirinden ezici bunca suçlamanın çöktüğü, ulusal servetlerimizi yağmalayıp yakmaktan, Van Rees ve Haarlem mücevherci dükkânlarını soymaktan, Cassette sokağı cinayetini işlemekten, proefsör Omme'u ve aktris Céline d'Harcourt'u ve bankacı Gonzalès ve ne yazık ki bilinmedik kalacak daha nicelerini öldürmekten sanık olan kişiydi, esrarengiz Anicet'ydi, tek kelimeyle. Varlıklı bir ailenin iyi yetişmiş oğluydu Anicet, kolay ve rahat bir burjuva hayatı seriliydi önünde; ama kötülük eğilimlerini doyurmak için bu yolu tepmiş ve suç yolunu seçmişti. İlk kovuşturma sırasında takındığı tavra bakılarak, sanığın alaycı ve kışkırtıcı, yada tam tersine, yargılama töreninin şaşaası altında ezilip bitkin, küçülmüş, başı omuzlarının içine çökmüş ve kendisini giyotine yada müebbet sürgüne yollayacak olan kararın korkusu içinde bunalmış olması beklenmekteydi. Oysa hiç de beklendiği gibi çıkmadı: Gözlerinin önünde geçen ve kendi kellesinin kaderini belirleyecek olan davaya karşı tamamıyle ilgisiz gibi bir hali vardı; sadece kadın tanıkların sözlerine arada bir kulak kabarttı, o kadar. Ceketindeki küçücük bir lekeyle uğraştığı görüldü bir süre. Dul Bayan Gonzalès'e bir tek kere baktı, ve delice gülmeğe koyuldu, ama kabalık etmiş de pişman olmuşcasına çabucak bastırdı gülmesini. Duruşmaya ara verildiğinde de, bir bardak su istedi.

«Tanıkların dinlenmesinden sonra, savcı yardımcısına söz verdi başkan...»

Durmuştu Bay Baptiste burada:

«Olayları bildiğimiz için, iddianameyi geçiyorum, dedi. Anicet'nin avukatı Bay Dessarts'ın savunmasına geliyorum hemen...

«Güneşi balçıkla sıvamanın olanaksızlığını bilen avukat Bay Dessarts, adlî tabiplerin açık raporuna rağmen, müşterisinin sorumsuz olduğunu savundu. Anicet'nin, tutuklandığı vakit üzerinde çıkan kâğıtlardan bazı parçalar okudu, bu savunmasına destek olmak üzere. Söz konusu parçalar, mantıksal bağdan öylesine yoksun şeylerdi ki, burada okurlarımıza aktaramıyoruz.

«Savunmanın bu bölümü, büyük bir kahkaha tufanı ve bir kaç da yuhayla karşılandı. Dinleyicileri sessizliğe çağırmak zorunluğunu duydu başkan.

«Bunun üzerine savcı yardımcısı, canilerin sorumsuz sayılmaları için ceplerinde fütürist şiirler taşımaları yetiyorsa, cinayet işleminin son derece kolaylaşacağına dikkati çekti. Tam o sırada sanığın, duruşmanın başından beri bürünmüş olduğu ilgisizlikten birdenbire sıyrılıp, savcı yardımcısının bu sözlerini hararetle oyladığı görüldü. Başkan susturdu kendisini. Avukat Bay Dessarts, birtakım kanıtların değerini küçültmeğe çaba gösterdi; ve müşterisinin, kendisine yöneltilen bazı ikinci derecede suçlarla hiç bir ilişki bulunmadığını ileri sürdü. Çoğu zaman parlak, inandırıcı, keskin, acı ve dokunaklı bir savunmaydı bu. Savunmacı, tüm belâgat hazinelerini seferber etmiş; ve haksız bir davaya hak etmediği bir masumluk vermeğe çalışmıştı. Ama, az bulunur yetenekleriyle etkilediği jüri üyelerinin inancını sarsmayı başaramadı...» Bu gaz lâmbası da durmadan göz kırpıyor.

— Borulara su kaçmış olsa gerek.

— ... «Başkanın: «Sanık, savunmanıza ekleyeceğiniz bir nokta var mı?» sorusuna, Anicet ayağa kalkarak şu cevabı verdi: Var evet. Bir kaç erkekle bir

kadının davası değildir, burada görülen. Adaletin davası da değildir bu. Burada düpedüz hayatın davası görülmektedir. Biliyorum ki, bu boşuna bir çabadır; gene biliyorum ki, burada asıl ortaya dökülen şeyin hiç kimse farkında bile değil. Dolayısıyle de, bu kargaşalığa son vermek amacıyle, suçlandığım bütün cinayetleri işlemiş olduğumu itiraf ediyorum. Ayrıca da, benimle birlikte sanık durumunda olan bütün tutukluların, sizin deyiminizle... cinayetlerimin tümüne katıldıklarını yada bunlar hakkında bilgi sahibi olduklarını ekliyorum.

«Bu son sözler, öbür sanıklarla avukatların öfkesine yolaçtı. Şiddetli itirazlar yükseldi bir anda. Jolicoeur, Perdrillon ve Donzon, Anicet'nin üzerine atılmak istediler ama muhafızlar buna meydan vermedi. İtirazların küfre dönüşmesi üzerine, başkan oturumu kapadığını bildirdi. Duruşmaya yarın saat tam on beşte devam edilecek.»

— Çok teşekkür ederim, Bayım, dedi noter, gerçekten kibar ve fedakâr bir genç adammışsınız. Ama tutanakları okurken, bir parça fazla heyecanlandınız gibime geldi. Oysa siz, benim gibi, bu haydutu tanımış da değilsiniz.

— Yüzünü bile görmüşlüğüm yok, evet.

— Hiç bir şey yitirmiş sayılmazsınız, inanın bana. Bir kere, sevimli değildir. İkinci olarak da, sizin gibi ciddi bir çocuğun düşüp kalkabileceği cinsten bir kimse de değildir. Domino oynayan dostlarımıza bakıyorsunuz galiba?

— Evet, şu kızıl saçlı gençle daha önce karşılaşmış gibiyim de.

— Bay Prudence'la mı?

— Prudence mı gerçekten adı? Emin misiniz?

— Elbette. Tuhafsınız doğrusu. Gelin, sizi tanıştırayım.»

Bay Prudence'ın kimliği konusunda karara varmamış bir edayla noteri izledi Bay Tisaneau. Ve tanışmadan önce de, kızıl saçlı genç adama İngilizce şunları söyledi çabucak:

— Ölmüş olabileceğinize inanmak benim için çok güçtü, Harry James, ama şimdi de yaşadığınıza inanmak çok güçleşiyor.

— Özür dilerim, Bayım, diye cevap verdi şaşkın bir hava içinde Bay Prudence, yabancı dil bilmem.

— Basit bir benzerlik, diye açıkladı durumu Arthur Dorange, basit bir benzerlik, o kadar. Sizleri tanıştırayım : Maniy oyununda yeni dördüncümüz Bay Tisaneau, Bay Prudence, yol bekçisi - sonra da, ihtiyari işare ederek - ve, eski sicil tahsildarı, saygıdeğer Bay Isidore Ducasse.»

ÇEVİRENİN AÇIKLAMASI

Bu açıklamaya gerek görmemizin ilk nedeni, romanda yer alan özel isimleri, şiirleri, bu isim ve şiirlerin çevirilerini ve bunlarla ilgili kelime oyunlarını vermektir. Bu ikinci neden de, yazarın **Önsöz**'ünde yaptığı açıklamalara rağmen - herhalde önemsememesinden dolayı - «kapalı» kalan bazı noktaları belirtmek isteğidir. Bütün bu noktaları ayrı kategoriler halinde sunmayı uygun gördük.

1. Özel İsimler

Önsöz'ünde Aragon, romanda yer alan kahramanların gerçek kimliklerini sıralarken, **Oda Serüveni**'nde (III. bölüm) Mirabelle'e armağan sunan maskelilerin dördüncüsünün kimliğini açıklamıyor. Ama bu kişi hakkında romanda verilen kesin belirlenimler var: Örneğin, adamın «seçkin bir havası» oluşu, «konuşmağa koyulduğunda, soylu bir İtalyanı sıradan Slavlara benzeten bir söyleyişle, r'leri ölçülü bir şekilde boğazdan» çıkarması, gizli belgelere ve antikalara düşkün oluşu ve zengin bir diplomat oluşu. Aruzzi'de doğduğunu söylemesi... Bütün bunlar, söz konusu kişinin gerçek kimliği hakkında tereddüt bırakmayan açık belirlenimlerdir: Bir vakitlerin ünlü İtalyan şairi ve yazarı Gabriele d'Annunzio'dur dördüncü maskeli, yani Marchesino. Aragon'un bu noktayı açıklamamasının nedeni ise, bizce ,unutkanlığından yada önemsemeyişinden çok, eski ideal arkadaşının çok geçmeden yol değiştirerek Faşistlere yakın bir tutuma girmesinden duyduğu öfkeyle karışık kırgınlık olsa gerektir.

Önsöz'de kimliği açıklanmayan bir ikinci kahraman da, IV. bölümde ortaya çıkan Traînée'dir. Bay Pol'

ün, yani Şarlo'nun çılgınca âşık olduğu bu «bulaşıkçı kız»ın Anicet'nin eski metresi olduğu belirtiliyor sadece. Bu genç kadının gerçek kimliğini bilemiyoruz, ama Aragon'un sayısız gençlik maceralarından birinin gerçek kahramanı olduğunu varsayabiliriz. «Traîner» - sürümek («se traîner» - sürünmek) fiilinden türetilen ve «sürünen kadın» şeklinde Türkçeye çevrilebilecek olan adından, Traînée'nin halk kökenli yoksul bir kimse olduğu sonucunu da çıkarabiliriz.

2. Şiirler

Önsöz'de, André Breton'un romandaki sembolik adı Baptiste Ajamais ile ilgili olarak verilen şiir parçasını, şiirin bütünü elimizde olmadığı için, anlamını zedelememek bakımından, çevirmeğe girişmiyoruz. Zaten burada şiirin bu parçasının anlamından çok, ikinci dizedeki kelime oyunu önemlidir; bu da hemen ilk bakışta görülebilir.

Gene Önsöz'de, yazarın en sondaki notunda yer alan **La demoiselle aux principes (İlkelere göre davranan genç kız)** başlıklı şiirin üç dizesinin çevirisi ise, yaklaşık olarak şöyledir:

Bu hanımlar, camekânda,
Uzatırlar (budalalar)
Balmumundan, ve kadınsal
Başlarını!..

III. bölümün sonunda yer alan ve bütün roman boyunca zaman zaman raslanan altılık için, şu çeviriyi önermekteyiz:

Bir gala giysisi geçiriyorum sırtıma
Soyludur duygularım şövalyecedir
Alt tabaka için poz veriyorum ben
Bir şenşilla kürkünün şanı içinde
Ve sırf kibarlık olsun diye o kürkü
Marie'nin kollarına benzetiyorum.

Bu altılığın, romanın IV. bölümünde Jean Chipre (yani, Max Jacob) tarafından girişilen kısaltmasının çevirisi ise, şöyle olabilir:

Soylu duygular; gala giysim
Herşey alt tabaka için

Şan : Şenşilla kürkü
Kibarcası : Kolları Marie'nin.

Gene bu altılığın, romanın V. bölümünde prenses Marina tarafından girişilen yorumunda son iki dize için verilen üç ayrı şıkkın çevirileri sırasıyle şöyledir :

Ve sırf kibarfık olsun diye o kürkü
Metresimin kollarına benzetiyorum

Yada :

Ve sır fkibarlık olsun diye o kürkü
Sevgilimin kollarına benzetiyorum

Yada :

Ve sırf kibarlık olsun diye o kürkü
Meryem Ana'nın kollarına benzetiyorum

ANICET

ARAGON

Aragon, 22 yaşındayken yazdığı ve Gide gibi bir yazarca «Fransız edebiyatının şaheseri» diye nitelendirilen bu romanında, gerçeküstücülük akımının kendine özgü biçemi içersinde yeni bir estetik ve hayat görüşüne ulaşmayı amaçlar. Arthur Rimbaud, Paul Valéry, André Breton, Jean Cocteau, Charlie Chaplin, Picasso vb. gibi ünlüleri roman kahramanı seçen Aragon, bu kahramanların Mirabelle'e olan tutkularını, aşk ile sanatın içiçeliğinin güçlü bir simgesi kılmıştır.

ÖNEMLİ NOT:

Bu kitap basılı fiyatının üzerinde satılamaz.